

V knize jsou autorem napsané některé nepřesnosti (např. že „Polsko bylo vyřízeno v osmnácti dnech“ – ve skutečnosti bylo poraženo za měsíc). Je třeba si uvědomit, že kniha byla psána během let 1941 – 1945, mnoho věcí nebylo tehdy přesně známo tak jako dnes. Dále se autor v několika pasážích pochvalně vyjadřuje o Stalinovi (který zabil 20 milionů lidí) a Rudé armádě (dopustila se v Československu i v jiných zemích velkého množství válečných zločinů). Opět je třeba si uvědomit, že ve čtyřicátých letech nebylo téměř nic známo o zločinech stalinského režimu, a pro člověka, který strávil rok a půl v nacistickém vězení a dvou koncentračních táborech, byl příchod Rudé armády více než vítaným.

Byl jsem číslem 7809...

(hrůzy a zvěrstva v nacistických koncentračních táborech)

Josef Rudolf

Motto:

Recht oder Unrecht – alles fürs Vaterland.

Právo nebo bezpráví – všechno pro vlast.

(Nápisy na hlavních branách německých koncentračních táborů.)

Úvodem.

Hrůzy německých koncentračních táborů a žalářů, ve kterých za druhé světové války zahynuly miliony příslušníků evropských národů, porobených Německem, budou tvořit v dějinách lidství nesmazatelnou skvrnu na jméno německého

národa z dob hitlerovského režimu. Státisíce zcela nevinných lidí umíraly za nejžalostnějších podmínek hladem, vysílením, nelidským týráním, tak zvanou suchou cestou, zatím co statisíce jiných padly vražednou rukou zvířecích pochopů, nezletilých výrostků, sloužících u zbraně SS, která nosila tak symbolický odznak umrlčí lebky. Mezi nejbídněji zahynuvšími nejlepšími syny evropských národů tvořili podstatnou(1) část Češi, nejlepší vlastenci, kteří položili své životy na oltář milované domoviny. Umírali hrdinně s posledním přáním na rtech, aby jejich oběť nebyla marná. Tisíce Čechů v koncentračních táborech a žalářích bylo umořeno nebo zavražděno a tisíce jich ještě úpí v německé ochranné vazbě v době, kdy píší tyto řádky. Všechny udržuje při životě slastná naděje, že se jim podaří přežít všechny hrůzy, aby se nakonec vrátili do osvobozené vlasti.

Vrátiv se po více než jednoročním věznění na Špilberku, v pověstných táborech Dachau a Buchenwaldu, sepsal jsem ve třetím roce války tuto reportáž, která je po doplnění informacemi z tábora později se vrátivších kamarádů dokumentárním článkem v řetěze strašlivých a přímo neuvěřitelných událostí, jež se odehrávaly v koncentračních táborech za ostnatým drátem, jímž probíhal proud vysokého napětí. Je to prostý souhrn dojmů a zážitků. Nic není zveličováno ani zmenšováno. Vycházel jsem při sepisování reportáže z předpokladu, že pravda sama působí nejúčinněji. Pravda, která bude potvrzena a rozmnožena těmi, kteří všechny hrůzy silou vůle přežijí a vrátí se domů jako živé vykřičníky tak zvaného německého sociálního cítění a německé kultury, jež měla podle Hitlerova plánu oblažit celý svět. Hitlerův nacionální socialismus budoval na bezmezném teroru. Historie dokazuje, že se až dosud neudržel dlouho žádný režim, který budoval na tomto základě. Věřím pevně, že padne také tento režim přičiněním chrabré sovětské armády a spojeneckých vojsk. Věřím pevně, že přijde den odplaty !

V Brně v květnu 1942

Autor

Zatýkání „rukojmí“.

Psal se den 1. září 1939.

Ráno před šestou hodinou kráčím do redakce. Jako každý den, tak i dnes myslím na práci, která mě čeká v redakci. S Polskem to jistě začne v nejbližší době, uvažuji v duchu, a sleduji rudou záři při východu slunce nad východní částí Brna.

V té době jsem ovšem ještě nevěděl, že Hitlerovy oddíly, již dávno připravené na hranicích, vtrhly do Polska, které se vzepřelo Hitlerovu ultimatu ve věci zřízení dálnice přes koridor a likvidace gdanského statutu. „Incidenty“, hlášené již delší dobu německým rozhlasem na německo-polských hranicích, ovšem podle dřívějších zkušeností, tak dobře známým nám Čechům před mnichovským okleštěním Československa, jasně naznačovaly, že z německo-polské krize vyšlehne blesk. Polsko bylo vyřízeno v osmnácti dnech(2). Leč politické a vojenské pozadí začátku druhého světového válečného požáru nemá být obsahem této reportáže. Tolik jen jaksi úvodem ke dni 1. září, který byl pro mne stejně jako pro velký počet jiných brněnských občanů začátkem nedobrovolného dobrodružství, jež začalo toho dne na brněnském pověstném Špilberku, pokračovalo ve světově vykřičeném koncentračním táboře Dachau v Bavorsku a končilo, pro mnohé z nás navždy, v neméně pověstném koncentračním táboře Buchenwaldu v Durynsku u Výmaru.

„Tak Němci už vtrhli do Polska“, hlásil mi u vchodu vrátný, který měl noční službu. Poslouchal časně ráno nějakou rozhlasovou stanicí. Bližších zpráv však neměl. Také úřední zprávy do osmi hodin ráno nedošly.

Až před devátou hodinou zazněly v německém rozhlase zvony z Gdanska, které vyhlásilo své připojení k Německu. Současně však již na východě šlehaly vysoko plameny války mezi Německem a Polskem. Vzpomněl jsem si na rudou zář při ranní cestě do redakce. Jak symbolické ! Co z toho vznikne pro Čechy ? Vypukla válka.

Německo bylo na ni výborně připraveno. Vždyť Hitler od té doby, co přišel k moci, nepomýšlel na nic jiného. S veškerou vervou křísil spícího ducha pruského militarismu.

Velitel Luftwafe vykřikoval do světa:

„Nemáme máslo, ale máme kanony !“ Nu, a ty kanony se musely jednoho dne uplatnit...

Současně s vypuknutím války začalo řídit v Brně i v jiných moravských a českých městech gestapo, které před vypuknutím války pořizovalo tajně seznamy osob, jež se mu zdály nebezpečné, nebo takových osob, které měly vliv na veřejnost. Zatčení těchto osob mělo působit odstrašujícím způsobem na ostatní obyvatelstvo. Říše si chtěla předem zajistit klid ve svém týlu. A k tomu cíli směřovalo zatýkání nás, tak zvaných „rukojmí“. Jak byly pořizovány seznamy u gestapa, to se asi nikdy nedovíme. Jedno nám však bylo jasné: při pořizování těchto seznamů asistovali čeští lidé, zrádci, bídní zaprodanci.

Mezi „rukojmími“ z řad redaktorů v Brně nás bylo deset. Zastoupeny byly všechny strany, vyjma lidovců. Což byla ovšem asi náhoda. Gestapáci nebyli nikdy nábožensky nějak naladěni. Z redakce Moravských novin jsme byli zatčeni všichni tři vedoucí odpovědní redaktoři, V. Koch, J. Drašnar a moje maličkost. U kolegy Kocha a Drašnara mělo zatčení tak zvaný „normální průběh“. Pánové v civilu přijeli autem, zazvonili, vyslovili jméno hledaného, pak ho vybídli, aby se oblékl (bylo to časně zrána), naložili ho do osobního auta

a odvezli. Moje zatčení mělo však zcela jiný průběh. Řekl bych skoro, že to byla tragikomedie, o které jsem později velmi mnoho dumal a dospěl k závěru, že jsem provedl asi takový kousek, jako kdyby někdo strkal pravici do tlamy vzteklého psa.

Kritického 1. září 1939 jsem vedl poslední den Večerní Moravskou orlici. Končily se dovolené, Večerní Moravskou orlici měl převzít opět kol. Drašnar a já jsem se měl vrátit zase do Moravských novin, což byly spojené redakce. Když jsem byl hotov s prvním vydáním, zadrnčel telefon. Hlásila se manželka kol. Kocha. Vzrušeným hlasem mi sdělovala:

„Pane Rudolf, co se děje ? Mého manžela právě teď odvezlo gestapo.“

Podíval jsem se na nástěnné hodiny. Bylo sedm hodin a několik minut. Nedal jsem znát na sobě překvapení. Paní Kochovou jsem uchvácholil, že to nebude jistě nic vážného. Snad jen nějaký výslech, po kterém se kol. Koch hned vrátí. Za chvíli však zazněl opět telefon.

Poslouchám ženský hlas, dusící se v pláči:

„Zde je Drašnarová. Prosím vás, co se stalo ? Odvezli teď mého manžela. Kdo ? Gestapo. Neříkali vůbec nic.“

Moje chlácholení už nebylo tentokrát přesvědčivé. Položím sluchátko a volám šéfa Bohumila Pištěláka do bytu a hlásím mu toto nadělení. Byl rovněž překvapen a stejně jako já netušil, co se vlastně děje.

„To jistě vypukne válka“, domníval se, „a oni si vás třeba svázejí, aby vám dali pokyny, jak se bude muset za války psát.“ Potom dodal: „Ještě není osm hodin, počkáme, až jak se to vyvine.“

Po osmé hodině přiběhla za mnou do redakce tchyně. Obličej bílý jako křída. Sotva dechu popadala:

„Jožko, bylo u nás gestapo.!”

„Hledali mne ?“

„Ano. Převrátili nám celý byt vzhůru nohama. Všechny postele rozházeli, do skříní se dívali, pod otoman vlezli, nezapomněli ani na balkon, spíži a toaletu.“

„Co jste jim řekla ?“

„Že jste v redakci na Veverčí ulici číslo 8.“

Pokud to bylo možné, tchyni jsem uklidnil, poslal jsem ji domů a čekal na černé ohaře s rudou páskou a černým hákovým křížem na levé paži.

Devět hodin dopoledne. Dosud se nikdo neukázal.

Přibyla další hodina. Stával jsem se nervosním, protože pro mne nepřicházeli.

Sahám znovu po telefonu a volám šéfa:

„Pane šéfe, už je deset hodin pryč. Koch ani Drašnar se nevrátili. Marně čekám na ‚návštěvu‘. Co říkáte tomu, kdybych se šel podívat sám na gestapo a zjistil, co se vlastně děje a jaký je o mne zájem ?“

„To byste mohl,“ říká šéf. „Co se vám může stát ? Od té doby, co k nám přišli do Brna, byli jsme přece naprosto ‚hodní‘. Ostatně měl jste již jednou úspěch, když zavřeli redaktora Tymeše a dostal jste ho běháním na gestapo ven. Pokuste

se, zda by se nedalo něco dělat v tomto směru pro Kocha a Drašnara, nebudou-li ovšem mít něco proti vám, o čemž však pochybuji...“

Ve stroji jsem nechal rozepsaný článek . Kol. Chalupu jsem pověřil doděláním dalších vydání. Klíče od psacího stolu jsem nevytáhl. Věřil jsem pevně, že se za chvíli vrátím. Ještě jsem skočil k holiči, dal jsem se oholit, potom ještě rychle do kavárny Bellevue na bílou kávu s jedním rohlíkem. – oh, to byl božský nápad, protože jsem jedl teprve až příští den v poledne - , načež jsem bez bázně vkročil do širokých vrat gestapa na Mozartově třídě. Netušil jsem, že za dvě hodiny se odtud povezu nákladním autem ve společnosti jiných, regulérně lapených „trosečníků“ na Špilberk a že do redakce, v níž dřímal můj ve stroji rozepsaný rukopis a visely moje klíče u psacího stolu, se vrátím až téměř za jeden a půl roku nedobrovolného pobytu na Špilberku a ve dvou nejpopověstnějších koncentračních táborech v Německu.

V budově gestapa.

Hned při vchodu do budovy gestapa jsem pozoroval na chodbách čilý ruch. Z řečí kolemjdoucích vojáků SS jsem se dověděl, že bude mluvit Hitler. Vlezl jsem do dvou kanceláří, vysvětlil jsem přítomným gestapákům, proč jsem přišel, ale byl jsem poslán na chodbu, abych čekal, že teď nemají čas, poněvadž budou poslouchat Fuhrera.

Část jeho řeči jsem si za jedněmi dveřmi také vyslechl. Poláci prý začali střílet a tak prý se od páté hodiny ráno střílí nazpět. Jo, to už známe. Uměle vyrobené incidenty, aby se mohlo skočit Polákům za krk.

Hitler skončil. Gestapáci vycházejí z kanceláří, zažehují si hromadně na chodbách cigarety, mnou si ruce a rozcházejí se na všechny strany. Konečně vyšel z kanceláře vysoký civilista. Vzal si moje rodná data a zmizel. Za chvíli se vrátil a pravil:

„Pojďte se mnou !“

Kráčíme dolů do prvního poschodí. Pak ještě dále dolů. Hrome, kam mne to ten chlap vede ? Vždyť jsem ve sklepě. Denní světlo zmizelo. A v záři žárovek uvidím prazvláštní obrázek. Dva nebo tři gestapáci, vypasení jako býci, sedí za stolem, v rukou třímají krátké rychlopalné pušky. Naproti nim u zdi stojí fronta civilistů, čelem ke zdi tak blízko, že se špičkou nosu téměř dotýkají malty. Muž, který mne vedl dolů, se ztratil. Jeden gestapák vstal, chytil mne za rameno a smýkl se mnou směrem k frontě ke zdi. Nebyl jsem nikdy nechápavý a rozmnožil jsem mlčky frontu lidských soch u zdi. Jen letmo jsem počítal stojící. Bylo jich sedm. Jednoho z nich poznávám. Byl to brněnský sokolský funkcionář Švarc. Šeptám mu do ucha:

„Nevíte, co se děje ?“

A dostávám odpověď:

„Myslím, že zavřou polovinu Čechů v Brně. Přišli pro mne do banky.“
Jednomu pacholkovi v černém neušlo naše šeptání. Vyskočil, nakopl však někoho zcela nevinného, stojícího po mé levé straně, a zařval:

„Zavři dršťku nebo ti ji ustřelím !“

Už jsme se neodvážili šeptat. Ba nikdo se ani nepohnul. Připadalo mi všechno strašně nesmyslné. Ještě před chvílí jsem byl člověkem svobodným, rozhodujícím podle své vůle, ba dokonce tak důvěřivým, že jsem přišel sám, když se po mně sháněli. Zde jsem, co si přejete, nejsem si vědom žádné viny, snad byste mi mohli říci, co je s mými kolegy. Jejich manželky doma hořekují, děti pláčou... A oni mi hrozí ustřelením dršťky. Mravní rozhořčení mi stoupalo do hrdla. Měl jsem sto chutí se otočit a zasadit tomu vypasenému gestapákovi ránu do trudovitého, odulého obličej. Rozum však ihned zvítězil. Tři rychlopalné pušky by mě jistě ihned provrtaly. Ztichl jsem v poznání, že jsem se proti své vůli octl ve víru, v němž budu nucen sebou jaksepatří mrskat, abych neutonul. Právní pocit však v té chvíli začal ve mně umírat. Umřel ve mně již na Špilberku, ještě dříve, než jsem po prvé spatřil na bráně koncentračního tábora nápis: „Právo nebo nepráv, všechno pro vlast !“ To bylo jedno z hlavních hesel Hitlerova nacionálního socialismu. A nikdo se jistě nediví, že s tímhle heslem nedělal Goebbels žádnou propagandu.

Cesta na Špilberk.

Špiček nosů u zdi ve sklepech přibývalo. Když gestapáci shledali, že se počet vězňů naplnil, nasadili si na hlavu přilby, přivázali si je pod bradou, namířili na nás pušky a hnali nás ze sklepa nahoru k bráně. Na ulici stálo nekryté nákladní auto, do kterého jsme naskákali. Auto se dalo poté v pohyb okolo Caiplovy restaurace Kozí ulicí, přes Lažanského náměstí a kolem kavárny Bellevue nahoru na Špilberk. Celkem lze říci, že jsme ani nebudili žádnou pozornost. Lidé se na nás dívali a domnívali se, že se na autě vezou němečtí rekruti. U kavárny Bellevue jsem dostal silné trhání vyskočit a zmizet mezi lidmi. Auto tam právě zatáčelo a zvolnilo rychlost. Než jsem se však rozhodl, byli jsme za rohem. Rychlost auta se rázem zvýšila. Kolikrát jsem později v bezesných nocích v koncentračním táboře vzpomínal na tento příhodný okamžik a tloukl se do hlavy, proč jsem nevyskočil. Bylo mi řečeno, že gestapák by byl po mně určitě střelil. Možná že ano, možná však, že by mě nebyl trefil. V duchu jsem kombinoval, jak jsem mohl proběhnout kulečnickový sál, vyběhnout nahoru do malé herny, skočit odtud z přízemního okna do dvora a průjezdem uprchnout na Joštovu třídu. Kavárnu Bellevue jsem dobře znal, neboť jsem do ní docházel tolik roků...

Ale co potom ? namítalo se. Inu, to bylo další věci. Jisté však je, že bylo hodně lidí, kteří byli 1. září hledáni gestapem. Schovali se nebo utekli někam do polí,

pak se vrátili do práce, jako by se nechumelilo, a měli opravdu pokoj až do konce války. Na gestapu toho jistě měli nad hlavu. Na vypuknutí války měli „jízdni řád“, to jest zatknout tolik a tolik lidí z toho nebo onoho stavu, pokud možno bez hluku. Jen proto asi nepřišli gestapáci za mnou do redakce, nechtějíce mne vytahovat z práce, ježto podle jejich receptu bylo nejlépe přepadávat oběti ještě za spánku v posteli. Kdybych nebyl šel kritického dne na gestapo, snad jsem si mohl mnoho uspořít. Kdož ví... Snad by to bylo však dopadlo mnohem tragičtěji, kdybych byl uprchl, pro mne, manželku, příbuzné a rodiče. Však víme, kolik lidí bylo pozavíráno z rodin, ze kterých některý jedinec nečekal na slibované německé „blaho“ a utekl před ním za hranice. Na nádvoří před úzkým vchodem do špilberské pevnosti jsme museli z auta vyskákat a byli jsme hnáni úzkým schodištěm na špilberský dvůr, který se vypíná v místech nad Starým Brnem. Jeden gestapák se postavil na schodiště a bavil se tím, že otočil pušku a ranami pod žebra nás poháněl. Mne při tom šťastnou náhodou vynechal. Ještě téhož dne jsem však dostal dvojnásobnou porci toho, čemu jsem právě unikl. Člověk nemá nikdy chválit dne před večerem...

„Turecký den na dvoře Špilberku.

Když jsem vstoupil před hlavními gestapáckých rychlopalných pušek na dvůr, rychle jsem si protřel oči, neboť jsem spatřil obrázek, na který do smrti nezapomenu. Na konci dvora seděla na dláždění tureckým způsobem se zkříženýma nohama velká skupina prostovlasých mužů naprosto nehybně. Barva různých objektů v záři slunce dodávala skupině jakousi malebnost, vrcholící se tím, že vzadu jsem spatřil několik fialových náprsenek. Kněží ! Hle, páter Tenora, prelát Kratochvíl, vikář Heral, páter Fanfrdla s jeho krásným bílým vlasem a několik dalších duchovních. Blízko skupiny čněla betonová nádrž na smetí. Na této nádrži stáli dva vojáci a mířili strojními ručními puškami na skupinu. Když jsem vstoupil, nemohl jsem se zbavit dojmu, že se tady bude fotografovat tato skupina, do jisté míry alegorická. Když jsem však uviděl vojáky s namířenými ručními kulomety, myslil jsem, že se bude popravovat. Jak jsem se ostatně dověděl později, sdílel tyto dojmy každý, kdo na dvůr vstoupil a skupinu, sedící na dláždění, spatřil. Naše „čerstvá“ dodávka rozmnožila ihned skupinu, ve které mohlo být podle mého odhadu již alespoň padesát mužů. Nenápadně jsem se začal rozhlížet. Ach, takové je to tedy ! Vlevo vzadu seděl kolega Koch, kousek za ním kolega Drašnar. A tam je redaktor Rejzek a redaktor Dlabač z Lidových novin, redaktor Chlup z Moravského slova, redaktori Hrdlička a Tymeš z Národního deníku, redaktor Komenda ze Svobody, tam jsou další. Dokonce tam sedí brněnský starosta dr. inž. Spazier, nedaleko poslanec Langr, poslanec dr. Toušek, mnoho známých tváří z brněnského

veřejného života. Všichni sedí nehnutě a zírají k těm dvěma, skoro bych řekl, uličníkům, sotva starších 17 let, kteří nad námi stáli s napřaženými kulometry, zírajíce nám posupně na ústa, zda snad nehovoříme, při čemž každou chvíli zdůrazňovali, že budou ihned střílet, jakmile někoho uslyší promluvit.

Tuším, že v té chvíli bylo kolem jedenácté hodiny dopoledne. Byl krásný zářijový den, slunce nás v poledních hodinách nemilosrdně bodalo do obnažených obličejů, ale nikdo se nesměl ani hnout. Na Petrově odbíjely hodiny čtvrtky, půlky a celé hodiny. Pod námi pod zdi procházeli v parku lidé, hlučeli a chvílemi k nám zazněl i smích, skotačení dětí, pískání lokomotiv z blízkého Přerovského nádraží. S přibýváním hodin přibývalo také bolesti v zádech. Zkřížené nohy tuhly. Pokud to šlo, nachýlili jsme se dozadu a opírali se o dlažbu lokty. Za chvíli však byly lokty nesnesitelně otláčeny o kámen. Obětoval jsem na to svůj klobouk, který jsem pod loket složil dvojmo. Několikrát přišla na dvůr další „dávka“ z jiných moravských měst. Z Kroměříže přišli zatčení s cedulkami, upevněnými v knoflíkové dírce. Připomnělo mi to maně vstupenky na Masarykův okruh. Každá nová „dávka“ vždy uslyšela, že se bude ihned střílet, jakmile se někdo pohne. Stráže se střídaly po dvou hodinách. Hodiny ubíhaly. Slunce již dávno zašlo na druhou stranu Špilberku. Stíny na dvoře se začaly prodlužovat.

Někteří odvážlivci se již ráno hlásili, že by šli rádi na malou stranu. Byli odbyti výsměchem. Teprve některá z dalších stráží se smilovala nad trpícími. To ovšem valná část sedících nečekala a vykonala potřebu na místě tak, jak seděla. Bylo veta po lidské důstojnosti. Marně jsem uhýbal před potůčky, které se ke mně zezadu sbíhaly se dvou stran. Nepovolit odchod k lidské potřebě, to bylo obvyklou specialitou německých stráží, doprovázejících vězně. Vrylo se mi to zvláště v paměť při pozdější cestě z Dachau do Buchenwaldu.

Někdy v poledních hodinách jeden ze sedících, později jsme zjistili, že to byl čalouník Filipín z Brna, buďto sebou pohnul nebo mluvil. Jeden ze strážných ho postavil vlevo od nás ke zdi a naporučil mu dělat dřepy. Filipín byl statný mladý chlap. Za půl hodiny se jeho dřepy zvolnily. Stráže na něho začaly řvát, že začnou střílet, nebude-li provádět dřepy hlouběji. Jeden ze strážných pacholků zarachotil závěrem. Tu se Filipín vztyčil a vykřikl:

„Můžete mne zastřelit, ale dřepy vám dělat už nebudu, protože nemohu“. V té době již totiž načínal v dřepích třetí hodinu. Strážní samozřejmě nerozuměli. Jeden z nich seskočil a chtěl pravděpodobně Filipína bít pažbou kulometu.

„Co je to tam dole?“ zazněl pojednou německý dotaz nad námi z okna budovy. Podíváme se nahoru a vidíme čepici německého důstojníka. Byl to velitel hlavní špilberské stráže. Strážní mu něco koktavě vysvětlovali. Vykřikl nějakou nadávkou a poručil, aby si Filipín sedl zpět mezi ostatní.

Již se stmívalo, když přišel na dvůr německý poddůstojník. Vykřikl „auf“ a vedl nás přes schodiště k našemu nemalému úžasu do špilberské kaple. Nohy jsme měli celodenním sezením ztrnulé tak, že mnozí z nás vrávorali. V kapli ležely na zemi slamníky. Na povel jsme se na ně musely vrhnout. Místa bylo málo. Dva

na jeden slavník, třetí vězeň do mezery mezi slavníky. Na koho se nevystačí, ten bude spát na dláždění. Ze slavníků se hnusně prášilo. Kromě toho se z nich šířil ostrý pach naftalinu. Na žaludek jsem nikdy netrpěl, ale toho večera se mi udělalo špatně. Poddůstojník chodil mezi slavníky, láteřil, rozdával kopance mezi ty, kteří se podle jeho rozkazů nepohybovali dost rychle. V kapli nás byla jen část. Ostatní „rukojmí“ byli nacpáni nahoru do malých kobek, určených původně pro dva muže. Němci usoudili, že Češi mají tvrdou náturu, a proto jich nacpali do každé kobky patnáct až dvacet. Mluvil jsem později s mnohými kamarády, kteří říkali, že se v těch kobkách přímo dusili. Žízeň jsme měli strašlivou. Hlad se zprvu nepocíťoval. Blahořečil jsem dopolední kávě v Bellevue... Ale teď mi bylo opravdu mizerně. Právě kráčí podle mého slavníku poddůstojník. Podívá se na mne a říká:

„Člověče, proč jsi tak žlutý?“

„Není mi dobře,“ odpovídám. Poddůstojník se zachechtal, zavolal jednoho vojáka, ukázal na mne a pravil:

„Zaveď ho nahoru na marodku a řekni tam, aby mu dali klystýr. Asi se přežral, ten otvor do zadnice (Arschloch).“

Při tom se poddůstojník surově zachechtal. Ta nadávka „Arschloch“, jak jsem později zjistil, byla v řadách SS velice oblíbená. Těžce jsem vstal a kráčím před strážným vojínem vzhůru úzkými kamennými schůdky. Jako bych někde vystupoval na věž. Zatanulo mi na mysl, že to snad nebude špatné, když jdeme nahoru. Dole jsou pověstné kasematy, ve kterých strávil Silvio Pellico deset let svého života. Oč jsme nyní na tom lépe než Pellico?

Z těchto úvah mne vyrušila pojednou strašlivá bolest pod lopatkou. Nevnímal jsem okamžitě původ bolesti. Pak jsem však dostal ještě jednu ránu kolbou pušky do zad, přímo do lopatky. Strážný, holobrádek, mající sotva 17 roků, mne při těchto ranách pobízeli:

„Tak rychle, rychle, hni sebou. Však my tě tady naučíme běhat, to uvidíš. Kdybys nebyl tolik žral, mohl jsi být rychlejší. Ale ta huba ti tady u nás brzy splaskne, to budeš koukat...“

Octli jsme se na dlouhé chodbě. Kráčím kolem místností. Jsou plné vězňů. Jak rafinované! Ani jedna kobka nemá dveří. U jedné místnosti mě strážný zastavil a povídá: „Vpravo, ty prase vyžrané.“ Načež zahoukl do místnosti: „Tady ten má dostat klystýr.“

A odešel.

Byla to tak zvaná špilberská marodka. U stolu seděl dnes již zvěčnělý páter Tenora a prelát Kratochvíl. Ke mně přistoupil malý muž v modré kombinéze. Tento oděv měli na Špilberku všichni Židé, aby se lišili od ostatních arijských vězňů, kteří nosili staré plátěné uniformy bývalé československé armády. Malý muž v kombinéze, byl to židovský doktor, jehož jméno jsem již zapomněl, přistoupil ke mně a povídá, vida slzy v mých očích:

„Člověče, tady se nebrečí...“

Obhajuji se: „Kdo říká, že brečím ? Dostal jsem právě na schodech dvě rány kolbou do zad. Bolest byla hrozná, snad proti mé vůli mi vlezly slzy do očí...“
Malý muž v modré kombinéze mávne rukou:

„Dvě rány kolbou do zad ? To nic není. To uslyšíš jiné věci. Tady máš trochu černé studené kávy, máš-li žízeň. A co ti schází, proč jsi vlastně přišel ?“ Dal mi nějaký prášek, načež přistoupil ke mně vězeň v plátěné uniformě a ukázal mi na postel, na kterou si mám lehnout. Byl to „velitel“ marodky, tak zvaný „kápo“. Označením „kápo“ se v německých kriminálech mohl pochlubit ten, kdo si již delší dobu „odkroutil“ a blahomyslně byl německými katany pověřen dělat drába nad spoluvězni. Většina vykonávala tento úřad s rozumem, ale našli se „káповé“, kteří tloukli spoluvězně ještě hůře než pochopové SS, obávající se, že by tuto funkci ztratili, kdyby nebyli na spoluvězně dost přísní, jak si přáli jejich „chleboďárci“. Učinil jsem v tom směru truchlivou zkušenost později v Dachau. Shodil jsem ze sebe šaty, položil je za hlavu a zalezl jsem pod deku. Otevřenými dveřmi jsem v pravidelném intervalu spatřoval stráž v černé uniformě s puškou v ruce. Potom jsem se rozhlížel kolem sebe. Kromě zmíněných dvou kněží zde byl jeden vězeň, který každou chvíli vyskočil z postele, běžel k nádobě v koutě světnice a vrhl krev. Vedle mne ležel starý žid. Říkal, že býval hercem. Prvně se mě tázal, zdali mám cigaretu. Neměl jsem, protože jsem kouřil doutníky a ty jsem měl v redakci ve stole. Ptám se herce, co se stalo tomu muži, co vrhne každou chvíli krev. „To je chudák,“ šeptá mi herec pod pokrývkou. „Je podezřelý ze špionáže. Byl delší dobu zavřen v policejní separaci na policejním ředitelství. Mučili ho při výsleších. Stále tvrdil, že je nevinen, ale oni mu pokoj nedali. Tak z toho dostal nějaký záchvat, v zoufalství vyšrouboval z lampy žárovku, rozbil ji na kusy, střepiny hodil do sklenice s vodou a všechno vypil. Myslím, že z toho sotva vyleze. Střeva má plná skla...“

Po pravé straně jsem spatřil staršího muže, opřeného zády o zeď. Byl to těžký astmatik. Zatkli ho a přes těžkou chorobu uvěznilo na Špilberku. Musel „spát“ v sedě, poněvadž by se byl jinak zadusil.

Pravil ironicky herec:

„Vidíš, člověče, jak je Německo mocné. Bojí se i lidí, kteří mají smrt na jazyku. Tenhle člověk patří do nemocnice a ne do kriminálu.“

Doktor v modré kombinéze za chvíli odešel spát na svou světnici mezi ostatní vězně. „Kápo“ shodil plátěnou uniformu, lehl si do postele v koutě věznice a prohlásil, že se bude spát. Na marodce, pokud bylo lze tuto místnost tak nazvat, byl zvláštní poměr. „Kápo“ poroučel židovskému doktorovi, který před ranní visitou musel zamést podlahu.

Na chodbách se pomalu rozhošťoval klid, rušený jen přecházením stráže kolem otevřených dveří. Zamřížovanými okny sem proudil čerstvý vzduch umírajícího zářijového dne, jenž přinesl mnoho vzrušení a překvapení. Nechtě myslím na budoucnost. Proč mě vlastně zavřeli ? Čím jsem se provinil ? Že jsem snad dříve psal nějaké protiněmecké články ? Vybavoval jsem si v paměti, co jsem vůbec kdy napsal, za co by mne mohl německý režim honit. Konečně, i když něco

takového bylo, konal jsem jen svou povinnost. A potom Hitler prohlásil, že nad minulostí Čechů byl učiněn škrt. V duchu jsem se zasmál. Prohlásil kdysi, že nechce ani jednoho Čecha. Potom však skočil rázem na všechny a mlčky přihlížel k tomu, jak byli popravováni naráz nebo „studenou cestou“ po stech a tisících v přečetných žalářích a koncentračních táborech. Snažil jsem se usnout. Nebylo možné. Nápor na nervy byl toho dne až příliš veliký, než aby dovolily spánkové bezvládní. Kroky stráže na chodbě, každé dvě hodiny se střídající, bušily do mého bdění celou noc. Měl jsem však k ránu přece jen dojem, že jsem aspoň na chvíli ztratil vnímání. Tak jsem začínal v žaláři druhý den nesvobody.

Osm dní na Špilberku

Ráno v šest hodin přišel doktor v modré kombinéze, zametl podlahu a potom se vyptal na zdraví nemocných. „Kápo“ mu při tom „asistoval“, načež rozdál nějaké prášky. Mně dal také jeden. Myslím, že to byl aspirin. Za chvíli přišli dva vězni s pytli na zádech. Vytáhli několik komisárek, spočítali osazenstvo a nařezali krajíčky chleba, načež opět zmizeli. Měl jsem velkou žízeň. Přesto jsem kousek chleba snědl a zapil jakousi špinavou hořkou tekutinou, označenou honosně slovem „káva“.

Na chodbách nastal ruch. Smýčilo se a zametalo. Když chtěl jít některý vězeň na toaletu, musel se hlásit na chodbě strážní. Když se vrátil, musel opět hlasitě oznamovat příchod. Strážní si potrpěli na hezky hlasité hlášení. Kdo se podle předpisu nehlásil, nesměl vyjít z kobky a musel trpět. Proto ti, kteří si netroufali na pořádné hlášení, svezli se s nějakým osvědčeným „hlásičem“, který jadrně křičel na strážného, že ten a ten s tolika muži hlásí odchod na záchod. Byl to někdy celý konvoj. Strážným na chodbě byla dlouhá chvíle. Chtěli se bavit a věru se bavili originálně. Ovšem vždy na účet vězňů.

Tak jsem viděl z postele marodky otevřenými dveřmi, jak se vězni, kteří se špatně hlásili, plazili na chodbě po břicho desetkrát sem a tam, jak skákali jako žáby, jak mečeli, jak museli napodobovat psa, jak zpívali a prováděli jiné kejkle, při kterých pánům strážným příjemně ubíhala jejich služba. Velmi často jsem slyšel na chodbě nárek, když přišel nějaký surový mladík, nespokojil se s plazením po břicho a špatně se hlásivší vězně vyplácel ranami do nosu nebo do brady. Ano, brada, na tu se strážní střefovali velmi rádi a byli nadmíru spokojeni, když se jim na pohled nepatrnou ranou na bradu podařilo vězně složit k zemi.

Vyprávěl mi toho dne doktor v modré kombinéze:

„Příteli, jsem zde již čtyři měsíce. Kdybych ti měl vyprávět, co jsem tu za tu dobu zažil... Ostatně nejen my židé, ale také arijci by mohli vykládat. Takový dr. Babák z policejního ředitelství v Brně, nebo policejní ředitel dr. Sobotka. Toho zavřeli na šest neděl do samovazby, když ho před tím surově tloukli

opasky. Pochybuji, že by dr. Babák někdy spočítal rány, které zde dostal. Bylo tady donedávna moc doktorů z politického oddělení brněnského policejního ředitelství. Sám jsem viděl, jak jeden z nich, doktor Bezděk, dostal takovou ránu do obličeje, až se skácel. Bylo zde také mnoho vězňů z Kladna. Někdo tam zastřelil dva německé četníky a tak tam sebrali 120 lidí, kteří s věcí neměli nic společného. Jeden z nich nedbal příkazu, přistoupil k oknu a byl hlídkou zastřelen. Kladenský starosta, který byl mezi nimi, nemohl se na to dívat a v rozrušení skočil z okna do dvora. Chudák, byl na místě mrtev.

Nás honili denně po dvoře, až jsme padali a nemohli z místa. Také jsem byl jednou hotov při podobné honičce. A víš, jak mě křísili? Dali do kbelíku kusy cihel, zalili je vodou a potom na mne obsah vychrstli. Byl tady jeden voják, který několikrát donutil vězně, aby vypili plivátko. Mezi námi je dr. Fleischer z Brna, snad ho znáš. Byl to silný chlap, když sem přišel. Musel jim předvádět řecko-římské zápasy a svého soupeře tlouci. Když se strážným zdálo, že málo tluče, byl ztloučen sám. Někdy si stráž postavila dva vězně proti sobě a jeden druhého musel lískat. Tak dlouho, až jeden z nich spadl. Vítěz tohoto souboje byl pak nakonec sám sražen na zem ranou do brady. Ach, tady se dějí věci, jak je to vůbec možné ve 20. století...“ mávl rukou doktor a vyskočil, neboť právě přišel skutečný vojenský doktor, kterému malý muž hlásil „přírůstek“ dvou kněží a mé maličkosti.

Vojenský doktor se podíval na oba kněze (páter Tenora měl tehdy již hodně přes 70 let), neřekl ani slovo, pak přistoupil k mé posteli, poptal se, co je se mnou, a když slyšel něco o nervech, mávl rukou a řekl, že musím ven, pro takové marody prý zde není místo, ačkoliv na marodce bylo v té době ještě asi pět neobsazených postelí. A tak jsem z marodky třetího dne vypadl do tak zvaného velkého sálu, kde bylo asi 40 „rukojmí“, většinou z Brna.

Čekáme na „propuštění“.

Také ve „velkém sále“, ve skutečnosti velké kobce se zamřížovanými okny, se leželo na bídných slammících na zemi. Přikrývek nebylo. Naštěstí bylo tehdy ještě velmi teplo. Když jsme byli tak pohromadě, nastala družná zábava. Ba čtvrtého či pátého dne jsme začali i zpívat. Proti tomu nebylo námitek. Tehdy ještě hladu nebylo. Na celu se dalo tolik chlebů, nikdo to nepočítal. Kdo měl hlad, vzal si. První dny však většina zatčených jedla málo, nebo vůbec nic. Je to známá vězeňská reakce.

Dověděli jsme se, že my ve velkém sále jsme na tom relativně nejlépe. Ti v kapli byli opravdu chudáci. Jednou za den je vyhnali nahoru k toaletám, aby mohli vykonat svou tělesnou potřebu, ať se jim chtělo nebo nechtělo. Při této příležitosti jsme se dověděli, jaká je situace v kapli.

Tam se bavili vojáci opravdu znamenitě. Přišli třeba o půlnoci na kůr a začali hrát na varhany. Nebo některý z nich zalezl do zповědnice, zavolal vězněného kněze a žádal, aby byl „vyzповídán“. Také P. Karla Fanfrdlu, který svým aristokratickým zjevem zvláště přitahoval strážné pacholky, vytáhl jednou v noci strážný na chodbu a nutil ho tam, aby mu zpíval „Pater noster“. O kamarádech, kteří se dusili v horních kobkách, jsme v té době neměli žádných zpráv.

Jídlo bylo pod psa. Jakási polévková šlichta bez chuti, ale zato se zápachem. Myslím, že to bylo šestého dne, kdy jsme měli konservový „guláš“. Byly to ovšem zkažené konzervy. Maso již hnilo a guláš naplnil celý Špilberk takovým zápachem, že i stráže na chodbě si ucpávaly nosy a proklínaly gulášovou „pochutinu“. Ve velkém sále bylo hodně myší. Strážní se bavili v noci tím, že si na ně svítili baterkami, plašili je a měli radost, když nám myši rejdivy přes obličej.

Jednou jsem při hlášení „toalety“ hrozně urazil stráž. Řekl jsem mu „Herr Wachmeister“ místo Herr Sturmman“. Wachmeister byl totiž obyčejný voják SS a Sturmman je něco takového jako „frajtr“. Tak jsem musel před tím holobrádkem udělat za trest dvacet dřepů a dvacetkrát oběhnout dokola dlouhou chodbu. Také v horní chodbě, kam jsme chodili z „velkého sálu“, s dvoumetrovými zdmi a nepřekonatelnými mřížemi, jsem se jednou hlásil poněkud slabě. Měl jsem však štěstí, že jsem kápl na „muzikální“ stráž, na mladíka, který se spokojil, když jsem mu za trest zazpíval arii Jeníka z Prodané nevěsty.

Měl jsem sto chutí do textu propašovat při zpívání nějakou šťavnatou nadávku, ale slyšel jsem již před tím, že ve strážci bývají Sudetáci, kteří umějí dost česky, a tento mohl být právě jedním z nich.

Při pochůzkách na toaletu jsem se srazil s několika dobrými přáteli. Tak jsem se pozdravil s předsedou SK Prostějov Stavem, který byl na Špilberku již dlouhou dobu. Zeštíhlal tak, že jsem ho skoro nemohl poznat. Potom jsem se pozdravil s mnoha zpravodajskými důstojníky, z nichž většina byla později popravena pro velezradu. Byl mezi nimi také bývalý čs. tiskový atašé z Budapešti major Klein, který jednou ve své úřední funkci spisoval se mnou protokol, když jsem otiskl nějaký neschválený obrázek maršála Rydz-Šmigliho ze švédské obrázkové korespondence. Major Klein vypadal bídně v zašpiněné plátěné a roztrhané uniformě. Stěžoval si, že stráž k nim přijde několikrát denně do cely a všichni uvěznění důstojníci musejí prolézat několikrát pod všemi postelemi po břiše. Také si stěžoval na bití a ukazoval mi modřiny na nohou „Včera mě jeden dokopal na dvoře,“ vyprávěl bezbarvě. „Ale člověk si tady zvykne na všechno. Otázkou jen je, jak dlouho to kdo vydrží.“

Major Klein to po našem rozhovoru opravdu nevydržel dlouho. Byl dopraven do Prahy na Pankrác, kde zemřel. Podle úřední zprávy „přirozenou“ smrtí. Podle některých svědectví prý byl poset ranami. Měl tedy jistě horší smrt než jeho ostatní druhové s ministerským radou Schmoranzem v čele.

Kouření na Špilberku bylo přísně zapovězeno. Přesto se však kouřilo. Kdo byl chycen, byl zbit a nedostal tři dny nic jíst. V kapli chytili vězně z naší akce, mladého Hrazdiru z Maloměřic, při kouření. Hrazdira byl vyveden nahoru na chodbu, kde byl mučen plných šest hodin, takže stál sotva na nohou. Když se pak vrátil dolů do kaple, bylo jeho první přání, že si musí zakouřit. Tvrdou českou povahu Němci zformovat nemohli a také nedovedli. To by nás byli museli postřílet jednoho vedle druhého. Ačkoliv na to měli velkou chuť, přece se toho jen neodvážili. Přesto zahynulo mnoho a mnoho Čechů, daleko od své vlasti, s otazníkem v hasnoucím zraku, proč musel přijít tento osud, když se provinili pouze tím, že sokolovali nebo byli členy levicové strany, nacionálnímu socialismu nepřijemné. Ale byli mezi nimi mnozí, kteří vůbec nikdy nebyli v žádné straně, veřejně nijak nevystupovali a nikdy se o nic nestarali. Na příklad takový dobrák, řídící učitel Morávek z Heršpic u Brna, který zemřel v Buchenwaldu uprostřed svých plánů, jak upraví svou zahrádku, až se vrátí domů. Nevrátil se...

Odjezd do Dachau

Šestého dne na Špilberku se mezi starými vězni v prvním poschodí začala trousit vytrvale verše, že my, kteří jsme byli zatčeni 1. září při vypuknutí války, půjdeme všichni do Dachau. Pokládali jsme to za špatný vtip. Většinou jsme očekávali, že jsme byli zatčeni jen na jeden nebo dva týdny a že když se v Protektorátě nedostaví po vypuknutí války žádná nepřátelská reakce, že budeme propuštěni na svobodu.

Což byl ovšem krvavý omyl. Osmý den jsme byli voláni k „prohlídce“. Každý si stáhl košili, proběhl okolo doktora SS v uniformě a byl shledán zdrav. Lékaři SS měli pro vězně jedno zdravotní měřítko. Dokud měl vězeň hlavu na krku a nenesl si ji k prohlídce pod paží, byl zcela určitě zdrav.

Přesto jsme zpráve do poslední chvíle nevěřili. Jak rádi bychom byli sdělili tuto zprávu našim blízkým, kteří směli přijít k bráně, odkud marně vzhlíželi k našim zamřížovaným oknům ! Viděli jsme mnohé manželky, jak hořce plakaly u brány. Přinášely nám věci. Některé jsme dostali, ale mnoho jich také zmizelo. Přišlo na to, jaký poctivec měl toho dne strážní službu.

Kritické noci kolem jedné hodiny jsem náhodou spal, neboť „doktor v modrém“ z marodky mi poslal prášek na spaní. Do sálu vešel vězeňský „kápo“ a přečetl jména vězňů, kteří se měli obléci a vyjít hned na chodbu. Byla to strašidelná nálada při osvětlení svíčky. Několik vězňů z naší akce přečteno nebylo. Zůstali proto ležet. Jak jsme jim záviděli !

Na chodbě nás seřadili, spočítali a hnali dolů na dvůr. Byla hluboká, hvězdnatá, ale vlahá zářijová noc. Strašidelnost na dvoře vyvrcholila. V koutě dvora stál automobil. Světlo jeho reflektorů řezalo do našich obličejů. Kromě těchto

paprsků byla na dvoře hluboká tma. Padali jsme přes hromádky šterku a jiné překážky. Mezi námi pobíhal jakýsi SS oficír s hrůzným hlasem, řval jako pomintý a rozdával rány na všechny strany. Tuším, že tehdy byl insultován mimo jiné nelidským způsobem poslanec dr. Toušek z Brna.

Znovu četli naše jména. Jeden chyběl. Jmenoval se Ženatý a byl tkalcovským mistrem z Brna. Odvážný Ženatý. Vsadil všechno na jednu kartu a zůstal v cele, ačkoliv byl přečten. Několik vojáků šlo nahoru do cely. Za chvíli se vrátili dolů s Ženatým. Spíše ho nesli než vedli. Tak byl chudák zřízen. Ještě v Dachau chodil delší dobu s modřinami a boulemi na obličej a na hlavě.

Poté zaskřípala brána a mezi kordonem strážných a lesem kulometů jsme po skupinách vycházeli před budovu, kde stála nekrytá nákladní auta. Vždy část nás odpočítali a pomáhali nám ranami pušek nahoru do vozu. Museli jsme si sednout nám již známým „tureckým“ způsobem na dno auta a hodně se přikrčit, aby nás nebylo zvenčí vidět. Skutečně, kdo musel v oné noci spatřit karavanu nákladních aut, jedoucích ze Špilberku, nepozoroval nic nápadného, poněvadž jsme byli natlačeni na dno vozů jako slanečci. Snad jsem vynikal poněkud nad ostatní, nebo jsem nebyl řádně sehnut. Připomněl mi to kopanec uniformovaného drába, který seděl na bočnici auta nade mnou. Všechno se dělo bez hluku. Několikrát jsem však měl dojem, že jsem slyšel skřípot zubů. Kola tak rozhodně skřípat nemohla.

Autu pomalu sjížděla ze Špilberku. Zíraje vzhůru k hvězdám, snažil jsem se uhodnout, kam jedeme. Nebylo to možné, poněvadž dolů na boky nebylo vidět. Teprve, když mi na Zelném trhu bleskl do očí matně nápis „Cyrilo-Methodějská záložna“, poznal jsem, že jedeme k nádraží. To mohlo být asi půl třetí ráno. Před nádražím, daleko vedle hlavního vchodu, někde na bočném nástupišti auta zastavila. Kolbami nám zase pomáhali z aut dolů. Och, ti dobrodinci ! Pak nás zavedli na peron a cpali nás do vozů, jež měly vesměs stažené záclony. Uvnitř jsme museli dát ruce na klín, asi tak jako děti ve školce musejí dát ruce na lavici. A samozřejmě klobouky dolů. Uvnitř vozu a na obou jeho koncích se postavili drábové v černém s ručními kulomety. A ani muk. Kdo promluví nebo kdo se hne, bude ihned zastřelen, prohlásil k nám nějaký majitel šarže od těch černých pochopů.

Na nádraží jsme stáli asi do čtyř hodin ráno. V té době přijela do Brna skupina rukojmí z Olomoucka. Byla přivezena ze „sběrný“ ve Štěpánově u Olomouce v autobusech. Jak nám později hanáčtí kamarádi řekli, měl jeden z autobusů na cestě mezi Vyškovem a Brnem poruchu. Všichni museli z autobusu vystoupit. Když byla porucha opravena, všichni opět nasedli a pokračovali v jízdě. Na silnici pod autobusem zůstal ležet jeden vězeň. Nebyl zraněn. Při poruše mu napadlo, že by mohl utéci. Do polí to nešlo, ježto skupina byla obstoupena strážnými. Zalezl proto ve tmě pod autobus a jednoduše čekal, až odjede. Další osudy tohoto vtipného uprchlíka však nebyly nikomu známy.

Za ranního úsvitu se náš rychlík rozjel pomalu ku Praze. S rukama na kolenou, ohrožováni ze všech stran ručními kulomety, byli jsme každý hluboce pohřízen

do svých myšlenek. V mém oddělení jel židenický poslanec Langr, starosta Kristýnek z Luhačovic, vedoucí brněnské české mládeže dr. Gustav Loubal, redaktor Komenda a několik dalších. Když se vlak rozjížděl, litoval jsem druhé promarněné příležitosti k útěku. Napadlo mi totiž, že místo do vozu jsem mohl skočit pod něj, rychle podlézt vagon a ztratit se tam někde na druhé straně směrem k Svitavě. Ale myslím, že jsem udělal dobře, když jsem se o útěk nepokusil. Tam na druhé straně vlaku prý bylo okolí prošpikováno SSmany se seriami ostrých nábojů v zásobnících ručních strojních pušek. Těžce supaje, rozjel se s námi vlak do mlhavého rána. Byla to pro český národ jistě nejpotupnější výprava, jaká kdy byla v jeho dějinách uspořádána.

„Parní lázeň“ v rychlíku.

Jelikož byly na oknech staženy záclony, seděli jsme stále v jakémsi pološeru, i když jsme ze záblesků světla štěrbínami tušili, že venku se zrodil krásný, slunný den. Nejen slunný, ale na září až příliš teplý. Za chvíli jsme se začali potit, ale stráž okna neotevřely. Pot nám stékal v praménkách z čela a kapal nám ze špiček nosů do klína. Setřít jsme jej nemohli. Zněla nám stále v uších výstraha, že se bude ihned střílet na ostro, jakmile se někdo pohne. A ústí ručních kulometů jsme měli od hlav jen na dva metry daleko.

Vlak jel nejvyšší rychlostí. Ze zkušenosti častých jízd do Prahy jsem usoudil, že jsme již museli minout Českou Třebovou a že tedy jedeme bez zastávky. Skutečně noblesní rychlík. Tak expresně jsme ještě nikdy nejeli. Zatím se změnila stráž. Napětí nějak povolovalo. Stráž byla namíchnuta hrozným ovzduším a dvě okna otevřela. Záclony zůstaly ovšem stále spuštěny. Čerstvý vzduch nás poněkud osvěžil. Ruce jsme již měli bolavé od toho držení na kolenou. Sem tam jsme si je založili. Stráž neřekla nic. Potom jsme začali mezi sebou i šeptat. A stráž opět nic. Nálada se zlepšovala. Před Prahou se v kupé dokonce vyjasnilo tak, že Komenda vytáhl z aktovky šach, který si vyrobil na Špilberku z chlebové střídy, na aktovku položil vlastnoručně vyrobenou šachovnici, a dali jsme se do partie, kterou nám přerušil poddůstojník, který přišel do kupé na kontrolu.

Chlebové figurky nám smetl na zem a bylo po partii. Však v tom již vlak začal brzdit. Někdo na kraji se podíval štěrbínou ven a zašeptal:

„Stojíme na smíchovském nádraží.“

Tedy z Brna až na Smíchov „non stop“. Opravdu, tak rychle se z Brna do Prahy žádný z nás ještě nikdy nedostal.

Na Smíchově byly k našemu vlaku připjaty další vagony, nacpané „rukojmími“ z Prahy a jiných měst v Čechách. Netušili jsme, že mezi jinými vynikajícími osobnostmi se v té době veze bývalý pražský primátor dr. Zenkl, spisovatel Josef Čapek, generál Husák, generál Němec, bývalý ministr

Markovič, šéfredaktor Národních listů Holeček, redaktor Přítomnosti Ferdinand Peroutka, přítel presidenta dr. Beneše, ministerský rada Hájek z tiskového odboru, vynikající sokolští pracovníci dr. Klinger a dr. Schneider a mnoho a mnoho jiných předních osobností z českého veřejného života. Ministra dr. Zadínu přivezli k nám do koncentráku až za týden po našem příjezdu.

Zastávka netrvala dlouho. Rychlík se dal opět do pohybu. V kupé bylo vedro jako v pekle, ačkoliv se záclonkami byla nyní otevřena všechna okna. Naším oddělením několikrát procházeli uniformovaní lidé i civilisté.

Vzpomínám na chvíli, kdy oddělením procházel ještě s jedním vojákem elegantní civilista, kterého jsem znal z Olomouce a věděl jsem, že se pohyboval v německých kruzích. Teď bude jistě ten chlap u gestapa, mínil jsem. Omyl. Byl to prokurista Wolf z Olomouce, který jako „rukojmí“ seděl v sousedním kupé, hlásil se se svou potřebou a byl doprovázen na toaletu strážným. Wolf jel současně se svým zatčeným šéfem Heikornem, majitelem velké olomoucké továrny.

Žízeň jsme měli strašlivou. Místo vody nám však přinesla stráž v náruči malé, příšerně černé chleby. Voják si vždy každou sedící skupinu nevrle prohlédl, načež do jejího středu mrskl jeden nebo dva chleby. Házel je s velkou prudkostí a mířil v našem oddělení na hlavu kolegy Komendy, který však bystře uhnul. Chléb zůstal ležet na klíně poslance Langra. Vzal jej, rozdělil na několik kusů a podělil nás. Jak jsme však mohli jíst černý, suchý a rozpraskaný chléb, když se nám lepil jazyk na patro? Ostatně při této příležitosti si vzpomínám, že Langr již na Špilberku viděl do situace, srážel náš optimismus ve věci brzké svobody a říkával:

„Chlapci, věřte mně nebo ne, ale kouká z toho aspoň pět let...“

Brali jsme to jako vtip, ale kolik pravdy v něm bylo... v Plzni jsme zastavili.

„Aha“, chtějí nám servírovat plzeňské,“ povídá Komenda podle starého receptu „na vše s humorem“. Povzdechl si starosta Kristýnek s očima upřenýma vzhůru ke střeše vagonu:

„Království za jednu plzeň.“

Plzeň to nebyla, ale jakási tekutina neurčité barvy a měla to být černá káva. Nechť to bylo cokoli, vrhli jsme se na to hltavě, poněvadž nám v krku vyschlo tak, že mnozí z nás již jen sípali. Tekutiny bylo jen nepatrně, přece to však bylo pro nás určitým osvěžením.

Potom někdo řekl, že jsme minuli Domažlice. Opustili jsme půdu naší vlasti. Proti své vůli. Podle trestního zákona to byl zločin únosu, případně zločin omezování osobní svobody. O věci jsme mezi sebou tiše debatovali. Říkalo se na Špilberku, že pojedeme do Dachau, ale stále jsme nebyli o tom přesvědčeni. Jinak jsme se sjednotili v šibeničním humoru na tom, že na cestě je hodně zajímavého. Nejzajímavější pak prý je to, že jedeme zadarmo přes hranice Říše a dokonce bez pasu.

S večerem přibývalo chladu. Jedeme se dvěma krátkými přestávkami již od rána. Teď opět zastavujeme. „Služba“ u okna nám hlásí: „Je to Řezno.“

Opět výměna stráží a rychlík pokračuje v jízdě. Zatím se již úplně setmělo. Začínáme klímat. Tak mne zase napadá, že jsem promeškal třetí příležitost k útěku. Bylo to v době, kdy jsme projížděli vyšehradský tunel. Kolega Dlabač z Lidovek mi později řekl, že měl stejné nutkání.

Podíváme se na hodinky.

Půlnoc. A rychlík se dále zakusuje do neznámé krajiny.

Jedna hodina ráno. Stráž začínají projevovat čilost. Blížíme se asi k svému cíli. Vlak zastavuje. Stráž vyšla z našeho kupé. Skočím k záclonce u okna a ve slabém osvětlení přímo naproti našemu vagonu vidím nápis: DACHAU.

Tedy přece. Koncentrační tábor, o kterém kolovalo tolik pověstí. Máme se tedy nač těšit. Do vagonu vnikl poddůstojník a řval: „Všechno ven, jeden za druhým. Kdo se pokusí o útěk, bude okamžitě zastřelen!“

O útěk se nikdo nepokusil. Nebylo k němu již dostatečných sil. Dokonce i já sám jsem přestal pomýšlet na útěk. Zde v cizí zemi byly naděje na svobodu slabé, i kdybych se byl dostal z dostřelu ručních kulometů.

Převedli nás na jakési nákladní nástupiště. Přijeli nákladní vozy „pro osm koní nebo čtyřicet mužů“. Němci mají zřejmě jiné pojmy pro prostor. Do každého vagonu nás dali po osmdesáti mužích. Potom vrata vagonu zaskřípala a my jsme se za chvíli začali dusit jeden druhému na zádech znova. Tentokrát to bylo ovšem daleko horší. Dýchali jsme si do tváře a lapali vzduch jako kapři v bahně vypuštěného rybníka. Někdo vedle mne pravil:

„Kdybychom měli jet takhle dvě hodiny, bude po nás.“

Vlak se pohnul. Na štěstí koncentrační tábor v Dachau není daleko od nádraží. Vrata vagonu se otvírají. Dole vidíme spoustu vojáků s baterkami v rukou. A pod námi již stojí nějaký pochop a pobízí nás:

„Tak honem dolů, vy prasata, ale zčerstva.“

My mladší jsme skákali přímo dolů jako kobylinky. Starší se skoku s výše něco přes metr neodvažovali, napřed sedali na podlahu vagonu a tak se sváželi. Ti všichni ovšem na svou pomalost dopláceli. Slyšel jsem, jak padaly rány kolem mne na obou stranách. Mnoho z nás při tom pozbylo klobouku. Já jsem klobouk pozbyl až druhého dne za okolnosti ještě podivnější.

Dole nás opět seřazovali. Ze všech stran baterky a ústí střelných zbraní. Potom jsme se dali na pochod. A za malou chvíli pozorujeme, že procházíme velkou branou pověstného koncentračního tábora a zastavujeme se na obrovském nádvoří. Je nás v desetistupech řada strašně dlouhá. Asi sedm set „rukojmí“ čili „ehrenhaftlingů“, jak se nám v táborech z počátku posměšně přezdívalo.

Těžká noc na dvoře.

Mnozí z nás se domnívali, že konečně se nám někde dostane pod střechou místa, kde se budeme moci natáhnout po úmorné jízdě. Také žaludky se

mohutně ozývaly, vždyť od předvčerejška kromě toho kousku chleba a trochu tekutiny jsme neměli nic v ústech. Byli jsme ovšem zklamáni. Kolem druhé hodiny ranní přišel nějaký oficír, který nám držel přednášku, jejímž tenorem bylo, že musíme poslouchat jako hodiny. Řeč zakončil výhružkou, že se v táboře okamžitě střílí, jakmile k tomu některý „haftling“ zavede příležitost, při čemž zdůrazňoval, že muži SS jsou zvláště mistrovští střelci a rádi si zastřílejí do živých terčů v táboře. V tom směru, musím doznat, měl ten chlapík úplnou pravdu, jak jsme se později přesvědčili.

Hned nad bránou tábora byly jakési věže, na kterých byly velké reflektory. Rázem zazářily a byly seřizeny tak, aby osvětlovaly celou naši skupinu. Načež kolem nás začaly obcházet stráže, které dbaly toho, aby neměl nikdo pokrytou hlavu.

Zatím co jsme se ve dne ve vlaku strašlivě potili, začala námi zde na dvoře pověstného bavorského koncentračního tábora drkotat zima. Většina z nás byla v letních oděvech, bez vest a bez svetrů, domnívající se při zatýkání, že půjde jen o nějaký výslech a že se za chvíli vrátí. Vzpomněl jsem si při tom na svůj rozepsaný článek v redakci a na klíče, visící u zásuvky psacího stolu. Po stránce psychologické je opravdu zvláštní, že člověk někdy myslí na maličkosti, když jde opravdu o věci velmi závažné.

Nad obzor se vyhoupl měsíc a osvětlil naše okolí. Spatřili jsme spoustu baráků, které se začaly ostře rýsovat, když měsíc mizel a na východě se začalo jasnit. To bylo myslím ke čtvrté hodině ráno. Mnozí z nás padali na zem, ježto usínali ve stoje. Nikdy jsem nevěřil tomu, že by bylo možné spát ve stoje. To tak člověk zavře oči, na spánek nemyslí a pojednou se mu podlomí kolena. Kdo se včas neovládne, leží na zemi.

Jasnilo se stále více. Okolí vystupovalo z temnot. Řada věží, vždy ve vzdálenosti asi sto metrů od sebe, lemovala celý koncentrační tábor, ohraničený drátěným plotem, umělým vodním příkopem a nakonec ještě vysokou zdí. Z tohoto tábora, jak jsme se dověděli, mohl utéci někdo jen tehdy, když byl venku na práci. Teprve nyní jsme poznali, že drobná červená světýlka kolem celého tábora, která nyní zhasla, visela na drátech, kterými procházel elektrický proud o napětí 6000 voltů. Tedy napětí, které podle zjištěných skutečností zabíjí nejjistěji. Na každé věži jsme viděli strážného, pohybujícího se okolo kulometu, namířeného do středu tábora. Každá věž měla rovněž svůj vlastní reflektor, kterým strážný mohl s věže ohledávat své okolí, uslyšel-li nějaký podezřelý šustot. Dunění, které nás provázelo na dvoře celou noc, pocházelo patrně z elektrické sítě vysokého napětí. Naše obličeje byly povadlé. Kdy to skončí a co přijde dále ?

Dostáváme uniformy.

V pět hodin pojednou zazněly mezi baráky ošklivé a protivné sirény. Jejich zvuk nám projel morkem. To byl budíček pro vězně. A za necelou čtvrt hodinku se nám všem zatajil dech při nebyvalé podívané. Z uliček mezi baráky se počaly v desetistupech valit v naprosté spořádanosti a vyrovnanosti proudy vězňů, oblečených do pruhovaných modrobílých uniforem. Všichni byli dohola ostříhání a bez čepic. Na pravé straně bluzu na prsou měl každý černobílé číslo. Totéž číslo měl na boku levé nohavice kalhot. K tomu na prsou různé, pestrobarevné trojúhelníky a znaky. Rychle zaplavili celý prostor, tak zvaný „appellplatz“, jemuž jsme později prostě říkali „apelák“.

Zírali jsme na tento nástup jako na zjevení. Také příšedší vězni byli zřejmě překvapeni naší početnou skupinou. Ze zástupu, který tehdy čítal asi 15.000, tedy tři pěkná okresní města, se ozývalo kašlání, smrkání a hučení. Rázem ustalo, když se přihnala skupina strážných, kteří sčítali v malé chvíli tisíce vězňů, podali hlášení vedoucímu služby, který dal povel „oči vlevo a vpravo“ a hlásil stav vězňů veliteli tábora či jeho zástupci. Apel byl skončen. Mezi vězni nastalo hemžení. Nastupovalo se do pracovních komand. Apelák se začal vyprazdňovat. Za chvíli jsme na něm byli opět sami.

Nikdo v okolí se nevzpíral, když jsem prohlásil, že nepochybně rozmnožíme tisíce těchto bezvlasých lidí, o nichž se brněnský městský rada Rotrekl, který stál po celou noc vedle mne, suše vyjádřil, že to vypadá, jako by v těch uniformách utekli od houpaček. Ale my jsme stáli pořád, asi do deseti hodin, než na nás přišla řada. Napřed jsme procházeli řadu místností, ve kterých vesměs úřadovali vězni v modrobílých uniformách, dostávali jsme lístky a byli jsme zařazeni do „zásobovacího stavu“. Potom jsme se museli svléci do naha a defilovat před lágrovou „zdravotní policií“, která pečovala o to, aby nikdo nepřinesl do tábora vši. Tuto „policii“ obstarávali rovněž vězni. Řada jich třímala před budovou v ruce holicí strojky. Každý z nás byl v mžiku zbaven všech vlasů na hlavě, pod pažemi i jinde. Potom každý musel vystoupit na židli a jiní věžňové pátrali po všich ještě pomocí malého dřívka. Pak hajdy pod sprchy. Konečně opět zase trochu vody. Nechutnala dobře, ale byla to přece jen voda.

Teprve po napití jsme se začali oplachovat. Šlo to v ostrém tempu. V koncentračních táborech měli na koupání vězňů zvláštní metodu. Hrc, voda jako led, a zase hrc, voda vařící. Několikrát rychle za sebou. Někdo tvrdil, že je to zdravé, ale většina byla přesvědčena, že to patří také k trestům. Hlavně že jsme si na to brzy zvykli. Nebylo jiného vyhnutí.

Potom jsme „fasovali“ spodní prádlo, uniformu, t. j. modrobílou bluzu a kalhoty téže barvy, prý to bylo z kalika, boty a ponožky, každou jinou, a dva kousky úzkého plátna, na kterých jsme měli každý vlastní číslo, které jsme si museli sami přišít na bluzu a na kalhoty.

Ztratili jsme jména a stali se čísla. Někdo na kratší, někdo na delší dobu. Mnoho navždy, neboť v táboře bylo po ruce příšerně mnoho prostředků, pečujících o to, aby se život vězňů zbytečně neprodlužoval. V Dachau jsem byl

vězeň číslo 35.410. V Dachau se vždy číslovalo do 100.000 a potom se začalo opět číslovat znova. Stále byla nějaká fluktuace. V Dachau na rozdíl od Buchenwaldu bylo lze poznat podle čísla, jak dlouho je vězeň již strážníkem této skvělé vymoženosti, která „sjednotila“ nacionálněsocialistické Německo. Hitler jednoduše pozavíral veškeru opozici, ale nejen tu, i všechny, kteří se zdáli jen poněkud podezřelí, do koncentračních táborů, kterých bylo v Německu asi čtyřicet, načež Goebbels statečně troubil do světa, jak krásný a božský klid je v Německu. Ovšem, opozice i podezřelí Němci byli do jednoho zavřeni, zbytek sotva dýchal strachem, že by se mohl dostat do koncentráku. Ostatní Němci byli v uniformách SA, SS a bůhvíjakých, s nimiž byla většinou spojena dobrá prebenda a hlavně žádná práce, která jinak byla Göringem mohutně opěvována. Tak bylo opravdu velmi těžké dělat v Německu za těchto poměrů nějakou revoluci, když se tam nezdravé poměry vystupňovaly v nacionálněsocialistickém duchu tak, že otec dostal do koncentráku syna nebo syn otce. Ano, těch případů bylo velmi mnoho.

Fotografování po holení.

Fotografování bylo velmi důležitým úkonem. Napřed jsme však byli před budovou fotografa holeni armádou holičů-vězňů, v Dachau vesměs Němců. Zvídali na nás, odkud jsme a co jsme provedli. Řekli jsme, že nevíme, proč nás sebrali. Vězeň, který mne holil, řekl s ironickým smíchem:

„Človče, takových už tady je. Přes pět let už tady trčí a nevědí proč.“

Pěkná perspektiva, dumám, a tlačím se ve „frontě“ v budově fotografa.

Fotografování prováděl nějaký starší „šára“. Tak jsme totiž označovali naše hlídače, kteří měli oficiální šarže Scharführerů, Unterscharführerů a podobně. „Šára“ znělo výstižně a krátce, zvláště tehdy, když bylo nablízku nebezpečí. A jít kolem „šárů“ znamenalo vždy nebezpečí. Když jsme potkávali v táboře šáru, museli jsme, jdouce bez čepice, přiložit na znamení pozoru ruce se sevřenými prsty ke kalhotám, palec na švy a ruce při „štram“ pochodu s kalhot neodlepit. Na šáru se ovšem nesměl při tom nikdo podívat. Když jsme v zimě nosili barety, museli jsme při setkání šáry udělat „čepici dolů“, na šáru se opět nedívat, statně při tom cupat a nasadit čepici teprve šest kroků za šárou. Prostě, šárové si chtěli hrát na vojáky, které neměli, a proto je dělali z vězňů.

Šára, který nás fotografoval, každého zpředu a z boku, poprsí s číslem, byl člověkem, který jednak spěchal, ale nechtěl zůstat ve své práci bez zábavy. Ten šára-fotograf v Dachau byl člověk vynalézavý. Posadil vězně před aparát, pozor, teď, zpředu dobré, dej honem palici doleva, prase hloupé, tak, hotovo, zmizet. Bylo hodně těch, kteří německy dobře nerozuměli a zůstali sedět. Vzápětí však vyskočili s výkřikem, chytili se za zadnici a vyskočili oknem ven před barák, jako skákali všichni ti, kteří byli již vyfotografováni, protože barák měl jen

jeden vchod, ve kterém byla tlačnice. Měl jsem štěstí, že Prozřetelnost se v tomto případě ke mně zachovala milostivě. Neušlo mi totiž, že šára, vyfotografovav kteréhosi vězně přede mnou, trhl rukou, ve které měl tenkou šňůru. Tato šňůra vedla jakýmsi důmyslným zařízením, jistě šárovým vynálezem, do sedadla před aparátem. Zespod sedadla při zatáhnutí šňůrou se dírkou ve středu židle vymrštila silná jehla, která vnikla fotografovanému do zadku. Pásl jsem po šárových ústech, kdy vykřikne „hotovo“. Ještě to nedořekl a již jsem skákal z okna. Tam jsem měl na hromádce složené svoje šatstvo. Někdo vzal omylem můj klobouk. Dívám se po okolí, sleduji i blízký vodní příkop, zda po něm neplave klobouk, který mi sloužil tak dobře jako podložka na dlažbě špilberského dvora, když jsem za sebou uslyšel zaláčení:

„Co hledáš?“

„Klobouk,“ odpovídám.

A už jsem ho měl. Žádný pohlavek. Tentokrát kopanec. Takový odborný, jaký uměli šárové rozdávat v koncentráku v bezvadném stylu. Z boku člověka strouhl svou okovanou špičkou přes kotník. Zatmělo se mi v očích. Tři dny jsem kulhal. Kopanec jsem v kosti cítil přes měsíc.

Vlastní šatstvo, peníze a cenné věci jsme museli odevzdat. Šaty každého jednotlivce byly dány do jednoho velkého pytle a uloženy. V koncentračním táboře veškeré tyto práce prováděli vězni. Šárové jen dohlíželi, poroučeli, ale hlavně kopali a bili vězně. Místy také stříleli.

Když jsme si navlékli komisi prádlo, ponožky, komisi boty a uniformy, neshledali jsme se vzájemně nějak zvlášť roztomilí. S někoho blůza visela, druhý ji zase nemohl dopnout, ale ty rozdily prý se časem vyrovnají, nevyměníme-li si to všechno mezi sebou, pravil jeden šára s významným mrknutím oka. Také měl pravdu. Ti, kterým byla blůza malá, za krátký čas náramně zeštíhli. V té době jsem byl ve vazbě deset dní. V Dachau nás také při přejímání vážili, při čemž jsem zjistil, že za těch deset dní jsem ztratil přes pět kilogramů. Potom to ovšem letělo s vahou rapidně dolů.

Po oholení, ostříhání, vykoupání a oblečení jsme museli stát venku před barákem a čekat, až budou všichni hotovi. Slunce v tomto kraji, ačkoliv bylo již v první třetině září, páliho nemilosrdně. Naše hlavy, zbavené vlasů, cítily to dvojnásobně. To jsme ovšem v té době nevěděli, čeho je vůbec schopno takové slunce v Dachau. Většině z nás rozpraskala druhého nebo třetího dne hlava, ze které vytékal hnis. Čelo otékalo, načež otok se snášel do dolní partie obličeje, který se znetvořil k nepoznání. Některým z nás otekly obličeje tak, že se zavřely úplně oči, takže jsme zvlášť těžce postižené museli vodit. Nejhuře z nás byl na tom P. Karel Fanfrdla, kterému hlava naběhla do obludných rozměrů a se všech stran mu z ní teklo. Musel jít na „revír“, tak se totiž nazývala nemocnice uvnitř tábora. Tam mu hlavu ovázali tak, že mu bylo vidět jen oči, a to ještě špatně. Kdyby nás byli v té době viděli naši příbuzní, manželky, matky, otcové, bratři, sestry, byla by je jistě ranila mrtvice leknutím. Byli jsme tím nemálo znepokojeni, ale staří heftlinci mávali rukama, že to jako nic není, to že tady

musí prodělat každý, že tím se lze jen otužit, protože v Dachau se chodí od časného jara až do zimy bez čepice.

Teprve k večeru, až jsme byli všichni hotovi, pochodovalo se k barákům, kde jsme byli rozděleni na jednotlivé světnice. Každý barák měl čtyři světnice A, B, C, D, ke každé světnici patřila ložnice a umývárna s klosetem. Postele byly tři nad sebou, takže v jedné světnici spalo většinou přes sto lidí. V ložnici se nikdy netopilo. Koncentrákoví znalci prý vypočetli, že když spí přes sto lidí v takové místnosti, nemůže nikdo zmrznout, i když šlo o baráky dřevěné s jednoduchými okny.

Konečně jsme se tedy mohli natáhnout, ale jíst jsme nedostali nic, až příští den v poledne. Kromě toho kousku chleba v rychlíku a trochu té tekutiny v Plzni jsme tedy nejedli nic celou noc, celý den, ještě jednu noc a ještě jeden půlden. Ku podivu si z nás nikdo ani nestěžoval.

Většina z nás byla unavena tak, že upadla ihned ve spánek. Bylo však mezi námi mnoho těch, kteří přes tuto strašlivou únavu nezavřeli po celou noc ani oko. Patřil jsem mezi ně. Snad jsem zdříml až pozdě k ránu. Za chvíli hnusně zavrčely sirény. Lágrový budíček. Velitel naší světnice, starý vězeň, který byl v Dachau již pět let, jmenoval se Franz, zařval „vstávat“, což nebylo ovšem třeba, neboť jsme sami sjížděli s postelí, rychle do uniforem a za malou chvíli jsme pochodovali na apelák, tam, kde jsme ještě včera žasli nad nástupem „lidí od houpaček“, s nimiž jsme nyní splynuli.

Jak jsme začínali.

Po prvním apelu jsme šli zpět na náš blok. Zahájilo se našívání čísel, upravovaly se postele, přidělovaly se skříňky pro přibory, zkrátka práce bylo nad hlavu. Kdo chtěl vstoupit do ložnice, musel nechat boty v předsíni baráku. Představte si, jaký to byl mezi námi chaos, než jsme si každý ty svoje boty trochu okoukli. Víím, že jsem několik dní chodil každý den v jiných botech. Potom jsme si je značili nápisem.

V Dachau jsme se vlastně začínali pořádně seznamovat. Všichni jsme si museli rázem tykat. Jeden vězeň jako druhý. Stáří, společenské postavení nerozhodovalo. Z mého rodiště Olomouce jsem zde měl spoustu známých. Starý nezmar ředitel Kubis, starostův náměstek profesor Flašar, profesori Malínský, Hrdlička, Kubíček, bratři doktoři Hambálkové, advokát dr. Pospíšil a mnoho jiných, mezi nimi řada duchovních s biskupem dr. Zelou v čele. Také soudní rada Spora, můj přítel a kolega v rybaření, zde byl. V Dachau jsem se shledal také s olomouckým správcem policejního úřadu dr. Sedláčkem. Zatčená inteligence byla silně promíchána dělnickým a řemeslnickým stavem.

V Buchenwaldu nás byla na světnici polovina úřednictva a polovina dělnictva a řemeslnictva. Zvlášť silně byla zastoupena komunistická strana se známými

pracovníky Rotreklem, Matulou, Jamborem, Flekem, Lieberzeitem, Zavadilem, Poláčkem, Baršou atd. Dojemné bylo shledání s mým olomouckým profesorem Hrdličkou, se kterým jsem se sešel po opuštění střední školy po více než dvaceti letech v koncentráku.

V baráku pobíhal takový drobný, mrštný muž, který něco stále hledal. To nebyl žádný div. V tom lidském mraveništi bylo stále co hledat. Drobného mužička jsem si všiml v době, když zrána hledal zase šle. Tázal jsem se souseda: „Kdo je ten malý muž ?“

„Má to být nějaký profesor z Olomouce,“ zněla odpověď.

Povídám: „Studoval jsem v Olomouci, ale toho profesora neznám.“

Na případ jsem zapomněl. Ale v poledne mne svedla náhoda dohromady s drobným mužem v době, kdy jsme seděli venku před barákem a pojídali jsme oběd, složený z červeného zelí a několika brambor ve slupkách.

Sympatický drobný profesor sedí vedle mne, trpělivě zbavuje brambory slupek, načež zpozoruje můj zvědavý pohled a říká:

„To je žrádlo, co ?“

„To je,“ přitakám. Potom se táži:

„Říkají, že prý jsi profesor z Olomouce.“

„Ano, to jsem.“

Pokračuji v dotazech:

„A kde jsi učil v Olomouci ?“

Na první české státní reálce. Přes třicet let.“

„To je zajímavé,“ konstatuji, „na této reálce jsem studoval a já tě neznám.“

Drobný človíček přerušil loupání brambor, podívá se úkosem na mne a táže se:

„A koho jsi měl z přírodopisu ?“

„Profesora Hrdličku.“

Upustil brambor a vykřikl:

„No, já jsem přece profesor Hrdlička !“

Ted' jsem si začal drobného muže prohlížet.

„Ale profesor Hrdlička měl přece takové dlouhé vousy.“

Profesor se zamnul na bradě a pravil:

„Jo, příteli, když jsem sem přišel, tak jsem je měl, ale oni mi je ostříhali.“

V duchu jsem k tomuto drobnému obličejí přidal plnovous, ano, skutečně, byl to náš dobrý profesor Hrdlička z Olomouce, znamenitý člověk, hlavně tehdy, když nechal přírodopis a začal mluvit o vesmíru tak podmanivě, že jsme ani nedutali. A bylo souzeno, abych se se svým milým profesorem sešel po dvaceti letech v koncentračním táboře u červeného nemastného zelí a bramborů na loupáčku. Profesor Hrdlička měl velkou radost ze shledání se svým žákem. Vzpomněl si dokonce, že jsem mu jako student vypomáhal v Besedním domě v Olomouci v jeho loutkovém divadle hrou na okarinu.

Život v Dachau.

Zatím jsme si již našli na uniformy čísla a červené trojúhelníky. To byl odznak politických vězňů. Práce se štítící vězni měli v koncentračních táborech trojúhelníky černé, cikáni hnědé, zloději a jiné asociální živly zelené, emigranti modré, náboženská kasta, tak zvaní „bibelforscheři“, kteří neuznávali, že Hitler je jejich nejvyšším pánem a nechtěli tudíž nosit zbraň, měli trojúhelníky barvy fialové, Židé nosili červenožlutou Davidovu hvězdu, Poláci hnědý trojúhelník s písmenou P atd. Každá skupina byla ubytována ve zvláštních barácích. Jinak se však všichni vězni mohli po zaměstnání v táboře stýkat a měli stejná práva. Pro „červeného“ bylo ovšem veřejnou hanbou stýkat se např. se „zeleným“. Tato tradice však nebyla dodržována, aspoň ne na poli sportovním, neboť později v Buchenwaldu jsme byli svědky, že jedenáctka „červených“ si to klidně rozdávala v kopané s jedenáctkou „zelených“.

Když jsme nastupovali třetího dne pobytu v Dachau na apelák, líbovali jsme si, že konečně zmizelo slunce a mírně přšelo. Byl to balzám na naše oteklé a rozpukané hlavy. Po apelu nás pak honil šára do jedenácti na execíraku. Netajil se nikterak svým míněním, že se mu dostalo pod ruku hodně pařezů z protektorátu, které bude třeba pořádně ohoblovat. Tomu hoblování říkal „Umschulung“, čili přeškolení. Vrcholem jeho přeškolení bylo, že nás honil v blátě poklusem, až lidé padali, potom dával povely „auf“ a „nieder“ a měl zřejmě radost, když některý z nás musel lehnout do louže.

V poledne se chodilo do kuchyně pro „oběd“. Vždy tři vězni nesli po dvou kotlech, z nichž každý vážil s obsahem asi 80 kilogramů. Ten, kdo nesl kotle uprostřed, byl tedy pořádně zatěžkán. K barákům, zejména k tomu zadnímu, ve kterém byla ubytována naše akce, bylo několik set metrů, takže jsme myslili vždy, že nám ruce upadnou. Pustit kotel se nemohl, ježto by se byla polévka rozlila a mnoho vězňů by nemělo k obědu vůbec nic. Vroucím obsahem jsme si často opařili ruce. Začalo se jíst všechno a nastával hlad. Vzpomínali jsme na Špilberk, kde jsme měli tolik chleba. Zde jsme dostali komisárek na tři dny. Byla to naše hlavní potrava. Později to bylo ovšem horší. To jsme pak v Buchenwaldu hladem opravdu šilhali.

Tak jsme execírovali od rána do večera asi týden.

Potom přišlo něco, na co nezapomenu do smrti.

Po obvyklém ranním apelu vnikl do našich řad vypasený šára a začal vytahovat a posílat dopředu ojedinělé kamarády. Také mne chytil a poslal dopředu, kde jsem se dověděl, že začínáme být zařazováni do pracovních komand. Napočítali nás asi stopadesát, neřekli ani slova a hnali nás někam za bránu na nějaké staveniště. Tam nás kolem dokola obklopili vojáci s ručnicemi, z velké hromady náčiní jsme si museli vzít lopaty a krompáče, šára zařval a začali jsme horečně kopat základy vyznačeného staveniště. Drobný déšť se proměnil v hustý lijavec, který pronikal až na kost. Cítil jsem při kopání kamenitého staveniště, jak mi potůčky mrazivé vody stékají po zádech do

kalhot. Nikdo toho však nedbal a činil se, neboť na obou stranách již několik kamarádů inkasovalo od vypaseného šáry kopance, že prý pracovali příliš pomalu. Šáru od toho kopání asi začala brzy bolet noha, protože si odněkud přinesl tlustý klacek a bil nás klackem přes záda, jakmile se mu něco nelíbilo.

Při tom šára chodil mezi námi, vyptával se, čím kdo z nás je a kolik vydělá měsíčně. Když jsem mu řekl, že jsem „Schriftleiter“, vyvalil na mne svoje kalné oči a zahučel:

„Was ? Schriftleiter ? Ja, mein Liber, jetzt werde ich dich leiten.“

Musel jsem zahodit lopatu, popadnout trakař a nakládat písek. Vrchovatá kolečka v nejrychlejším tempu. Potom rychle běžet, vyklopit je, běžet zpět k základům a opět rychle nakládat. Třikrát mne vrátil slabšími údery klacku, že prý mám málo naloženo. Písek jsem v životě nevozil. Plné kolečko mělo aspoň sto kilogramů. Pot, smíšený s deštěm, hrnul se mi s tváře. Zatnul jsem zuby a tužil jsem se, abych šárovi nezavdal příležitost k jeho činnosti klackem. Snad byl se mnou spokojen, protože ho za chvíli přestalo bavit pozorovat moji činnost. Odhadoval jsem v duchu svoje síly a hádal jsem, zda to vydržím do poledne.

Zatím si zase šára z jiné skupiny vytáhl pátera Kouřila z Olomouce. Mladého kněze, který nezapřel svoje povolání. Odvraceli jsme hnusem oči, co šára prováděl s páterem Kouřilem. Za chvíli šára začal hledat pražského primátora. Dověděl se, že je mezi námi, a rád prý by viděl, jak umí pracovat. Provázky deště se řinuly nemilosrdně až do polední přestávky. Šlo se na oběd. A za hodinu to začalo na staveništi znova. Stále přšelo nemilosrdně. Primátor dr. Zenkl musel přijít. Odpoledne jsem pracoval na druhé straně staveniště. Dr. Zenkl byl šárou řádně pohoněn, aby si za chvíli vyhledal zase jinou oběť. Vozil jsem vykopanou hlínu na velikou hromadu a dr. Zenkl mi nakládal. K večeru již nemohl zvednout ani krompáč. Pořád přšelo. Bláto se lepilo na boty, mazalo se na desce, po které se hlína vozila. Nohy klouzaly, takže jsme vyvezli kolečka s hlínou nahoru často s posledním vypětím sil a na kolenou. Z brněnských novinářů zakusili se mnou tuto slast redaktoři Tymeš, Hrdlička a Komenda.

Nebylo to opravdu k vydržení. Nahoře rovnal hlínu nějaký starý heftlink, který mi dával radu:

„Člověče, tady musíš dělat jenom očima. Jak se ti pacholci otočí, už se nemá dělat. Takhle byste byli za týden hotovi. Nemyslete si, že tady je to nějak hrozné. V Mauthausenu bylo z Dachau na práci asi tři měsíce šest set heftlinků. Vrátila se jich sem sotva polovice. Všichni tam zařvali. Pozor, šára se dívá...“

Stmívalo se již, když jsme končili. Stále přšelo. Byli jsme, jako kdyby nás vytáhl z vody. K tomu zablácení až hrůza. Nástup a odchod do koncentráku k večernímu apelu, potom k večeri kousek chleba a jakási pochutina, které říkali „sýr“.

Večer jsem slyšel šeptat souseda na posteli:

„Potrvá-li to ještě delší dobu, myslím, že se půjdu chytit těch drátů a budu mít po trápení...“

Třásl jsem se zimou pod dekou. Košili i spodky jsem vykroutil, bluzu a také kalhoty jsem zbavil vody, roztáhl na sebe přes deku a tak jsem sušil uniformu nad sebou a prádlo pod sebou, poněvadž ráno jsem musel znovu na stavbu v tom, co bylo tak promočeno. Nezahmořil jsem oka po celou noc. Ráno byla košile jakž takž suchá. Uniforma však byla mokrá úplně. Na štěstí již venku nepršelo. Po „kávě“, hořkém odvaru asi ze žaludů, znovu na staveniště. Příští den opět. Znovu začalo pršet. V ledovém dešti jsme pracovali opět celý den. Večer v zimnici jsem si vzpomněl na ty dráty, jimiž je obehnán koncentrační tábor. Snad se však najde nějaké jiné východisko. Sebevraždu jsem považoval vždy za zbabělost. A konečně, jaký je zde důvod? Ještě dýchám, nejsem ani nějak těžce nemocen, a kdož ví, co bude zítra. Chci se přece shledat se svými milými doma ve vlasti. Spal jsem v oné noci aspoň dvě hodiny?

Dostáváme pásky.

Ráno po apelu jsme nebyli již voláni do stavebního komanda. Všichni „rukojmi“ šli zpět na blok. Blokový písař, také vězeň, nám přišel sdělit, že dostaneme červené pásky na pravou paži a shodíme červené trojúhelníky s bluzu a kalhot. Přišlo prý rozhodnutí z Berlína, že jsme „čestní“ vězni a že nemáme být nuceni k práci. My, kteří jsme pracovali tři dny na základech, kam byli místo nás posláni cikáni, jsme opravdu zajásali, neboť ostatní kamarádi nebyli na tom tak zle, když pouze execírovali nebo když se dobrovolně přihlásili do dílen jako vyučení tesaři, zámečníci, ševci atd. Ku podivu byli mezi těmito zámečníky, tesaři a stolaři také učitelé, profesori, úředníci, kteří rychle porozuměli duchu tábora, a vidouce, jak to dopadá s námi na stavbě, raději se hlásili dobrovolně do dílen, předstírajíce jiná povolání. V dílnách měli pro takového vyučeného „řemeslníka“ pochopení, neboť dílny vedli také vězni. Tak mi vykládal učitel Huška z Blanska, že v Dachau stál od rána do večera u nějakého dřeva a začal je pulírovat, jakmile vzniklo nějaké nebezpečí, t. j. když se objevil šára na obzoru.

Tak jsme v Dachau již potom nepracovali a jen pořád execírovali. Pásky jsme vyfasovali opravdu druhý den a navlékli jsme si je na rukávy. Současně nás však správa tábora isolovala, t. j. nesměli jsme vyjít ven před prostranství baráku a náš životní prostor se omezil na obcházení úzkého chodníku před barákem. Protektorátní židé současně s námi zatčení požívali rovněž této výhody. Později však ztratili veškeré výhody a byli zařazeni mezi ostatní židy, kteří měli v koncentračních táborech, jak dále uvedeme, opravdové peklo.

Velkou péčí jsme museli věnovat postelím. Náš „stubenälteste“, Němec Franz, řádl každý den jako drak. Většina postelí byla pro něj „bleší houpačkou“. S blokovou službou (stubendienst) po odchodu osazenstva pak postele upravoval. Byl jsem na světlici A, což byla vždy „musterstube“, neboť byla na

kraji baráku a zpravidla šára vlezl vždy jen do první ložnice, za kterou pak trestal obyčejně celý blok.

Kolektivní trest byl specialitou německých koncentračních táborů. Za jednu špatně upravenou postel trpěla posádka celé ložnice, případně i celý blok, to jest přes 400 mužů. Když v Dachau někdo venku uprchl z práce, aby byl ovšem za několik dní dopaden a posazen do „bunkru“, to jest lágrového vězení, bylo jisto, že již živ nevyleze. Vyprávěl nám v Dachau náš „blockälteste“, že z práce utekl jeden vězeň v době, kdy po vraždě německého diplomata Ratha v Paříži bylo v Dachau vězněno několik tisíc německých židů za to, čeho se odvážil jejich druh v Paříži. Byli prý lehce oblečeni, když přišel rozkaz, že celý tábor bude stát za trest celý den a celou noc.

„Což my starší vězni“, vyprávěl vedoucí bloku, „byli jsme již hodně otužilí a také lépe oblečeni než židé, kteří neměli ani spodní prádlo. Zima byla strašlivá. Židé padali jeden po druhém a mrzli, aniž jim mohl někdo přijít na pomoc. Tolik mrtvol jsem v životě nikdy neviděl, co jich bylo na apeláku druhý den v poledne. Několik našich lidí to však také odneslo. Kam všechny ty mrtvoly dali, to ví Bůh. Do krematoria je jistě nevozili, poněvadž na to by nestačilo ani deset krematorií. Myslím, že jich tehdy zmrzlo několik set.“

Pomalu jsme tedy byli zasvěcováni do hrůz koncentračních táborů. Tedy to, co mnozí z nás již měli za sebou, bylo zcela nevinou epizodou proti tomu, co jsme se teprve dovídali a co jsme později spatřili na vlastní oči v Buchenwaldu. Nebylo nám také již neznámo, že kdesi u brány jsou vězni vypláceni za spáchané přestupky holí nebo býkovcem, který zadnici rozbije až na kost a maso vyhnívá po úderech tak, že na zadnici zůstávají otvory, do kterých lze vložit celý prst. Soudil jsem, že to je poněkud přehnáno, ale později mi sám jeden vězeň, který dostal patnáct ran býkovcem, tak zřízenou zadní část těla opravdu ukazoval. V Dachau dělali s výplatou tajnosti. V Buchenwaldu z ní však dělali pro vězně zvláštní podívanou. Soudili, že to působí odstrašivě.

Rozzuřený šára.

Isolace v Dachau od nás jistě odvrátila pohromy všelijaké. Bez jedné větší výplaty se to však přece neobešlo. Naproti nám byl blok židovský, s jehož osazenstvem jsme nesměli mluvit. Příležitost k tomu byla, když se otevřela zadní okna v umývárně. Kritického dne krácel šára po špičkách kolem bloků a zaslechl rozhovor z naší umývárny a odpovědi z protějšího bloku. Rychle popadl kámen, bylo to půl cihly, a vši silou mrštil cihlou do naší umývárny. Kdo to z nás mluvil, si nepamatuji, jen vím, že rychle zmizel. Šára se chtěl napřed dostat oknem do umývárny, ale byl tak vypasený, že se mu to nepodařilo. Jeho zuřivost se tím jen ještě zvětšila. Rychle oběhl roh bloku a vletěl do skupiny našich kamarádů, kteří se právě vraceli z kuchyně, kam nesli prázdné kotle a

nyní čekali u blokové brány na vpuštění. Šára se vrhl mezi ně a začal kopat do věžňů, kteří měli jistě dojem, že se šára zbláznil. Kolik těch kopanců bylo, to nikdo nepočítal. Vím jen pouze to, že páter K. Fanfrdla nemohl několik dní pořádně chodit a obrovitý Staněk z Uherského Brodu ještě později v Buchenwaldu nemohl ležet na jednom bloku.

Na mně osobně si ještě před odjezdem z Dachau smlsl „štuban“ Franz. Když jsme ráno po zaječení sirém sjeli z postelí, věnovali jsme jim opravdu velkou péči. Každý den se muselo sáhnout do slamníku a sláma načechrávat, aby ve slamníku nebyla proleženina. Kostkovaná příkrývka na deku musela být složena tak, aby vzorek na příkrývce běžel v jedné přímce. To ovšem byla kouzla, která se každému nedařila, zvláště proto, že jsme vstávali tehdy ještě za úplné tmy. Tak si mne Franz zavolal, poukázal na „bleší houpačku“, a vůbec, proč prý nemám postel v pořádku. Řekl jsem mu velmi slušně, že potmě se čarovat nedá. Načež mne udeřil do tváře. Ruka mi vyletěla do vzduchu, ale zase mi klesla, když jsem si vzpomněl na výplatu býkovicem u brány. Velení tábora totiž trestalo pro vzpouru také každého, kdo položil ruku na vězně, jemuž byla svěřena v táboře nějaká moc. Slušně jsem řekl Franzovi, že jeho jednání není pěkné. Dal mi druhý políček a potom mně ještě kopl. K těm políčkům si pomalu musel nadsakovat, protože mi sotva sahal pod bradu. Kdybych se byl na něho vrhl, roztrhl jsem ho ve vzduchu, ale byl bych dozajista skončil svou životní pouť v bunkru, neboť Franz byl nejen můj „představený“, ale také Němec. Říše potírala ve svém lůně podezřelý německý živel, ale při tom stály tyto živly vždycky vysoko nad námi, jimž se dostalo neoficiálního označení „protektorsvögel“. V koncentračním táboře nám bylo řečeno vedoucími SS, že za pětadvacet let v Čechách a na Moravě nikdo česky ani nepípne. Řekl to nějaký SS oficír dr. Scheinerovi, když v Buchenwaldu slyšel, že mluví česky. Od té doby jsme také veřejně v táboře česky mluvit nesměli.

Jedeme do Buchenwaldu.

Asi po čtrnácti dnech našeho pobytu v Dachau se začaly trousit zprávy, že tábor v Dachau se musí uvolnit pro vojáky a že všichni heftlinci budou dáni do jiných táborů. Blokový písař pustil do světa „latrinu“, jak byly označovány v táboře nevěrohodné zprávy, že pojedeme asi do Mauthausenu. Když to uslyšel blokový vedoucí, krátce řečeno „blokan“, prohlásil, že je to pěkné nadělení. Dva dny před svatým Václavem (28. září) jsme se dověděli, že v noci odjedeme. Kam, to nikdo nevěděl, ani „vševědoucí“ blokový písař, který si získal naše „sympatie“ tím, že nás nechal každou chvíli a pro každou hloupost nastupovat před blokem.

Téhož dne odpoledne se přistěhovalo na náš blok asi dvacet věžňů různé barvy, zelení i černí, kteří seděli delší dobu v bunkru a měli jet také s námi.

Chlapíci byli vyzáblí až hrůza. Jejich obličejy měly barvu špinavého papíru. Někteří měli označení „strafkompanie“. To byla četa, do které byli na delší nebo kratší dobu zařazováni ti, kdož se dopustili nějakého většího přestupku. Být zařazen do „štráfky“ bylo daleko horší než čtvrt sta ran býkovcem. Většina vězňů do ní zařazených brzy umírala, poněvadž honičku ve štráfce každý nevydržel. Štráfka začala pracovat za tmy a za tmy končila. Byla na tom ještě hůře než židé. Členové štráfky nesměli s nikým v táboře mluvit. Když někdo z jiných vězňů promluvil s členem štráfky, byl sám do štráfky ihned zařazen a dostal obávanou značku, černý velký vykřičník na bluzu pod obvyklé označení. Blokan v Dachau mi řekl, že ve štráfce zemřela hrůza lidí. Kolik ? To nikdo neví.

Blokan v Dachau, který trávil v táboře již šestý rok, byl skalním komunistou. Měl kytaru, na kterou jsem uměl slušně hrát. Rád naslouchal našim českým písním. Jaksi jsem se s tímto Němcem sblížil. Jistě mi důvěřoval, když řekl: „Nevěřím, že Německo vyjde z této války vítězně. Neboť je-li ještě na světě nějaká spravedlnost, pak není možné, aby vládla tato vláda vražd, hrůzy a teroru. Po válce v Německu nemusí nikdo dělat pořádek. Ten uděláme my sami, kteří úpíme tolik let v kriminále. Ale na to můžeš vzít jed, že dostanu-li se potom ven, bude ze mne vlk, ba co vím, vzteklý lev. Manželku a dítě mám doma, přes pět let jsem je neviděl. Na manželku naléhali, aby se dala se mnou rozvést, ale zůstala mi věrná a čeká na můj návrat. Snad se toho dočkám, ale potom běda těm, kteří nás na tolik let oloupili o svobodu, aby sami mohli vládnout hrůzným terorem. Tam ti venku“, máchl blokan rukou, „nevědí, co se tady děje. Slyší všelicos vykládat, ale Goebbels jim říká, že to je všechno propaganda, a oni mu věří jako evangeliu. Ten, kdo se z nás dostane ven, mlčí jako ryba, poněvadž ví, že kdyby promluvil o tom, co se tady děje, a kdyby to na něho někdo píchl, tak tady bude našup zpátky.“ Pomáhal jsem mu v noci před odjezdem balit kytaru. Při tom suše poznamenal:

„Jedeme-li do Mauthausenu, tam nás zavře ! Tam jsou jenom lomy, odkud prý se málokdo dostal ven se zdravou kůží. No, co napláčem. Je-li nám to souzeno, pak tam chcípeme za Hitlerovu novou Evropu.“

Asi půl hodiny po půlnoci jsme vstávali. Venku byl mráz. Měli jsme špatné vyhlídky v našich plátěných bluzičkách. Měl jsem spásný nápad. Večer jsem „zabavil“ u kamen dvě čísla „Völkischer Beobachter“. Byly to ty velké úřední noviny nacistické strany. Tehdy mi posloužili ohromně. Část jsem si jich vložil pod bluzu na prsa a část na záda. Pořídil jsem si tak improvizovaný svetr, který aspoň trochu zahříval.

Dlouhé seřazování a stání před blokem. Stát a stát, pořád jen stát, toho jsme v koncentračních táborech opravdu užili. Vzteklý šára, který před několika dny tak dokopal kamarády před blokem, obcházel nás ze všech stran. Ohlédnout se při tom nikdo nesměl. Učinil tak, zapomněv se, prof. Bouček z Brna, za což mu dal šára pořádnou ránu do hlavy. S hlavní věže na nás vyletěla zář reflektorů, když nás znovu počítali na apeláku.

Počet souhlasil. Přijela od kuchyně fůra, ze které nám heftlinci shazovali jídlo na cestu. Kousky jakési huspeniny, které říkali sulc. Pamatuji si jen, že to bylo strašně kyselé. Kolem nás pobíhali SS oficiři v přilbách s baterkami v rukou a velkými revolvery v pouzdrech. Jako kdyby jeli do války. A hle, před nimi místo soupeřů asi 1200 zimou se drkotajících heftlinků, očekávajících tupě svůj další osud. Povel a strašidelný průvod, ozařovaný reflektory, se hnul k bráně. Sbohem, Dachau ! Už se asi nevidíme. Zkusili jsme tady dost, ale konec to jistě nebude. Snad to teprve začíná.

Očekávali jsme, že nás budou cpát do hytláků hned u tábora. Omyl. Pochodovali jsme až na nádraží do Dachau. Po obou stranách silnice, po které jsme kráčeli, šly řetězce SSmanů s puškami v rukou.

Byly asi dva stupně pod nulou. Zima nutila všechny na moč. Na nádraží bylo daleko. Na takovou osobní potřebu ovšem nebral z doprovodu nikdo zřetel. Což mělo za následek, že vězni močili na pochodu před sebe na silnici. A tak po celé cestě, kudy jsme šlapali, táhly se na asfaltu mokré, křivolaké čáry. Potkávali jsme nějaké lidi, kteří šli z práce nebo do práce. Zděšeně nám ustupovali z cesty. Tak jsme došli před nádraží, kde jsme – jako obvykle – stáli asi hodinu, načež přijel dlouhý nákladní vlak. Myslím, že tentokrát se přibližně drželi předpisů. Ale padesát nás jistě ve vagoně bylo. Ze známých to byl nadporučík Josefus z Jihlavy, profesor Soušek z Brna a mnoho jiných. Josefu se vyznal v zařízení vagonu. Rychle vytáhl nějaké příčky, ze kterých byla sedadla. Do středu vagonu se uchýlili dva strážní a jeden poddůstojník. Takové zařízení prý bylo v každém vagoně. Ovšem stráže byly naladěny nestejně. V našem vagoně jsme měli velitele-poddůstojníka, který byl při nejmenším sadistou. Jinak jsme měli smůlu, protože nám přidali do vozu nějaké cikány, zloděje a práce se štítící. V jiných vozech prý to nebylo. Naše skupina byla asi poslední, nezaplnila sama celý vagon a nemohlo se jí dostat přepychu pohodlnějšího cestování. A tak jeli společně cikáni a důstojníci, zloději a profesori, redaktoři a tuláci, vězeň jako vězeň, tady ve vlaku nelze brát ohled na nějaké pásky. Josefus, zjev atleta, přeměřil si při odjezdu vlaku náplň vagonu a pravil: „Mnoho zemí jsem již zcestoval, všelicos jsem již viděl, leckde jsem zapadl, ale v tak pestré společnosti jsem ještě nebyl.“

Výjevy za jízdy do Buchenwaldu.

Vagon za jízdy byl rozevřen. Mrazivý vzduch se dral dovnitř. Ti naproti nám v druhém konci vagonu si libovali, že nejsou na ráně jako my. Bylo mi také hrozně zima. A to jsem měl jeden papírový plakát na prsou a jeden na zádech. Druzí neměli asi nic. S přibývajícím dnem se však začalo oteplovat. Sluníčko se vyhoupllo na obzor a často nakouklo otevřenými dveřmi vagonu na naši velmi pestrá společnost. Projížděli jsme menšími i většími nádražími, kolem vesnic a

osad, přes pole, na kterých pracovaly většinou ženy, které kynuly vlaku. Chudinky, viděly otevřenými dveřmi jen naše hlídače a domnívaly se, že to asi jede vojenský vlak. Neboť zlodějům, cikánům, tulákům a nám „čestným“ vězňům z protektorátu by byly sotva kynuly na pozdrav.

Asi za dvě hodiny se hlásil nějaký cikán poddůstojníkovi, že by rád na malou stranu. Pan „unteroficír“ se surově zachechtal a nedovolil. Cikáni a zloději seděli uprostřed vagonu, my z protektorátu v jednom konci a „političtí Němci“ na druhém konci. Lidská potřeba se hlásila u nás všech. Ale právě jsme viděli, jak byl odbyt cikán. Za ním se hlásil „zelený“, tedy zloděj. Byl rovněž odbyt s posměškem. Tak jsme viděli, že musíme sáhnout nějak k svépomoci. Někdo vytáhl nůž, kterým byla vzadu v rohu vagonu vyvrtána dírka, na kterou jsme pak jeden po druhém chodili, při čemž jsme „úřadujícímu“ dělali sražením těl potřebnou „zed“ . Političtí Němci na druhé straně to asi vyřešili stejným způsobem jako my na naší straně. Cikáni a zloději to však nemohli učinit, ježto na ně „šára“ viděl a měl je po ruce. Pro cikány to ovšem nebyl žádný problém. Pustili všechno do kalhot, zpredu i zezadu, takže ve vagoně se rozšířil strašný zápach, který šára a jeho strážní necítili , protože vystrkovali nosy pilně z vagonu a nadávali na smradlavou cikánskou pakáž.

Mezi zloději byl však jinak solidně vypadající jedinec. Byl to ten, který se hlásil první a byl zamítnut. V poledních hodinách se připlazil se zkřiveným obličejem k šárovi k dvířkám vagonu a prosil znovu o dovolení. Fysická bolest muže se zračila jasně v obličejí. Šára se dal konečně oblomit. Jeli jsme právě přes louky a pole. „Zelený“ se zářícím obličejem zaujal příhodnou posici.

Záře s jeho obličejí však zmizela, když klečel již asi minutu, zřejmě se namáhal a výsledek se nedostavil. Šára se na zloděje smál, něco vykřikoval ke strážným a ukazoval na klečícího zloděje, který se marně snažil. Pojednou se šára dopálil, vstal a zloděje kopl do zadnice. A za vteřinu po tomto kopanci zářil z našeho vagonu pramének, což přivedlo šáru v takový úžas a nadšení, že se plácal rukama do stehů, a jeho nadšení se ještě stupňovalo, když zloděj nepřestával a nepřestával a udržoval pramének nejméně deset minut. Měl ovšem štěstí, že jsme jeli přes pole. Přijít nějaké nádraží nebo stavení, dostal jistě kopanec a měl po radosti.

Po polednách vjeli jsme do nějakého velkého nádraží. Byl to Norimberk. Teprve nyní jsme měli jistotu, že jedeme někam jinam než do Mauthausenu. Začalo se mluvit hodně o Buchenwaldu a Sachsenhausenu u Berlína. Tak to nejhorší prý je zažehnáno. V jízdě jsme brzy pokračovali. Pole, lesy, osady a zase lesy zůstávaly za námi. V duši jsme měli trapný pocit, že se každou vteřinu stále více a více vzdalujeme od své vlasti. V Norimberku se vyměnily stráže. Nový šára nevypadal již tak zuřivě jako předchozí. Každého, byla-li k tomu příležitost, pustil hned na stranu. Jeden ze strážných byl starý SSman, jistě otec rodiny. Pohlížel na nás chvílemi smutně a v jeho zraku bylo lze číst soucit. Vytáhl cigáro a cugal je, až ho začalo pálit v prstech. Jeden z cikánů ukázal na ústa, pak na nedopalek a sepjál ruce. Fotr porozuměl. Podíval se jen, nedívá-li se

šára, a cikánovi hodil špačka na zem. Cikán jej polapil a vrazil jej za škraň. Profesor Soušek vrtí hlavou a říká pro sebe: „No, no, to musí být pochoutka !“

Cikán za to prokázal starému SSmanovi úsluhu. Když se totiž strážnému při přebalování tlumoku vysypaly ostré náboje, cikán přiskočil a ochotně mu je se země posbíral. Byl to pohled pro bohy, jak úzkostlivě se starý tatík podíval, zdali to šára nevidí. Protože cikán mohl také klidně vzít tatíčkovu pušku a vystřelit si ven na vránu, případně také na šáru. Toho by se byl ovšem cikán nikdy neodvážil.

Již dávno se setmělo a začalo nám zase být zima. V deset hodin jsme se zastavili na nějakém velkém nádraží. Strážní vyskočili a zavřeli vrata vagonu. Slyšeli jsme, jak je zvenčí dobře upevňují. Povídá Josefus:

„O jé, to tady budeme stát do rána ! Nemáme větší cenu než dobytek.“

Kde to jenom trčíme ?

Dohady přšely ze všech stran. Tázali jsme se naproti politických Němců. Také jenom hádali. Jinak nás Čechy po celý den ignorovali. My jsme se také nesnažili o nějaké sblížení. Ve vagoně se vzmáhala zima. K tomu také strašlivý zápach z cikánů, kteří se podělali. Byl mezi nimi jeden slabomyslný, jak nám prozradil jeden zloděj, a slabomyslný prý měl kalhoty „plné“ již v Dachau cestou na nádraží.

Pojednou přijížděl na sousední kolej nějaký vlak. Brzdy zaskřípaly. Slyšeli jsme bouchání a otvírání dvířek u vagonů. A jednou nebo dvakrát se ozvaly hlasy průvodčích:

„Weimar, Weimar.“

Stojíme tedy na nádraží ve Výmaru v Durynsku. Vzpomínám si, že Výmar má slavnou minulost. Ach ano, tady žil a tvořil Goethe, jeden z největších myslitelů, jak praví naučné slovníky. Goethe, pročitni a popatř na tuto kulturu !

Přítaká profesor Soušek:

„Ano, světový německý básník Goethe. Tvořil však v době, kdy nebyl ještě znám nacionální socialismus. Pohlíží-li nyní na německou kulturu, jistě se obrací v hrobě. Je prý v současné době, i za války, na vysoké úrovni. Říkají –li například kultura tomu, když nevinné české lidi mučí v koncentračních táborech a dávají je dohromady se zloději a podělanými cikány, pak necht' této kultuře pomáhají všichni svatí...“

„Amen,“ dodal za mnou malý, sympatický muž, se kterým jsem se blíže seznámil až v oné hnusné noci na nádraží ve Výmaru. Byl to plukovník Musílek z Prahy, kde měl sanatorium. Spáchal něco ? Není si vědom. Snad to, že byl ruským legionářem a že léčil prvního československého presidenta dr. T.G. Masaryka. Seděli jsme k sobě zády a vzájemně si je zahřívali. Vyprávěl mi mnoho ze svého života a o své rodině. Tehdy byla jeho mysl ještě zcela jasná. V Buchenwaldu začal jevit příznaky choromyslnosti, zešilel a zemřel jako jedna z prvních obětí z našich řad, když předtím byl ještě nelidským způsobem trýzněn na „pozorovacím“ oddělení buchenwaldského revíru.

Noc v hnusně páchnoucím vagonu na nádraží ve Výmaru neměla konce. Spali někdo, pak snad jen některý z cikánů. My jsme se natáhnout nemohli pro nedostatek místa, ježto všichni neměli místo pro sezení a museli jsme se v sezení střídat. S radostí, lze-li to tak nazvat, vítali jsme první ranní záblesky denního světla, deroucího se škvírami do dobytčích vagonů.

Pochod do Buchenwaldu.

Asi k sedmé hodině ranní otevřeli náš vagon a hnali nás přes peron před výmarské nádraží. Všude kolem nás to vypadalo jako ve stavu obležení. Samý voják SS, každý až po zuby vyzbrojený, s puškou v ruce a ukazovákem na spoušti. Tento „čestný“ špalír nám byl poskytnut až před nádraží, jeho okolí bylo pro tu dobu vyklizeno. Na odstavných kolejích nádraží, kde jsme byli seřazováni, byly postaveny na mnoha místech kulometry, u nichž stála příslušná obsluha. Výmarští civilisté se vždy jen mihli v uctivé vzdálenosti od tohoto divadla, kterému se nedoporučovalo přihlížet.

To se ví, že hned ráno při sestupování z vagonů padlo ran nepočítaných. Před nádražím jsme stáli jistě skoro dvě hodiny. Po slabém nočním mrazíku se dalo do deště. Všichni se třásli zimou. Za chvíli však byla dána všem příležitost, aby se zahřáli.

Nepřehledný had vězňů v modrobílých uniformách a tmavozelených, pruhaných baretech se dal do pohybu. Po obou stranách silnice ve vzdálenosti asi 15 metrů stál vždy jeden voják s napřaženou puškou, připravenou k výstřelu. Na křižovatkách každých 100 až 200 metrů těžký kulomet. Ulice téměř liduprázdné. Také okna ulic, jimiž jsme procházeli, byla všude zavřená. Spatřil jsem však několikrát hemžení a pohyb za záclonami. Všude nás pozorovali, ovšem jen tajně. Co si asi o nás mysleli? Jistě zapochybovali o režimu, který musí zavírat takové nepřehledné armády spoluobčanů, aby mohl hlásat do světa, jak vzácnou jednotnost vytvořil ve svém národě.

Brzy jsme byli za městem. Cesta do koncentračního tábora, vzdáleného asi 12 kilometrů z Výmaru a položeného asi 800 metrů vysoko v bukových lesích (odtud název Buchenwald), vedla po nové silnici stále s mírným stoupáním.

Vpředu byl průvod zahájen několika šáry, kteří nasadili ostré tempo, a heftlinci, vyhladovělí, promoklí a promrzlí, museli stačit rychlosti báječně vypasených šárů. Někteří kamarádi mezi námi padali a druzí je museli táhnout.

Nevím, kolik by z nás bylo zůstalo ležet na silnici, nebýt toho, že jsme občas zůstali až dvacet minut stát. To však ne proto, že by byli na nás pamatovali s odpočinkem, ale poněvadž by museli mít tisíce vojáků pro postavení „čestného“ špalíru. Řešili to tak, že v určité vzdálenosti po obou stranách rozestavili strážce, a když jsme tuto vzdálenost přešli, museli jsme zůstat stát. Zatím nákladní auta vzadu posbírala strážné, předjela nás, strážce byly znovu

v určité vzdálenosti před námi nově rozestaveny, a tak se to táhlo až do Buchenwaldu. Asi v polovici cesty se zhroutil po mém boku zemský vinařský inspektor Čižmář z Brna. Právě jsme zůstali stát. Položili jsme ho na okraj silnice a vzkřísili. Blízko za námi pak několik kamarádů-židů táhlo svého druha, špeditéra Juna. Tuším, že byl ten nešťastník z Hodonína. Vážil při zatčení 140 kg, při čemž byl velmi malý, takže Junův objem byl opravdu hodný úcty. Na toho pana Juna bych snad mohl ve své reportáži později zapomenout a proto při dobré paměti uvádím, že z počátku to byl nejtěžší vězeň v Buchenwaldu. Když jsem z tábora téměř po půl druhém roce odcházel, srazil jsem se s Junem při občůzce táborem. Nemohl jsem ho již poznat. Hora masa zmizela a přede mnou stál normální, štíhlý muž. V té době vážil Jun již jen 69 kilogramů, takže na váze ztratil celkem 71 kilogramů. Cítil se zdravý, ale říkal, že to už dlouho nevydrží. Ukazoval mi na několika místech rozbitou hlavu. Rozbil mu ji „kápo“ Vogel v lomu venku za táborem. Junova blůza byla silně zbrocena krví, studenou vodou špatně odstranitelnou.

Pochodem do kopce jsme se opravdu zahřáli. Silnice vedla stále bukovým lesem. Na jednom místě jsme míjeli vojenskou střelnici. Vojáci nechali střelení a přišli nás okukovat k plotu u silnice jako nějakou exotickou zvěř. Podle určitých znamení na silnici jsme viděli, že se blížíme k táboru. Konečně přišlo znamení „stop“ s tabulkou, na které pod podpisem „Lagerkommandant“ bylo hlášáno, že bez povolení nesmí nikdo dále. To bylo asi čtyři kilometry před táborem. V Německu věděl opravdu málokdo, jak vypadá koncentrační tábor. Do jeho blízkosti snad přišli jen ti, kdo obdělávali přilehlá pole. Jinak však, jak mi řekl německý komunistický poslanec v Buchenwaldě „lagerälteste č. 1“, ví velmi hodně Němců, jak to vypadalo uvnitř, ježto podle jeho odhadů Hitler střežil ve svých táborech nejméně 300.000 Němců, kteří mu byli nepohodlní nebo o kterých se domníval, že by ho mohli v příhodné době kousnout.

Pojednou jsme spatřili po levé straně silnice „umělecké“ dílo. Na velkém sloupu vyřezaná skupina pestře pomalovaných figur, kráčejících do koncentračního tábora. V té skupině byla také žena a farář. Ano, v Německu byly také čtyři koncentrační tábory pro ženy. Faráře dávali mezi nás jako ostatní vězně.

Několik hotových i rozestavěných budov se kmitlo po obou stranách silnice. Asi 300 metrů před táborem se zvedla před naším průvodem závora a krátce poté jsme již vcházeli do koncentračního tábora v Buchenwaldu, ležícího téměř po celý rok v mlhách, tábora, v němž jen za mého pobytu zahynuly sta, ba tisíce lidí, z nich mnoho dobrých, vynikajících Čechů a vlastenců také z naší akce „rukojmí“, tábora, jehož klima bylo výstižně klasifikováno tvrzením, že je v něm půl roku mráz a půl roku zima. Nemohl jsem nepozorovat v mřížích brány do tábora ze železných písmen provedený nápis: Recht oder Unrecht, alles fürs Vaterland. (Právo nebo bezpráví, všechno pro vlast.)

Čímž si mohl odůvodnit každý, kdo se cítil poškozen na své svobodě, svůj stav, ve kterém se octl jako Pilát v kredu. Takové základy měla Hitlerem plánovaná „nová Evropa“.

První den v Buchenwaldu.

Postavili nás na apeláku před hlavní věž, naproti přilehlé, dlouhé a nízké budově s malými, zamřížovanými okénky. Soudil jsem, že je to místní kriminál čili tak zvané „bunkry“. Nemýlil jsem se. Hned při příchodu nám velitelství tábora připravilo podívanou. Někteří z nás říkali, že to bylo schválně, abychom si mohli hned z počátku vštípit v paměť mrav a duch tábora. U brány se totiž právě prováděla „výplata“.

Byla vyplácena řada heftlinků, kteří stáli vpravo před bránou. Dva heftlinci museli přinést stolec pro „výplatu“. Tento stolec se povaloval vždy na apeláku blízko brány. Jednou jsem si ho rychle prohlédl a viděl jsem, že je silně potřísněn krví, starou i čerstvou. Heftlink, který byl vyplácen, postavil se proti nízkému stolku, který sahal vězni asi po pás. Stolec byl na svém povrchu prohnut tak, aby k němu mohl přilehnout tělo. Do této prohlubeniny položil delikvent své břicho a poskytl tak šárům přesný terč k „výplatě“. Vyplácelo se býkovcem nebo holí pět až pětadvacet ran, podle stupně provinění. Výplatu prováděli zvlášť k tomu účelu vycvičení šárové, většinou chlapi jako hory. Když heftlink v důsledku strašlivé fyzické bolesti neprojevoval ochotu „držet“, přiskočil jiný šára s druhé strany a tiskl vyplácenému hlavu tak dlouho, až byla výplata skončena. Výplata se prováděla bezohledně. Starší vězni v táboře mi řekli, že při výplatě mnoho heftlinků vypustilo duši. Po výplatě musel poslední heftlink, který byl zbit, odnést stolec na původní místo. Zatím co jsme v Dachau o výplatě jen slyšeli, zde v Buchenwaldu byla na denním pořádku. Někdy při apelu, někdy před ním a někdy zase po apelu. Jednou si zavolali nahoru zvlášť silnou partii k výplatě. Přestupky byly běžného rázu. Vězeň byl chycen, když kouřil v práci, nebo se někde flákal, neuposlechl „kápa“, neměl v pořádku postel, odmlouval štubanovi, špatně pozdravil šáru. Vzdálen asi 150 metrů za rohem nejbližšího baráku, riskoval jsem hodně, když jsem této výplatě přihlížel, neboť kdyby mě byl některý šára přistihl, mohl jsem snadno rozmnožit počet vyplácených. Když byli vězni ztlučeni, museli se postavit do řad, na povel spustili všichni kalhoty a poté, zvednuvše košile, museli vystrčit zadnice. Velitel tábora a řada šárů pak vězně obcházel a znalecky zkoumali rozšvihané zadky, z nichž prýštila krev. Staří praktikové z řad vězňů v táboře říkali, že padnou-li dvě rány holí na jedno místo, kůže musí bezpodmínečně prasknout. Po ráně býkovcem kůže nejen praskla, ale každou ránu prý bylo cítit až na kosti.

Z naší akce „rukojmí“, pokud vím, dostal první dvacet ran holí starosta Českých Budějovic dr. Neumann za to, že psal své rodině na jméno jednoho ze

spoluvěznů. To jest, že psal v jednom týdnu o jeden dopis, jinak naprosto nezávadný, více. Poté byl dán ještě do štráfky, ale starší vězni ho z této štráfky vytáhli a zachránili při posluze u vepřů ve „schweinstallu“. To bylo totiž v Buchenwaldu jedno z pracovních komand, zdaleka ne nejhorších.

Po hodinovém stání nás hnali opět pod sprchy, ačkoliv dva dny předtím jsme se sprchovali v Dachau, načež nás rozdělili do bloků č. 46 a 47. Byly to bloky dosud neobydlené, čerstvě postavené a dosud neomítnuté, na rozdíl od Dachau jednoposchodové, ale jinak totéž zařízení. V jednom bloku byla již ubytována část akce rukojmích, která po 1. září přišla přímo do Buchenwaldu. Byli to kamarádi většinou z měst v Čechách. Měli již svého blokana, kterým byl doktor Neumann, týž, který jako jeden z prvních členů naší akce pocítil na svém těle vrcholnou surovost vypasených šárů. Jíst nám v táboře toho dne nedali naprosto nic. Spoluvězni, kteří pod velením dr. Neumanna byli již ubytováni, zřekli se v náš prospěch trochu polévky. Bylo toho jen několik lžic, ani na všechny se nedostalo, ale bylo to lepší než nic.

Poté jsme se zařizovali v bloku. My z Brna jsme utvořili štubu, zvanou brněnskou, naproti nám byla štuba „pražská“, pod námi byli Hanáci a naproti nim zbytek z Moravy a Čech. To byl blok č. 47. Na bloku č. 46 byli většinou vězni z Čech, ale byli mezi nimi také někteří Brňané, pro které u nás již nebylo místa. Každá štuba měla svého štubana. V naší světnici jsme si zvolili dr. Touška, který se této funkce později vzdal a odevzdal ji zemskému přísedícímu prof. Františku Loubalovi.

Zvykáme si na tlačeni.

Blok byl plně obsazen. Na každé světnici bylo přes sto lidí. U nás jich bylo z počátku sto šest. V prostoru asi 10 x 8 metrů bylo sedm stolů. U každého stolu nás sedělo osmnáct. Lépe řečeno tlačilo se. Když jsme pojídali polévku, museli jsme lokty držet tuze pohromadě, abychom se na lavici vešli. Ve světnici byly kromě toho skříně pro příbory. Každý měl svou vlastní schránku, do které se vešel talíř, hrníček a chleba. Po těchto skříňkách pásli šárové jako diví. Běda tomu, kdo neměl skříňku čistou. Vystihli jsme tuto šárovskou vášeň a vystříhali jsme do skříněk z bílého papíru ozdoby. Náramně si to pochvalovali, zatím co my jsme se tomu smáli, neboť takové papírové ozdoby stříhali naše prababičky do kredenců před šedesáti roky.

S každou světnicí souvisela ložnice. Pro obě světnice byla jedna umyvárna a jeden záchod. Na záchodě bylo pět mušlí vedle sebe, nijak nechráněných, takže jsme si museli zvykat na „hromadná“ zasedání, při kterých mohl jeden druhého pozorovat, případně kritisovat. Němci po této stránce neměli pro vězně naprosto žádnou estetiku. Byli mezi námi jedinci, kteří používali tohoto zařízení výhradně v noci. Převážná většina z nás si však na toto zařízení záhy zvykla stejně tak

jako na čištění záchodu, umývání a drhnutí podlahy a schodů. Rozvrhovali jsme si na každý den službu. Část vězňů smýčila ložnici, druhá část drhla denně podlahu a třetí část čistila záchod a pavlač. Konečně tu byla služba „kosttrégrů“, t. j. nosičů jídla. Jídlo se nosilo v Buchenwaldu do bloků většinou v otevřených nádobách z kuchyně, ke které jsme měli z bloku pěkný kus cesty. Nehledě k fyzicky těžkému výkonu, vraceli se kosttrégři s jídlem strašlivě zabláceni, neboť v Buchenwaldě jakmile trochu napršelo, topili jsme se v blátě. Jílová půda nevsakovala vodu a udržovala ji všude na povrchu. A zvláštní „komando“ na každé světlici se staralo o topivo. V prvním roce nebylo o ně nouze, ježto tábor nebyl ještě stále dohotoven. Všude se kácely v táboře buky. Když jsme přišli do tábora, měli jsme po jedné straně těsně před okny hustý bukový les. Za rok tento les zmizel a místo něho zde bylo velké fotbalové hřiště, které se sem přestěhovalo z apeláku. Dřevo jsme zčásti dostávali, ale zčásti také brali kde se dalo, případně jsme platili cizím heftlinkům, kteří nám dříví nosili sami na blok. Oficiálně jsme mohli chodit do lesa jen na pařezy. Byl jsem na nich také několikrát, jednou s redaktorem Rejzkem, který mne překvapil svou „odborností“. Dělat dříví z bukových pařezů, to je, panečku, dřina. Kol. Rejzek bušil do pařezu tak, že z něho odletěl pořádný kus a prudce zafícel kolem mého obličeje. Dostat jej naplno do tváře, myslím, že bych si byl dlouho poležel na revíru bez zubů.

Obecně uznaným „odborníkem“ na pařezy byl inženýr Kulp z Kroměříže. Byl to statný, vysoký muž. Pamatuji si ho ještě ze Špilberku v jeho světlých, lesklých šatech. Zdravím jen zářil. V Buchenwaldě onemocněl a šel se hlásit na revír. Tam byl odbyt, že to žádná nemoc není. Inž. Kulp si však nepřestal stěžovati. Třetího dne dostal vysokou horečku. Na revíru si s ním nevěděli rady a nechali ho odvézt do Jeny, kde zemřel. Tvrdilo se, že zemřel na ržičku. Včasným zákrokem mohl být jistě zachráněn. Zemřel asi po osmiměsíčním pobytu v táboře.

Přes sto lidí, ustavičně směstnáno na tak malém prostoru, prožívalo ve skutečnosti stálé utrpení. Každý se musel stále prodírat mezi ostatními, vyhýbat, ustupovat, obcházet. Nejhorší to bylo vždycky u vysokých železných kamen, na kterých jsme „vařili“ různé pochutiny, a to teprve za několik měsíců, kdy nám správa tábora na pokyn z Berlína povolila zásilky z domova po jednom dvoukilovém balíčku měsíčně. Strašlivé byly dny, kdy jsme dostávali k večeři zelí, které hnusně páchlo. Syrové se dalo těžko jíst a proto se většinou vařilo. Když jsme venku zmokli a sušili u kamen uniformy a když k tomu přistoupilo vaření zelí a pro zimu se nemohla otevřít okna, pak byla ve světlici atmosféra k nepopsání. Dokonce tak „hutná“, že jsme se posléze dohodli na tom, aby se zelí na světlici nevařilo. Zelí bylo k večeři čtyřikrát týdně. Šárové je doporučovali pro vysoké procento vitaminů. Sami mívali mastnotu kolem úst – z kysaného zelí to však rozhodně nebylo.

Když chybí nějaké „číslo“.

Jako v Dachau, tak i v Buchenwaldě vedli vlastně pod dozorem šarů celý tábor heftlinci. Nejvyšší šarží mezi vězni byli „starší tábora“ (lagerälteste). V Buchenwaldu byli celkem tři. Potom byli velitelé jednotlivých bloků, tak zvaní „blokani“, o kterých jsme již hovořili, služba na světnicích, která jinou práci nekonala, písaři v kancelářích, síly v prádelně, koupelně, kuchyni, dělníci na stavbách a vykopávkách, řemeslníci v dílnách v táboře i mimo něj. Každá pracovní skupina měla svého „kápo“ nebo předního dělníka (vorarbeiter). Zvláštní skupina škrabala v kuchyni brambory. Nikdy byste nevěřili, jak hrozně vypadají ruce člověka, který několik let nedělá nic jiného, než škrabe brambory. Na náš blok chodíval tábořský starosta Soumar, který strávil v koncentráku celou dobu od zřízení t. zv. protektorátu. V Buchenwaldu škrabal brambory a jeho ruce byly od této práce zcela znetvořeny. Denní program vypadal takto: Budíček v zimě v šest hodin, v létě v pět hodin ráno. Poté odvar ze žaludů, většinou bez chleba, protože ten byl sněden již den předtím. Potom nástup ke sčítání na apeláku. Když bylo přes dvacet stupňů pod nulou, trnuli jsme vždy obavou, aby někdo nechyběl. Z amplionů na hlavní věži se často ozvalo: „Chybí číslo to a to. Hledat.“ Automaticky to znamenalo, že z řad vyrazil „stubendiest“ a pátral po pohřešovaném. Někdy ho našel hned, někdy to trvalo déle a někdy pohřešovaného hledal celý tábor. Pohřešovaní byli většinou mrtví. Většina se jich oběsila v noci v lese, někteří se věšeli v bloku na půdě, převážně však byli pohřešovaní v drátech kolem tábora, jimiž probíhalo vysoké napětí. Proto se členové „Stubendienstu“ hnali vždy nejprve kolem drátů, zda v nich někdo nevisí.

Jednou našli na půdě oběšeného německého vězně, který měl v kapse dopis, adresovaný ostatním spoluvězněm na světnici.

Dopis zněl:

„Nemohu to už vydržet a proto odcházím. Nezlobte se, že jsem dvěma nebo třem kamarádům snědl chléb. Chtěl jsem ještě aspoň jednou před smrtí zkusit, jak krásné pocity má člověk, který se může dosyta najíst.“

Jednou se někam zaběhl pomatený Polák. Chytili jsme se za ruce a procházeli jsme celým tábořem a lesem, pátrající po zmizelém. Našli ho konečně po čtyřhodinném hledání v jednom kanále. Než došel nahoru, byl strašlivě ztloučen od rozzuřených spoluvězňů. Nahoře pomateného Poláka dorazili šarové. Pomatenost nebyla v táboře žádnou omluvou. Snad nejvýš dostal vězeň pásku s nápisem „blöd“ (blbý), ale i s tou páskou byl bit jako vězeň normální.

Když byl počet vězňů shledán správným, odevzdával službu vedoucí šára hlášení veliteli tábora nebo jeho zástupci. Při tomto hlášení byl dán povel: „mützen ab!“ (čepice dolů). Byla to vždycky hromová rána, když asi dvanáct tisíc lidí strhlo v jednom zlomku vteřiny barety s hlavy a prudce je přirazilo ke stehnu. Na pohled i poslech to bylo velmi efektní. Domnívám se, že správa

tábora v Buchenwaldu, na rozdíl od tábora v Dachau, ponechala vězňům barety i v létě, aby se mohlo dělat parádní a efektní „mützen ab!“ Na věži jsme často vídali hosty v různých uniformách, přihlížejících nástupu vězňů, sčítání, hlášení, vrcholnému „mützen ab“ a také výpraskům.

Po ranním apelu (sčítání) se utvořila ihned pracovní komanda, která odcházela do zaměstnání. Nejhuře na tom byli ti, kteří odcházeli ven branou do blízkého lomu. Většinou to byli židé. Jejich náladu nemohla povznést buchenwaldská kapela, složená z vězňů, mezi nimiž bylo hodně cikánů, a za doby mého pobytu dirigovaná velmi dobrým tenoristou od kterého německé opery. Dirigent kapely byl v táboře již dva roky a byl zařazen mezi „černé“, t. j. práce se štítící. Jeho provinění spočívalo v tom, že ještě venku na svobodě byl vyzván, aby zpíval na nějakém večírku, který pořádali muži SA. Tenorista odmítl a rázem z něho byl v koncentračním táboře člověk „štítící“ se práce. V kapele byli fušeři, ale také velmi dobří hudebníci, na příklad harmonikář a první houslista, bývalý primarius štutgarského rozhlasu. Vyjádřil se v povznesené náladě v hostinci o německém režimu a rázem se octl v buchenwaldské kapele, když si ovšem předtím odkroutil několik perných měsíců při kopání kanálů. Apelák se rychle vyprázdnil. Z naší akce „rukojmí“ nemusel nikdo v prvním roce do nucené práce, ale i tak bylo práce dost, v zimě s odnášením sněhu kolem bloku a v létě při „dobrovolné práci“ v lese, kde jsme sekali dříví a rovnali je do vysokých hranic, podobným koptkám sena. Pracovalo se až do večera, tedy plných 12 hodin. Štráfka a židé pracovali denně 18 hodin i více. Často v létě jsem viděl židy, jak se plouží vysílení do svých baráků z práce o půl 11. v noci. Úmrtnost mezi nimi byla strašlivá. Soudím, že s těch mnoha set židů, kteří byli v Buchenwaldu, sotva již dnes nějaký žije, přes to, že židé byli úžasně odolní, houževnatí a věčně optimističtí. Večer po práci se nastupovalo opět k apelu za zvuků kapely, která vyhrávala u brány a vítala příchod vězňů, vracejících se z práce. Znamení k nástupu na apelák bylo dáváno místním rozhlasem, který měl vedení a ampliony ve světnicích všech bloků. Přál-li si některý ze šárů některého vězně, stačilo jít u hlavní brány k mikrofonu. Vězeň uslyšel buď číslo sám, neboť zesilovač několika tlampačů hlášení roznesl po celém táboře s nebývalou intenzitou. Byl-li vězeň někde jinde, nebo když volání neslyšel přímo, bylo povinností blokanů, kteří byli stále na bloku, aby případ ihned vyřídili, t. j. hledaného našli a přivedli ihned k bráně. Sčítávalo se dvakrát denně, někdy také třikrát, když bylo podezření, že někdo utekl, nebo když do tábora přišla nějaká vzácná návštěva a velitel se svými šáry se chtěli pochlubit, jak jsou jejich strážníci skvěle vycepaní v „mützen ab“. Sčítání se provádělo velmi rychle. Stáli jsme v desetistupech a první řada vězňů hlasitě počítala od jedné výše, při čemž byl kladen důraz na to, aby ten druhý neřekl „zwei“, nýbrž „cvó“. Každý šára měl přidělen jeden nebo dva bloky. Dával pozor na počítání první řady, součet násobil deseti, když jen prošel okolo a podíval se, zda jsou desetistupy úplné. Takto získané hlášení od všech šárů soustředil službu vedoucí šára, který přinesené součty rychle sečítal a porovnal je s hlášením

„schreibstuby“ o celkovém počtu vězňů. Když to souhlasilo, dával hlášení veliteli tábora. Sčítání šlo velmi rychle. Když šárové někam spěchali, spočítali třináct tisíc vězňů za osm minut.

Téměř denně večer po sčítání zazněl z amplionů rozkaz: „ein lied!“ (píseň). Po tomto rozkaze se dirigent vězeňské kapely rozběhl na vysokou hromadu štěrku, když předtím udal do mikrofonu výšku, ve které se bude zpívat, rozpráhl ruce a dal znamení ke zpívání „buchenwaldské hymny“. Třináct tisíc vězňů zpívalo nebo také nezpívalo. Jak mohl mít náladu ten, kdo se o hladu ploužil dvanáct hodin blátem nebo když měl takovou žízeň, až mu sípalo v hrdle ! Na to ovšem nebyl brán žádný ohled. Zpívat se muselo. Když se to šárům u brány zdálo slabé, zařičelo to v amplionu: „Dost ! Znova !“ Část šárů se pak plížila mezi našimi řadami a dávala pozor, kdo nezpívá. Z našeho bloku na to jednou doplatili redaktoři Hrdlička a Drašnar. Šára je za jejich pasivitu ve zpěvu zezadu dokopal. Jednomu kolegovi tekla po tomto „povzbuzení“ ke zpěvu krev z ruky.

Žádný učený s nebe nespádl. My jsme hymnu neuměli, ale zpívat jsme ji měli. Šárové zjistili naši pasivnost. Jednoho dne zaznělo komando: „Protektorátní ptáci budou zpívat sami.“ Většina z nás ani nepípla. Za trest musely oba naše bloky lézt po čtyřech na hromadu štěrku, asi deset metrů vysokou, stojící u hlavní brány. S druhé strany jsme po hromadě jezdili po zadcích dolů. Tak to šlo několikrát nahoru a dolů. Pamatuji se na šibeniční humor ředitele Kubise z Olomouce, statného šedesátníka. Řítil se vedle mne s hromady dolů hlavou napřed a říkal:

„To jsou volí. Jako by nás měly rozbité prdele tu hymnu naučit.“

Po této „lekcí“ jsme opět nastoupili, přišel harmonikář z kapely a hodinu jsme před hlavní branou buchenwaldskou hymnu „studovali“. Hymnu prý složil jeden kapelník, který za ni obdržel pochvalu a z vděčnosti za ni prý složil také v Buchenwaldě své kosti. Hymna měla ve volném českém překladu tento text:

Když procitne den, dříve než se usměje slunce,
táhnou kolony do denního plahočení
ven do šedivého rána.
Les je tak černý a nebe tak červené,
v kapse si neseme kousek chleba
a v srdci, v srdci starosti.

V refrénu písně se zpívalo:

O Buchenwalde, nemohu na tebe zapomenout,
neboť tys mým osudem.
Kdo tebe opouští, ten teprve pozná,
jak báječná je svoboda.
Však přece, Buchenwalde, my nereptáme a nežalujem,
ať cokoliv je naším osudem,

my chceme přesto říci k životu „ano“,
neboť jednou přijde den, kdy budeme svobodni.

Druhá sloka:

Krev je vřelá a děvče tak daleko,
vítr zpívá něžně a já ji mám tak rád,
kéž by mi zůstala věrnou.
Kameny jsou tvrdé, ale tvrdý je též náš krok,
neseme krompáče a lopaty s sebou
a v srdci, v srdci lásku.

Po refrénu se zpívala třetí sloka:

Noc je tak krátká a den tak dlouhý,
však přece zaznívá píseň, kterou zpívala domovina.
Nedáme si uloupit odvahu.
Drž krok, kamaráde, a neztrácej odvahu,
neboť nosíme v krvi vůli k životu
a v srdci, v srdci víru.

S hlediska velení tábora zněla tato píseň, povýšená na hymnu buchenwaldských vězňů, na první pohled trochu revolučně, přesto si ji však pohlaváři oblíbili tak, že ji chtěli slyšet každý den, třeba i tehdy, kdy v létě často do nás při zpívání bil déšť nebo v zimě nám zalepoval ústa sníh. S oblibou byly vyraženy v refrénu poslední takty: „denn einmal kommt der Tag, dann sind wir frei.“ To slovo „frei“ (svobodný) bylo vždy vystřeleno tak, že se často polekali nad námi vysoko kroužící jestřábi, krahujci a jiní draví ptáci. Po celou dobu svého pobytu v Buchenwaldě jsem neviděl ani jednoho vrabce nebo vlaštovku, jako by se tomu kraji, zamořenému smrtí, zpěvné ptactvo vyhýbalo.

Po večerním apelu měli pracující současně oběd i večeři. To jest vlili do sebe polévku, snědli čtvrtku chleba s kouskem margarínu, často žluklého, porci kysaného syrového zelí, někdy jakousi bílou sedlinu, které se říkalo „quark“ (tvaroh) a dvakrát v týdnu býval kousek „blutvuřtu“, zhotoveného z odpadků krve, nebo vuřtu bílého, v němž byly semleté vnitřnosti podezřelého původu. Byli vězni rozvážní, kteří pamatovali na druhý den. Ale těch nerozvážných bylo více, takže valná část vězňů jedla ve skutečnosti jen jednou denně. Cikáni tak hospodařili jednotně. V žaludku to bylo schováno všechno nejlépe. Z kapsy nebo zpod podhlavníku se to ztrácelo mezi cikány a zloději i v noci.

Polští mučedníci.

Současně s námi přicházeli do tábora v Buchenwaldu vězni z Polska, staří i mladí, často hoši dvanácti- až patnáctiletí, tak jak je gestapáci schytali ve městech a na vesnicích po polské porážce. Mezi Poláky byl také známý polský kníže Radziwill, který v táboře zahynul. Poláků přišlo do tábora asi 2000. V té době ostatní vězni v táboře dostali již zimní uniformy. Byly tmavozelené, rovněž pruhované, také pláště byly ze stejné látky. Textilní znalci říkali, že je to ze dřeva. V uniformě se nedoporučovalo příliš ohýbat, aby z ní nevypadaly suky. Nehřálo to vůbec. Zato když jsme promokli, sotva jsme to na sobě unesli. Strašně těžko to schlo. Komu byla blůza malá, měl po vyschnutí po dešti potíže, aby se do ní opět dostal.

Poláci, kteří byli ubytováni vedle apeláku v obyčejných stanech, zůstali však v kalikových letních uniformách přes celou zimu. Jejich stany byly obehnané ostnatým drátem, takže Poláci se mezi nás z počátku vůbec nedostali. Nastupovali však současně s námi ke sčítání. My jsme měli hlad, ale ten se dal sotva srovnat s hladem, který měli Poláci. Dostali jen jednou denně vařenou řepu, nesolenou, k tomu pětinku chleba. Tím byl stravní lístek vyčerpán.

Každý Polák měl jen jednu přikrývku. Spali na prknech, položených na holé zemi. Jakmile uhodily první větší mrazy, začali Poláci hromadně umírat, zejména tehdy, když mezi nimi začala řádit úplavice. Jejich mrtvolky jsme vidávali každý den ráno při nástupu, seřazené na nosítkách před tak zvaným „infekčním barákem“. Většinou byly přikryté šatstvem, dekou nebo prádlem, potřísněným krvavými výměty. Ráno jich tam bývalo v době infekce deset až patnáct, ale během dne jich zemřelo ještě třikrát až čtyřikrát tolik. Při ranních nástupech jsme slyšeli z řad Poláků strašlivé skučení. To volali po ráně z milosti různí nemocní se zápalý střev nebo záněty. Nikdo toho nedbal. Poláci se nechodili koupat a nedostávali čisté prádlo. Následky byly strašlivé. Kolem Nového roku se počet Poláků ztenčil z 2000 asi na 400 zubožených koster.

Do lágru přišel nový lékař SS, který se nemohl na toto hromadné vraždění dívat. Prosadil zrušení stanů, takže se zdecimovaní Poláci dostali po strašlivém utrpení konečně pod střechu. Byli dáni na jeden blok a povolil se jim delší dobu milostivě „Schonung“. Mnoho jich však ještě zemřelo i při tomto „šetření“ na následky přestálých útrap.

V té době měli v lágru Poláci horší kurs než židé. Šárové byli naočkováni proti Polákům tvrzením, že Poláci vyvraždili v době německo-polské krise v Polsku mnoho německých soukmenovců. Poláci, jakmile se dostali do tábora, byli v mrazu svlékáni, potápěni do jam s jakousi kyselinou, která prý „ničila vši“, načež byli nazí hnáni pod sprchy. Od sprch nazí a mokří zase museli běžet do vzdáleného baráku, kde jim byly vydávány modrobílé letní uniformy. Zápalý plic zničily velkou část Poláků již v nejbližších dnech, ti ostatní se trápili mnohem déle, než byli smrtí vykoupeni z útrap. Z polských stanů k nám docházely hrůzné zvěsti. Vězni tam šleli a vzájemně se vraždili. Když někdo zemřel, nechali si ve stanu mrtvolu několik dní a vláčeli ji s sebou ke sčítání,

aby mohli na mrtvolu vyfasovat ještě kousek chleba. Mrtvolu s obou stran podpírali nebo ji také nechali ležet, protože při sčítávání mnoho umírajících Poláků leželo na zemi a na chléb měl právo i umírající. Šára nikdy neprohlížel, který z Poláků je mrtev. V době, kdy mezi Poláky řádila úplavice, šárové se ke stanu ani nepřibližovali a Poláky v té době nepočítali, domnívajíce se patrně, že tam stejně jednou nebude co sčítávat.

120, slovy jednostodvacet Poláků, kteří byli v podezření ze záškodnictví, jehož se měli dopustit tím, že v Polsku stříleli na německé vojáky, bylo dáno za stany do zvláštního, narychlo postaveného baráku, kde museli stát ve dne v noci bez jídla a bez vody. Lagerälteste č. 1 mi později řekl, že těchto stodvacet Poláků bylo během čtrnácti dnů ve výmarském krematoriu. Co smrt, to vražda !

Čtvrt roku strašného hladu.

Do Buchenwaldu jsme přišli koncem září. Na stravu jsme nadávali od počátku. To jsme ovšem ještě netušili, že je to strava královská proti tomu, co nastalo kolem vánoc 1939 a co skončilo teprve někdy v polovici března 1940.

V této době udeřila tuhá zima, spojená s velikými vánicemi. Veškeré příchody do tábora byly zaváty sněhem. Doprava všude začala váznout. Současně s tím vázlo i zásobování. Brambory, které až do této doby byly hlavní součástí našeho jídla vedle sušené mrkve, kterou jsme měli „dnes a denně“, s jídelního lístku zmizely, aby byly vystřídány řepou, uvařenou prostě ve vodě. Ke všemu nám byla podávána tato „pochutina“ neslaná, protože v táboře došla úplně sůl. Staří podnikaví heftlinci v táboře, zaměstnaní v táborových chlévech u dobytka, přinášeli nám na blok dobytčí červenou sůl, kterou jsme od nich kupovali za těžké peníze. Ejhle, výkvět českého národa a dobytčí sůl...

V té době sestávala naše denní strava z krajíčku chleba, ráno byla trocha teplé, odporné hořké tmavé vody (káva!), k večeři kyselý okurek nebo syrové kyselé zelí. Nelze se divit, že při této stravě jsme letěli všichni úprkem dolů s tělesnou vahou. Kdyby nás byli v té době vyhnali z bloku ven do mrazu kopat kanály nebo pracovat v lomu, mohly jsme být jisti, že nás sotva polovina přežije zimu.

Teplota se pohybovala stále mezi dvaceti až pětadvaceti stupni pod nulou. V řadách ostatních heftlinků, kteří při této mizerné stravě museli vydržet venku deset hodin v práci, řádila v té době smrt nemilosrdně. Když se po práci nastupovalo k apelu, viděli jsme denně spousty mrtvých, kteří byli nošeni zpět do tábora ve škopcích na maltu. Mrtvoly byly úplně zmrzlé, ruce nebo nohy jim trčely do vzduchu, oči vyboulené. Mrtví museli ještě ke sčítání a teprve po apelu byli odstraňováni. Někdy byli mrtví shazováni ze škopků přímo u brány. Na to, jakou polohu mrtvola měla zaujmout, se příliš nedbalo. Tak jsme jednou viděli, že službu konající šára si mrtvolu, ležící na obličejí, kopáním otočil, aby se jí mohl podívat do obličejí.

Snažili jsme se zahánět hlad, jak se dalo. Hlad je však jako dotěrná moucha. Oženeš se po ní a už je tu zase. Výstižný byl čísi výrok z našich řad, že lze hladem šilhat. Hladověť nás nechali, ale jinak se starali o naši tělesnou váhu. Jednou za šest nebo deset neděl přišli dva heftlinci z revíru, přinesli malou osobní váhu, která byla postavena do ložnice, a jeden po druhém jsme se chodili vážit. Heftlinci měli příkaz, aby nám váhu nesdělovali. Někteří, s odpuštěním troubové, nám opravdu váhu neřekli, ale většinou jsme si ji ověřovali sami.

Na vrcholu hladovky, kterou jen naše světnice zažila, prohlásil jednou po vážení Vidlák, zástupce šhubana na naší světnici, že by to byla pěkná hora masa, která zmizela z našich těl. Rekordní ztrátu tělesné váhy na naší světnici měl páter Heral z brněnského Petrova, který zchudl o rovných 40 kilogramů. Silnější a mohutnější lidé ztráceli více, což je pochopitelné, neboť kde nic není, nejen čert, ale i hlad nebere. Ale i ti nejslabší heftlinkové měli takový úbytek, že to hraničilo s katastrofou. Největším mužem na naší šhubě byl vrchní tajemník Matula z Brna. Při své výšce téměř dvou metrů vážil při vyvrcholení buchenwaldské „řepné“ krise asi 60 kg, zatím co při zatčení měl hodně přes 100 kg. Já sám jsem patřil rovněž mezi ztrátové rekordmany. Ze 105 kg jsem slezl až na 70 kg. Ubyl jsem tedy během necelého půl roku na váze 35 kg. Naši tělesnou proměnu jsme hmatatelně pozorovali vždy při koupání. Byla kritisována se šibeničním humorem. Kolega Chlup z Moravského slova byl z nás novinářů fyzicky zřízen nejvíce. Při své výšce 178 cm vážil 47 kg. Trklo to posléze pány na revíru a Chlup putoval na nemocniční barák a odtud někam mimo tábor do nějaké nemocnice, kde byl držen ještě dlouhou dobu a posléze propuštěn za více než 20 měsíců. V březnu 1940 nám konečně začali zase dávat nějaké brambory. Po tříměsíčním konzumování vařené řepy v nesolené vodě jsme přijali první brambory s jásosem. Do toho ještě přišla zpráva, že nám může být poslán z domu balíček do váhy dvou kilogramů. Byla to velká výjimka jen pro nás „rukojmí“, neboť jinak se ostatním vězňům, majícím „schutzhaft“, nesmělo zvenčí nic posílat. Tato zásada byla v táboře změněna až ve čtvrtém roce války, kdy se směly posílat balíky všem vězňům. Na jaře, kdy se pak již oteplilo, díky zlepšené stravě, hlavně bramborům a balíčkům z domova, jsme se zase většinou zotavili po hrozné zimě. V té době také zemřelo na našem a sousedním „českém“ bloku několik dobrých přátel.

Brambory jsme dostávali neloupané. V pokročilejší letní době bylo jich hodně shnilých nebo namrzlých. U stolu při podílení bylo pro tyto brambory mnoho mrzutostí. Člověk teprve při hladu pozná, co hlad dovede učinit z mnohých lidí. Aby se těmto mrzutostem u stolů zabránilo, zhotovila se u každého stolu dvojmo čísla, která byla položena k hromádkám brambor na stole, rozdělených „starším stolu“. Druhá čísla se pak dala do čepice a o hromádky brambor se losovalo. Když někdo „vyhrál“ hromádku, ve které byla opět nějaká „hnilota“ nebo „zmrzlina“, láteřil samozřejmě opět, nemohl však nikomu nic vyčítat, neboť o jeho bramborách vlastně rozhodl osud. V nejlepší případě obdržel ironický pokyn, že by si mohl jít stěžovat k bráně panu lágrkomandantovi.

Naše žaludky v té době fungovaly znamenitě. Bylo hodně těch, kteří loupání brambor považovali za mrhání cennou potravinou, a proto se brambory jedly i se slupkami. Nebyly vždy řádně zbaveny nečistoty a proto v ústech křupaly. Na to však málokdo dbal. Vůbec člověk po čase ve vězení poznal, jak všestranně ztvrdl. Jednou nám dali k obědu něco vodově bílého. Hádalo se obecně, co to asi je. Zvítězil názor, že je to rýže, nad kterou již dávno zvítězili červi, že však mnoho z nich nakonec v tomto boji podlehl a ve zbytcích rýže byli pohřbeni. Zjistivše tento fakt, začali jsme uvařené červy z tekutiny vybírat. Bylo jich však v „jídle“ tolik, že jsme zanechali Sysifovy práce, zavřeli oči a snědli tekutinu i s uvařenými červy. Vidlák si ovšem neušetřil peprné poznámky:

„Tak vidíte, chlapi ! Furt si naříkáte a najednou tady máme v polévce masa habaděj.“

Někteří kamarádi si dovedli poradit i v takové bídě. Nic se nestyděli a po hladovém obědě sbírali odložené bramborové slupky. Mne zasvětil do možnosti jejich využití kolega Rejzek z Lidových novin.

Tajemství tohoto kulinářského umění bylo prosté. Ukázalo se totiž, že na každé slupce při nejlepší pozornosti zbude ještě nějaký kousek bramboru. Vzít každou slupku, pohladit ji nožem, setřít drahocenný zbyteček brambory, udělat to stokrát nebo tisíckrát a ejhle, získáš jakousi surovinu, větší nebo menší množství, na dvě nebo tři bramborové placky, které posolíš a dáš opéct na železná kamna. Hrome, vyjukl jsem po prvé, okusiv svůj výrobek, je to docela dobré. Ostatně na chuti ani tak v té době nezáleželo. Hlavní věcí bylo, když bylo něco k snědku, trochu teplého a soleného, vůbec něco, čím si bylo lze zaplnit bolestně o své právo se hlásící břišní dutinu. Kolega Komenda tvrdil, okusiv našeho výrobku, že je to dobré, ale že výrobek není úměrný námaze, již je třeba k výrobě tohoto originálního „pirožku“, a prohlásil, že se svého hlediska věc řeší tak, že brambory sní hned se slupkami. Je prý škoda ničit drahocenné vitaminy.

Když jsme jednou k večeři dostali standardní kyselé zelí, mimořádně zahrávající, zahořel v mé mysli fantastický plán. Zelí uvaříš, posekáš na kousky, potom do toho vrazíš hmotu s oškrabaných bramborových slupek, trochu osolíš, uděláš z masy bochánky a pomalu je budeš opékat na kamnech. Jelikož jsem měl důvodné obavy, že toto kuchaření by mi ostatní kamarádi za dne nedovolili, vstal jsem ráno dlouho před budíčkem, vytáhl jsem večer připravenou směs a jal jsem se sázet bochánky na kamna, ve kterých naše „služba“ topila v té době celou noc, ježto se v celém táboře všude kácelo a o topivo nebyla nouze. Topilo se ovšem jen ve světnici. V ložnici žádná kamna nebyla. Optimisté tvrdili, že by se mohlo pouštět teplo ze světnice do ložnice. Došlo k celkem obyčejnému úkazu. V ložnici byl zápach již před spaním a zima byla také ve světnici. Tak jsme v zimě chodili spát do promrzlých dek mezi stěny, které nám připomínaly pohádku o kouzelníkovi, jenž v ledném bydlel hradu. Ale abych neodbočoval od těch placek. Bochánky jsem udělal, položil na kamna a čekal na pečení. Směs začala syčet a bylo to asi vinno to potvorské zelí, že se bochánky začaly rozjíždět. Vůbec se nepekly, neměly žádnou soudržnost a nakonec se úplně

rozpadávaly. Bylo po hodech a já jsem musel nožem seškrabovat honem zbytky „suroviny“ z kamen, abych nebyl od ostatních při vstávání peskován, co jsem jim připravil za ovzduší hned na věčně lačný žaludek.

Jinak si pamatuji, že jsem velmi litoval dvou hodin den před tím, kdy jsem pracně sháněl po všech stolech bramborové slupky a dobýval z nich bramborovou surovinu, která sama o sobě mohla vydat aspoň tři dobré placky, ale v kombinaci se zelím vytvořila hmotu, která se péci nedala. V té době jsme si vzpomínali na každou kůrčičku chleba, kterou jsme někdy doma opovrhli. Ach, bože milý, co bychom byli dali v té době za kousek suchého chleba ! Později se v táboře objevil chleba na „černé burse“. Pocházel asi z kruhů heftlinků, točících se kolem kuchyně. Trestry byly strašlivé, ale přece se kradlo. Za čtvrtku chleba se platilo šest marek, to jest šedesát korun za 250 gramů. Později, kdy přestal zuřit hlad, šly ceny tohoto chleba až na tři marky za uvedené množství.

Rapidní pokles na váze heftlinků zavínil naprostý nedostatek tuků a hlavně cukru. Cukr nebyl vůbec žádný. Cukr měl každému heftlinkovi nahradit sirup z řepy, asi půl druhé lžice denně. Byla to ovšem náhražka, ale pro nás rovněž těžko dosažitelná pochoutka. Heftlink měl nárok na krabičku sirupu každých deset dní. Nárok byl uspokojován velmi nepravidelně, jako vůbec všechno bylo v táboře nepravidelné a protismyslné. V létě se člověk už k leccemus dostal. Heftlinci, kteří pracovali v zahradě, nosili nám salát. V zahradě pracoval nějaký starší, sympatický pán, který trochu šišlal. Tvrdil o sobě, že je bývalým carským generálem. Nosil mi na jaře 1940 nijak předraženou ředkev, kterou pan generál ovšem nakradl. Přerušil jsem s ním však styky, když jsem byl upozorněn, že chodí za bránu na politické oddělení a že tam dělá lágrového špicla.

Hlad, který jsme v lágru zažili v zimě 1939 – 1940, byl podle zpráv heftlinků, kteří byli v pozdějších letech propuštěni, vůbec největší, jaký kdy tento tábor zažil. Kolik přímých a nepřímých obětí si vyžádal, nedá se zjistit. Že však to byl hlad opravdu hrozný, přesvědčil jsem se na vlastní oči, když jsem spatřil několik cikánů, kteří se potulovali pod okny našich bloků a hltali rozmoklý papír. Oficiálně pak byl hlad potvrzen rozhlasovou vyhláškou velitele tábora na apeláku, že bude potrestán padesáti ranami holí každý, kdo bude přistižen při ohryzování nebo oloupávání kůry se stromů v lágru.

Jak se v táboře umíralo.

Každý heftlink v táboře měl jakési „právo“ býti nemocný. Toho práva však mohl použít zpravidla teprve tehdy, když již bylo pozdě, t. j. když se zhroutil a musil býti odnesen na revír, kde bídne dokončil svou pozemskou pouť. Židé a cikáni neměli ani toto „právo“. Ostatně se je ani nesnažili uplatňovat, neboť o

buchenwaldském revíru kolovaly temné zprávy, které jsme považovali z počátku za přehnané, ale o jejichž pravdivosti jsem se sám jednotýdenním pobytem na revíru osobně přesvědčil. Když jsem byl 1. září 1939 zatčen, mohl jsem se ještě honosit, že nemám ani jeden šedivý vlas. Po návratu z koncentračního tábora v zimě 1941 jsem jich zjistil již hojnost. A myslím, že tyto šediny mně přibýly hlavně v onom týdnu, kdy jsem ležel na revíru, k jehož činnosti se vrátím zvláštní kapitolou.

V Buchenwaldu se umíralo většinou vysílením, zápallem plic a v době epidemií hlavně na úplavici, která na podzim 1939 tak strašlivě zdecimovala Poláky. Úplavice přeskočila tehdy ze stanového polského tábora také na ostatní bloky v táboře. Každý napadený blok byl ihned izolován. Trnuli jsme v té době, kolik obětí bude mezi námi. V našich řadách byli známí lékaři, jako prof. dr. Charvát, dr. Zelenka, dr. Matoušek a dr. Sajdák z Hranic, později pak primář dr. Horn z Jihlavy. Všichni radou i poučením přispívali k tomu, aby naše bloky zůstaly nákazy ušetřeny, což se nám skutečně podařilo. V té době musel na revír spisovatel Josef Čapek, u něhož se vyskytly příznaky úplavice. Byl to však jen nějaký těžký katar, po kterém se Čapek vrátil z revíru bílý jako křída, ale na duchu nezlomen. Nábožně jsme jednou naslouchali v jeho přednášce na naší světlici o jeho tvorbě se zesnulým bratrem Karlem Čapkem, kterého jen smrt před zřízením protektorátu zachránila před pobytem v koncentračním táboře, ne-li před horším osudem, vzpomeneme-li, jak výstižně zachytil světového válečného zločince Hitlera v „Bílé nemoci“.

Heftlinci, většinou židé, „černí“ a zloději, kteří neměli nikdy možnost, až na nepatrné výjimky, uchýlit se do nějakého snesitelnějšího pracovního komanda, a pracující ustavičně v lomu nebo na výkopech, což byly práce nejhorší, začali se v druhém roce svého pobytu v táboře, jak ostatní zkušený heftlinci říkali, „ztrácet“. Obličej se prodlužoval, maso se trátilo z kyčlí, lýtek, stehen a svalstva na ruku. Tento stav se rapidně zhoršoval u heftlinků, kteří propadli vražednému zvyku žvýkání tabáku. Bylo jej lze občas dostat koupit v táborové kantině, ale opravdu jen občas, a proto byl vzácný.

Jako byli vášniví kuřáci, kteří za cigaretu se vzdávali kusu chleba, tak byli také, a to ještě vášnivější, žvýkači tabáku. Žvýkací tabák se dostával do konsumu jako černý motouz, natočený na dřívku. Tento černý motouz se uřezával po kouscích, velikých asi jako hrách, a kladl pod jazyk. Tvrdilo se, že takto lze zahnat žízeň i hlad. Ze zahánění se však stala vášeň, která heftlinka, jenž dal přednost žvýkacímu tabáku, s matematickou přesností zahubila. Byli to ponejvíce cikáni, jejichž průměrná tělesná váha se pohybovala kolem 45 kg. Židé na tom nebyli o nic lépe. Ti „nebagovali“, ale byli štváni ještě o sto procent více než cikáni. Většinou to byly kostry, kolem nichž plandaly uniformy. Tato kostra se plížila táborem, dokud v ní bylo ještě trochu síly. Poté se zhroutila, a táboroví nosiči mrtvol, kteří tvořili zvláštní pracovní komando, odnesli trosky člověka na revír, odkud putoval nebožtík druhého dne do krematoria ve Výmaru. Toto krematorium bylo dodávkami z buchenwaldského tábora

zatěžováno takovou měrou, že se octlo před alternativou, jak uspokojit normální nebožtíky z řad civilistů ve Výmaru a okolí, nebo co počít s abnormálním množstvím mrtvol z Buchenwaldu.

Došlo k živé výměně názorů mezi správou koncentračního tábora a ředitelstvím výmarského krematoria. Jak se dalo očekávat, vyhráli to civilní nebožtíci, kterým byla dána přednost. V táboře byly „baukommandem“ rychle vypracovány plány pro vybudování malého krematoria v táboře. Krematorium bylo skutečně v krátké době postaveno vedle apeláku. V době, kdy bylo stavěno, odlehčovalo se výmarskému krematoriu tak, že nedaleko apeláku bylo postaveno pojízdné krematorium, jež mělo vzhled parního válce na silnice a které dýmalo od rána do večera. Pamatuji si, že jednou při apelu šel vítr od pojízdné pece přímo na nás a zahrnoval nás puchem spalovaných mrtvol tak, že se mnoha vězňům udělalo z toho nanic. Když jsme v té době nastupovali k apelům, modlili jsme se, aby šel vítr opačným směrem, neboť ten, kdo to sám nezkusil, neuvěří, jak strašlivě pronikavý je zápach ze spalované mrtvoly.

V táborovém novém krematoriu se mělo spalovat naftou. Ta však nebyla a proto se spalování nějak přehodilo na uhlí a koks. Toto spalování ovšem bylo nedokonalé. Heftlinci, kteří měli spalování na starosti, museli po každém spalování vzít kladivo a rozbíjet na kousky dlouhé hnáty, na které žár koksu a uhlí nestačil. Museli je rozbíjet, ježto by se jinak „prach“ nebyl vešel do normalizovaných bedniček, ve kterých se „prach“ nebožtíků posílal pozůstalým. Několikrát jsem viděl hromádky těchto uren, jež byly odesílány adresátům z „effektenkammer“, t. j. baráku, ve kterém byly chovány svršky. Snažil jsem se tehdy přečíst několik adres. Urny byly posílány vesměs na židovské náboženské obce. Byli to tedy z velké části sami židovští nebožtíci. Kápo z efektů, vida můj zájem, přistoupil ke mně a zašeptal:

„Člověče, blázníš ? Kdyby tě viděl šára, dostal bys půl stovky ran na zadek.“

Jed se mohl vzít na to, že v málokteré urně byl popel z onoho nebožtíka, na jehož jméno byla urna vybavena. Při tom velkém provozu, který v krematoriu byl, na takové „maličkosti“ se nedbalo vůbec, ježto správa koncentrákového krematoria vycházela ze zásady, že nebožtík je jako nebožtík a popel z něho je už vůbec jako popel, tak nač se nějak obtěžovat v zájmu pozůstalých, kterým jde hlavně jen o to, aby vůbec měli nějaký popel. Jenže o tom, jak to v tomto směru v koncentračních táborech chodí, proskočily brzy zprávy navenek, což mělo za následek, že pozůstalí urny odmítali. Zcela právem !

Jak potom bylo s těmito urnami naloženo, ví Bůh. Myslím, že byly prostě někde vysypány na smetiště.

Jak odpravovali vězně v lomu.

V táboře bylo obecně známo, že největším dodavatelem táborového krematoria byl lom, vzdálený asi deset minut od tábora. V lomu byla práce běžná jako v jiných lomech. Správa tábora však tuto práci úmyslně zhoršovala, ježto se pracovalo pro to, aby byli vězni týráni a hnáni na smrt. Někaká produkce byla skutečně až na druhém místě, jako vůbec každá práce v táboře, ke které se ještě vrátíme.

Jedna partie vězňů kámen vylamovala a druhá nosila kameny, těžké 25 – 30 kg, na rameni vzhůru do kopce. S takovým kamenem však musel každý vězeň běžet poklusem, neboť podél cesty stál kápo nebo šára s klackem v ruce a nosiče kamenů popoháněl vydatnými ranami. V tomto lomu skončili svůj život většinou židé, s nimiž se v táboře zacházelo všude nelidsky. Slabými slovy řečeno, bestiálně.

Nelze se divit, že i židé, kteří v tomto nerovném boji prokazovali jinak úžasnou houževnatost, nakonec ztratili nervy a volili raději smrt.

Kdykoliv vytáhla nějaká partie ven na práci, byla provázena skupinou vojáků SS, kteří pak utvořili kolem pracujících tzv. „postenkette“ (řetězovou hlídku). Také v lomu obstoupili hlídky pracující se všech stran. A byli to zpravidla k smrti utýraní židé, o kterých šárové posměšně tvrdili, že byli lebensmüde“ (unavení životem). Židé pojednou odhodili kámen a rozběhli se mezi hlídky. Jakmile zašli za tyto hlídky, třesly dvě nebo tři rány z pušek strážných pochopů a vězeň měl navždy pokoj. Takových odstřelených bylo v lomu i několik za den. Táborové řízení bylo vždy velmi krátké. Sešla se komise, která sepsala protokol, že X. Y. byl zastřelen při pokusu o útěk, nosiči mrtvol odnesli zastřelené do táborového krematoria a případ byl vyřízen. Střelení vězňů v lomu stalo se běžnou věcí, která vzbudila větší pozornost jen tehdy, byl-li v jednom dni odstřelen nezvykle vyšší počet vězňů.

Tuším, že to bylo v listopadu 1939, kdy byl na Hitlera spáchán atentát v mnichovské pivnici. V táboře kolovala zvenčí dodaná zpráva, že tento atentát byl nastrojen nacisty, oficiálně však byl podstrčen židům, kteří s hlediska nacistického učení měli prsty ve všem, co se spiklo proti nacistickému vedení nebo jeho členům. Přišel k nám lagerälteste č. 1 a přetrásal s námi atentát, při čemž hned poznamenal, že to židé v lágru škaredě odnesou, tak jako také předtím odnesli v Buchenwaldu odpravení německého diplomata Ratha v Paříži.

„Po zavraždění Ratha“, vyprávěl lagerälteste č. 1, „přitáhli sem do tábora několik tisíc židů, pro které nebylo zde vůbec místa. Zavřeli je do několika budov, kde je drželi tři dny a tři noci bez jídla a pití. Pamatuji se, že když byly potom budovy otevřeny, ležela většina židů na zemi bez hnutí. Dobrá polovina jich z toho napolo zešílela. Když se octli na vzduchu, rozběhli se společně na dráty s elektřinou. Zůstali viset v drátech na různých místech tak, jako na podzim sedají vlaštovky na telegrafním vedení. Tehdy měli ve výmarském krematoriu pěknou „fachu“, spalovali prý čtyři mrtvolky naráz a ještě nemohli být

hotovi za čtrnáct dní, takže museli dávat mrtvolky na led, aby jim zápach nezamořil celý Výmar.“

Předpověď, že po „atentátu“ na Hitlera se židům v lágru povede špatně, se splnila do poslední písmeny. Všichni židé v lágru byli na svých blocích zavřeni o hladu. Zabarikádovávali jim i okna, takže byli ustavičně potmě. Po třech dnech jim zase odtemnili a nyní nastala v lágru na židy taková honička, že jsme často odvraceli hlavy, abychom se nemuseli dívat na nelidské výjevy, při nichž nám vřela krev v žilách. Viděl jsem kamaráda, který u silnice tloukl poctivě kamení, až se potil. Přišel k němu šára, kladl mu nějaké otázky a po každé otázce ho kopl do žeber. Ubožák toho z počátku nedbal a bušil do kamene dále. Potom mu však vypadlo kladivo z ruky a převrátil se naznak. Šára ho kopl ještě asi pětkrát na obou stranách těla do žeber a odešel. Mrtvý ležel na cestě asi hodinu, načež přišli nosiči mrtvol, kteří ho odnesli na revír. Na revíru se zjistilo, že zemřel vnitřním vykrvácením, neboť měl přeražená téměř všechna žebra. Čtvrtý den po atentátu vrazil na židovský blok šára. Všichni židé se postavili podle předpisu do pozoru. Šára chodil kolem židů, občas některého z nich označil, načež označený se musel postavit venku před blokem. Takovým způsobem vybral šára jedenadvacet židů různého stáří a odvedl je k bráně, kde židé stáli až do večera, načež po apelu byli odvedeni někam za bránu. Tušilo se všeobecně, že se s židy stalo něco nepěkného. Příštího dne nám lagerälteste č. 1, který byl ve velmi dobrém poměru s naším blokanem dr. Neumannem, sdělil, že všech jedenadvacet židů bylo zastřeleno v lomu. Byli postaveni čelem ke kamenné stěně, načež šárové židy zezadu stříleli ranami z pistolí do týla. Zpráva o střílení židů se pak jasně potvrdila tím, když z „effektenkammer“ přišla zpráva, že zvenčí bylo přineseno jedenadvacet táborových uniforem, zbrocených krví. Den poté se také mimořádně silně a dlouho kouřilo z lágrového krematoria. Tedy jedenadvacet zcela sprostých vražd, lišících se od těch ostatních „studených“ táborových vražd tím, že tyto vraždy byly provedeny brutálním a neomaleným způsobem. Mezi ostatními židy v lágru panovalo velké zděšení. Židé z protektorátu, totiž oni židé, kteří přišli s námi v rámci sbírání „rukojmí“ a kteří z počátku požívali stejných výhod „čestných“ vězňů jako my ariji, byli již dávno před touto hromadnou vraždou zařazeni mezi ostatní židy, ztrativše červenou pásku, kterou jsme my nosili neustále. V té době byli také při různých příležitostech zastřeleni bratři Friedové z Olomouce, kteří měli v Olomouci, pokud se pamatuji, velkoobchod s papírem.

Když jsem pátral po příčině smrti bratří Friedových, bylo mi řečeno, že káповé bili Friedy v lomu tak, že se trýznění uchýlili za čáru řetězových hlídek, které ihned zahájily palbu. Zde nutno uvést, že mezi arijskými kápy, zejména v lomu, se našla individua, která mlátila židy nemilosrdně, jen aby některého z nich donutila k tomu, aby porušil dovolenou čáru pohybu a aby se mohlo střílet. A páni šárové se náramně bavili, když se střílelo do živého terče. Hitler prohlásil, že v Evropě nesmí zůstat ani jeden žid, že všichni musí být vyhlazeni,

a šárové proto vynakládali všechny své „síly“, aby führera v tomto vyhlazovacím boji podpořili. Bude jednou možné pořídit statistiku, kolik lidí bylo vůbec zavražděno v koncentračních táborech ?

Ostrostřelba v táboře.

O ostrou střelbu přímo uvnitř tábora s cílem na živé terče nebyla také nijaká nouze. Osobně jsem zažil dvě takové přestřelky, když jednou od kamene odražená kulka hvízdla vzduchem v mé blízkosti.

Heftlinci, pracující uvnitř tábora, přišli na to, že je možné ulít se na dobrou hodinku v poledne, kdy „stubendienst“ chodil do kuchyně pro kotle s polévkou. Jak jsme již uvedli, oběd v táboře pro ostatní heftlinky neexistoval v tom pravém slova smyslu a strava byla vydávána současně s večeří až po večerním apelu. V táboře bylo přes padesát bloků a když s každého bloku chodilo nejméně deset mužů pro kotle, byla z toho před kuchyní početná „sešlost“.

Tak si mnohý v táboře pracující heftlink řekl, že je dobrá každá hodinka, kterou nemusí pracovat, připlížil se ke kuchyni a postavil se mezi „stubendienst“, který proti tomu nic nenamítal, neboť většina členů této služby z vlastní zkušenosti věděla, co to znamená ploužit se od rána v dešti, blátě nebo mrazu s kameny nebo „trágami“, naloženými vrchovatě hlinou, nebo kopat příkopy pro kanalisaci.

Náhoda tomu chtěla, že šel okolo zástupce velitele tábora Flurstedt, sadista prvního řádu, muž, který již svým vzezřením, zvláště však pergamenovým obličejem, naháněl hrůzu. Podívá se na „stubendienst“ a zdá se mu ho neobvykle mnoho. Přišel blíže a zařval:

„Služba s každého bloku utvoří samostatnou skupinu.“

Jako když do vrabců střelí. Ze skupiny vyrazili heftlinci, kteří se „přižívovali“ mezi čekajícími, jako zajíci vyplašení z pelechu. Flurstedt okamžitě vytáhl pistoli. Jelikož nemohl postřílet z jediné pistole všechny prchající heftlinky, vzal si na mušku pouze jednoho. Byl to Polák. Flurstedt na vězně vypálil tři rány, které šly všechny vedle. Jedna kulka viditelně pleskla vedle prchajícího do bláta. Polák zasažen nebyl, ale zůstal stát, ježto šárové nedaleko kuchyně, upozornění střelnými ranami, hotovili se již ke střelbě s druhé strany.

Ještě dnes vidím tu hrůzu, která se zračila v očích Poláka, vracejícího se k Flurstedtovi, stále třímajícímu v pravici pistoli, ze které se dosud kouřilo. Polák čekal s určitostí kulku do čela. Snad by ji byl dostal, ale Flurstedtovi snad přece jen vadilo tolik očí přítomných heftlinků.

Na Poláka se spustila řada nadávek. Polák si zřejmě oddechl, když Flurstedt pistoli zastrčil do pouzdra. Učinil tak jen proto, aby si uvolnil ruce. Vzápětí Polák dostal od Flurstedta pěstí do brady ránu, po které šel ihned k zemi. sotva se však postavil, dostal další. Co rána, to pád na zem. Když Polák rychle

nevstával, byl k tomu donucen kopnutím. Flurstedt přestal běsnit, když viděl, že Polák ani při sebevětším vypětí sil už nevstane. Poté vytáhl zápisník a poznačil si Polákovo číslo. Pak si hrdinsky přitáhl za štítek čepici, otřel si ruce, jako by chtěl setřást nepříjemný dotyk s rozbitým obličejem Poláka, a odešel. Polák dostal jistě ještě nejméně pětadvacet ran holí u brány, možná že zemřel v bunkru. Ale kontrolovat takové lapálie, o to neměl v táboře nikdo zájem, poněvadž o jeden život více či méně, to nehrálo naprosto žádnou roli. Ano, snad jen v tom, směru, že pisárna musela dostat včas zprávu o smrti, aby číslo X. Y. mohlo býti vzato včas a správně ze stavu strážníků. Kdyby se tak nestalo, pak by si musel běžet k bráně pro „výplatu“ kápo z pisárny.

Jinak střelba u kuchyně otřásla u přítomných heftlinků vírou ve vychvalovanou přesnost ve střelbě mužů SS. Vždyť zde to byl dokonce důstojník SS, který z pistole netrefil běžícího heftlinka na deset kroků. A že by nechtěl zasáhnout, v to by nevěřil ani jediný strážník celého tábora.

Jinou ostrostřelbu jsem zažil po druhé přímo u našeho bloku v době, kdy jsem měl tak zvanou „balkonovou službu“. Bylo to naše interní opatření, aby nás nepřekvapil šára, který přicházel denně do jemu přiděleného bloku na obhlídku. Kromě toho bylo také povinností balkonové služby, aby do našeho bloku nelezli cizí heftlinci. Byli bychom jim rádi, zejména za velkých mrazů, poskytlí asyl, ale v tom případě jsme riskovali ne-li všichni, tedy aspoň vedení bloku výplatu u brány. Přesto se však na našem záchodě za velké zimy schovávalo vždy několik Čechů, majících „schutzhaft“ (ochrannou vazbu).

Kritického dne jsem pojednou zpozoroval, že naproti v bloku, na kterém byli jen Němci, začalo být pojednou živo. Hlas, který troubil tak, až přeskakoval, prozrazoval, že tam řádí šára. V zápětí se otevřela okna záchodu a z bloku začali vyskakovat do ulice heftlinci jako kobylky. Obdivoval jsem u některých rychlost, s jakou se ztratili za rohem bloku. Také jejich odvahu, neboť téměř střemhlav skákali se značné výše. Jeden z heftlinků však nějak nešťastně dopadl, zaúpěl, povstal a opět si sedl na zem. Pak se mu však přece jen podařilo postavit a hodlal, silně kulhaje, utéci.

Avšak již se vynořila z okna šárova hlava a ruka s napřaženým revolverem. Šára vzkřikl:

„Stát, nebo střelím!“

Heftlink kulhal dále.

Prásk ! Za utíkajícím se rozstříkly kameny a vzduchem kolem mne něco prudce zafičelo. Soudím, že to byla odražená kulka, ale mohl to být také kus uraženého kamene.

Prásk ! Druhá rána. Heftlink však cupal dále. Teprve při třetí ráně se zastavil, patrně zastrašen střelbou. To však byl od šáry již přes třicet metrů vzdálen, takže by ho byl sotva šára trefil. Heftlink musel přijít zpět pod okno a škrabat se vzhůru do okna. Šára mu pomohl, ovšem svým způsobem. Když měl heftlinka na dosah ruky, popadl ho za vlasy a vtáhl ho do záchodku. „Výplatu“ na

záchodě jsem již nepozoroval. A další výplata u brány v tolika ostatních výplatách musela zaniknout.

Také tento šára potvrdil, že to s tou přesností ve střelbě u mužů SS není takové, jak nám tvrdil v Dachau při našem příchodu oficír, který byl vyslán, aby nás co nejvíce zastrašil. Těch jedenadvacet židů v lomu odpravili ovšem dobře. Neboť cíl byl pevný a přímo u ústí pistole.

To byli hrdinové vysněné Hitlerovy „nové Evropy“.

V lágrovém „zubním ambulatoriu“.

Vedle revíru patřilo mezi lágrová „sociální“ zařízení také tak zvané zubní ambulatorium, které v době, kdy jsem byl ještě v táboře, bylo vedeno nějakým starým SS zubním lékařem – pensistou. Když vypukla válka a mladí lékaři museli na frontu, navlékli tomuto dobromyslnému muži uniformu SS a posadili ho do koncentračního tábora, tedy do prostředí, které tomuto starému pánovi bylo na hony vzdáleno.

Nelze se proto divit, že starý pán se „ambulatoriu“ zásadně vyhýbal a zdržoval se v něm co nejméně. Když v něm něco udělal, tak to nestálo za nic, což usuzuji z jedné plomby, kterou mi starý pán se vší vznešeností zhotovil a která mi třetí den poté vypadla.

Přes deset tisíc vězňů, to je město, ve kterém by se jistě mohlo uživit několik zubařů. Na jednoho pána je to však opravdu moc, to uznala i správa tábora. Aby nenastala před ambulatoriem tlačnice a starý pán se prací nepřetrhl, chodilo to v táboře se zuby tak, že každý, kdo reflektoval na zubní ošetření, musel se napřed přihlásit písemně u vedoucího bloku. Přihlášky byly odevzdány v ambulatoriu, a vězeň, až došla na něho řada, byl potom zubním ambulatoriem vyrozuměn, aby se dostavil toho a toho dne v tu a tu hodinu k ošetření.

Při normálním ošetření kazu, kdy zub nebolí, by se toto zařízení sneslo. Ale ambulatorium se drželo daného rozkazu a k ošetření nebyl převzat žádný vězeň, i když se svíjel bolestí. Když jsem chodil do ambulatoria, byl jsem svědkem toho, jak byli vyhazováni heftlinkem, který byl v ambulatoriu pořadatelem, s akutními záněty okostice. Jeden Polák klekl v předsíni ambulatoria před heftlinkem, svíjel se, sepal ruce a volal Matičku Boží o pomoc. Ukazoval při tom na svou zdeformovanou tvář. Heftlink však před tímto Polákem práskl dveřmi a vzkřikl:

„To víš, na tebe jsme tady právě čekali. Přijdi, až tě zavoláme !“

Kdo měl někdy zánět okostice, jistě se dovede vžít do situace takového nešťastníka. Blokan z bloku č. 36, se kterým jsem se často stýkal – byl to komunista z jedné obce u Drážďan -, mi pravil, že byl svědkem toho, když si jeden vězeň, který měl zánět okostice a v ambulatoriu byl samozřejmě také odmítnut, podřezal při apelu v zoufalé bolesti nožem krk.

„Zůstal ležet na místě, na kterém se svalil, a vykrvácel. Nosiči mrtvol ho odnesli až po apelu. Na židovském bloku měl jednou v noci jiný vězeň takové bolesti zubů, že vstal a rozběhl se vší silou proti zdi, narazil na ni hlavou a zůstal ležet ve mdlobách. Když ho ostatní vzkřísili, strašně jim vynadal, že ho měli nechat ve mdlobách, protože necítil žádnou bolest.“

Jak jsem již pravil, starý pán na ambulatoriu pracoval jen výjimečně a veškeru práci přenechával heftlinkovi, který mi v důvěrné chvíli prozradil, že je vyučen sazečem, že je v táboře už pět let, z toho čtyři roky zde v zubním ambulatoriu, ve kterém se za ta léta již hodně naučil. A skutečně milý náš sazeč plomboval zuby, jak říkali někteří spoluvězni, docela dobře a uměl také dobře zuby tahat. Použití injekce stálo čtyři marky. Správky zubů a ošetření s tím spojené si totiž vězni museli platit. Když mě začala bolet zadní stolička, na které jsem měl zlatou korunku, řekl starý pán přísluhujícímu heftlinkovi, aby mne píchl, což znamenalo injekci. Pak mi bez ptaní stoličku vytáhl a zlatou korunku si ponechal. Když jsem se o ni hlásil, řekl mi, že takové věci mohou nyní v Německu potřebovat a že mi korunka bude zaplácena. Skutečně, z účtu za správkou mi potom odpočetli královský honorář – jednu marku a šedesát feniků, t. j. našich šestnáct korun. Starý pán s oblibou tahal zuby, na kterých byly zlaté korunky, jak vyplývalo z výpovědí jiných vězňů, takže jsem dospěl nezvratně k přesvědčení, že starý pán je tahal proto, aby se mohl obohatit zlatem, které získal z korunek, stržených z vytažených zubů heftlinků, bezradně přihlížejících podnikavosti starého pána.

Heftlink v zubním ambulatoriu se pohyboval vznešeně, úměrně ke své „doktorské“ hodnosti. S ostatními heftlinky jednal velmi odměřeně. Nikdo proto tohoto heftlinka nelitoval, když byl jednou šarou přistižen v „ordinaci“ při kouření a dostal za to u brány dvacet ran holí. Heftlink měl však dobré konexe s vedoucími heftlinky na revíru, kam po výprasku denně večer docházel a dal si ozařovat rozbitou zadnici červeným světlem. To ozařovací červené světlo prý, podle tvrzení starých lágrových praktiků, bylo pro rozsekanou zadnici hotovým balzámem.

Nelze se tedy divit, že za těchto okolností většina vězňů, která z koncentračního tábora jinak vyvázla se zdravou kůží, doplatila obyčejně na pobyt v táboře svým chrupem. Patřil jsem rovněž do této serie. Nedostatek vitamínu C, který nám nemohla nahradit vařená řepa, byl příčinou toho, že při delším pobytu vězně v táboře se mu uvolnila zubní ložiska, zejména u předních zubů, a že poté došlo k zubní nemoci, zvané paradentosa. Někomu, který se včas vrátil do normálních poměrů, se zuby zpevnily nebo aspoň jakž takž usadily. Po návratu jsem se obrátil ve svém rodišti v Olomouci na svého dobrého přítele Vladimíra Píška, velmi zdatného zubního technika, který si můj chrup prohlédl a příliš mne nepotěšil diagnosou:

„Chlapče, máš to marné, to se zachránit nedá.“

„A co s tím mám dělat?“ chytám se stébla jako tonoucí.

„Všechno ven a zhotovíme sedmičlenný můstek.“

Tak mi napřed vytáhl čtyři uvolněné zuby a za několik dní tři další. Pamatuji se, že jsem tehdy chtěl, aby mi vytáhl všech sedm najednou. Děkuji Bohu, že přítel Píšek měl rozum a že mi vytáhl najednou pouze čtyři. Neboť i po těch čtyřech zubech jsem měl delší dobu pocit, že mám uraženou bradu. Nemocenská pokladna se zachovala celkem kavalírsky, když mi na účet přispěla částkou 1400K. Při loučení mi přítel Píšek poklepal na rameno a řekl:

„Tak vidíš, přišels k novým zubům celkem lacino.“

To byl ovšem celkem vtip, protože na ty zuby padlo několik zlatých prstenů a manželčiny náušnice. Jinak stál můstek těžké tisíce, ježto se již tehdy platilo za gram zlata asi 500 K.

„A jak to bude s bolestným?“ nadhazují.

A přítel mi šeptá do ucha:

„No, já věřím, že po válce se už někdo najde, kdo to zaplatí...“

Vladimír Píšek měl bratra, povoláním redaktora, který v roce 1939 uprchl někam do zahraničí, snad do Anglie. Vladimír o svém bratru nevěděl nic, ale trnul obavou, že může každou chvíli přijít gestapo a zatknout ho za to, že je bratr za hranicemi. Vždyť takových případů zatčení bylo tisíce a gestapáci se při tomto zatýkání nezastavili ani před lidmi, stojícími nad hrobem.

Poslední pomazání na revíru.

Nemocnice v koncentračním táboře v Buchenwaldu, tak zvaný revír, byla umístěna stranou ostatních bloků na pokraji bukového lesa, který byl v té době pilně vysekáván. Byly to dva baráky k sobě přiražené v úhlu 90 stupňů, nijak se nelišící od ostatních dřevěných baráků, položených výše u apeláku. Na revíru bylo několik desítek postelí a „operační sál“, který podle řečí starších heftlinků byl svědkem tisíce operací, z nichž většina se zdařila, ale pacienti zemřeli.

Konečně to by nebylo nejhorší. Ale o revíru kolovaly v táboře zvěsti, že je tam udíleno „poslední pomazání“. Když jsem tuhle zvěst po prvé uslyšel, napadlo mi, že za tímto „posledním pomazáním“ něco vězí. Nešlo mi do hlavy, že velení lágru by heftlinkům vycházelo v náboženské otázce natolik vstřícně, že by jim při jejich smrti poskytovalo nějaké křesťanské služby.

V té době jsem měl malér. V tlačenici, která na světlici ustavičně panovala při osazenstvu sto šesti mužů na několika čtverečních metrech, jsem šel vedle jednoho kamaráda ve chvíli, kdy si něco vytahoval ze skříňky. Při tom mi vrazil loktem do obličeje a přerazil mi brejle. Někdo řekl, že na bloku č. 34 je optik, starý heftlink, který se zabývá takovými správkami. Zašel jsem za ním. Zatím co mi brejle spravoval, zavedl jsem s ním hovor o poměrech v táboře.

„Co je to poslední pomazání na revíru?“ pravil jsem pojednou. Heftlink nadzdvihl hlavu, podíval se kolem sebe, zdali někdo neslyšel moji otázku. Když

byl klidným okolím upokojen, položil ukazovák na ústa, což znamenalo nebezpečí. Ale za chvíli, nepřerušiv správkou na brejlích, pravil:

„Tak ty tedy nevíš, jak se na revíru dává poslední pomazání?“

Odpověděl jsem, že skutečně nevím. Heftlink položil klíšťky, které měl právě v ruce, stiskl k sobě palec a ukazovák pravé ruky, poté palec tlačil do sevřené pěsti a tiše zasyčel:

„Kššššššš.“

Viděl z mého nechápavého obličejce, že jsem nerozuměl.

„No, injekce. To je to poslední pomazání.“

Poté se ke mně sehnul a vyprávěl mi, kolik set židů bylo již na revíru posláno na onen svět injekcemi.

„Jen se podívej, dostaneš-li se na revír, uvidíš-li tam nějakého žida,“ říkal heftlink z bloku č. 34, pokračuje dovedně ve správce svých brejlí. „Žida na revír nedostaneš ani párem koní. Židé mají dobrý instinkt a všichni vědí, že tam na ně čeká smrt. Proto se na revír dostane jenom ten žid, který sebou někde praštil a nemůže se hnout. Když ho odnesou na revír a on pozná, kde je, musejí ho držet, aby jim s vypětím posledních sil neutekl. Hitler chce všechny židy vyhubit a tady na revíru se Hitlerovi pomáhá mnohem rychleji než kde jinde. Víš, když v lomu střílejí židy, tak to není dost nóbl, dělá to kravál a nadto to stojí ještě jednu kulku, někdy také více kulek. K tomu se ještě opotřebuje puška výstřely. Ale tady na revíru, panečku, tam se židé připravují pro krematorium elegantně. Malé píchnutí injekční stříkačkou, většinou židé ani o tom nevědí, protože když přijdou na revír, tak jsou stejně již zbídačeni tak, že by jim mohl pomoci jenom zázrak. A všude na světě se snad ještě dějí zázraky, jen ne v koncentračním táboře.“

Projevil jsem úžas, že je něco takového možné.

„Arijcům se také dává poslední pomazání?“ táži se.

„To ještě nikdo netvrdil. Ale snad to také není vyloučeno.“

„A kdo dává židům ty smrtící injekce?“

„Jsou tam na to dva machři. Jeden se jmenuje Karl a druhý Waltr. Ale říká se, že poslední pomazání dává hlavně Karl. Ten druhý, Waltr, provádí hlavně operace. Dostane-li pod nůž žida, tak je to poslední pomazání v jiném vydání, to máš praš jako uhoď...“

„Ten Karl a Waltr, to jsou doktoři?“

Ve smíchu zazněla odpověď:

„Ty jsi ale optimista. Copak vězeň potřebuje doktora? Pořádný vězeň v koncentráku nestoná, pamatuj si to, a když už se mu přihodí takový malér, pak jsou tu heftlinci na to, aby ho léčili nebo operovali.“

„Tak to nejsou vůbec lékaři?“

„Nejsou. Karl byl v civilu drogistou a Waltr dokonce zámečnickem.“

Když jsem odcházel z bloku č. 34, měl jsem to v hlavě nějak zamotané. Poslední pomazání, injekce, jako doktoři drogist a zámečnick, který dokonce provádí operace, ne, tohle lze opravdu velmi těžko dostat dohromady, to je

možné jen v Hitlerově koncentráku, jakémsi druhu „sociálního“ zřízení, jež má přeškolovat vězně k loyálnímu smýšlení, případně udělat ze zlodějů nevinné beránky a z cikánů vzorné říšské občany. A my „rukojní“ z protektorátu jsme pendlovali mezi politickými vězni, zloději a cikány, při čemž na nás žárlil celý tábor, počínaje velitelem a konče posledním ubohým heftlinkem v lágru, neboť jsme měli jakési výhody, k nimž nás opravňovala červená páska na rukávě modrobílé uniformy. Velitel by nás byl rád viděl v lomu, káповé v lomu a šárové v krematoriu. Což bylo ovzduší, ze kterého se mnohý z nás vrátil se šedivými vlasy a s očima hluboko se propadnuvšíma v řadě bezesných nocí.

Příchod polských polních kurátů do tábora.

Bylo to někdy v listopadu 1939, když někdo přišel na světlici se sdělením, že u brány stojí řada nějakých uniformovaných mužů, o kterých není známo nic bližšího. Dr. Neumann šel ihned mezi heftlinky na pisárnu a přinesl nám zvěst, že do tábora bylo právě dopraveno 56 polských polních kurátů v hodnosti od kapitána až do plukovníka. Byli to vesměs polní kuráti, zajatí při polním tažení. Německá vojenská správa po skončeném polním tažení v Polsku se octla zřejmě na rozpacích, protože se nemohla přece jenom odhodlat k tomu, aby kněze-důstojníky vrazila někde venku do továrny na práci, protože by to mohlo působit zlou krev. Na svobodu však kuráty také pustit nechtěla a proto vyřešila případ hladce tak, že polní kuráti byli odevzdáni gestapu, které prohlásilo, že polští kuráti by mohli být Německu nebezpeční. A proto jako každý člověk v Německu, o kterém vzniklo podezření, že by mohl rušit nacionálně socialistickou výstavbu, jež nesnesla v zájmu „jednotnosti“ opozici, octli se polští kuráti rázem v koncentračním táboře. Jejich reprezentační uniformy byly nahrazeny modrobílým kalikem a místo řádů nosili na prsou čísla. Polští kuráti žasli nad zvláštním druhem „zajetí“ jen potichu, ježto byli zavčas poučeni, že v bunkrech u hlavní brány přestalo dýchat navždy mnoho těch, kteří žasli poněkud nahlas. Měli svůj zvláštní blok. V prvním roce tak jako my pracovali „dobrovolně“, lze-li tak nazvat okamžiky, ve kterých jsme byli z bloku vyhnáni ven nosit cihly nebo v zimě do lesa tahat větve a klády z poražených stromů. V létě se většina z nás hlásila opravdu dobrovolně na práci v lese. Práce pozůstávala v tom, že jedna partie přitahovala osekane větve ze skácených stromů, druhá partie je osekávala a všichni ostatní pak větévky rovnali do zvláštních hromad, které měly vzhled kopek sena. Šárům se to hrozně líbilo, nám se zas líbilo v létě v lese, protože nás vlastně nikdo nehonil a opravdu vážně jsme pracovali jen tehdy, když hlídky které jsme měli vždy z opatrnosti rozestavené, hlásily, že je na obzoru nějaký šára.

Polští kuráti se pokoušeli napodobovat naše „kopky“, ovšem s menším úspěchem, ježto mezi námi se našli ne-li dokonalí, tedy aspoň přibližní

odborníci v sekání a skládání dřeva, zatím co polští kuráti rozuměli všemu jinému, jen ne sekání a rovnání hromad dříví. V lese jsme občas s polskými kuráty sousedili a vedli s nimi hovory, které se většinou týkaly politické situace a našeho pobytu v táboře. Kuráti byli optimističtí. Věřili, že válka bude do dvou, nejdéle do tří roků rozhodnuta ve prospěch západních mocností. Když jsme jejich názor nesdíleli a uváděli, že Anglie s Amerikou začínají teprve pořádně zbroit a že si dávají dohromady letectvo, které v této válce bude rozhodujícím činitelem, kývali nedůvěřivě hlavami, že prý mají lepší informace a že oni i my, pokud ovšem přežijeme poměry v lágru, budeme zase svobodni ve svých vlastech. Jinak jsme polským kurátům vytýkali postup polské vlády, která v době pro Československo nejkritičtější se vrhla na jeho východ, aby také něco ukořistila z těla, rdoušeného Hitlerem. Stařešina polní kurát, měl hodnost plukovníka, pokrčil rameny a pravil: „Podívejte se, na nás nesmíte pohlížet s tohoto hlediska. Většina Poláků nesouhlasila s tímto postupem. Máte-li nějaké výtky, pak byste je museli adresovat někdejšímu Beckovu režimu. Ale snad jednou přijde doba, kdy se slovanské národy sjednotí, zanechají zbytečných třenic mezi sebou a budou čelit společně nebezpečí, které odjakživa vždy vycházelo z Německa. Co by Německo bylo zmohlo proti spojeným evropským národům ? Ale tak při nejednotnosti mohl Hitler odkráglovat jeden národ za druhým a nastolit svůj teror téměř nad celou Evropou. Ale ještě je zde Rusko. To je země, která Hitlerovi pije krev. Věřte,“ dodával kurát, „že Hitler ve svém slavomamu skočí nakonec i na Rusko, ale to bude začátek jeho konce.“

Byl jsem již dávno doma, když se toto proroctví kurátovo vyplnilo. Tehdy jsem si vzpomněl na rozmluvu s kurátem za kmenem starého buku, někdy v červenci 1940, kdy na blankytně modrém nebi se táhly lehounké obláčky k jihu, směrem k naší české zemi, od které jsme byli vzdáleni mnoho set kilometrů. Byl to tehdy jeden z mála krásných dní v Buchenwaldu, tak krásných, že i hlídka SS na nedaleké věži si prozpěvovala. Lesní ticho bylo přerušováno jen vzdáleným voláním heftlinků a občasnou hromovou ranou, když se položil některý kácený buk. Pojednou však zazněly nedaleko výkřiky: „Chyťte ho, chyťte ho !“ Podíváme se tím směrem, a vidíme kličkovat nějakého cizího heftlinka mezi stromy. V patách za ním bylo několik jiných heftlinků. Mnoho psů zajícova smrt. Heftlink byl přiveden k nedaleko stojícímu šárovi, který si zavolal kápa a něco mu rozkázal. Načež si kápo šel pro pořádný klacek a vrátil se. Heftlink, který se marně snažil utéci, musel se před šarou sehnout a kápo vysázel heftlinkovi na zadnici deset strašlivých ran klackem. Heftlink po každé ráně zakolísal, řval bolestí, ale podle šárova rozkazu si musel všech deset ran hlasitě odpočítat, ježto jinak by se byl vydal nebezpečí, že se počet nařízených ran zvětší.

Tážete se, čím se onen heftlink provinil ? byl přistižen šarou v okamžiku, když vykonával v lese svou potřebu. A v lese to bylo přísně zakázáno.

Propouštění na svobodu.

Pokud jde o propouštění na svobodu, padl z naší akce již začátek v prvních dnech v Dachau, kdy byl propuštěn profesor Karlovy university dr. Karel Stloukal. Tehdy byl, tuším ve Stockholmu, nějaký vědecký sjezd, kterého se musel zúčastnit. To byl již ovšem v táboře ostříhán dohola a chudák musel tehdy na tom sjezdu svou holou hlavu jistě nějak zdravotně-vědecky odůvodňovat, ježto s pravdou ven asi nešel a také podle reversu, podepsaného před propuštěním, musel mlčet.

Jedním z prvních, kdo šel z Buchenwaldu domů, byl olomoucký kněz dr. Zela, který v době, kdy dlel v koncentračním táboře, byl navržen kurií do tera pro jmenování nového světícího biskupa. Propouštění se dělo tak, že propuštěný byl zpravidla vyvolán při ranním apelu rozhlasem a musel k bráně. Vzhledem k praxi v táboře prováděné člověk do poslední chvíle nevěděl, jde-li si pro výprask nebo jde-li opravdu domů. Od brány šel heftlink na revír k prohlídce. Dostal-li snad náhodou některý den předtím na zadnici a měl na ní ještě modřiny, pak byl ponechán v táboře ještě tak dlouho, až stopy táborového „přeškolování“ zmizely. Po prohlídce na revíru byl propuštěný oholen, byly mu vydány jeho civilní šaty, dostal kus chleba na cestu a vyprovozen stráží po silnici až k místu, kde se spouštěla závora napříč silnice. Zde udělala stráž čelem vzad a vězeň byl opět na svobodě. S kopce to šlo dolů do Výmaru velmi rychle. Každý, kdo šel z tábora, velmi spěchal, ne-li utíkal, jako by měl dojem, že z tábora vyběhne ještě nějaký šára a bude volat heftlinka zpět s odůvodněním, že toho „přeškolování“ nebylo dost. Když měl propuštěný nějaké peníze u sebe nebo na kontě, musel si sám zaplatit zpáteční cestu. Jinak platila cestu milostivě slavná německá říše. Proto každý vězeň, když z tábora odcházel, rychle rozdal veškeré peníze kamarádům, aby musel cestu platit erár. Vůbec zpravidla nechával na svobodu propuštěný heftlink kamarádům v táboře všechno, co tam mohli potřebovat a co bylo ještě tehdy lze koupit venku. Stalo se jednou, že jeden z heftlinků zapřel, že má u sebe asi 30 marek, a nechal si vystavit poukázku na gratis cestu železnicí. Když peníze u něho šarové u brány našli, heftlinkovi dali dvacet ran na zadnici, postavili ho k bráně a večer ho převlékli opět do munduru. Domů šel asi až za tři neděle, takže těch třicet marek se mu opravdu nevyplatilo. Bylo ovšem mnoho případů, kdy kamarádi byli voláni k bráně během dne mimo apel a také šli domů. Často však šli na tak zvaný „transport“, t. j. byli převáženi na určitá místa k soudu jako svědci, obžalovaní apod. Takový transport z Buchenwaldu do protektorátu nebo do Berlína nebyl žádný med. Dopravovaný cestoval ve vězeňském voze, který býval připojován k nákladním vlakům. Cesta z Buchenwaldu do Brna nebo do Berlína trvala až celý týden. Na noc vždycky nějaký šupák (člen schutzpolizei) dopravovaného heftlinka spoutal na nádraží na rukou řetízky a odvedl ho do místní policejní

separace, kde vězeň zůstal až do rána. Po celodenní jízdě se příští večer historie opakovala, denně tak dlouho, až se komůrkový vagon pro vězně octl na místě určení.

O takovém transportu by mohl na příklad mnoho vyprávět dr. T. Poledník, bývalý komisař policejního ředitelství v Mor. Ostravě. Toto ředitelství stejně jako brněnské mělo po německých věznicích rozseto mnoho svých pracovníků. Ostravský policejní ředitel dr. Bača seděl v té době v koncentračním táboře v Oranienburgu. V Buchenwaldě bylo tehdy asi sedm tajných policistů z Mor. Ostravy v čele s šéfem politického oddělení dr. Zviebem. Pykali vesměs zato, že sloužili věrně své vlasti, do které vtrhli cizáci, dožadující se, abychom blahořečili zařízení, přinášející „spravedlivý sociální řád“ a „nový evropský pořádek“. V naší akci byl také jeden Dán, Rasmusen se jmenoval. Když vypukla válka s Polskem, byl právě v Praze, kde byl v jednom hotelu zatčen jako podezřelý a vězen do naší akce. Rasmusen byl statný, vysoký muž modrých očí a plavých vlasů. Když se vrátil jednou z transportu z Berlína, nemohli jsme ho vůbec poznat. Rasmusen nám říkal, že plných čtrnáct dní pořádně nejedl a nespal. Hořkosti transportu do Berlína okusil také plnou měrou přednosta tiskového odboru Hájek, důvěrný přítel presidenta Beneše. Hájek, již starý pán, snášel však obdivuhodně všechna příkoří, jichž se mu dostalo pod ochranou hákového kříže. Takových transportů bylo mnoho. Někteří vězni se vrátili, po některých však zmizely stopy. Tak jednou bylo z naší světnice voláno několik kamarádů, a to Poláček, Adámek, Zavadil, Hloušek, Jambor. Byli prý souzeni v Brně pro pokračování v komunistické činnosti po 15. březnu 1939 a odsouzeni k velkým trestům. Pokud o nich přišly zprávy, odpýkávali si přisouzené tresty na Mírově. Také z těchto kamarádů si nikdo nikdy nepostěžoval. Věřili pevně v osvobození naší vlasti a nepřestali nikdy zdůrazňovat, že bude-li jednou naše vlast osvobozena od německého jha, pak že to bude jen Rusko, které roztříští německé katanské okovy. V době, kdy táborový rozhlas vyhlásil číslo a jméno dr. Zely (jméno uslyšel heftlink vůbec jen tehdy, když šel domů, neboť jinak byl pro tábor jen a jen číslem), byly naše šaty ještě v Dachau. Své šaty jsme měli ustavičně v evidenci, ježto na podzim 1939 jsme ještě stále věřili, že půjdeme brzy domů. Bez našich šatů to však nebylo možné. Několikrát se rozšířila „latrina“, že naše šaty z Dachau již došly do Buchenwaldu, ale zpráva se ukázala vždy lichou. Šára přišel pro dr. Zelu na blok a vedl ho na revír. Tedy neklamné znamení, že dr. Zela jde domů. Nešlo nám však do hlavy, jak to zařídí s jeho oblečením, ježto se nebylo lze domnívat, že by ho poslali domů v té „houpačkové“ uniformě.

V tom směru si však dr. Zela, jak se mi později v Olomouci přiznal, i my ostatní dělali zbytečné starosti. V koncentračním táboře se na parádu příliš nedrží. Dr. Zela přišel se šarou na „effektenkammer“, kde mu vybrali šaty po nějakém zavražděném Polákovi. Dr. Zela byl vysoký muž, rozložitě postavy. Polák, jehož svršků se mu dostalo, byl však muž postavy jen průměrné, takže si lze představit, když si dr. Zela oblékl kabát, který se dal sotva zapnout, a když

mu kalhoty při maximálním spuštění zůstaly trčet vysoko nad kotníky. K tomu ještě klobouk na tři facky se střechem vlající na všechny světové strany, to bylo oblečení opravdu kuriosní. Šárové byli Zelovým ošacením ohromně spokojeni. Když přijel dr. Zela do Olomouce, nechtěl nikdo věřit, že je totožný s dr. Zelou, který byl dne 1. září 1939 zatčen krátce po ranní mši, odvečen do Štěpánova, odtud do Brna a posléze do Dachau a Buchenwaldu.

Když jsem byl po svém návratu z Buchenwaldu v „exilu“ redaktorem olomoucké filiálky Moravských novin, zval mne v té době již světící biskup dr. Zela několikrát do residence, kde poskytoval každou středu audience, neboť jinak bydlel na Svatém Kopečku. Sešli jsme se opět až v olomoucké Redutě při jakési oslavě, jíž se nebylo lze vyhnout. Po skončení slavnosti přistoupil ke mně světící biskup dr. Zela a šeptal mi do ucha:

„Tak proč se nepřijsi za mnou podívat ? Bojiš se snad ? já strach nemám. Více než zavřít nebo popravít nás nemohou. Ale všechno je pořádku, musíme vytrvat, doufat a přičiňovat se. Věřím, že konec všechno napraví a že se snad už brzy dožijeme toho, po čem všichni tak toužíme. Myslím však, že český národ ještě velmi mnoho vytrpí a že to bude stát ještě mnoho životů dobrých, česky smýšlejících lidí. Na shledanou a nezapomeň se přijít ke mně podívat některou středu.“

Světící biskup dr. Zela patřil mezi nebojácné kněze, kteří nezapírali své češství a vlasteneckou myšlenku podtrhovali často ve svých zvláštních podobenstvích při kázáních, kterým věřící rozuměli a po kterých gestapo jednotlivým kněžím vždy vyhrožovalo. V popředí těchto kněží dlužno zařadit také olomouckého vikáře pátera Glogara, jehož bojovných proslovů v táboře vděčně vzpomínáme, neboť vlévaly sílu do našich otřesených nadějí a vracely nám chuť k životu v dobách, kdy bylo mezi námi dosti těch, kdož se obírali myšlenkou na sebevraždu. Měl jsem jednoho dobrého přítele, který si v tomto směru stanovil dokonce určitý termín. Překonal však tuto krizi, pochopitelnou po pobytu na Špilberku, v Dachau a při hladovce první zimy v Buchenwaldě. Když byl dr. Zela jmenován v roce 1942 světícím biskupem, blahopřál jsem mu, při čemž jsem vzpomněl na společně strávené chvíle v Buchenwaldě. Dr. Zela mi poděkoval vlastnoručním dopisem se zmínkou na jeden večer, kdy jsem se doprovázel na kytaru a zpíval píseň „Byl jednou jeden král“. Dopis zněl:

Drahý bratře !

Děkuji Ti uctivě a co nejvřeleji naším „Pán Bůh zaplat“ za laskavé blahopřání a za milou účast mně projevenou u příležitosti mého jmenování a mého posvěcení na biskupa. Dobře se pamatuji na tu krásnou píseň, kterou jsi tehdy zpíval a při níž jsme slzeli.

Zůstávej hodně zdrav.

Tvůj

Dr. Stanislav Zela,
světící biskup olomoucký.

Všichni kněží byli později převezeni z Buchenwaldu zpět do Dachau, kde se jim podle zpráv, jež došly do Olomouce od pátera Šumšala, dařilo velmi špatně. Někteří také zemřeli.

Po polských kurátech přišlo do lágru později ještě velmi mnoho polských kněží. Ti však neměli naprosto žádných výhod. Všichni museli do lomu. Kolik jich tam zahynulo, nikdo neví. Stav kněžský za nacistického režimu byl persekvován nejvyšší měrou. A přitom měla Goebbelsova propaganda neustále strašlivou drzost poukazovat na domnělé vyvraždování kněží v Rusku.

Goebbels, ďábelsky vynalézavý ve své propagandě, používal s oblibou method zloděje, který po spáchaném činu utíká a křičí: „Chyťte ho!“ Prostě veškeré zločiny, které byly páčány v říši nebo na územích obsazených Německem, byly nabíjeny do hlavně Goebbelsovy propagandy a vystřelovány do světa s vylhanými komentáři, že tohle všechno se děje v Rusku, v tom strašném Stalinově Rusku, před kterým se máme třást, poněvadž obsazení našich zemí Ruskem by znamenalo konec Evropy. Ano, konec Německa, to zajisté! Český lid však toužebně očekával příchod Rudé armády, jež by smetla krvavého Hitlera se všemi jeho katany.

Čeští lidé kupovali české noviny, naučili se je číst po svém, a co těšilo hlavně nás redaktory, byli všichni přesvědčeni o tom, že český novinář nepíše v této truchlivé době ze svého přesvědčení, nýbrž tak, jak nařizují němečtí páni, a že kdyby tak nepsal, že by nebylo českých novin ani českých redaktorů. Mezi českými redaktory však v této době bylo také dost prohnilých redaktorů, o jejichž servilnosti bude jistě jednáno později, až bude zlikvidována tato světová pře, o které všichni Češi věříme, že demokracie z ní musí vyjít vítězně. Většinou šlo o ztracené existence, které se za Československa nemohly nikde uplatnit. Když přišli k nám Němci, dali se hned z počátku bezvýhradně do jejich služeb a sloužili jim za jidášský groš způsobem, který působil opovržením.

Na Moravě byl jedním z takových dobrodruhů a gangsterů Ant. J. Kožíšek, o kterém snad budu mít příležitost se rozepsat na jiném místě. Když jsme byli z Tiskových podniků Globus v Brně zavřeni tři vedoucí redaktori, zakroužil kolem našeho šéfa Kožíšek, který hned v první den příchodu Němců do Brna se vecpal do brněnského rozhlasu, aby sloužil Němcům. Z rozhlasu přeskočil do našich listů Mor. Novin a Mor. Orlice a strašlivě terorisoval celý podnik včetně šéfa, o kterém prohlašoval, že ho může dát jako bývalého svobodného zednáře kdykoliv zavřít. V českém tisku napadal české lidi, denuncoval a vydával české nešťastníky na pospas gestapu. Když jsem se vrátil z koncentračního tábora, říkal mi šéf B. Pištělák:

„Nejsem stále jist ani hodinu. Když dole na ulici zahrčí auto, mám vždycky dojem, že pro mne přijíždí gestapo.“

Za nějaký čas pak došlo k nejtragičtější události. Kožíšek denuncoval v našich novinách ředitele českého divadla v Brně Jiříkovského, který byl zatčen a zemřel v Osvětimi. Tamtéž Kožíškovou vinou dotrpěl vynikající režisér brněnského divadla Skřivan. Stěžoval si mně později trpce šéf:

„Tragické je, že přičiněním mých novin přišel o život můj nejlepší přítel Jiříkovský.“

Také dr. Slávek Gregor, předseda brněnské Napoleonské společnosti, byl delší dobu vězněn po Kožíškově denunciaci. Kolem Kožíška se v redakci ustavičně pohybovali gestapáci, takže všichni se Kožíška velmi obávali. Šéfa vydíral Kožíšek nejvyšší měrou. Za jeden rok z něho vydřel téměř na 300.000 K. To je jeden z mnoha českých novinářských profilů, které vytvářely „novou Evropu“, průkopník, který byl vyznamenán národní cenou, ve skutečnosti bývalý zločinec, stíhaný kdysi zatykačem pro podvody spáchané v jedné brněnské advokátní kanceláři a za hranicemi. Když se tito zločinečtí páni šéfredaktoři postupem času a událostí na frontách cítili osobně ohroženi, vydali příkaz, že všichni čeští novináři se musejí vykázat nějakou aktivistickou činností, nebo že budou jinak vyloučeni ze Svazu novinářů.

Vpletl-li jsem do své reportáže tuto epizodu, pak se tak stalo jen proto, že byli čeští lidé, kteří za mrzký groš, přijímaný z rukou katanů českých lidí, posílali české lidi do koncentračních táborů nebo na popraviště. Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Němečtí faráři se přeškolují.

Když jsme jednou nastoupili k večernímu apelu, uviděli jsme stát vedle hlavní brány čelem blízko u zdi dva vysoké bělovlasé muže v kněžských oděvech, černých dlouhých převlečnicích a známých farářských kloboucích se širokými střechami. Když stál někdo vedle hlavní brány v civilu, mohl to být jen táborový přírůstek. V tomto případě šlo o dva německé faráře, kteří se neztotožňovali s názorem, že je na světě jen jediný Bůh a že tím je Hitler, jak se domnívali slavomamem bláznivě posedlí šarové a všechno, co se pohybovalo kolem nich, také valná část zfanatisovaného německého národa, zvláště mládeže, do níž byl nacismus cepován již od raného mládí. Výchova se velmi osvědčovala. V táboře bylo několik starých pánů, německých otců, kterým do tábora pomohly vlastní děti udáním na gestapu, buďto pro poslech zahraničního rozhlasu nebo pro nějakou „podzemní činnost“, na příklad zcela nevinnou kritiku Hitlerova režimu.

Naši dva němečtí faráři se hrozně „provinili“ tím, když učili děti ve škole křesťanskému pozdravu „Grosse Gott“, místo předepsaného „Heil Hitler“. Faráře, oba nejméně sedmdesátileté, převlékli pochopové do vězeňských uniforem, zařadili je jako ostatní heftlinky na jeden německý blok a začali je

„přeškoloovat“ tím, že je nechali v táboře nosit od rána do noci těžké kameny na stavbu cest, které v době, kdy jsme do tábora přišli, byly ve výstavbě.

Oba statní faráři se stali v táboře populární pro svůj věk a vysoké postavy, které se zvláště odrážely od uniform s krátkými kalhotami, aby faráři budili směšný dojem. Farářům se však v táboře nikdo nesmál, ačkoliv o šibeniční vtipy v táboře nebyla nikdy nouze. Každý faráře politoval, neboť v táboře prodělali jistě očistec. Po každodenním celodenním plahočení museli oba faráři nahoru k bráně, kde jim byly přes uniformy nasazeny jejich farářské černé převlečníky a na ostříhané hlavy naraženy jejich velké černé klobouky. Poté jeden ze šárů postavil před bunkry bednu, do které zastrčil hůl a na její konec pověsil šárovskou čepici. Faráři museli pak denně pochodovat dvě hodiny před tou čepicí sem a tam, při čemž vždy, když míjeli zavěšenou čepici, museli vztyčit pravice k „německému“ pozdravu a unisono hlasitě vykřiknout: „Heil Hitler!“ Po dvouhodinovém zdravení byly farářům opět odebrány černé kabáty, každému byl uštědřen pořádný kopanec a nazítří se divadlo opakovalo. Staří faráři ovšem nemohli toto týrání dlouho vydržet. Zakrátko byli oba na revíru, kde se trochu zotavili, ale jen proto, aby se mohlo týrání opakovat. Potom jednoho dne faráři zmizeli. Jeden z nich zemřel na revíru, druhý byl odvezen někam k soudu. V táboře vládlo přesvědčení, že i tento farář měl minimální naději, že by se ještě někdy mohl shledat na svobodě se svou farou, ježto gestapo lpělo houževnatě na „likvidaci“ osob, odmítajících Hitlerův režim, a to zejména tehdy, šlo-li o kněze, kteří podle názoru gestapa byli zvláště nebezpeční, ježto mohli odpor vůči Hitlerovu režimu šířit s kazatelen v různých podobenstvích.

V naší akci byl z Čech kněz jménem Spurný. Byl členem benediktinského řádu, který nedovoluje členu tohoto řádu odložit své roucho. Spurný hned při příchodu do tábora lpěl houževnatě na tom, aby si směl svůj hnědý hábit ponechat. Nastojte! Velitelství tábora žádosti vyhovělo, patrně proto, aby mělo v táboře nějakou raritu, kterou Spurný jako jediný heftlink v hnědém hábitě s kapucí mezi tolika tisíci uniformovanými heftlinky skutečně byl. Vězeňské číslo koncentračního tábora nosil Spurný jako ostatní na levé straně hábitu. Spurný při zatčení vážil hodně přes sto kilogramů. Za necelý rok zchudl asi o čtyřicet kilogramů, takže když jsme nastupovali k apelu, vlál na něm hábit bohatě, ale Spurný zůstal vždy při dobré náladě. Nijak se nepohoršoval, když pro jeho ženský vzhled v hábitě mu bylo dáno pojmenování „Mařena“. Celkem bylo v naší akci dvacet kněží, pro které bylo jistě ulehčením, když byli kněžského šatu zbaveni. Kněžský šat ve vězení přitahoval strážné jako přitahuje cukr včely. Hodně by o tom mohl vyprávět P. Fanfrdla, který v tom směru mnoho vytrpěl za našeho osmidenního pobytu na Špilberku. Nelze pochybovat o tom, že kanovník Tenora, který se mnou byl několik dní na špilberské „marodce“, přišel předčasně do hrobu také po událostech, jež zažil na Špilberku. Tento starý pán jednou v noci vstal, a přecházející světnici, narazil na židli, přes kterou upadl a udeřil se do hlavy tak, že jsme ho až do rána křísili. Tenora byl na

Špilberku jen asi týden, ale pro starého pána to byly strašlivé zážitky, které jistě uspíšili jeho smrt.

Lidský život nemá cenu.

Je příznačné, že při delším pobytu v táboře se každý vězeň začal dívat na cenu lidského života s hlediska velení tábora, aniž si to ve skutečnosti uvědomoval. Vidí-li člověk okolo sebe umírat tolik lidí, vidí-li, jak jsou nošeny kolem něho mrtvoly, mrtvoly a nic jiného než mrtvoly, postupem času otupí a přistihne se místy sám při výrazech i myšlení, k němuž za normálních okolností nemohl nikdy dospět. Tak jsme mezi sebou často hlasitě uvažovali se šibeničním humorem, zdali se někdy dostaneme z tábora jinak než „komínem“. Čímž bylo míněno táborové krematorium. Když se nastupovalo v dobách řádění úplavice a tyfu k apelu, chladně se počítalo, kolik nebožtíků leželo na zemi před infekčním barákem. V táboře padlo každý týden několik životů při kácení starých buků, ani ne tak vinou tábora, jako spíše vinou heftlinků, kteří za daných okolností přímo hazardovali se svými životy, čekající příliš dlouho, kterým směrem padne podřatý strom, jehož větvemi byli vzápětí smrtelně zasaženi. Heftlink byl mrtev. Odesli ho nosiči mrtvol. V pisárně byl vzat ze stavu, v krematoriu se zakouřilo a případ byl vyřízen.

Naproti vpravo na jiném bloku opravovalo několik heftlinků střechu. Pozorovali jsme několik dní jejich práci, provozovanou s frivolní odvážlivostí. Kritického dne jsem měl „službu“ na balkoně. Z dlouhé chvíle jsem pozoroval heftlinky, kteří se na hřebenu bloku, vysokého asi dvacet metrů, začali honit. Pojednou jednomu z nich uklouzla noha, vězeň se dostal na hladkou část střechy, po které se svezl, a tělo s tupou ranou dopadlo dolů na kamenné dláždění před blokem. Heftlink zůstal ležet bez hnutí. Země jeho okolí se začala zbarvovat krví. Z bloku vyběhl blokan a začal prohlížet nehybné tělo. Se střechy volal dolů na blokana jiný heftlink:

„Co je s ním?“

Blokan máchl rukou:

„Totál kaput!“ Pak se obrátil a šel na revír se žádostí, aby byla mrtvola odnesena. Heftlink na střeše se posadil na hřeben a volal na nedalekého pracujícího přítele:

„Už má pokoj. Měl krásnou smrt. Na nás to teprve čeká...“

Sám jsem jednou pocítil ostrý závan smrti, když jsem šel na „effektenkammer“ se žádostí, aby mi byly vyměněny boty, do kterých mi teklo jako do hrnce, jenž ztratí dno. Na „efektech“, jak jsem tomuto zařízení říkali, jsem navázal známost s heftlinkem Pokorným, jenž pocházel ze Šumperka, kde byl jeho otec četnickým nadporučíkem. Taková známost na efektech byla velmi důležitá, ježto člověk obdržel mnohé, co by byl jinak nedostal. Pokorný si

napřed odkroutil také delší dobu v lomu, než se dostal na lepší komando, aby se posléze udržel na efektech. Nuže, onoho dne jsem musel kráčet na efekty přes koleje místní úzkokolejné dráhy, na níž se odvážela hlína ven z tábora, ve kterém se v té době pracovalo pilně na stavbě kanalisace. Heftlinci, sjíždějící shora od brány dolů na staveniště, libovali si při jízdě s kopce v rychlosti. Prostě hazardovali se životy tak jako heftlinci v lese nebo na střechách. Ve chvíli, kdy jsem byl na vnější straně zatáčky kolejí, přihnala se řada vozíků, které heftlinci již nemohli ubrzdít a proto s nich v krajním nebezpečí za jízdy seskočili, ponechavše je svému osudu. V zatáčce všechny vozíky odstředivou silou vyletěly s kolejí. Asi dva metry kolem mne se mihly tuny železa, které burácely a lomozily dole pod náspem. Vzpomínám si, jak jsem se instinktivně přihrčil před touto hrůzou. Heftlinci, kteří tento karambol, jenž jinak nezpůsobil žádných škod, zavinili, byli za malou chvíli vyplácní u brány, stáli tam potom do večera a bez jídla byli vsazeni do bunkru, kde si poseděli čtrnáct dní. A po propuštění museli do lomu za to, že si tak málo vážili práce v táboře.

Jak to chodilo s naší poštou.

Celkem lze říci, že pod psa. Začalo to roztodivně už v Dachau, kde jsme po svém příjezdu museli napsat na „úřední“ lístek se všemi táborovými připomínkami, že jsme zdraví, že žijeme a že někoho pozdravujeme nebo líbáme. Pět řádků, ani slůvka více. V táboře však tato pošta zůstala ležet, takže naši milí se dozvěděli teprve za více než šest neděl, kde vlastně jsme, když po našem náhlém nočním odjezdu ze Špilberku kolovaly o nás v Brně nejdivočejší zprávy.

Veškerá pošta, která šla z tábora, nebo která do tábora přicházela, byla podrobována přísné cenzuře. Prováděli ji šárové, z velké části lidé naprosto negramotní a hloupí. Jejich tupost šla někdy tak daleko, že trhali naše dopisy, když se v nich vyskytlo na příklad slovo Anči, neboť v tomto ryze českém slově viděl šára podezřelý kryptogram. Když všemocný šára dopis při cenzuře roztrhl a vrátil, byli naši milí doma v onom týdnu bez pošty. My jako „čestní“ vězni jsme měli právo psát jednou týdně, jinak ostatní heftlinci v táboře psali jen jednou měsíčně. Z počátku nám naše psaní, pokud jde o rozsah, nijak neomezovali, ale ustavičně nadávali, jak jim „protektorátní ptáci“ zatěžují svými dlouhými dopisy provoz v lágrové poště. Za krátkou dobu přišel příkaz: dopisy nejvýše na dvacet řádků. To se však za nějaký čas zdálo šárům také mnoho. Proto se naše dopisy scvrkly na deset řádků.

Místo dopisů jsme museli psát často jen lístky.

Omezování v psaní nás mrzelo, ale později se nad tím již nikdo nepozastavoval. Počáteční látka k psaní byla vyčerpána a již v druhém roce se v psaní projevovala jakási únava, ježto naše dopisy se vesměs omezovaly na

sdělení, že žijeme, že jsme zdraví (na to zdraví kladli šárové zvláštní váhu) a podobně, při čemž se mnozí z nás se zdarem pokoušeli o kryptogramy, které naši ve vlasti rychle pochopili v kryptogramech nám rovněž odpovídali. Šáry ani ve snu nenapadlo při censurování, že „tetička Angelika“ je Anglie, že návštěva pana Dosklepy znamená nálet a že naše četné pozdravy paní Chleborádové naznačují, že máme veliký hlad. Kryptogramy nebyly ovšem vždy správně pochopeny nebo vystiženy, což mělo za následek komická nedorozumění, zejména v době, kdy nám bylo konečně povoleno přijímat poštovní balíky o váze do dvou kilogramů jednou měsíčně. Co je to však dva kilogramy na měsíc při tak velkém hladu? Pokoušeli jsme se, aby nám doma vypravili balíky těžší. Doma pochopili a větší balíky přišly. Dopadlo to podle šárovy nálady. Obsah balíků nám byl vydáván u hlavní brány zamřížovaným oknem lágrové pošty. Kus po kuse šára drtil, rozlamoval, vysypával, překrajoval, rozbaloval, takže jsme často dostali do šátku nebo do krabice, kterou jsme přidržovali pod mřížemi, osolené bonbony nebo pocukrované škvarky. Což ovšem i za těchto okolností byla pochoutka nedostižitelná.

Byl-li u mříží nějaký vzteklý šára, tak z těžšího balíku nejcennější věci odházal někam pod okno s tvrzením, že to přijde k dobru nemocným na revíru. Snad tam něco přišlo, rozhodně však více zmizelo v nenasytných žaludcích šárů. Pozoroval jsem vždy, jak šárům chtivě zasvítily oči, když jsme v prvním roce našeho věznění dostávali ještě z domu slaninu. Stížnosti, že jsou nám balíky vykrádány, se množily. Sám jsem měl dvakrát vykradený balík. Bylo v něm vždy všechno až na nejhodnotnější věc, tj. kus slaniny. Balík byl však jinak pečlivě svázán, asi tak, jak byl v původním stavu. Krádeže tedy páchal někdo, kdo k nim měl hodně času. Kde se tak kradlo, nikdy jsme se nedověděli. Osmělil jsem se jednou pod oknem, když jsem zjistil, že podle připojeného seznamu schází v zásilce kousek slaniny, konstatovat hlasitě úbytek. Šára vylalil na mne strašlivě kalné oči. Nebýt mříže v oknech, jistě bych byl sbíral střeptiny svých brejlí. Tak se však šára omezil jen na zahulákání:

„Člověče, copak jsem to sežral já?“

Rychle jsem se hýbal od okna, ale měl jsem ještě dosti času, abych zaslechl suchou poznámku některého z okolo stojících přátel:

„Nedal bych za to ani fenik, že to opravdu sežral.“

Stalo se jednou, že šára při vydávání našel v jedné zásilce nějaký moták, v podstatě nevinný. To však stačilo úplně k tomu, že zásilky byly na delší dobu zastaveny a jedna celá zásilka, tj. asi 700 balíků, propadla. To si tehdy mužstvo kasáren SS, umístěné poblíž tábora, mastilo břicha na účet mučených heftlinků v koncentračním táboře. Ve čtvrtém roce války, kdy se již doma těžko něco shánělo do balíků, povolila správa tábora, aby mohly býti balíky zasílány i ostatním heftlinkům a dokonce v nepředepsaném množství. Báječná charitativní činnost, když se doma těžko stloukl jeden balík za měsíc. Ale heftlinkovi úplně stačilo, když dostal kousek chleba. V koncentráku jsme se naučili vážit si tohoto božího daru, který v podstatě byl jedině a jedinou hutnou potravinou, lahůdkou

opravdu nedostižnou, když byl nakrájen na tenké lístečky a opečen na železných kamnech a poté požíván se slabounkým nátěrem žluklého margarínu. Tyhle lukulské hody prováděli ovšem jen nepolepšitelní gourmandové, ježto většina z nás se držela přesvědčení, že pečením chleba se tento nejen zmenšuje, ale vyhánějí se z něho také vitaminy.

Touha každého z nás ovšem byla, aby mu byl poslán z domu větší balík. V dopise to však nebylo možné napsat. Nač jsou kryptogramy? Tak si jeden z vězňů psal o těžší balík a zamotal to tak, že manželka měla nějakému příteli, který ovšem neexistoval, poslat pět kilogramů oleje. Manželka doma uvažovala, ale nepochopila. Konečně si řekla, že není na světě nic nemožného a že tedy není také vyloučena možnost, že se pan manžel v koncentráku projíždí v automobilu a že skutečně potřebuje olej. Sehnala pětakilovou plechovku oleje a poslala ji manželovi do Buchenwaldu. Šárové mrkali na drát, když došel olej s povinnou nálepkou, kterou nám správa tábora vždy vydávala a bez kterého by nebyl v té době balík vydán. Vyhladovělý heftlink byl ovšem neradostně překvapen touto zásilkou. Obdržel však novou nálepku a radost byla oboustranná. Heftlink se radoval, že dostal novou nálepku na balík, a šárové si mnuli ruce, že už dlouho nepřišli tak lacino k pěti litrům prima motocyklového oleje. A šárové se na motocyklech vozili se stejnou vášnivostí jako po heftlincích.

V dopisech, které jsme dostávali z domu, šárové občas řádili velmi krutě. Pracovali výhradně s nůzkami, jimiž vystříhovali určité partie dopisů, jež se jim zdály podezřelé. Korespondovalo se ovšem jen německy, ježto jediné němčina byla pro šáry „světovou“ řečí. Vykřikovali při každé příležitosti, že po této válce se bude muset učit německy celý svět, protože sami byli nedostižní ignoranti a jen náhodou rozuměl někdo z nich jiné řeči než jejich „světové“ němčině, která nás přiváděla často do rozpaků. Tak si vzpomínám, že se přihnal jednou do naší světnice šára a tázal se, máme-li na světnici „píšer“. Měli jsme na světnici v naší akci také tři Němce, ale nikdo nevěděl, co se skrývá za tím tajuplným slovem „píšer“. Konečně povstal Bišof, řídicí učitel ze Zlína, a hlásil se šárovi, domnívaje se, že ho šára hledá a že zkomolil jeho jméno, což šárové činili s neutuchající vytrvalostí. Šára křičel pořád „píšer“, Bišof se mu hlásil. Šára řval, aby si sedl, že chce „píšer“, a teprve po delší debatě jsme pochopili, že šára chce vidět, jaké máme na světnici knihy. Německé „bücher“ zpotvořil tak, že nás přivedl do velkých rozpaků, nejvíce ovšem učitele Bišofa.

Drtivá část balíků malých i velkých zůstala vězet v rukou šárů, neměly-li zásilky předepsané lágrové nálepky. Šárové v lágru se v té době jistě neměli špatně. Vypasení byli všichni jako jezevci před zimním spánkem. Ohromnou radost měli, když uřízli z naší zásilky kousek buchty a hodili jej mezi opodál zevlující heftlinky, kteří se o sousto rvali jako psi. Pamatuji si, že jednou, když šel při vydávání balíků okolo lagerälteste č. 1, ukrojil šára kus salámu a nabízel jej heftlinkovi č. 1, německému komunistovi. A ačkoliv se mohlo přísahat na to, že lagerälteste č. 1 takový salám nejedl již několik let, odmítl nabízený kus

máchnutím ruky a kráčel dále, aniž se zastavil. Ano, i v koncentračním táboře si vězni zachovali svou důstojnost a nebyli ochotni přijmout dar z ruky, která snad již příštího dne mohla tlouci holí nebo býkovcem anebo i vraždit.

Když některý šára „censuroval“ došlou poštu a byl ve špatné náladě, stávalo se často, že vězni dostávali z domu od svých drahých dopisy, ve kterých našli výstřížek s nadpisem: „Milý Pepo.“ Dopis končil: „Tvoje Lída.“ Tedy nadpis a podpis. Jinak všechno vystříhal šára s velkou radostí v duchu, jak se asi bude heftlink číslo 7809 tvářit, až dostane z domova takto báječně „zcensurovaný“ dopis, na který se celý týden těšil. Jen co je pravda, šárové dovedli „všestranně“ zpříjemňovat heftlinkův život v táboře. O došlých dopisech se vedl v lágru záznam. Když došly více než čtyři dopisy na jednu adresu měsíčně, putovaly přebytečné dopisy zpět. Stávalo se ovšem za těchto poměrů, že heftlink dopis obdržel náhodou od někoho známého. Dopis byl započítán do „přídělu“. Když pak přišel dopis od manželky, šel buďto zpět nebo byl zahozen. Jeden heftlink mohl psát v jednom týdnu i více dopisů, ovšem na jména a čísla kamarádů, kteří se toho týdne psaní vzdali v jeho prospěch. Odpovědi musely ovšem přijít na jméno a číslo heftlinka, který se psaní vzdal a jenž došlý dopis odevzdal pisateli. Na tento způsob psaní doplatil náš první blokan, dr. Neumann, který, jak jsme se již zmínili, dostal dvacet ran holí a za trest musel jít do „štráfky“.

Proč bych se nepřiznal sám také k jednomu kryptogramovému nedorozumění. To bylo v době, kdy jsme měli dnes a denně k obědu sušenou mrkev, vařenou ve vodě, nezasmaženou a neslanou. Kroutil jsem toto sdělení v dopise tak, že jsem psal o nějaké paní „Suscheny“ a „Mrkwizska“, což manželka pochopila nesprávně a poslala mi do tábora balíček sušené zeleniny, kterou jsem ovšem s nadšením zkonsumoval, ježto v ní byl i sušený hrášek. A ten jsme po celou dobu pobytu v lágru vůbec nespátřili. Manželky si doma vyměňovaly sdělení svých manželů. A tak se stalo, že vrchní tajemník Matula dostal téměř současně s mou zásilkou sušené zeleniny svazek čerstvé mrkvičky, nad kterou ustrnul, ale vzápětí si na ní ohromně pochutnal, díky dámám „Suscheny“ a „Mrkwizska“.

Týden na revíru.

To bylo v oněch dnech, kdy jsme měli veliký hlad. Zaradovali jsme se nad zprávou, že dostaneme z kantiny červenou řepu. Kantina byla venku za bránou. Měla vedení SS a náramně vydělávala na heftlincích, pokud se našlo něco, co by se dalo heftlinkům za nekřesťanské peníze prodat.

Hlavně jsme užili červené naložené řepy, která přicházela ve velkých sudech. Pro tábor určena nebyla a správa kantiny s řepou honem vyrukovala pro heftlinky, když řepa začala kysat a hnit. Nuže, v době zmíněné hladovky řepa přišla na náš blok. Snědl jsem jí čtyři porce na posezení. Nahníla a kysající řepa do hladového žaludku, to bylo složení, jemuž mnoho z našich útroby podlehl.

v různých formách. Dostal jsem koliku s velkými bolestmi. Když jsem to už nemohl vydržet, běžel jsem na revír, aby mi dali nějaký prášek nebo aby mne nějakým způsobem zbavili bolesti.

Tak jsem po prvé poznal, kdo je to na revíru Karl. Heftlink menší postavy, obtloustlý, s vyholenou hlavou, oděný do bezvadně bílé uniformy, jakou nosili všichni vedoucí heftlinkové na revíru, s pravítkem v ruce. To pravítko mělo svůj význam. Karl byl přijímacím „lékařem“. Vycházel ze zásady, že každý heftlink by se rád vyválel na revíru při lepší dietě, a podle toho také „přijímání“ a „prohlídka“ pacientů vypadala.

Každý, kdo přišel na revír a stěžoval si na něco, musel vypláznout jazyk. Učinil jsem to také já a Karl mi přidělil ihned jednu postel na revíru. Jinak musím říci, že Karl se vůči mně choval velmi korektně, k čemuž ovšem nemálo přispěla okolnost, že jsem mu přinesl s sebou trochu rozemleté zrnkové kávy, kterou mi poslal bratr z Prostějova.

Jinak bylo za den velmi mnoho těch, které Karl vyplatil pravítkem a vyhnal je z revíru ven, při čemž mu často mohutnými kopanci vypomáhal „dveřník“, který organizoval před revírem provoz, když se k prohlídce soustředilo najednou třeba přes sto heftlinků.

Na revíru jsem se dostal do světnice, ve které bylo asi dvacet lůžek, na několika místech dvouposchodových. Dostal jsem se na postel právě do rohu. Za chvíli se na postel nade mnou škrábal nějaký německý heftlink, který byl tak nachlazen, že nemohl vůbec mluvit. Vpravo na posteli leželi dva heftlinci se žloutenkou, kterou, jak mi sdělili, dostali z červené nakládané řepy. To je pěkné nadělení, dostanu-li žloutenku také, pomyslně jsem si, ale na štěstí se u mne tato obava nevyplnila. Jinak tam leželi heftlinci s různými chorobami, vesměs interními. Byli tu však také případy těžkých „houserů“, to jest přechlazení páteře. Housery zde léčili za pomoci „schwitzkasten“, to jest poklopu, který byl položen přes zasažené místo, načež byly uvnitř rozsvíceny žárovky, které vydávaly žár a pacient se měl zapocením vyléčit. Dozor nad oddělením měl německý heftlink, kterému říkali Josef. Vynikal strašlivými fackami, které rozdával nesympatickým pacientům, zvláště těm, kteří mu udělali do postele nějakou nečistotu. Josef tu byl jistě na to, aby takový malér spravil. Učinil to, ale bez hrozných ran do hlavy se to nikdy neobešlo.

Karl přišel dvakrát denně, obešel rychle postele, diktoval Josefovi, co má dávat pacientům za léky, někoho poklepal na rameno, jiného zatáhl za ucho, až vykvikl, přišel se podívat také na „protektorátního ptáka“, to jest na moji maličkost, poptal se po mých bolestech, které po nějakých kapkách, jež Karl předepsal, opravdu zmizely, načež svou přehlídku skončil u jedné postele, na které ležel asi čtrnáctiletý Polák. U tohoto malého hezkého Poláčka se zdržel Karl vždy nejméně čtvrt hodiny tím, že hochu pod peřinou ohmatával, lechtal ho a prováděl s ním různé kejkle. Bylo mi to podezřelé a tázal jsem se souseda žloutenkáře:

„Co to dělá s tím chlapcem?“

Načež žloutenkář zasykl:

„Povídá se tady, že Karl je teplý (homosexuální). Toho Poláka si tady drží už přes měsíc. Kluk je zdravý jako buk a Karl ho tady má pro své osobní potěšení.“

Jak jsem záhy poznal, žloutenkář na sousední posteli, heftlink někde od Magdeburku, měl velmi dobrou místní i táborovou znalost. Nedivil jsem se tomu, když mi sdělil, že je v táboře již šestý rok. Byl již ke všemu apatický, neboť zatím doma jeho manželka požádala o rozvod. Bylo jí vyhověno, neboť pobyt v koncentračním táboře byl v Německu pro rozvodový soud dostatečným důvodem pro rozvod a rozluky.

„Co jsi provedl?“

Heftlink se žloutenkou se bolestně usmál:

„Strašlivě jsem se prohřešil. Byl jsem čelným funkcionářem sociálnědemokratické strany.“

Načež se obrátil na mne s toužou otázkou. Povídám:

„Já jsem nebyl nikdy v žádné politické straně a jsem zde také.“

Žloutenkář se na chvíli zamyslel, jako by uvažoval. Odkáslav si, pravil: „Jo příteli, takových lidí, kteří se dostali do koncentračního tábora, aniž věděli proč, je mnoho a mnoho tisíc. U nás v Německu stačilo pro koncentrák to, že jsi byl členem nebo funkcionářem levicové strany. Pro gestapo jsi byl jednoduše člověk podezřelý. Ale tak si myslím, že strkají lidi do koncentráku také proto, aby, když se už ty koncentráky s velikým nákladem postavily, aby v nich opravdu také něco bylo a aby muži SS měli nějaké živé terče pro střelení.“

Soused se žloutenkou vtipkoval, ale nebyl daleko od pravdy. První den mého pobytu na revíru se schyloval ke konci. Pacienti vytahovali ze skříněk ráno vyfasovaný chléb a potírali jej margarinem.

„Máš hlad?“ tázal se můj soused.

„Ani ne. Mám žaludek zaneřáděný zkysanou řepou.“

Usmívá se soused šibeničně:

„Tak buď rád, stejně bys nic nedostal. První den se tady na revíru musí každý postit. Správně mají každému první den donést jídlo z bloku, ale o to se nikdo nikdy nestará. Ráno dostaneš jistě na zkažený žaludek hořký čaj. Neříkej, že tě bolí v zádech, protože by ti Josef napasoval „schwitzkasten“, a to bych ti nepřál. To máš dojem, že ti hoří záda, a když křičíš, tak se ti Josef chechtá. Ten chlap už tady spálil mnoha heftlinkům záda. Však mu jednou někdo roztrhne tu jeho sprostou kušnu...“

Těžké stíny nastávající noci vtrhly do místnosti revíru. Noci v Buchenwaldu, říkali jsme, se prodlužovaly v důsledku celodenních hustých mlh, které trvaly často několik týdnů. Zde na revíru byla pro mne první noc nekonečná. Dva nebo tři vězni chvílemi bolestí skučeli. Naříkat se neodvážili. Naslouchal jsem nářku, jako by to bylo samozřejmé. Můj soused žloutenkář také nespál.

„Slyšíš?“ pravil pojednou polohlasně.

Zvýšil jsem pozornost. Pod postelí chvílemi něco tence vypísklo. Myši. To se podívejme. Na bloku jsme nikdy neviděli myš. Tlumočím sousedovi toto porovnání.

Tiše se zasmál a řekl:

„Jo, člověče, co by žraly myši na bloku, když tam nemají co žrát heftlinci. Myslím, že se myši bojí přijít na blok proto, že by je sežrali heftlinci. Na cikánském bloku zcela určitě.“

Soused pokračoval v šibeničním humoru. Byl to člověk prostý, dělník, ale velmi inteligentní. Měl velmi dobrý postřeh, jak jsem měl příležitost poznat v příštích dnech. Jmenoval se Johann. Tímto jménem jsem ho také potom oslovoval. On mě oslovoval rovněž křestním jménem.

„To nemáš ponětí, jak jsou tady ty myši mazané. Dokonce tak mazané, že mají spadeno jen na pomazaný chléb. Ve skřínce u postele přes noc nic nenechávej. Myši tady otravují ve dne v noci. Za mnou chodí k posteli každý den jedna myš, kterou jsem si tady za ten měsíc, co se zde válím, pěkně vycvičil. To je jediná zábava, co tady člověk má. Jsou zde ještě mnohé jiné věci, ale to není zábava, nýbrž hrůza.“

Ztišiv hlas, dodával:

„Však to poznáš sám.“

„Ticho,“ zvolal někdo z kouta. Přerušili jsme hovor. Soudil jsem, že nebude již mnoho chybět do půlnoci. Pojednou se ozvaly kroky. Někdo prudce otevřel dveře, práskl s nimi za sebou, a kmitaje po světlici světelným kuželem baterky, prošel místností a zmizel v protějších dveřích, prásknuv opět nekřesťanský dveřmi. Světnice byla do jednoho vzhůru. Zaslých jsem z úst nemocných samé známé výrazy, které s oblibou pěstovali šárové:

„Svinský pes, díra do zadnice, pytel výkalů (drecksack).“

Noc byla nekonečná. Noční hlídač, který práskal bezohledně dveřmi, přišel ještě jednou někdy ke čtvrté hodině ranní. To práskání nebylo jen zcela úmyslné, jak jsem se domníval. Na revíru se totiž asi rok před tím odehrála tragedie. Jeden pacient se v noci zbláznil, vzal nůž a podřezal dvěma sousedům krk. Ostatní pacienti řvali, ale nikoho se nedovolali, ježto heftlink, který měl v oné noci na revíru službu, spal jako pařez. Dostal za to dvacet ran býkovcem a šel do bunkru. Nikdo si nepamatuje, že by tam byl odsud vyšel.

V této bezesné noci jsem živě rekapituloval v duchu celou svou dosavadní vězeňskou anabasi, která se začala důvěřivým dobrovolným příchodem do budovy gestapa na Mozartově třídě v Brně a pokračovala nečekanou jízdou na ponurý Špilberk. Pak ten inkvisiční transport do Dachau, tři strašidelné dny, vyplněné honičkou na stavbě v celodenních lijavcích, další strašidelný transport do Buchenwaldu, potom hlad, stále jen hlad. Do toho přišlo několik těch porcí zkysané červené řepy... bože, celý den jsem nejedl a hlad vůbec nepocítuji, brzy bude budíček, dají mi čaj, nějaké pilulky, snad už je ani nebudu potřebovat. Bolesti jsou pryč..., ale co bude potom, jak vůbec skončí můj pobyt v německé „ochraně“, která mně a ostatním přátelům, zatčeným dne 1. září 1939, dala

trestanecká čísla na komediantské uniformy a možnost nacpat se jednou za měsíc červenou zkysanou řepou...

Do takových a podobných těžkých úvah zazněly na chodbě kroky. Dveře se otevřely a do světnice vešlo několik heftlinků, mezi nimi Karl, který pomáhal nést velké dřevěné podnosy, na kterých byly nakrájeny porce chleba s proužky margarínu. Za chvíli vešli další dva heftlinci, kteří nesli kotle s čajem. Kdo mohl, vstal a šel se umýt na umývárnu, s dekou kolem těla, staženou s postele. Tyto deky byly vesměs potřísněny zaschlými lidskými výkaly. Budilo to odpor, ale člověk si zvykne na všechno v prostředí, ve kterém lze stále slyšet, jak smrt sviští kosou.

Po snídani chodil Karl s Josefem od postele k posteli. Karl se podíval na každého pacienta, diktoval léky, a Josef si zapisoval, co kdo dostane. Stěžoval jsem si, že jsem celou noc nespál a že vůbec špatně spím. K nějakým žaludečním práškům mi tedy předepsal nějaké prášky pro spaní. Svou obvyklou „visitu“ zakončil u postele malého Poláka.

Po Karlově odchodu začal „úřadovat“ Josef. Každý pacient si musel zrána ustlat a urovnat postel. Když se to Josefovi nelíbilo, postel opravil a jako honorář si vyzvedl pohlavek, který ušetřil pacientovi s nepořádně upravenou postelí. Josefovi pomáhal jeden starší Polák, který přestál zápal plic. Polák mohl již chodit, ale byl tak sláb, že se přidržoval v chůzi postelí. Ten Polák byl jedním z mála těch, kteří přežili strašlivou zimu pod stany nahoře vedle apeláku. Když přišel jednou k mé posteli, zavedl jsem s ním hovor, ale Polák se bál mluvit. „Ten je strašně dohukaný,“ pravil soused Johann. „Ale nediv se mu. Utekl hrobařovi z lopaty a rád by se tady ještě nějaký týden uchytil, tak si to nechce nikde pokazit.“

Na revíru byly dvě diety. Dieta č. 2 byla jako na bloku, dieta č. 1 měla na programu krupičnou kaši. Karl mi přidělil dietu č. 1. První den jsem neměl ještě vůbec na nic chuť. Ale již druhého dne, když kaše přišla, dostal jsem jí pořádný talíř. Ach, tak jsem si ještě v životě nepochutnal. Vrátil-li se domů, nechám si vařit denně krupičnou kaši, nemusí být s mlékem, stačí s vodou, jako byla na revíru v Buchenwaldu, ale bude to přece jenom kaše, dobrá, výborná kaše. Tenkrát jsem poznal, že mezi krupičnou kaší a zkysanou červenou řepou je nebetyčný rozdíl.

Druhého dne zrána, hned po snídani, jsem uslyšel v sousední místnosti zoufalý nářek, výkřiky, pláč, volání o pomoc a všechny možné citoslovce. Podíval jsem se na Johanna. Zamrkal a šeptl:

„Waltr operuje. Vedle je tak zvaný operační sál.“

„A kam jsou dávání operování?“

„Obyčejně do krematoria, když se operace podaří, ale pacient umře. A když neumře, tak leží naproti v druhém revírovém bloku.“

„Je to pravda, že Waltr byl v civilu zámečnickem?“

„Aspoň se tak všude říká. Ale tady na revíru už je přes pět let. Nohy a ruce prý dovede uřezat docela krásně. Horší už je ale, když má někomu operovat žaludek.“

Už prý se mu však docela dobře daří operovat slepá střeva. Umírá mu pod nožem teprve každý druhý pacient.“

Vrtím hlavou:

„Příteli, to je podivné. Mezi námi z protektorátu je řada nejlepších lékařů. Nemohli by sem dát na revír skutečně nějakého odborníka?“

„To by mohli, ale nedají. Vždyť německých lékařů je tady také hodně zavřeno. Ale to už jaksí patří k zařízení koncentračního tábora, že v kuchyni jsou ševci, profesori, učitelé, lékaři, tedy intelligence, na kterou má gestapo spadeno, jsou posíláni se židy na smrt do lomu, zatím co tady rozhoduje o životě člověka drogista a zámečník. Aby druzí neviděli, jak se zde umírá, tak ty operované dávají tady na bloku do zvláštního kamrlíku, který má separátní vchod. Tím vchodem putuje každý nebožtík do krematoria a celkem o tom nikdo neví. A když ví, tak je zase dobře. Člověk se přece rodí, aby umíral. Jak umře, na tom tady v koncentráku nesejde. Já říkám, že se tady umírá pro slávu a čest říše. Pro její lepší budoucnost bylo vybudováno toto báječné „sociální zařízení“. Přiložil jsem prst na ústa. Johann vedl řeči, které byly přímo paličské. Některý ze sousedů mohl něco zaslechnout. Neboť Josef, to bude jistě špatný člověk...“

„S této stránky nemusíš mít z Josefa strach,“ uklidňoval mne Johann. „Pravda, on tady mlátí heftlinky po hlavách, ale ani bych se mu tak nedivil, protože sem přijde opravdu někdy cikánská sebranka, a když se Josef naučil rozdávat facky mezi cikány, tak si potom myslí, že má před sebou samé cikány. Řekl bych, že je to u něho do určité míry kus sadismu. Přes pět let už tady trčí. To bys viděl, jak by řádl, kdyby se dostal na svobodu a na kobytku těm pánům, co mu vyrvali z těla pět let svobody a zničili mu jeho soukromý život. Ale takových Němců je moc a moc. Snad se bude jednou dělat rozdíl mezi Němci a Němci, až dojde ke spravedlivé likvidaci...“

„Co míníš tou likvidací?“

Johann se podíval kolem sebe. Když zjistil, že našemu šeptání nikdo nevěnuje pozornost a že je také nemůže nikdo slyšet, pokračoval:

„Až přijde něco, co strhne prokletá hitlerovská pouta s německého národa. Věřím, že to bude Rusko, které nakonec zasáhne a srazí Hitlera a jeho kliku, domnívající se, že ovládne celý svět. Ale Josef,, přibližoval Johann hlavu ke mně, a ztišiv šepot tak, že jsem ho sotva slyšel, dodával: „Mám obavy z krvavé lázně, ke které může dojít, až se dostaneme jednou na svobodu všichni, kteří jsme tady tolik let. Není možné, aby se dnešní režim teroru a násilí udržel. Je klamně se domnívat, že tam venku za drátem ostatní lidé v Německu mají nějakou svobodu. V podstatě je celé Německo koncentračním táborem. Tady v Buchenwaldu je jen jakýsi subtábor, ve kterém se zkoušejí ‚výchovné‘ Hitlerovy prostředky. Jak dlouho to ještě potrvá? Myslím, že několik let. Německo v posledních letech šíleně zbrojilo. Vyhrát válku nemůže, ale na porážku je velmi silné. Náš kápo na bloku říkal, že válka bude trvat tak dlouho, dokud nebudou pasovat vyžranému Göringovi kalhoty chcíplého Goebbelse, víš, to je ten s tou koňskou nohou. Můj otec vždycky říkal, abych se chránil

znamenaných. A ten Goebbels, to je jeden z těch nacistických arcilotrů, ale na všechny dojde, pamatuj, na všechny...“

Do světnice vrazili heftlinci s nosítky. Přinesli vysokého heftlinka s Davidovou hvězdou na bluze. Žid. Padl někde v lese při tahání kmenů. Josef s rekonvalescentním Polákem stáhli s žida uniformu – Josef při tom mluvil s ubožákem: „No tě pic, člověče, ty vypadáš. Chlapče, tebe nedá dohromady ani zázračný rabín. Vypadáš jako šindel, který právě spadl ze střechy. Co chceš?“ „Mám hrozný hlad. Jsem úplně vysílen...“ štkal heftlink s hvězdou na prsou. Zachechtal se Josef:

„To víš, pro tebe extra budeme vařit oběd. Je deset hodin. Vydržíš ještě do dvanácti hodin? Snad pro tebe ušporujeme trochu kaše.“

Heftlink s hvězdou obdržel v poledne skutečně kaši. Polák mu ji přinesl na talíři, který mu položil do klína, když heftlinka nadzdvihl a pod záda mu položil polštář. Pak se chopil přírůstek třesoucí se pravíci lžice, nabral na ni kaši a nesl ji k ústům. V polovici této cesty mu však vypadla lžice z ruky, heftlink se zvrátil nazad a zavřel oči. Polák přivolal Josefa, který přišel, podíval se na heftlinka a řekl:

„Věděl jsem, že to nevydrží!“

Ve čtyři hodiny odpoledne odnášeli mrtvolu vysokého žida do krematoria. Musel to býti někdy na svobodě statný muž. Teď ho byla pod ošklivou příkrývkou jen nepatrná hromádka. Jako mnoho a mnoho set lidí v táboře, tak i tento člověk zemřel, řekl bych, úplně zdrav, ale vysílený útrapami. Měřil nejméně 180 centimetrů, ale vážil sotva 40 kilogramů. Byla to další z tisíců německých vražd, páchaných na lidech jen pro podezření, že by mohli rušit výstavbu Hitlerovy „nové Evropy“. Německé koncentrační tábory nebyly ve skutečnosti ničím jiným než velkými popravišti. Vyslovili jsme společně za našich debat s Johanem naději, že snad bude lze provést statistiku, kolik lidí Hitlerův režim zavraždil, a že snad se potom dokonale otevrou oči i těm lidem, kteří tento režim, brodící se v krvi, dokonce obdivovali. Že budou moci býti spočteny všechny zločiny těchto loupežníků, kteří ve znamení hákového kříže lidi nejen vraždili, ale přisvojovali si potom i jejich majetek. Židé byli Němcům odporní jen jako lidé. Naproti tomu si však Němci s klidem rozbírali majetek zavražděných židů a popravených příslušníků jiných národů, mezi kterými bylo také několik tisíc Čechů. Pro odstrašení ostatních byly dokonce vyvražděny a se zemí srovnány dvě obce v Čechách, Lidice a Ležáky. Hitlerův režim ve své hrůzovládě, kterou dirigoval v našich zemích sadistický K. H. Frank, spálil za sebou opravdu všechny mosty. Není cesty k nějakému kompromisu. S tímto režimem už ostatně ani nikdo vyjednávat nebude. Mezi rozumnými Němci se o tom šeptalo z ucha do ucha. Nahlas se však bál někdo promluvit. Protože v Německu nikdo nevěřil druhému. Nevěřil ani otec svému synovi, dcera matce. Polovina národa byla v uniformě. Uniformovaná polovina hlídala zbývající civilisty. Hitler to v tomto směru zorganizoval báječně. Němci se hlídali a

kousali vzájemně. A to opravdu nebyla žádná živná půda pro vnitřní revoluci, na kterou se stále čekalo...

Smrtící injekce.

Čtvrtého dne mého pobytu na revíru přinesli do světnice heftlinka, který někde venku padl při práci. Neměl již sil, aby povstal, neboť sám z vlastní vůle by na revír, pro židy pověstný, nikdy nepřišel. Stáhli s něho uniformu a hodili ho na postel. Hádali jsme se sousedem, čím ten člověk byl na svobodě. Dospěli jsme shodně k přesvědčení, že to byl jistě nějaký továrník, velkoobchodník nebo podnikatel. Jeho obličej byl vychrtlý. Tělo pod pokrývkou se ztrácelo. Lidská troska.

Nepromluvil ani slovo, jen chvílemi zachroptěl. Nikdo se o něho nestaral. Asi za hodinu začali vězni v jeho okolí reptat a vykřikovat. K nám dolehl za chvíli těžký zápach, jenž ostře prorážel již samu o sobě nedýchatelnou atmosféru. Heftlink, zřejmě ve smrtelných mrákotách, se již necítil a vykonal do postele tělesnou potřebu. Přiběhl Josef a heftlinka, který byl v mdlobách, bil pěstmi do hlavy. Pak vyběhl ven a za chvíli se vrátil s Karlem. Nové rány do hlavy. Pak Karl odešel a za několik minut se vrátil, svíraje v pravici injekční stříkačku. „Dávej pozor!“ šeptal soused.

Karl stáhl s heftlinka příkrývku a vpíchl mu do stehna injekci. Pak škaredě zaláteřil a odešel. Všichni pacienti na světnici se tvářili, jako by si toho nevšimli. Po očku však Karla pozorovali.

„Poslední pomazání. Tomu už není pomoci!“ zasyčel Johann, obrátil se na druhou stranu a stáhl si špinavou pokrývku přes hlavu, jako by nechtěl dále pozorovat, co se bude dít. Bylo to jednoduché. Přesto však z mé paměti nikdy nevymizí okamžik, kdy Karl přišel za půl hodiny k posteli, odhrnul heftlinkovi oční klapky, a když zjistil, že je mrtev, pokynul Josefovi, za jehož pomoci zabalil mrtvolu do znečištěného prostěradla. Když byla mrtvola odnášena středem světnice do zadní komory revíru, sloužící jako skladiště mrtvol před odvozem do táborového krematoria, prostěradlo se protrhlo. Mrtvola dunivě dopadla na podlahu. Oba nosiči sprostě zakleli, chytili mrtvolu za ruce a za nohy a takto ji vlekli pryč. Truchlivý průvod byl provázen několika páry zraků, z nichž vyprchala z velké části účast jednak z toho důvodu, že smrt zde byla naprosto všední záležitostí, pak také v přemítání, zda v nejbližší době nepotká podobný osud některého z nás, kteří jsme právě tomu strašlivému divadlu přihlíželi.

Jsem dalek toho, abych heftlinka Karla, úřadujícího na revíru jako „lékaře“ řadu let, vinil z vražd židů, jež mu byly připisovány. V tomto případě jsem však byl očitým svědkem něčeho, co podporovalo jasně pověsti o „posledním pomazání“ na revíru. Oné noci jsem usínal velmi těžce, ačkoliv jsem si vyžádal dvojnásobný spací prášek. Několikrát jsem procítl z narkotického spánku. Vždy

se mi zdálo, že jsem slyšel znova a znova padnout na zem mrtvolu člověka, k smrti uštvaneho, jehož skon byl urychlen injekcí neznámého původu.

Zbytek mého pobytu na revíru byl vyplněn stoupající chutí k jídlu. Mohu říci, že po třech měsících hladovění jsem se zde opravdu aspoň jednou denně pořádně najedl. Jídlo se fasovalo na počet strážníků, z nichž však mnoho jídlo odmítalo. Přebytek přišel k dobru těm, kterým chutnalo. Polák, který přežil strašlivou hladovku pod stany vedle apeláku, spořádal k obědu čtyři vrchovaté talíře kaše a ještě se ohlížel, zda někomu něco nezbuďe. Zde takové hody a tam na bloku k obědu denně vařená řepa. Hrome, kdyby byla aspoň pořádně osolená !

Šestého dne jsem na revíru již neměl stání. Při ranní „visitě“ jsem Karla žádal, aby mě pustil na blok. Poplácával mne na rameně. Musel jsem na něho vypláznout jazyk.

„No, no,“ smál se. „Jazyk máš dosud telecí. Chutná ti už jíst ?“

„Myslím, že bych už zase jedl hřebíky.“

Radil mi: „Vařenou řepu jez, ta ti neuškodí, ta jde nejvýš na větry. Ale ta červená řepa, když kyše, to je mrcha. Tu už nežer a ponech ji cikánům. Tu snese jenom cikánský žaludek. Ty cikánské potvory by mohly sežrat třeba bečku té kysaniny a nic se jim nestane. Co jsem zde, ještě jsem neměl cikána, který by marodil se žaludkem...“

Ještě ráno před mým propuštěním na blok Waltr operoval v sousední místnosti. S poskytnutím narkosy i bez ní. Plné dvě hodiny jsem naslouchal mnohdy zvířecím skřekům, nářku, zpívání, mňoukání i štěkání, deklamacím, prosbám a jiným výlevům. Nikdy bych nebyl řekl, co dovede udělat z člověka narkosa. Kolik heftlinků se uzdravilo po operaci a kolik jich na ni zašlo ? Myslím, že se to nezjistí nikdy !

Dlouho po mém návratu domů se vrátil z Buchenwaldu syn brněnského generála Miloš Kudrna, který poopravil versi, jež se přinesla před tím do Brna od jiných propuštěných heftlinků o osudu „lékařů“ v Buchenwaldu, Karla a Waltra. Podle prvních zpráv byli Karl s Waltrem jednou společně zavoláni k bráně a na revír se již nevrátili. Tvrdilo se, že se stali úmyslnou obětí při zkoušení nových jedovatých plynů, které Německo vyrábělo. Naproti tomu Miloš Kudrna prohlásil, že Karl s Waltrem byli v noci zastřeleni ve chlévě pro vepře ranami do týla, a to proto, že se stali nepříjemnými svědky různých událostí, k nimž došlo za jejich působení na revíru. Někteří heftlinci, kteří byli do událostí zasvěceni, se dostali na svobodu. Nemlčeli a celé věci se chopil zahraniční rozhlas. Byla z toho pro Německo krajně nepříjemná propaganda. A proto museli býti umlčeni ti, kteří mohli jednou svědčit proti režimu, jenž „sjednocoval“ národy a „tvořil“ novou Evropu hromadnými vraždami. A v každé zemi, do které Německo vstoupilo, bylo prvním úkolem zřízení koncentračního tábora, ve kterých šárované často doslovně dřeli kůži s těla lidí, jejichž vinou bylo namnoze jen čisté vlastenectví a odpor k hitlerovskému režimu, brodicímu se až po krk v krvi.

V souvislostmi s neblahými vzpomínkami na můj pobyt na revíru nemohu nevpomenout tragedie železničáře někde od Hodonína. Jednoho dne se škrábl o rezavý drát a rána mu začala hnisat. Rána byla zcela nepatrná. Železničář šel na revír, aby ho ošetřili. Byl však vyhozen s výsměchem, že revír v Buchenwaldu není žádným sanatoriem pro přecitlivělá individua, která přicházejí s takovými „prdlavkami“. Třetího dne však začala železničářovi pravice otékat. Přišel znovu na revír, kde Karl poznal, že jde o otravu. A tak se dostal železničář pod nůž Waltrovi, který mu pravici uřízl u samého ramene.

Hrůzovláda na revíru podle výpovědi kamarádů, kteří se po mně vrátili z Buchenwaldu, se postupem času po záhadném zmizení Karla a Waltra změnila hlavně ve prospěch českých heftlinků, když se konečně dostalo vedení revíru do rukou českého primáře dr. Horna z Jihlavy. Dr. Hornovi sekundovali další čeští lékaři dr. Sajdák a dr. Matoušek. Jmenovaní budou moci jistě jednou objasnit dokonale poměry, jež po této stránce vládly kdysi v koncentračním táboře v Buchenwaldu. Soudím, že moje práce bude jen stručným úsekem toho, o čem se budou moci rozprávět ti, kdož v onom prostředí strávili dobu daleko delší a kteří měli možnost přezkoumat leccos, o čemž se v táboře jen šušalo.

Vrátil jsem se na blok s velkou úlevou. „Řepná“ kampaň ještě nepolevila. Zde jsem však byl mezi svými kamarády, hladovými, ale celkem zdravými. Na bloku jsem se také zhostil nepříjemného pocitu, že stále slyším šelestit smrt. „Obličej máš bílý jako papír,“ řekli mi spolustrávníci u stolu. Podíval jsem se do zrcadla. Opravdu, nelhali. Týden uzavření v revírovém ovzduší vypudilo z mého obličejě poslední červeň, kterou jsem i za normálních poměrů na svobodě nijak nehýřil. Tato papírová barva se lišila od barvy žluté, kterou se honosila většina vězňů. Barva žlutá je vůbec barvou vězňů. Když jste za války uviděli některého Čecha, který měl nápadně žlutou barvu v obličejí, límec na krku o tři čísla větší a nejistý pohled ve zraku, pak jste mohli přísahat na to, že tento člověk byl německým režimem delší dobu „uklizen“ z důvodů, s právního hlediska většinou směšných. Se svými osudy se nesvěřovali nikomu, nebo jen svým nejbližším příbuzným. Kdo poznal hrůzy koncentračního tábora, raději mlčel. Neboť kdo o těch hrůzách venku promluvil, dostal se znovu do koncentračního tábora. Obdržel zvláštní pásku pod normální označení a za toto mluvení si pobyl znovu v táboře dva nebo tři roky, podařilo-li se mu vůbec vyváznout se zdravou kůží na svobodu.

Sta lidských životů za jednoho vepře.

Tento nadpis, čpící pochybnostmi z dob večerníkových senzací, není nijak zvlečen. Zdaleka nevyjadřuje hrůzy a utrpení, jehož se dostalo vězňům koncentračního tábora v Buchenwaldu z rukou velitelství tábora kteréhosi dne v listopadu 1939.

Před vypuknutím této aféry, jež patří jistě k nejstrašlivějším kapitolám, jež vězňové v Buchenwaldu za všechna ta léta zažili, ztratilo se z chléva, jenž byl umístěn v táboře v lese za revírem a stájemi pro oddíly SS, jedno živé prase. Pověsti o jeho váze a velikosti se rozcházely. Prasata v tomto chlévě, říkalo se, dostávala časem lepší stravu než vězni, kteří mléko neviděli nikdy. Zato se pro výkrm vepřů našlo mléka dost, i jiných pochutin, takže mnoho cikánů bylo potrestáno nesčíslnými ranami na zadnici za to, že se vplížili do chléva a přižívovali se s vepři. Vepřům tím ubývalo na výživě, což šárové pociťovali se svým velitelem jako osobní újmu, protože co snědli z odpadků cikáni nebo jiní heftlinci z tábora, o to ubylo na váze vepřům a tím také šárům a mužům SS.

Ukrást něco v táboře bylo s hlediska velení tábora neodpustitelným zločinem. A okrást o kus odpadku vepře, kteří byli vykrmováni pro velitele, šáry a muže SS, to byl zločin dvojnásobný. Dlužno podotknout, že v době, kdy se toto prase ztratilo, panoval již v táboře veliký hlad. Úplavice, zuřící v táboře Poláků pod stany, přeskakovala tu a tam na bloky přes veškerá opatření, jež byla proti epidemii podnikána.

Kritického dne zaznělo z rozhlasových megafonů u hlavní brány a ve všech amplionech na blocích:

„Všechno ihned nastoupit!“ K tomu se připojil známý a obvyklý dodatek služby konajícího šáry. „Ale živě!“ Takových nenadálých nástupů jsme zažili několik. Nebyli jsme proto nějak zvlášť překvapeni, když k tomuto mimořádnému nástupu došlo asi v deset hodin dopoledne, v hodinu zcela neobvyklou. Po takovém rozkazu tábor ožil proudy heftlinků, kteří táhli nahoru na apelák v zástupech se všech stran tábora, se stavenišť, z lesa, z vykopávek, z dílen v táboře, z kanceláří a ze všech bloků, na kterých dlel po celý den „stubendienst“.

Při takových nástupech bylo ovšem vždy v sázce, že budeme stát v mlhách, válejících se mezi námi, v mrazu, dešti nebo bouři třeba několik hodin. Proto mnozí z nás při takových nástupech, jež s vyběhnutím z bloku a seřaděním před blokem k jednotnému odchodu na apelák nesměly trvat déle než pět minut, činili preventivní opatření. Toto opatření spočívalo v tom, že jsme si kolem těl omotávali deky, což nebyl žádný problém vzhledem k tomu, že „uniformy“ nebyly šity na míru a hlad přispěl silně k tomu, že pod bluzou bylo na pokrývku dosti místa. Problematické ovšem bylo, jak nacpat pokrývku dole do kalhot, ale většinou se to dařilo, nebyla-li pokrývka nějak zvlášť silná. Později nám ovšem tyto starosti odpadly, když jsme si směli domů napsat, aby nám poslali teplé spodní prádlo a svetry nebo pulovery. Při nástupu před blokem se ovšem ihned rokovalo, co bude asi příčinou tohoto nástupu. Snad někdo utekl, nebo je podezření z útěku. Možná, že nás chtějí sčítávat. Dr. Neumann, tehdy ještě náš blokan, počítal před blokem naše řady. Bylo nás tehdy na bloku číslo 47 asi 406 vězňů. Vlevo vbok! Sta podkúvek těžkých bot zarachotilo a náš blok nastupoval jako obvykle na apelák. Jako „čestní“ vězni jsme měli na apeláku „čestné“ místo, to jest naše bloky stály přímo před hlavní branou, na nejhorším místě,

přímo na očích šárům, kteří pásli jako honicí psi po tom, zda se mezi námi někdo nehýbá.

Ano, hýbat se po nastoupení na apeláku, to bylo rovněž obrovské provinění, na které jednou doplatili všichni vedoucí bloků tábora. To bylo onoho dne, kdy v noci z tábora někdy v lednu si jeden heftlink navlékl bílé prostěradlo, aby se nelišil od sněhu. Vplížil se do lesa a nedaleko jedné věže, prostřihav dráty, uprchl, ovšem jen na několik dní, neboť byl opět chycen a dopraven zpět do tábora. Zakrátko zhynul bídně po nelidském týrání v bunkru. Tehdy bylo asi 25 stupňů pod nulou. Mrzly nám nohy a proto jsme všichni přešlapovali, protože jsme již stáli v tom mrazu přes čtyři hodiny. Když přišel velitel a spatřil přešlapující tábor, dal ihned rozkaz k rozchodu, ale blokany si ponechal u brány. Každý dostal dvacet ran holí na zadnici s odůvodněním, že měli zamezit v řadách svých svěřenců přešlapování. Naši blokani dr. Neumann a Rösch se tehdy již smířili s tím, že budou muset vystavit také svá těla na pospas německé převýchově. Když však při výplatě došla na ně řada, všiml si velitel tábora, že jde o „čestné ptáky“ z protektorátu, a poslal oba pryč. Ovšem chudák dr. Neumann tomuto „soudu“ později, jak jsem se již zmínil, přece jenom neušel.

Jako obvykle jsme zaujali před branou normální ztrnulý postoj a vyčkávali věci příštích, očekávající šáry, kteří se rozběhli po apeláku, aby přijali hlášení od blokanů. Nechali odpočítat hlasitě první stojící řadu vězňů, načež zezadu i zpředu si prohlédli nastoupené, zda není někde mezera. Tentokrát však stále nikdo nepřicházel. Také rozhlasový megafon nad hlavní branou mlčel. Aha, už to začíná. Šárové se blíží k nastoupeným blokům. V rukou nemají zápisníky. Tedy žádné sčítávání. Tisíce mozků stojících vězňů se mění ve veliké otazníky. Díváme se vlevo ke stanům, zda nastoupili také Poláci v prostoru, ohraničeném ostnatým drátem. Ne, Poláci, pokud lze vidět v mlze, jež je dnes výjimečně řídká, zůstali pod stany. Poláků se to tedy netýká. Těsně nad našimi hlavami zaburácel letec. Kdyby mu tak selhal motor a padl na apelák, to by měla smrt hody. Všechno je možné. Nedávno v husté mlze jsme slyšeli dunivou ránu. Soudili jsme na dělový výstřel. Bylo to však vojenské letadlo, které ve věčné mlze buchenwaldské se svezlo do korun starých buků a shořelo i s posádkou.

Snažíme se vyčíst se sešklebeného obličejů šáry, stojícího před námi, co se vlastně stalo. Za námi nastoupivší cikánský blok ani nedýchá. Ještě větší zděšení je mezi bloky židovskými. Takové hrozivé předtuchy v táboře byly zcela logické a odůvodněné. Spáchal-li něco jeden vězeň, pak s ním pykalo současně tisíce jiných.

Konečně. V megafonech to luplo. Vrchní šára řve do udivených heftlinků: „Všichni rozepnout bluzy!“

Přes deset tisíc heftlinků sahá po knoflících. Bluzy se otvírají a odhalují špinavé košile na zubožených tělech. Šárové chodí od jednoho vězně k druhému, prohlížejí si pečlivě bluzy, kalhoty a hlavně košili každého vězně. To jsme ovšem v té době ještě nevěděli, že se ztratilo v lágru z SS chlěva prase.

Domněnky byly proto všelijaké. Šeptem jsem si vyměňoval názor s tajemníkem Poldou Reitterem z Brna.

„Myslím, že se dívají, kdo z nás má vši.“

“Cikáni je mají jistě. To by nebyla žádná novinka. Ostatně vši přece patří k zařízení tábora...“

„Nebo se kradlo nějaké prádlo v prádelně.“

„To by bylo spíše možné. Pánbůh natřes toho, koho lapnou...“

„Ticho, šára se blíží.“

Na štěstí tehdy nebyla veliká zima. Po pravdě řečeno, listopadová prohlídka s otevřenými bluzami, jimž se honosně říkalo „zimní“ a jež byly ze dřeva, nepřidala nám nijak na náladě. Prohlídka trvala asi dvě hodiny. Šárové byli hotovi a vrátili se k bráně. A potom šla zprávu od dr. Neumanna, který byl informován lagerältestem č. 1, že se ztratilo prase, že je velení tábora přesvědčeno o tom, že prase bylo ukradeno vězni, rozřezáno, rozneseno na bloky, uvařeno a snědno.

Tak pitomá kombinace k domnělé krádeži prasete mohla ovšem vyjít z ještě pitomějšího mozku velitele tábora. K takové krádeži by se byl v táboře nepropůjčil ani ten nejotrlejší zločinec, ježto musel mít na mysli, že tím dává v sázku svůj krk, ježto v táboře se dala lehce najít ukradená jehla, natož takové prase. Soudilo se, že když heftlinci prase zapichovali, že se jistě neubránili nějaké krvavé skvrně. K bráně bylo přivedeno několik židů s krvavými bluzami. Všichni však byli za chvíli zahráni kopanci na svá místa, když se zjistilo, že je to krev z jejich nosů nebo z hlav po ranách, jež inkasovali při práci v táboře nebo v lomu.

Za další hodinu se ozval z megafonu opět hlas. Tentokrát hlas samého velitele tábora. Byla to jedinečná událost. Velitel sám do místního rozhlasu nikdy nemluvil. Pro velitele tábora to byla potupa, musel-li sám mluvit k vězňům. „Stalo se něco nebyvalého,“ zněl přiškrcený hlas, jehož majitel se zřejmě snažil, aby projev vyzníval co nejdrastičtěji. „Z chléva bylo včera v noci ukradeno jedno prase. Prase nemohl ukrást nikdo jiný než někdo z táborových vězňů. Je vyloučeno, že by byl mohl krádež spáchat jeden jediný muž. Bude to patrně celá zlodějská skupina. Dávám táboru půl hodiny ultimatum. Ten, kdo přijde, třeba je to i jeden z pachatelů, a prozradí nám nahoře, kam se prase podělo, nejen že nebude potrestán, ale bude bohatě odměněn.“

Jako vzdálené hučení splavu proběhlo zamručení mezi tisíci strávníky tábora. Polda Reitter se mírně pootočil ke mně, zíraje na věž, zda ho některý strážný nepozoruje, a zasykl:

„Kdo se přihlásí, bude odměněn – oprátkou !“

Opět půl hodiny napjatého očekávání. Blokané obcházejí nastoupené bloky. Dostali pokyny, aby slídili po stopách ukradeného prasete. V jejich vlastním zájmu. Račte rozumět. V zájmu celistvosti a neporušenosti jejich zadních částí těla. Pořádný blokan nemá v noci spát a má hlídat svěřené heftlinky, zda se v noci nevydávají do táborového chléva na lov krotkých prasat.

Všechno marné. Nepřihlásil se nikdo. A opět skřípe přiškrcený hlas s věže: „Ve stanovené lhůtě se nikdo nepřihlásil. Dobrá. Celý tábor tedy bude stát tak dlouho, až se přihlásí někdo, kdo se krádeže nějakým způsobem zúčastnil, nebo kdo je o ní nějak informován, nebo kdo má aspoň nějaké určité podezření.“

„Máme to tedy dobré. Čert nám byl dlužen to prase,“ zaláteřil tiše kolega Koch, který jako jeden z největších stál na pravém křídle naší řady.

„To tady budeme stát možná celou noc,“ připojoval vedle stojící přítel Matula. „Kdyby jenom tu noc,“ doplňoval skepticky Vidlák. „Chlapci, vzpomeňte si na Dachau, kolik tam zmrzlo židů, když museli stát celou noc a celý den za to, že někdo z venku utekl z práce. Dobře, že jsem si vzal na tělo deku. Jako bych to byl tušil...“

Bylo již daleko po poledni a pomalu se schylovalo k večeru. Mlha na apeláku začala houstnout. Nastoupené bloky, které vlevo od nás a za námi byly ráno ještě zcela viditelné, zmizely docela. Za chvíli mlha zhoustla tak, že jsme ani neviděli na věž, která byla od nás vzdálena sotva třicet metrů. Jak jsme takové počasí proklínali, tak jsme je zase vítali. Mělo jednu výhodu. Nebylo na nás od hlavní brány vidět. Tak jsme si mohli dokonce přešlápnout s nohy na nohu, vysmrkat se a tiše si šeptat se sousedy. Toho šeptání však bylo po několika prvních měsících celkem velmi málo. Jednak to bylo nebezpečné nejen pro dotyčného jedince, ale i pro celý blok, a pak měl každý v hlavě mnoho starostí, jak se daří doma těm, které jsme opustili onoho slunného 1. září, ani se nerozloučivše se svými drahými. Jak se jim teď vede? Co dělá naše práce doma? Pole, zahrady, obchody, kanceláře?

Do našich úvah začal šlehat sníh. Ostrý, bodavý jako pstruží chrup. Měl kromě toho ještě zvláštní nepříjemnou vlastnost, že šel z boku a zalepoval vždy jedno ucho. Vyfasovali jsme sice klapky proti omrzlinám, ale ty nám byly opět odebrány stejně tak jako všechny lágrové svetry a každému jedna pokrývka pro vojsko na frontě. Slyšte, lupnutí v amplionu. Zase nějaké hlášení. „Ptáci z protektorátu odstoupit.“

To bylo kromě propuštění jedno z nejpříjemnějších hlášení, které jsem za svého patnáctiměsíčního pobytu v táboře zažil. Odchod na blok, sledovaný tisíci závistivých pohledů ostatních vězňů.

Pánové u hlavní brány asi usoudili, že mezi „protektorátními ptáky“ bude asi sotva někdo, kdo by se byl zúčastnil lovu na prase. Proto nás pustili na blok. Nálada byla sklíčená. Nevědělo se, co bude dále. A hlad hlodal v útrokách nemilosrdně. Ve skřínce měl jen někdo tu a tam kůrčičku chleba, nedostižnou lahůdku, kterou šel sníst potajmu někam do ústraní, aby nedráždil ostatní. K večeru přišel dr. Neumann z pisárny s Jobovou zvěstí:

„Celý tábor nedostane jíst tak dlouho, dokud nebude krádež vysvětlena a dokud nebudou pachatelé v bunkru.“

Celý tábor stál toho dne na apeláku od rána až do tmy. Již toho dne zůstalo ležet na apeláku mnoho vysílených vězňů. Ale to byl teprve začátek velké tragedie, která se dostavila v dnech příštích a jež zůstane navždy hroznou

obžalobou nacistického režimu, jenž se svou hlásnou troubou Goebbelsem honosil vrcholnou evropskou kulturou a sociálním cítěním.

Příšera hladu.

Příštího dne ráno jsme zjistili, že správa tábora vězně z protektorátu nemíní zasáhnout nařízenou hladovkou, neboť jsme ke snídani obdrželi místo obvyklé odporne hnědé a hořké tekutiny polévku z minulého dne. Té polévky muselo zůstat obrovské množství, když den předtím celý tábor nedostal jíst. Polévka byla zkysaná. Dostali jsme ji potom ještě k obědu. Vydali nám také obvyklé hubené porce chleba. Ostatní vězni z tábora však nedostali vůbec nic. Ráno museli nastoupit k normálnímu sčítání a potom byli vyhnáni do práce. Těm, kteří vycházeli na práci z tábora, vyhrávala v hlavní bráně hudba. Nebyla nikdy čistá, ale toho dne to některým muzikantům již kiksalo. Také odcházející heftlinci nedrželi krok jako jindy.

Nikdo se tomu nedivil. Muzikanti a všichni ostatní heftlinci měli hrozný hlad. Zástupce velitele tábora se všemi šáry pozorovali odcházející. Jejich vzezření nasvědčovalo zdání, že čekají na některého heftlinka, který vyskočí z řady a vykřikne:

„To jsem já, co jsem zamordoval a sežral prase!“

Nestalo se však nic mimořádného. Vězni vyšli za bránu se zamračenými obličejí, kousající se do rtů hladem a vztekem. Naše protektorátní bloky se vrátili do svých ubikací k obvyklé čistce a úklidu. K obědu jsme dostali polévku ze sušené mrkve. Páchla a byla málo slaná. Ale lepší než ta zkysaná, jejíž zbytky zkonsumovala prasata ve chlévech.

Zatím došly z pisárny zprávy, že lagerälteste číslo 1 byl degradován, obdržel dvacet ran holí a byl zařazen na blok, kde potom vykonával funkci vedoucího bloku. To se stalo v rámci starého lágrového principu, že nejstarší tábora musí býti zdatný natolik, aby byl s to vyšetřit, kam se podělo ukradené prase, které není žádným kapesníkem, jenž se dá strčit do kapsy.

Kritického rána jsem čistil záchod. Oknem jsem viděl, že do lesa pod naším blokem vtrhlo několik skupin heftlinků, vyzbrojených různými nástroji. Po celý den se rýpali na všech možných i nemožných místech tábora, slídili v keřích, ve skladišti dřeva, kolem chlévů i koníren, doufající, že najdou někde zakopané prase. Bylo totiž veliké podezření, že prase ukradli a někde zakopali cikáni, aby je později, až se hladina vzrušení uklidní, opět vykopali a zhlkli.

Tato these nebyla nepravděpodobná, pokud jde ovšem jen o to, že cikáni by byli schopni sníst syrové maso již zahrávající. Sám na vlastní oči jsem viděl jednoho cikánského heftlinka, který se přehrabával v lágrovém smetišti nedaleko kuchyně a spouštěl do svých útrob jakési tenké provázky. Když jsem přišel blíže, zjistil jsem, že to byla syrová slepičí střeva z drůbeže, kterou šárové pro

svůj osobní blahobyt a pro kuchyň velitele tábora chovali rovněž uvnitř lágru blízko revíru. Měli tam dokonce celou farmu leghornek, krásných, malých bílých slepic, na které se většinou cikáni dovedli dívat přes husté drátěné sítě s velikou žádostivostí a vyplazenými jazyky.

Což slepičí střeva, to bylo skutečně nějaké maso. Ale ještě téhož večera jsem pod naším blokem viděl slídícího cikána, který pojídal rozmoklou lepenkovou krabičku od cigaret. Návrat z práce v druhý den hladovky byl již hrozný. Průměrně v každém třetím až desetistupu byl někdo nesen vězni, kteří, sami na pokraji zhroucení v důsledku hladu, sotva pletli nohama.

Když jsem se opatrně ohlédl, spatřil jsem obraz bídy. Samé přihrblé postavy se zažloutlými obličejí, oči rozšířené hladem, propadající se do obličeje. Dva dny již neměli vězni nic v žaludku. Při tom někteří z nich pracovali denně deset hodin v lomu. Židé a štráfka pracovali ovšem mnohem déle, zpravidla od svítání do soumraku. Na židovské bloky jsme s naší strany neviděli. Dostali jsme však zprávu, že již v druhý den hladovky padlo v lomu velké množství židů, jednak hladem, jednak kulkami z pušek strážných, když uštvaní a hladem položení volili raději smrt zastřelením než pozvolné umírání hladem. Ten, kdo chtěl skončit svůj život v lomu, rozběhl se mezi strážné. V tom mu nebylo bráněno. Sotva však přešel stanovenou čáru, třeskl jeden, dva nebo tři výstřely a byl konec. Večer si šárové v táboře vždy s posměchem sdělovali, kolik židů v lomu bylo toho dne „lebensmüde“ (unaveno životem).

Důkladné prohlídky v táboře, při kterých byl obrácen každý kámen, zůstaly bez úspěchu. Vězni mlčeli. Tábor hladověl již třetí den. Revír již dávno odmítal všechny „pacienty“. Smrt tam měla v oněch dnech hladovky hody. Vysílení a uštvaní vězni zůstávali ležet na blocích. Ráno museli býti nošeni ke sčítání na lavicích a jiných předmětech.

Třetí den hladovky.

Situace třetího dne byla již katastrofální. Tři dny nejíst. Byli jsme na bloku, tehdy jsme ještě nemuseli pracovat, veliký hlad jsme přesto měli. A to jsme fasovali chléb a řepnou polévku ! Jak hladoví asi museli býti ti, kteří se museli vláčet po celý den v lese, venku na silnicích, v lomu nebo v šachtách ! Když jsme nastupovali v třetí den hladovky, byli již cesty kolem nás posety heftlinky, kteří spadli a nemohli s místa. Druzí heftlinci jim pomáhali na nohy, byli však již zesláblí tak, že se svalili a leželi vedle vězně, kterému chtěli pomoci.

Situace na apeláku byla ještě zoufalejší. Každou chvíli to za námi těžce bouchlo, když se vysílený heftlink, nemoha se více udržet na nohou, svalil a udeřil hlavou do země. Nikdo jim již nepomáhal. Bylo to stejně zbytečné. Šárové kopali do ležících ubožáků. Mnohému přerazili kopanci žebra, aniž dosáhli nějakého výsledku. Předsíně bloků bližších i vzdálených byly plné

vysílených a zubožených vězňů. Očekávali jsme z rozhlasu, že bude učiněn konec tomuto nelidskému týrání a hromadnému vraždění nevinných lidí. Místo toho jsme z rozhlasu slyšeli, že velitel tábora zůstane důsledný a že vězni nedostanou nic jíst tak dlouho, až bude krádež vysvětlena. Toho dne, padající a s vypětím posledních sil vstávající, odešli vězni opět za bránu. Co se tam dělo, dověděli jsme se až později. Nám stačil pohled na vězně čtvrtého dne hladovky, kdy hned ráno při nástupu se válelo hned u našeho bloku několik desítek vězňů, jež později sbírali na nosítka heftlinci, zaměstnaní na revíru, který byl z hladovky vyjmut. Mrtvých bylo velmi mnoho. Nikdo je nepočítal. Stačilo jen, když byla hlášena čísla zemřelých, aby službu konajícimu šárovi souhlasil při sčítání početní stav vězňů. Čtvrtého dne hladovky byla dobrá polovina vězňů tábora se svými silami u konce. Při ranním sčítání na apeláku již více vězňů sedělo nebo leželo na zemi. Někteří se však ještě se sebezapřením dovedli stále udržet na nohou.

Velitel tábora byl jistě chlap otrlý. Byl by jistě dodržel slovo, pokud jde o vyhrůžku, že nechá celý tábor chcípnout hladem, dokud se něco nedozví o svém praseti. Když však vystoupil na věž nad hlavní bránou a viděl hrůznou spoušť, ve které kopance, rány do hlavy a jiné brutálnosti vyššího stupně nemohly zjednat pořádek, dal konečně rozkaz, aby heftlinci dostali opět jíst.

Bylo velmi mnoho vězňů, kteří zahynuli již během téměř pětidenní hladovky. Ale ještě více bylo těch, kteří později hynuli na následky, přivoděné většinou z ležení na zmrzlé zemi. Zápal plic hubily heftlinky nemilosrdně. Podle bilance, která se donesla k našemu sluchu z pisárny, vyžádalo si zmizení prasete při nejmenším 300 lidských životů.

Tři sta lidských životů za jednoho vepře ! To je unikát z německých koncentračních táborů a zároveň strašlivá obžaloba, která volá o pomstu. Nám, kteří jsme byli přímými svědky tohoto způsobu vraždění, nevymizejí nikdy z paměti strašlivé scény, jaké dovede vytvořit – hlad.

Logicky jsme uvažovali: kam se podělo prase ? Dospěli jsme k závěru, že je vyloučeno, aby byl někdo z hladových vězňů o tom praseti něco věděl. Neboť již druhého nebo třetího dne by byl, puzen hladem, přiběhl a případ osvětlil. Heftlinci, kteří byli ve stáji, z níž se prase ztratilo, dostali padesát ran holí a skončili prý svůj život v bunkrech.

A tak nám zůstala jen domněnka, že prase mohli ukrást jen strážní nebo šárové. Správa tábora při desetitisícovém stavu vězňů ušetřila za čtyři dny „stravu“, což činilo jistě slušnou částku, která vběhla do kapsy velitele tábora a jeho přísluhovačů. Vidlák, osvědčený humorista na naší světnici, udělal večer při obvyklém potlachu na kavalcích za touto aférou lakonickou tečku, věrnou a výstižnou:

„Pánové, on by nás ten lágrführer skrzevá to prase nechal opravdu všechny pochcípát. Ale tábor bez heftlinků nepotřebuje lágrführera a tak on proto dal raději zase táboru žrát, aby měl komu komandovat a nemusel jít na frontu...“

Smutné vánoce.

Vánoce v Buchenwaldě 1939 byly ve znamení hladu. Tábor doslovně zapadl ve sněhu. Udeřil veliký mráz, který dosahoval až 25 stupňů pod nulou. Veškeré komunikace zamrzly. Brambory v té době byly vysněnou pochoutkou. Naší denní potravou byla vařená sušená mrkev nebo řepa. V té době přišla radostná zvěst, že podle rozhodnutí z Berlína nám „čestným vězňům“ je dovoleno přijímat z domu měsíčně jeden balík ve váze do dvou kilogramů. Obdrželi jsme z tábora nálepky na balíky, které jsme v obvyklých týdenních dopisech odeslali, a těšili jsme se jako malé děti na první zásilku z domova.

Štědrý den v táboře se nijak nelišil od ostatních všedních, šedých a tíživých dnů. Dr. Toušek, velitel naší světnice, sehnal někde v táboře malý stromek, který jsme si s nemalou vynalézavostí vyzdobili. Pokud bylo lze, vytvořil si každý vánoční ilusi, k níž bylo v tomto prostředí opravdu zapotřebí nadměrné dávky fantasmie. S nadšením jsme uvítali táborový „vánoční dar“, to jest jeden komisařek. V životě jsem nepohlížel na kus chleba s takovou láskou jako o těchto vánocích. Ukrajovali jsme chléb po kousíčkách a vkládali jej do úst s nevýslovnou rozkoší, pečlivě dbající, aby nepřišel ani drobeček nazmar. Při tom jsme vzpomínali na ty „zlaté“ časy na Špilberku po zatčení, kdy jsme byli ještě „zajedení“ z domu, kdy se chléb válel na polici a každý si vzal podle libosti. Bylo mnoho těch, kteří si ke komisařku sedli, ukrajovali kousek po kousíčku a za nedlouho k své nemalé lítosti zjistili, že jsou s chlebem hotovi. Při tom se pak utěšovali, že mají po dlouhé době pocit jakési sytosti. Pokud se nemýlím, měli jsme na Štědrý den k večeři syrové kyselé zelí nebo okurek. Páter Heral z brněnského Petrova pronesl večer k ztichlé světnici jímavou řeč a tím byl program našeho Štědrého večera ve vězení vyčerpán.

Většina strážníků pak zalezla v „ledovně“, jak jsme v zimě označovali naši ložnici, pod příkrývky, a drkotajíc se zimou, snažila se zahřát myšlenkami na všechny ty, kdož v této chvíli zasedali doma k štědrovečerní tabuli, upírajíce zrak na místo toho, kdo chyběl. Navlékl jsem se, pokud to bylo možné, a vyšel jsem na blokovou pavlač. Stál tam již profesor Soušek z Brna. Nehnutě pozoroval oblohu, na které se mihotaly hvězdy. Zavedl jsem s ním hovor o situaci. Profesor Soušek byl vzácný, vyrovnaný člověk. Byl dokonalým němčinářem a vedl na světnici kurs němčiny, ve které mnohého z nás zdokonalil. Naproti v německém bloku zaznívala harmonika. Když ztichla, začali němečtí vězni zpívat sborem německou píseň vánoční „Heilige nacht“. Když jsem se s profesorem Souškem sjednotil ve směru, v kterém asi leželo Brno, přiložil jsem ruce k ústům a hlasitě jsem vykřikl: „Vám všem doma ve vlasti zdar!“

Dnes mi toto jednání připadá poněkud dětské a naivní. Ale tehdy jsem do něho vložil celou svoji duši a stesk. Profesor Soušek pravil vážně:

„Myslíš, že tě doma uslyší ?“

Odpověděl jsem: „To nemyslím, ale jaksi se mi ulevilo !“

Dveře na balkonu klaply. Připojil se k nám bývalý ministr dr. Markovič. Chudák, byl již tehdy vážně churav, ale stále věřil, že všechno pro nás dobře dopadne a že se vrátí domů. Osud mu to nedopřál, neboť později v táboře zemřel, ježto zde nebylo možností patřičné léčby. Zemřel předčasně, tak jako mnoho jiných dobrých Čechů z naší akce, za svého pobytu ve vězení marně hloubajících, co jim německá správa kladla za vinu, když je dala do tábora za ostnatý drát.

Mráz dotíral protivně do našich těl, špatně chráněných uniformami z dřevité vlny. Vrátili jsme se s pavlače do světnice. Panoval zde nezvyklý klid. Část osazenstva seděla u stolů, s hlavami položenými na rukou, a předstírala spánek. Okolo kamen seděla mlčky jiná skupina, naslouchajíc meluzině, prohánějící se komínem. Byl to jistě nejsmutnější Štědrý den v našem životě...

Naše novoroční píseň.

Dnů mezi vánocemi a Novým rokem jsme využívali k horlivému vyprošťování našeho bloku ze sněhu. Nabírali jsme jej lopatami, nakládali do trág a odnášeli nebo odváželi na vozíku za blok. Jídlonoši, kteří šli na Nový rok ráno do kuchyně pro „kávu“, sdělovali, že se pro sníh sotva dostali ke kuchyni. Jak jsme mohli očekávat zvenčí táborovou zásilku brambor, když jsme se sotva dostali ke kuchyni ! Řepy bylo však v táborovém skladišti dost. Avšak i řepa pojednou docházela. Poznávali jsme to z toho, že jí bylo v „polévce“ každým dnem méně.

Některým šťastlivcům již došly první balíčky z domova. Před Novým rokem jsem obdržel z domu sdělení, že vytoužený balíček mi byl již odeslán. Jak netrpělivě jsem jej očekával. Dočkal jsem se přece. Přišel až někdy koncem ledna. Salám, který v něm byl mimo jiné pochutiny, nad nimiž mi při pouhém pohledu plesalo srdce, byl však již úplně zelený. Nebylo divu, vždyť balík byl přes měsíc na cestě. Salám jsem však pečlivě oškrabal, omyl v horké vodě a snědl s náramným apetitem. Zdálo se mi, že jeho kvalita celkem neutrpěla. Očekával jsem však přesto stav, do něhož jsem upadl, když jsem snědl čtyři osudné porce zkysané řepy. Reakce se však neobjevila. A v duchu jsem začal žehnat zkysané řepě, kterou jsem si pravděpodobně žaludek vytrenoval. Na Nový rok dal náš blokan dr. Neumann o něco dříve rozkaz k nástupu před obvyklým sčítáním na apeláku. Pak vystoupil před seřazeným blokem, sňal čepici a pravil:

„Bratři, doufejme, že dnešním dnem vstupujeme do šťastnějšího roku než byl rok minulý. Přejí vám všem, a sobě pochopitelně také, abyste se co nejdříve vrátili k vašim rodinám a ke všem těm, kteří vás očekávají. Prosím vás všechny, abyste zachovali pevnou vůli a byli houževnatí jako dosud, neboť silou vůle se

lze přenést přes překážky na pohled nepřekonatelné. A nyní vás prosím, abyste sejmuli čepice a tiše zazpívali naši krásnou hymnu ‚Kde domov můj‘ pro zdar v novém roce.“

Přes čtyři sta vězeňských pruhovaných baretů letí s hlav. Na pokyn dr. Neumanna zaznívá mezi bloky velebný chorál české hymny. Staří vedle mladých, mnozí již s bílými hlavami, nedbajíce mrazu, zpívají tiše hymnu, při čemž se jim v mrazivém ránu kouří od úst. Zpívají tiše, přesto však zpěv budí pozornost v sousedním německém bloku. Okna na umývárkách a záchodcích se otvírají. Němci vystrkují hlavy, shlížejí na nás dolů a zbožně naslouchají. Dozpívali jsme. Čepice letí opět na hlavy. Mnohé oko je pohnutím vlhké. Ale v našich duších se rozhostil mír. V mnohém srdci vykvetla v tom novoročním jitra sladká naděje na brzký návrat do vlasti již osvobozené. Jak klamně byly tyto iluze. Kolik z takto snících kamarádů se nevrátilo již vůbec. Osud ostatních zůstává nadále velmi nejistý...

Večer téhož dne, když jsem se procházel před blokem, vyhlédl ze záchodu protějšího německého bloku německý heftlink, kterého jsem znal od vidění. Zdržoval se po celý den na bloku a myslím, že to byl blokový holič.

„Hej, kamaráde,“ volal, „co jste to ráno zpívali?“

„Kde domov můj!“

„To je vaše revoluční píseň?“

„Ne, to je česká národní hymna.“

„Ach tak, národní hymna. No, moc krásná píseň,“ pochvaloval. „Ale u nás na bloku se vykládalo, že je to buřičská píseň, taková revoluční, protože vy Češi prý jste velcí revolucionáři.“

Načež dodával: „No, myslím, že to bude pravda. Kdybyste nebyli revolucionáři, tak by vás sem gestapo nenacpalo...“

Ponechal jsem německého heftlinka jeho úvahám a šel jsem sdělit dr. Neumannovi, jaké divné zvěsti kolují o naší hymně. Trnuli jsme pak několik dní, aby z nás nahoře u brány pro zazpívání naší hymny neudělali vzbouřence, což by bylo znamenalo velmi mnoho práce pro šáry, operující s holí nebo býkovci, a velkou potravu pro lágrové bunkry.

Zde začít

S hladem do nového roku.

Vstup do nového roku 1940 byl ve znamení stálého hladu, který trval někdy do poloviny března, kdy se na našem jídelním lístku objevily konečně zase brambory. Celý leden, únor a březen byl řetězem úmorných dní, vlekoucích se do nekonečna, zejména v oněch dnech, kdy nám byla řepná polévka vydávána delší dobu již v devět hodin ráno. Tak jsme v těch devět hodin poobědvali, o něco později jsme snědli pětinku chleba a tím bylo naše „hodování“ každého dne vyčerpáno. Několikrát nás vyhnali na mráz do lesa tahat haluze s místa na

místo, jednou jsme také celý den nosili cihly na stavbu nových bloků. Již jsme si mysleli, že nás budou do práce honit denně, ale pak jsme zase zůstali na bloku a dívali jsme se, pokud to zamrzlá okna dovolovala, na siluety heftlinků, kteří se ploužili v chumelenici neb věčné mlze tábořem. Poznali jsme za svého pobytu v táboře, že je v něm mnoho zdatných ulejšáků, z nichž někteří podávali opravdu mistrovské výkony. Tak na příklad chodil na náš blok jeden „zelený“, který nosil plechovou nádobu, upevněnou na drátěném držadle. V nádobě měl vždycky kousek hašeného vápna. Tento heftlink tvrdil, že má zvláštní komando, to jest, že je pověřen sterilisovat domnělé bacily na záchodcích. Na našem záchodě se zdržoval zpravidla několik hodin, což nám nebylo nápadné, neboť jsme věděli, že kdo může, ten se v táboře uleje, při čemž ovšem nemálo riskuje, neboť když byl dopaden, znamenalo to výplatu u brány a většinou bunkr na víc. Ten „zelený“ s tím vápnem vydržel „houpat“ správu tábora celou zimu. Jednou ho však chytil šára, začal se zajímat blíže o ty „bacily“, pozval zeleného k bráně, a bylo veta po krásném komandu. Se „zeleným“, který se mi jednou při výpomoci při čištění záchodu doznal, že má „pouze“ šest trestů pro krádež, jsem se srazil v létě dole pod lesem.

„Tak co dělají bacily?“

Mávl rukou:

„Teď dělám na stavbě. Ty bacily mi přišli draho. Pětadvacet na zadnici. Ale vydržel jsem to. Možná, že kdybych byl musel v zimě do lomu, tak jsem tady už nepobíhal.“

O přebornictví různých lágrových pracovníků jsme měli příležitost se přesvědčit ještě v mnoha jiných případech. Ze stavebního komanda obdrželi dva heftlinci příkaz, aby do naší světnice přibili hotovou dřevěnou lištu, na které jsme věšeli pláště. Heftlinci, oba Němci, nám názorně ukázali, jak je nutno si v táboře vážít práce. Celé dopoledne zkoumali, v kterých místech by měla lišta viset. Odpoledne tuto dopolední práci revidovali. Druhého dne dospěli k přesvědčení, že předchozího dne nerozhodovali správně, a svou práci z předchozího dne zrušili. Celý den vyměřovali znovu. Teprve třetího dne slavnostně lištu přibili dvěma skobami. Učinili však tak teprve na výzvu zástupce našeho velitele světnice Vidláka, který za oběma heftlinky přišel a řekl jim to pěkně od plic:

„Kluci, podívejte se, vy tu práci děláte moc pěkně, jen co je pravda. My vám do té práce nechceme nijak zasahovat, ale máme přece jakýsi dojem, že přibíjet tři dny jednu lištu je rekord, který by mohl býti uznán v náš neprospěch. Já vím, že vás nikdo nekontroluje, ale kdyby do toho byl zasvěcen šára z našeho bloku a přišel se na vás podívat, mohli byste dostat na prdel a náš štuban by se přitom mohl docela lehce svézt. Tak to přibíjete a můžete se dřít zase na jiném bloku. Je jich tady 52, a když budete na každém tři dny, tak vám ten čas pěkně uteče, nepustí-li vás snad lágrkomandant zatím domů.“

Německý heftlink, který při tom přibíjení skob dělal „kápo“, nic nenamítal. Jen si vymínil, že si smí ještě na naší cimře zahrát s někým šach.

Na střeše našeho bloku dělali lágroví pokrývači-heftlinci nějakou opravu. Vchod na střechu byl nad hlavním vchodem na chodbě před světnicemi. Pokrývači v létě přišli s žebříkem, otevřeli poklop na půdu, vylezli po žebří nahoru, žebř za sebou vytáhli, poklop opět zavřeli a tím se za nimi zavřel také celý svět a nikdo o nich nevěděl. Když jsme se jich tázali, jak to, že jich při práci není vidět, smáli se a říkali:

„Opravdová práce v lágru je ta, kterou není vidět. My jsme, tak říkajíc, pracovníci neviditelní. Jsme zavřeni na půdě, nikdo neví, kde právě jsme, a kdyby nebylo toho hladu, dalo by se to na těch půdách vydržet, zvláště v létě. Překvapit nás nikdo nemůže, protože by si na nás museli šárové vzít parašutisty, ale ty potřebují spíše na ruské frontě a na Balkáně.“

Opravdu, ti lágroví pokrývači byli v tom ulejvání přeborníky. Ale jak se na jedné straně heftlinci ulejšvali, tak byli zase na jiných stranách přímo dřeni z kůže. Židé byli na tom špatně nejen venku v lomu, kde umírali hromadně dobrovolně i nedobrovolně, ale i v táboře samém, kde vykonávali nejhorší práce. Tak na příklad byli zapřaháni do vozů jako soumarové. Vůz měl až třicet postraňků a do každého byl zapřažen jeden žid. Když bylo blátivo, a to bylo v Buchenwaldu převážnou část roku, používali židé v létě na dopravu poražených kmenů obyčejných saní, které tahali po blátě jako po sněhu. Sami při tom zapadali až po kolena do bláta. Velení tábora pasovalo lidské tvory daleko pod úroveň zvířat. Židé padali v postraňcích jeden přes druhého. Na nohy jim pomáhaly rány a kopance šárů nebo arijských kápů. Židé totiž venku v práci, na rozdíl od všech ostatních vězňů, s výjimkou Poláků, neměli vlastních kápů. Káповé se chtěli udržet ve svém výsadním postavení. Proto museli do židů bušit ze všech sil, neboť protižidovský hněv šárů se mnohdy obrátil zcela snadno proti kápům, kteří dnes nosili pyšně pásku s nápisem „capo“, zítra však mohli býti klidně bez pásky v lomu nebo ve štráfce. V koncentračním táboře se zvláště osvědčovalo staré rčení, aby nebyl chválen den před večerem. Včera vydané rozkazy se mohly měnit v pravý opak během několika minut. To, co se včera zdálo nesmyslné, bylo třeba dnes realizováno. Veškeré dění v táboře bylo konglomerátem diametrálních rozporů. Tak na příklad velitel tábora v době, kdy tak strašlivě řádila mezi Poláky úplavice, byl dopoledne zachvácen jakýmsi návalem citu a zahnal celý tábor do postelí, aby se heftlinci zahřáli. Ještě téhož dne je zase vyhnal do 25stupňového mrazu.

Fasujeme dřeváky !

Snad v žádném koncentračním německém táboře se neničila obuv tak rychle jako v Buchenwaldu. Nejvyšší měrou přispívalo k tomuto ničení buchenwaldské klima, věčné deště a věčné jílové bláto, které nebylo lze dostat s bot, když jednou zaschlo. Jediným prostředkem na boty, který jsme z počátku fasovali, byl

jakýsi kolomaz, kterým se boty natírali, aby alespoň trochu zčernaly. Vynikající vlastností tohoto mazadla bylo, že hrozně páchlo. Když pak toto mazadlo v důsledku válečných poměrů došlo, umývaly se boty ve zvláštních betonových vaničkách, postavených před bloky. Stálým umýváním kůže ztvrdla, lámala se a podrážky od svršků upadly. Boty si bylo lze vyměnit na effektenkammer, ale obvykle si každý pohoršil, protože do těch „nových“ teklo víc než do starých.

A tak nám správa tábora začala vydávat někdy v lednu 1940 dřeváky. Vězni ve stolárně zhotovovali dřevěné „podrážky“, na které se přibíli svršky z rozpadnuvších se kožených bot. Jelikož se při výrobě „podrážek“ nedbalo na žádnou orthopediku, dřeváky, nepřizpůsobené chodidlu, strašlivě tlačili do šlapek, takže mnozí z nás sotva došli na apelák a zpět na blok. Opravdovým mučením pak bylo, když nás v těchto dřevácích vyháněli denně několik hodin „execírovat“. Sníh se lepil každým krokem na dřeváky, vrstva našlapaného sněhu na dřevácích rostla, takže každý krok na těchto „chůdách“ hrozil vykloubením nebo zlomením nohy. Mnoho vězňů si těmito dřeváky skutečně nohy vážně pohmoždilo. Jednu výhodu však dřeváky měly. Zespondu při věčném stání na apeláku nemohlo natéci dovnitř, nesahala-li voda nad silné dřevěné podrážky. Když pak náš celý blok nastupoval v těchto dřevácích ke sčítání, klapalo to tak hlučně, že se plašili vysoko nad námi kroužící draví ptáci, tvořící jakýsi symbolický doplněk tábora s jeho krvežíznivými a sadistickými šáry. Když docházely i tyto dřeváky, dala správa tábora svolení k tomu, aby si vězni napsali domů pro vlastní boty. Mnoha stům vězňů byly poslány z domova krásné lyžařské boty. Vězni se však z těchto bot dlouho netěšili, poněvadž jim je správa tábora zabavila s odůvodněním, že takové boty najdou praktičtějšího upotřebení na nohách vojáků na východní frontě. Konečně to docházelo tak daleko, že vězni chodili jen v jakémsi druhu pantoflí a většinou bez ponožek, neměli-li možnost dát si poslat nějaké z domova. Táborem šel jeden hlas, že lág svolil k zásilkám bot z domova jen proto, aby mohl skočit na boty lyžařské, které potřeboval pro vojáky na frontě. Případ typicky buchenwaldský !

Lágrový zvěřinec.

Po pravé straně hlavní brány těsně za ostnatým drátem, kterým probíhal proud o vysokém napětí, byl umístěn tak zvaný lágrový zvěřinec. Byly v něm všechny druhy cirkusových zvířat, hlavně medvědi, kteří byly chloubou tábora. Byly pro ně pořízeny cementové útulky, asi takové, jako v zoologické zahradě v Troji, s příslušnými hloubkovými příkopy, aby medvědi nemohli utéci. Šárové chodili ve volných chvílích k medvědům, bavili se s nimi a krmili je. Pozoroval jsem šárovskou zábavu kdysi v lednu z uctivé vzdálenosti. Krev se mi hnala do tváře, když jsem viděl, jak šárové hází medvědům chleba, dobrý chleba, za jehož kůrky bychom byli v té době platili každou cenu. Vzpomněl jsem si, že mám na

bloku ve své přihrádce malý krajíček, před kterým jsem utekl k večeru z bloku, abych odolal pokušení a nesnědl jej příliš brzy před spaním, ježto s hladem se spalo dvojnásob špatně.

Ježto jsem nebyl ochoten věřit, že zvěřinec by si byla správa tábora pořídila vlastním nákladem, pátral jsem po původu těchto zvířat. Z výpovědi těchto starých vězňů jsem se dověděl, že do Výmaru přijel jednou nějaký cirkus, takový menší podnik se stanem o jednom stěžni. Jeden člen souboru cirkusu se něčím provinil a byl okamžitě zavřen. Ostatní členové cirkusu se však prohlásili se zavřeným členem solidární, což mělo za následek, že byli zavření také. Medvědi i ostatní zvířata osiřela. Někdo se jich přece musel ujat. A tak přišel lágr snadno a rychle ke zvěřinci.

Pochybuji, že zvířata byla vydána majitelům, byli-li tito vůbec propuštěni někdy na svobodu. Neboť bylo známo, že správa tábora zásadně nepropouštěla na svobodu vězně, vůči kterým vznikly se strany státu nějaké domnělé právní závazky, lze-li vůbec mluvit o nějakém právu v koncentračním táboře vzhledem k heslu na bráně: Právo nebo neprávno, všechno pro vlast. Vždyť každému vězni, který byl propuštěn, byla ohledána hlavně zadní část těla, nejsou-li náhodou ještě nějaké stopy po táborové „převýchově“. Byl-li takový úkaz zjištěn, pak musel propuštěný vězeň setrvat v táboře tak dlouho, až všechny modřiny a podlitiny zmizely. Matně si vzpomínám na toho železničáře, který přišel v táboře o pravou ruku. Dostal se na svobodu? A žije vůbec?

Medvědi, kteří si v lágru osvojili divoké povahy šárů, pustili se jednoho dne do křížku. Výsledkem tohoto měření sil byla notná tržná rána, kterou utrpěl jeden z mohutných huňáčů na zádech. Správa tábora rozhlasem vydala svolání, je-li v táboře někdo, kdo by si troufal těžce poraněného medvěda vyléčit. Přihlásil se starosta Rosch, v civilu magistr farmacie, vězeň, který svou vysokou postavou a vystupováním si získal jakýsi respekt u šárů. Do očí se jim tvářil nesmírně vážně, aby vzápětí o nich pronášel drtivé úsudky, za které by ho byli šárové ihned pověsili, kdyby mu byli ovšem rozuměli. Rosch předepsal medvědovi jakousi hojivou masť, po které se medvědovi rána zavřela a zanedlouho zahojila. Rosch byl v očích šárů rázem „gemachter Mann“, dostal na rukáv pásek a dělal od té doby kápa u medvědů. Věru byly klikaté cesty mnohých Čechů v koncentračních táborech! Starosta Rosch se však již svobody nedočkal. Zemřel asi ve čtvrtém roce svého žalářování při anglo-americkém náletu na Výmar, kdy zahynulo několik set buchenwaldských vězňů.

Sbírka lidských kůží s tetováním.

Jak jsem již dříve uvedl, tvořili vězni v Buchenwaldu pestrou směs všech národů. Byla tu zastoupena všechna možná i nemožná povolání. Pathologické táborové oddělení, umístěné poblíž táborového krematoria, mělo v tomto

ovzduší veliké možnosti. Vězeň z naší světnice, učitel Nekvinda, navázal známost s jedním německým heftlinkem na patologickém oddělení. Občas se s ním scházel a muzicíroval s ním na housle.

Jednou večer, kdy se na kavalcích před spaním řešily denní události a provětrávaly nejnovější táborové „latriny“, pozvedl svůj hlas učitel Nekvinda, který se jinak obyčejně zdržoval veřejné debaty. Všechno ztichlo, když pravil: „Pánové, dnes jsem viděl opravdu něco nebývalého.“

Odněkud padl vtip:

„Nebyl to snad nějaký šára, který pozdravil heftlinka?“

Nekvinda pokračoval:

„To není žádný vtip. Viděl jsem pořádný balík lidských kůží. Ty kůže byly preparované a bylo na nich vesměs všelijaké pestré tetování. Ptal jsem se Němce, co je zaměstnán na patologickém oddělení, jak se ty kůže získávají. Řekl mi, že německý lágrový vedoucí patologického oddělení si přijde vždy prohlédnout lágrové nebožtíky. Každému prohlíží ruce, prsa, záda, stehna a lýtka, nemá-li na těchto částech těla nějaké tetování. Pátrá prý však jen po opravdu umělecky provedeném tetování. Takové obyčejné a primitivní tetování ho nemůže nadchnout. Když se mu skutečně nějaké tetování zalíbí, popadne skalpel a kůži s tetováním s dotyčné části těla vyřízne. Na patologickém oddělení se pak kůže připravují, aby vydržely. Vypadají opravdu jako pokreslený pergamenový papír.“

Tuto zprávu jsme vzali na vědomí se smíšenými pocity, ale bez jakéhokoliv vzrušení, ježto v podstatě šlo jen o jakýsi detail, příznačný pro poměry v koncentračním táboře, v němž smrt slavila v určitých obdobích opravdové orgie. Kterousi neděli jsem se vypravil do blízkosti krematoria. Prohlídku jsem si mohl dovolit, ježto byla taková hustá mlha, že nebylo vidět dále než na dvacet kroků. Od brány ani s věží mne tudíž nemohl nikdo pozorovat. Bohužel, vrata krematoria byla zavřena. Krematorium samo mělo vzhled malé kaple. Veškeré zařízení nasvědčovalo tomu, že jde o opatření krajně nedokonalé. Bylo jistě pravdivé, když se tvrdilo, že spalování je naprosto mizerné, ježto se provádělo pro nedostatek nafty koksem a uhlím a když nespálené lidské hnáty a kosti musely býti heftlinky při spalování zaměstnanými drceny kladivem, aby se „popel“ vešel do malých bedniček, jež pozůstalí dostávali poštou jako poslední táborovou upomínku na svoje drahé. Hned vedle krematoria byla nově zřízená pitevna. Záclonkami v oknech bylo lze vidět pitevní stůl a nad ním skříňku s různými lékařskými nástroji. Moje přehlídka byla přerušena nějakým německým heftlinkem, který pozoroval můj zájem. Aniž by se byl zastavil, procedil ke mně skrz zuby:

„Člověče, hled' se odtud ztratit. Víš, co by tě to stálo, kdyby tě tady nachytl nějaký šára?“

Později již nebylo možné dostat se blíže ke krematoriu, ježto bylo obehnáno drátem. V okolí byl zřízen jakýsi malý sad. V zimních měsících se z krematoria kouřilo ve dne v noci. Mrtvoly se spalovaly po desítkách, ježto v té době by

nebyli se spalováním jinak nikdy hotovi. Šibeniční lágrový vtip, že cesta z tábora na svobodu vede komínem tohoto krematoria, se stal časem tak otřepaný, že se již nenacházel odvážlivec, jenž by se byl k tomuto nechutnému vtipu uchýloval.

Jaro v Buchenwaldu.

Jaro v Buchenwaldu se probouzelo těžce k životu. Leden byl již dávno pryč, minul únor, ale sněhu bylo v táboře stále dost. Teprve v dubnu se začaly ztrácet hromady sněhu, měníce se v bezednou břečku, jež vysychala úplně až v letních měsících. Stačila však malá sprška, aby se tábor opět topil v mazlavém, dotěrném a těžko odstranitelném blátě, po kterém se dalo klouzat v dřevácích jako po ledě. Dobrovolně se neklouzal nikdo, neboť bylo dosti pádů nedobrovolných, po kterých nebolela ani tak případná boule na hlavě, jako čištění dřevěných kalhot nebo kabátu. Nálada se do jisté míry zlepšila tím, že nám již pravidelně docházely měsíční balíčky a že vůbec s nadcházejícím jarem se vlévala síla a naděje do našich těl, zdecimovaných po zimní „řepné kuře“. V prvních dubnových dnech si sluníčko začalo prorážet okna do buchenwaldské mlhy, ba v některých dnech bylo chvílemi vidět již do okolních údolí, která byla po celou zimu ponořena v neproniknutelnou mlhu.

Hned, jakmile zmizel sníh, začaly se upravovat silnice u spodních nových bloků. Přispívali jsme vydatně ke stavbě silnice před naším blokem. Vyfasovali jsme kladiva, chránítka na oči a tloukli jsme před blokem šterk. Pod zdmi bloku v průčelí jsme si zřídili zahrádky, do kterých nám květinová semena dodali heftlinci z lágrové zahrady. V živé paměti mám generála Matěje Němce, který s obzvláštní pílí bušil kladivem do šterku, nebo ředitele zlínských škol Vlčka, našeho kuchyňského odborníka, který byl ve výrobě šterku rovněž přeborníkem. Vlčkovi mnozí z nás vděčí za různé recepty, na příklad také za poučení, že je vyloučeno uvařit z rybích kostí chutnou polévku. Však nám také Vlček odešel někdy na jaře v roce 1940 s několika jinými šťastlivci z naší světnice, jako byl na příklad profesor Houdek, a brzy po něm prof. Soušek z Brna. Profesor Kroha z Brna byl propuštěn tak, že přišel domů zrovna na 1. května. Večer na kavalcích nám bylo po jeho odchodu velmi smutno. Obecně jsme se shodli v tom, že to byl jistě nejradostnější 1. máj, který náš dobrý Jiří Kroha ve svém životě kdy zažil...

Trapné zážitky.

Jarní sluníčko zapůsobilo na mnohého z nás tak mocně, že slevili z obvyklé opatrnosti, hlásající, že není moudré nevyhýbat se šárům, hýřícím často nápady, jež vesměs nemohly jít heftlinkům k duhu. Vězeň Růžička, ředitel továrny na fezy ze Strakonice, se domníval, že poblíž lesa na jednom pařezu je místo zcela bezpečné. Stáhl si s těla košili, posadil se na pařez, zavřel oči a vydal své vyhublé tělo na pospas blahodárným horským slunečním paprskům. Pojednou se ozvaly kročeje. Před Růžičkou stál šára. Situace byla trapná. Růžička vyskočil a snažil se zachránit situaci tím, že srazil „kufry“, připažil a stál před šárou jako svíčka. Šára přistoupil k Růžičkovi a pravil:

„Brýle dolů !“

Ředitel Růžička si brýle sňal s očí. Načež se šára rozmáchl a uhodil Růžičku silně dvakrát do tváře, až se zapotácel. Pak se bez další poznámky vzdálil. Od té doby se nikdo z nás v lágru na šárům lehce přístupných místech neopaloval. Jako rybář jsem si kouzlil šáry vždy jako štiky, okouna, velkého jelce nebo candáta. Pozoroval jsem ve vodě často tyto dravce, jak jdou za malými rybičkami, které prchaly v pudu sebezáchrany tak rychle, až na hladině svými těly často vytvořili jakýsi gejsír. Tentýž pocit jsem měl, když jsem viděl v uličce kráčet ve větší vzdálenosti nějakého šáru a jak se před ním heftlinci rozprskávali na všechny strany. V táboře, bohužel, jsem byl nucen rovněž hrát úlohu takové rybičky, ale neztrácel jsem nikdy naději, že ze mne jednou bude sumec, který zle zařadí mezi darebáky, honosícími se odznakem umrlčí lebky, tak symbolické pro činnost drábů zbraní SS !

Vězeň tajemník Lysý přišel jednoho jarního dne zvenčí. Držel se za obličej a jeho vzezření nasvědčovalo tomu, že byl stížen bolestí zubů, v lágru to krajně nepříjemnou záležitostí vzhledem k tomu, že od doby propuknutí bolesti se mohl dostat na ambulatorium, podle stavu přihlášek, až za čtvrt roku. Lysý se svou záležitostí nedělal žádné tajnosti. K domnělé bolesti zubů pravil:

„Tak vám jdu kolem revíru po úzké cestičce. Najednou jde proti mně šára. Už jsem neměl možnost obrátit nebo skočit bokem. Chytil mne za rameno, vedl mě k tabulce a ptal se mě, zdali umím číst. Povídal jsem, že německy neumím. Praštil mě do obličejce, abych prý si pamatoval, že ta cesta není pro heftlinky. Lidičky, to byla rána, měl jsem dojem, jako by mě kopl kůň. Na štěstí mě ten grázl udeřil z boku v místech, kde mám stoličky. Po ráně zpředu bych teď měl jistě všechny přední zuby venku !“

Takových a podobných příhod bylo velmi mnoho. Celkem vzato to byl mírnější způsob německé lágrové převýchovy. Vůbec bylo veliké podivení nad tím, že šára žádal napřed ředitele Růžičku, aby sňal brýle, a že ho teprve potom insultoval, neboť několikrát jsme byli u brány svědky toho, když byl obličej heftlinka rozbit úplně i s brýlemi. Střepiny skel jednou zranili šáru na ruce. To ho rozzuřilo tak, že kopal heftlinka do břicha a do kolen tak dlouho, až spadl na zem. Ležícímu pak zasadil ještě další kopance do žeber a odešel, aby si smyl, jak vykřikoval, „prasečí“ krev s rukou. Vůbec u brány jsme byli svědky vzrušujících událostí ve chvílích, kdy jsme si chodili k „poštmistrovi“ pro došlé

balíky. Tak jsem byl svědkem jedné výplaty býkovcem, prováděné jen deset kroků ode mne. Tlučen byl právě nějaký politický heftlink. Přinesl si sám „výplatní“ stůl, bez pobízení vložil do jeho prohlubně své tělo, a strašlivých deset ran, po kterých byla kůže na zadnici absolutně rozsekána, snesl bez jediného vzdechu. Naproti tomu jsem byl svědkem jiné výplaty obyčejnou holí. Vypláceným byl cikán, který řval tak ukrutně, že to šáru dopálilo a proto mu ještě tři rány přidal. Po výplatě každý vyplácený heftlink stával u brány až do večera.

Stanový tábor vedle apeláku, ve kterém v zimě zahynulo mnoho set Poláků, byl před jarem zlikvidován. Poláci šli konečně na blok, kde měli z počátku tak zvaný „schonung“ (šetření). Zase obzvláštní projev sociálního citění. Poláci byli po celou zimu mučeni hladem a mrazem. Když jich dobrá polovina zahynula za bestiálních okolností, dostali ti, kteří tyto strašlivé poměry přežili, pojednou „schonung“ ! Jeden z mnoha lágrových paradoxů, v nichž smrt kráčela často s životem ruku v ruce pro výsměch všem zákonům a zvykům, létajícím v táboře doslovně jako hadr na holi.

Zákaz českých novin v táboře.

V Buchenwaldě nám bylo dáno někdy před vánocemi povolení, že si můžeme dát zasílat do tábora české noviny. Radost, kterou jsme z toho měli, netrvala dlouho. Vyšel zákaz, že české noviny do tábora nesmějí přicházet. Zákaz nebyl ničím odůvodněn. Mezi Němci v táboře se však povídalo, že „ptáci z protektorátu“ mají stále nějaké dobré informace. Táborová fízlové to za tepla donesli šárům. Přišlo to k veliteli tábora a byl konec českým novinám. Zato jsme si mohli předplatit jakékoliv německé noviny. Odbíral jsem denně časopis „Thüringer Zeitung“, který vycházel ve Výmaru a měl nejčerstvější zprávy.

Bylo mezi námi ovšem velmi mnoho vězňů, kteří německy uměli velmi málo... „Dělali“ jsme pro ně denně na světlici „noviny“. Z počátku přicházel ze světlice „A“ kolega Peroutka, který překládal zajímavější zprávy přímo z německých listů. Peroutku to však brzy unavilo a tak zpravodajskou funkci převzal na naší světlici profesor Loubal, kterému jsem vypomáhal různými překlady z německých listů. Děláním „novin“ patřilo do rámce denních přednášek, jež jsme pořádali na světlici, při čemž se přednášelo o všem a ze všech oborů. Nejvíce poutával svými přednáškami generál Husák, při jehož líčení sibiřské anabase napínali sluch i pesimisté, kteří jinak tvrdili, že přednášky jsou dobrým uspávacím prostředkem.

V „Thüringer Zeitung“, pamatuji se, byly zajímavé zprávy, které se asi sotva dostaly do protektorátu. Němci vůbec řídili tiskovou agendu tak, aby byly dělány noviny lokálně. V prvé řadě tím sledovali účel, aby se v jiném kraji nedověděli, jakých nehorázností se nacisté dopouštěli v kraji sousedním, to jest,

jak tam střílejí nebo stínají své spoluobčany, aby si v národě udrželi „jednotné mínění“.

Holandští milionáři v táboře.

Válečné události byly v táboře sledovány s velikou pozorností. Bylo to zcela pochopitelné, neboť s jejich vývojem byla spojena otázka naší svobody. Pomalu jsme se již smiřovali s myšlenkou, že v táboře budeme vězněni až do konce války. Každý ovšem v koutku duše choval naději, že bude propuštěn dříve, neboť tu a tam z našeho středu odcházeli jednotlivci, kterým byly vyřízeny příznivě žádosti o propuštění, podané doma ve vlasti německým úřadům. Zůstane navždy tajemstvím, jak se postupovalo při posuzování těchto žádostí, neboť byli propouštěni jednotlivci, kteří se zabývali profesionálně politikou, zatím co mnohdy lidé indiferentní, staří a neduživí byli drženi v táboře z důvodů nepochopitelných.

Bylo to stejně tak záhadné jako okolnost, z jakých důvodů byl kdo zatčen. Všeobecně se tvrdilo, že „papoušek tahal planety“. V první řadě se však při zatýkání „rukojmí“ dbalo toho, aby šlo o lidi veřejně činné a ve svém okruhu velmi populární, takže zatýkání mělo především poslání odstrašující. Po odchodu řady našich přátel jsme o propuštění logicky uvažovali a dospěli jsme k závěru, že na aktech některých vězňů budou slabší nebo silnější poznámky o nebezpečnosti toho neb onoho vězně a že s touto „silou“ byla spojena otázka propuštění. Ve všech případech to však také nesouhlasilo. Na naší světnici bylo několik politických tajemníků, z nichž na příklad byli propuštěni asi po 20 měsících Lysý a Hanák z Brna (Hanák po třech letech vazby), zatím co jiný politický tajemník, Leopold Reitter, který na schůzích nikdy nemluvil a byl spíše jakýmsi interním pracovníkem, veřejně téměř vůbec nevystupujícím, se z tábora nedostal ani po celé serii žádostí, odůvodněných a za daných možností nejlépe podepřených.

Zhroucení Francie nás hluboce ranilo. V obsazení Francie a všech západních zemí Německem jsme spatřovali nesporně prodloužení války a tím také prodloužení našeho pobytu v koncentračním táboře, velikém tělesném a duševním popravišti. Pád Francie zvláště zapůsobil na generála Husáka, který se od té doby stal zamlklým. K dovršení všeho byl stížen ještě chronickým krvácením z nosu. Trpěl velmi tělesně, ale jeho duch zůstával stále nezlomen, i v dobách pozdějších, kdy byl vláčen po jiných německých kriminálech. Z naší světnice byl v té době odvolán k bráně ředitel brněnské vodárny inž. Beneš a od té doby jsme ho již nespátřili. Teprve později došla zpráva, že je ve vězení ve Vratislavi a že tam zahynul.

Po skončeném německém tažení na západě byl jednoho dne vyklizen protějščí německý blok. Přišli heftlinci z „baukomanda“ a začali celý blok obtáčet

ostatným drátem. Byla to v táboře událost ojedinělá. Jakýsi malý koncentrační tábor ve středu koncentračního tábora samého. Na vysvětlení jsme dlouho nečekali. Při nástupu k večernímu sčítání jsme spatřili několik desítek elegantních mužů, stojících u brány. Byli mezi nimi také chlapci. Z pisárny přišla informace: Holanďané ! Většinou milionáři z Holandské Indie. Když jim tam došla zpráva, že padlo Holandsko, nemeškali a vsedli na nejbližší lodi, aby se přesvědčili o osudu svých rodin v mateřské zemi. Když připluli do Holandska, čekalo na ně již v přístavu gestapo, pozatýkalo je a dopravilo do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Skoro všichni byli přivezeni z Holandska do Buchenwaldu autokary.

Ani holanďtí milionáři neměli protekci. Obdrželi jako ostatní heftlinci vězeňské uniformy, vězeňská čísla na prsa a na pravou nohavici kalhot. Nemuseli však chodit k dennímu sčítání na apelák. Šára, který byl přidělen k holandskému bloku, chodil denně dvakrát do zadrátovaného bloku a sčítával milionáře. Kotle s polévkou nosili Holanďanům židé, kteří z toho měli radost, neboť Holanďané z počátku odmítali úplně vězeňskou stravu, na kterou vyvalovali oči. Kromě židů brousilo okolo holandského bloku také mnoho jiných hladových heftlinků, kteří čekali na to, až budou Holanďané vracet plné kotle řepné nebo mrkvové pochutiny, která pro vyhladovělé ostatní staré vězně byla ovšem vždy lahůdkou. Při nejmenším vyplnila aspoň na chvíli břišní dutinu. Když jsem z tábora po patnácti měsících odcházel, byla veliká část holandských milionářů stále ještě za dráty, neboť jich bylo během léta 1940 propuštěno jen několik.

Holandským milionářům byl přidělen šára s „telecí hlavou“. Holanďany nekopal. Nečinil to z toho důvodu, že holanďtí milionáři zamávali šárovi, často se kymácejícímu následkem nemírného požívání alkoholu, penězi před nosem, a šára byl „jejich“. Věc však nezůstala utajena. Šára s „telecí hlavou“ zmizel a později se donesla do tábora zpráva, že byl degradován a odsouzen do žaláře na tři roky za to, že se dal podplácet od heftlinků. Zároveň se šarou zmizel jeden politický heftlink, který byl přidělen Holanďanům k ruce. Také se více nevrátil. Tvrdilo se, že zhynul bíděně v lágrovém bunkru, neboť prý dělal šárovi s „telecí hlavou“ jakéhosi prostředníka a od Holanďanů přijímal také peníze. Krátce předtím jsem ještě s tímto heftlinkem hovořil. Říkal mi kromě jiného toto: „Holanďané jsou moc správní kluci. Za jejich miliony by se mohlo koupit půl Německa. Jeden mi slíbil, že mě vezme po válce na Jávu a udělá tam ze mne správce plantáže.“

Načež vytáhl z kapsy tlustý holandský doutník, který obdržel od dotyčného mecenáše, zapálil jej a labužnicky začal odfukovat kouř. Za několik dní se ovšem truchlivě rozplynuly jeho iluze a správcování na Jávě v bíděnou smrt v bunkru. Kouř z holandského doutníku byl vystřídán smrdutým dýmem krematoria...

Když jsme nastupovali denně ke sčítání, Holanďané stáli vždy za dráty. Pozorovali nás a mávali nám pravicemi na pozdrav, neboť záhy byli o nás

informováni. S Holanďany jsme však mluvit nemohli, neboť na ostatném drátě u vchodu visela tabule s nápisem, že se s těmito vězni zapovídá pod nejpřísnějším trestem mluvit. Ostatně po čase se taková tabule octla na českých blocích. Také my jsme byli oficiálně izolováni od celého tábora. Ve skutečnosti jsme se však s nimi stýkali ovšem dále, s výjimkou cikánů a zlodějů.

Česko-holandské sblížení.

Jednoho krásného večera se nás sešlo několik zpěváků. Posadili jsme se blízko holandského bloku na zábradlí a zpívali jsme české národní písně. Zpěv zaslechlo několik Holanďanů, kteří vyběhli z bloku. Postavili se k ostatnému drátu a napjatě naslouchali. Za nimi přišli další. V malé chvíli stál za dráty celý holandský blok, naslouchaje českým melodiím. Každou píseň odměňovali v přestávkách nadšeným potleskem. V očích některých Holanďanů, mezi nimiž byl také vysoký duchovní v bílém kněžském rouchu, spatřili jsme slzy. Zpívali jsme tak dlouho, dokud se neozvala píšťala staršího tábora, dávající signál k odchodu do bloků. Dr. Neumann, který se zúčastnil rovněž našeho zpěvu, prohlásil při odcházení do bloku, že tento večer bylo lze prohlásit za česko-holandské sblížení. Nejen Holanďanům, ale také sobě jsme vezpívali do duší tajnou naději na osvobození naší vlasti od cizácké nadvlády, která bezohledně zničila štěstí tisíců a tisíců evropských rodin, nehledíc na ztrátu statků kulturních, podle německého tvrzení „zabezpečených“, ve skutečnosti prostě ukradených. Kam Němci vstoupili, tam bylo lze jejich příchod srovnávat se vstupem kobylek, které vyžraly všechno, co se dalo. Jen si vzpomeňme na příchod německého vojska do Brna. Ze všech obchodů rázem zmizely zásoby kufrů, které vojáci kupovaly hromadně, vycpávali je dobrým, poctivým českým zbožím, koupeným za nadiktovaný kurs marky, a kufry posílali rodinám a známým do říše. Goebbelsova propaganda při tom měla tolik drzosti, že vydávala úřední zprávy o zboží, které říše posílá do protektorátu, při čemž německá sociální spravedlnost vypadala v protektorátě ve skutečnosti tak, že Němci u nás fasovali věci, kterých se Čechům nikdy nedostalo, nebo měli „zvláštní přiděly z říše“. Všechno však bylo uloupeno u nás. Němci měli žaludky úměrné s Goebbelsovou „plechovou hubou“. V koncentračním táboře však byla sociální spravedlnost úplná. Vařenou řepu pojídal stejně Čech jako Němec. Z toho lze tudíž vyvodit, že absolutní „sociální německá spravedlnost“ se vyskytovala pouze v německém kriminálu...

Sokolové cvičí !

Jarní práce v táboře vykazovaly veliký pokrok. Spodní ulice mezi bloky, které ještě na podzim tonuly v blátě, byly dohotoveny. Když jsme na podzim přišli do bloku č. 47, stál na jeho jižní straně bukový les, jehož větve nám nakukovaly do oken. Tento les pod ranami sekyr rychle mizel, ve světnici se nám rozsvětlo a na vykáceném místě se začalo rodit – fotbalové hřiště. Ano, velení tábora mělo „pochopení“ pro sport. Pochopení spočívalo v tom, že v táboře nebo v blízkých kasárnách mívali páni šárové a důstojníci SS službu, kterou si bylo lze zkrátit pohledem na zmatené pobíhání špatně živených heftlinků, projevujících svou vůli k životu mizernou hrou, která byla paskvilem kopané.

Vedle fotbalového hřiště byla postavena hrazda, pro šáry věc nepříliš známá. Některý z nich se doslechl, že mezi „ptáky z protektorátu“ jsou tak zvaní Sokolové, velezrádci, kteří umějí na hrazdě předvádět pěkné kousky. Šárové to řekli oficírům, a tak si jednou skupina těchto „smrtihlavů“ vyvolala nejlepší české cvičence z našich bloků a kochala se pohledem na jejich veletoce a jiné cviky. Nakonec se jednoho Sokola, který nejlépe cvičil, otázali, proč je zavřen v koncentráku. Když prohlásil, že to opravdu neví, zakroutili hlavou na znamení nedůvěry. Načež se jeden šára sprostě zachechtal, odplivl si a pravil: „No, tys byl jistě zavřen za to, že tak pěkně cvičíš na hrazdě !“

Vpravo dole za naším blokem začali Poláci kopat základy další řady nových bloků. Scény, které jsme opatrně pozorovali oknem, nelze ani vypsát. Bylo asi v nepsaném jízdním řádu pro šáry, že pro pojetí normálního výkonu denní služby patří týráním lidí nejsurovějším způsobem. Viděl jsem, jak šára vytrhl Polákovi z ruky lopatu a rozbil mu ji o hlavu. Pobitý zůstal ležet v tratolišti krve. Běda tomu, kdo by mu byl přišel na pomoc. Jindy se šára vrhl na některého Poláka, povalil ho na lopatky a cpal mu do úst hlinu. Když se Polák zpečoval otevřít ústa, začal ho škrtit nebo vytáhl pistoli a její ústí tiskl Polákovi ke spánku. Jednou jsem dokonce viděl, že vyhlédnutá oběť musela skočit do prohlubně a jiní Poláci museli svého kamaráda zaházet hlinou až po krk, takže se dusil. Vyprostili ho na příkaz šárův teprve tehdy, když přestal jevit známky života. Přímo před naším blokem, když se stavělo fotbalové hřiště, povalil šára heftlinka na zem ranou do břicha, načež svou okovanou botou tlačil heftlinkovi tvář ústy do bláta. Takových a podobných strašlivých surovostí bylo v táboře denně na tisíce, při čemž nějaká zlomená ruka, noha nebo žebro nehrálo vůbec žádnou roli. Zmrzačený byl odnesen na revír nebo se tam doplazil případně s vypětím posledních sil sám. Hodili ho na postel, a chlape, koukej, abys byl zdravý, tolik mrzáků v táboře čeká na tvou postel. Zlomená ruka nebyla překážkou v práci. Na revíru přiložili zraněnému destičky a těžce zmrzačený nebo zraněný musel od rána do večera nosit kameny v jediné zdravé ruce.

Zástupy zkrvavených židů.

Na revír zrána chodili v obrovském houfu židé, většinou s obvázanými hlavami. Není jistě přehnáno, když prohlásím, že 99% těchto zranění bylo způsobeno šáry nebo nelidskými německými kápy venku v lomu nebo jindy v práci. Když tak táhli židé zrána na revír, šel jsem jednou za nimi. Cítil jsem zápach čerstvé krve, která většinou zraněných prolínala přes nedostatečné papírové obvazy. Na revíru se ovšem nikdo netázal, jak a kde zranění utrpěl. Zejména se na to nikdo neptal židů, v táboře nejubožejších tvorů. V naší akci byl jeden vysoký důstojník židovského původu. Pamatuji se na něho ještě z Dachau, kde zaujal moji pozornost svým vojáckým postojem a vystupováním. V Buchenwaldu přišel tento důstojník na židovský blok. Když jsem ho pak spatřil asi po osmi měsících, nechtěl jsem věřit svému zraku, že tento kostlivec, potažený kůží, je onen zdravím kypící člověk, jak jsem ho ještě znal v Dachau. Pochybuji, že by byl ještě dnes živ, stejně jako všichni ostatní židé, kteří byli zatčeni současně s námi v protektorátě. Týrání bylo nelidské a ani přes největší odolnost židů, s jakou snášeli všechny útrapy, nedalo se týrání dlouhou dobu vydržet. Vězni, kteří se vrátili později, říkali, že větší část židů z Buchenwaldu byla převezena do Osvěčimi, což nebylo ve skutečnosti ničím jiným než poukázkou do krematoria, bylo-li v tamním táboře vůbec nějaké.

Práce v táboře probíhala, jak se mezi námi říkalo, čistě „lágrově“. Znenadání se na některém místě v táboře začaly kopat základy. Když byly dva metry hluboké, přestalo se kopat a vykopané díry se zase začaly zahrabávat. Celý podzim 1939 a až do léta 1940 byla v táboře budována jakási stanice na čištění splašků s příslušnou kanalisací, která se táhla napříč lesem severní strany tábora. Když měla být stanice uvedena v provoz, zjistilo se, že vůbec nefunguje. Velitel tábora škaredě láteřil, dal vedoucím heftlinkům v „baubureau“ vyplatit na zadnice obvyklou táborovou kvotu „uznání“, načež stará stavba byla rozhozena a začalo se pracovat od repetice. To jsem již v táboře nebyl. Bylo to již v třetím roce, kdy byla zavedena nucená práce pro veškeré heftlinky v táboře, tedy i pro „čestné vězně“ z protektorátu, polské kuráty i pro holandské milionáře včetně Srbů, Charvátů a Rusů, kteréžto národnosti rozmnožily v táboře národnostní galimatyáš, zvětšující se vždy v oněch dnech, kdy Německo přepadlo další zem, vzepřevší se nacistickému teroru.

Náš dobrý brněnský přítel, starosta inž. Dr. Spazier, který ztratil v táboře jako valná část ostatních vězňů většinu zubů, uchytil se jako zahradnický pomocník, později pak měl obdržet ještě lehčí komando, kterým bylo látání ponožek. U této práce se sešel s bývalým ministrem dr. Zadinou a jinými českými veřejnými pracovníky, kteří pro slávu, velikost říše a hlavně dryáčnický hlásanou novou Evropu látali ponožky pro zloděje. Tak vypadal v koncentračním táboře venku hlásaný sociální evropský řád. A zatím co německá propaganda rozšiřovala do světa lži o hromadných vraždách Poláků v Katynu a Vinnici, při čemž ovšem těmto zprávám žádný Čech nevěřil, hynuly v nescíslných koncentračních táborech v Německu a ve všech evropských zemích Německem obsazených tisíce lidí, jejichž jediným hříchem bylo, že milovali svou vlast, za kterou

dovedli umírat s hlubokým opovržením k okupantům ve svém srdci, skrývajícím do posledního dechu života naději, že všechny tyto německé zločiny, všechna ta zvěrstva na desetitisících bezbranných ubožácích budou jednou pomstěna a že všechny evropské národy Německem zotročené budou moci zase svobodně vydechnout. Běda poraženým. Na východě začíná již svítat. Sovětská hrdinná armáda zastavila německého loupežníka, který se při svém přepadení Ruska dostal až na Kavkaz, a začíná jej hnát svinským krokem zpět. Přichází na slova německého vrchního vojenského velitele generála Brauchitsche, který Hitlera varoval před nebezpečím, jež tkvělo při dalším postupu na nekonečné ruské pláň. Brauchitsch chtěl prý jít jen po Kyjev a zastavit se. Hitler však věřil ve své štěstí, které ho dosud nezklamalo, a ve své pancéřové armádě. Brauchitsch zmizel a s ním jiný rozumný německý voják, šéf německého generálního štábu Haller. S novým vrchním velitelem generálem Keitlem hodlal Hitler zničit Rusko. Hitlerova šílená myšlenka obsazení Norska se zdařila, ale zde, na ruských nekonečných pláních, došel německým armádám dech a benzin. Také vojáci docházejí. Ještě když jsem byl v táboře, rukovalo z něho mnoho německých heftlinků na východní frontu.

Třicet tisíc vězňů v Buchenwaldu.

V nedávné době se vrátilo z Buchenwaldu opět několik vězňů. Jeden z nich pravil:

„Proti prvnímu roku, který byl ze všech nejhorší, se poměry v táboře poměrně zlepšily. Češi si v něm vydobyli vedoucí posice. Mravy se proti dřívějšímu uvolnily, protože mladí běsníci šárové narukovali. Na jejich místa přišli staří němečtí fotři, kteří sice také tu a tam člověka kopnou, avšak proti jejich mladým předchůdcům jsou to hotoví milosrdní samaritáni. Horší je to ovšem se stránkou ubytovací, protože v táboře je nyní na třicet tisíc vězňů, takže musejí spát až čtyři vězni na dvou slamnících. Strava je stále mizerná, ale brambory jsou pořád. Když nyní mohou vězni přijmout třeba jeden balíček každý týden, snad se to dá vydržet až do konce války, kterou Německo prohraje, protože o tom v táboře nikdo nepochybuje. Starosti jsou veliké pouze v tom směru, jak by to v táboře vypadalo, kdyby přišel náhle konec války. Je tu stále možnost, že by si šárové mohli heftlinky dát nastoupit na apeláku a postřílet je z kulometů z okolních věží.“

Ano, tuhle obavu jsme v táboře často vyslovovali. Tajně se povídalo, že pro ten případ je mezi německými starými vězni nějaká tajná organizace, která vstoupí okamžitě v činnost, kdyby došlo v táboře k nějakému náhlému krachu. Jinak se mezi námi šušovalo, že náš blok by v takovém případě postupoval se sousedním „českým“ blokem jednotně pod velením generála Husáka. To

všechno byly ovšem these a utopie. Jaká bude skutečnost ? Jak vzácný doplněk vytvoří k této reportáži ?

V minulých dnech se vrátil z Buchenwaldu přítel Schön, brněnský textilní dělník. Měl jsem Schöna rád. Delší dobu jsem po odchodu kolegy Dlabáče vedle Schöna spal a dobře jsem si s ním rozuměl. V Buchenwaldu si vysloužil žaludeční vředy. Předpis na injekce měl, ale léčit se nemohl, ježto injekce „Larostidinu“ nikde nemohl sehnat. Injekce jsem mu sehnal prostřednictvím svého bratra v Praze. Měli jsme radost oba. Schön pravil: „Nechtěl bych teď zemřít, když ještě není konec. Budu muset účtovat za ta léta žalařování.“

Schön byl zavřen téměř čtyři roky.

Také neví proč...

Plány do budoucnosti.

Opravdu krásných, slunných a teplých dní jsme v Buchenwaldu užili pramálo. V červenci 1940 se dokonce tak ochladilo, že jsme museli v obytné místnosti topit, jednak abychom si mohli zahřát zkrehlé údy, ztrnulé stáním na apeláku, pak také proto, aby nám uschly uniformy, neboť při nástupech a sčítání jsme často promokli tak, jako by nás do vody hodil. To nám ovšem bylo již hej, neboť jsme měli z domu rezervní prádlo na rozdíl od Dachau, kde jsme večer z mokřých hadrů vylezli, v noci vlastním teplem na sobě osušili prádlo a ráno jsme opět navlékali promočené uniformy. Za těch málo krásných letních večerů po večerním sčítání jsme chodili dolů za náš blok pod les, na jehož okraji jsme sedávali mlčky na kmenech skácených starých buků. Před námi za ostnatým drátem v údolí se táhly pásy zelených polí, za nimi v dohledu se vinula tenká bílá šňůrka silnice a docela vzadu se ztrácela v korunách stromů nějaká malá víska s profilem malého kostelíčka. Docela na dně údolí se v pravidelnou večerní hodinu vlekl pruh bílé páry, kterou za sebou nechávaly lokomotivy zde v táboře neslyšitelně ujíždějících vlaků. Tento obrázek, zalitý slunečním svitem, zanechával v našich duších mohutný dojem, jenž se zračil mlčením jednotlivců nebo případných skupin, sledujících z tábora život tam venku za drátem, malé pohybuující se tečky na bílém pásku silnice, lidí, žijících na svobodě. Zde, nad tímto obrázkem svobody, spřádali vězni ve volných hodinách tiše plány do budoucna, vzpomínali na děti, rodiny, příbuzné, na matky a otce, rokovali o situaci. Aniž se o tom zmiňovali, bažili všichni po tom krásném, neskonalém pocitu, zvoucím se svoboda. Neboť teprve ten, kdo svobodu ztratí, poznává dokonale, jak strašlivá je ztráta svobody, jsou-li s ní spojeny ještě jiné tělesné útrapy, jichž bylo v táboře nadbytek a jimž dominoval majestát smrti, v táboře hanebně zdiskreditovaný.

„Všechno do bloků !“

Za jednoho takového pěkného večera zaznělo z rozhlasových megafonů na apeláku:

„Všechno ihned do bloků !“

Po takovém rozkaze, který za našeho pobytu přišel několikrát, nastal pod lesem zmatek. Všechno vstává a úprkem se řítí nahoru k blokům. Nikdo nechce být poslední. Neboť podle táborových zkušeností takové náhlé rozkazy, nebyly-li splněny obratem ruky, skrývaly vždy velké nebezpečí se strany kopavých a střílejících šárů.

Kritického večera mluvil do rozhlasu Hitler. Správa tábora nařídila, že všichni heftlinci musí Hitlerovu řeč poslouchat. Při dobíhání k bloku jsem nebyl zdaleka mezi posledními. Ihned jsem spatřil, že je zle, neboť u bloku pobíhali dva šárové mezi přibíhajícími vězni, řvali, jako kdyby je čert napichoval na vidle, bili heftlinky pěstmi do hlav a kopali je, kam mohli. Riskoval jsem obratný manévr. Vrátil jsem se na kraj lesa a podél jeho okraje jsem přiběhl k bloku s druhé strany, kde byl vzduch čistý. Vždyť jsem z počátku, lákaje svými tělesnými rozměry šáry, inkasoval již dost „práva útrpného“, získal jsem jisté zkušenosti a často, kráčeje mezi bloky a spatřiv šáry, kličkoval jsem mezi bloky jako zajíc, při čemž jsem se jistě vyhnul mnohé nepříjemnosti. Pocity lidské důstojnosti, oh, ty jsme byli po půl roce pobytu v táboře nuceni odložit stejně tak jako všechny právní pocity. V táboře bylo jen jedno právo, a to právo šáry, který mohl heftlinkovi rozbít hlavu na potkání nebo ho případně zastřelit, samozřejmě „na útěku“, nebo pro jiný „závažný“ delikt. Pro případy takových vražd měli na politickém oddělení v táboře již tiskopisy, které se jen vyplnily a připojily se na ně podpisy „vyšetřovací komise“.

V lese se rozmnožili jako houby po dešti kupky roští, které jsme sekali, lámali a skládali celé léto 1940, při čemž jsme hádali, budeme-li ještě v táboře, až se budou tyto kupky rozbírat a zásobami roští topit. Optimismus, který byl v našich řadách na Špilberku a později ještě v Dachau, ovšem do té doby již řádně vyprchal. Čekalo se jen, koho vytáhne papoušek, to jest kdo bude mít štěstí a bude propuštěn. Propuštěných bylo v té době velmi málo. Říkali jsme si však, že pršet nemusí, jen když kape. Vždyť mezi těmi kapkami mohl být právě někdo z nás.

První Angličané nad Německem.

Válečná litice doléhala zvenčí do tábora jen jako vzdálené dunění hromu. V táboře jsme prožívali německá vítězství v pochodech, zvláštních hlášeních a

vítězných písních, které nám od hlavní brány pouštěli do místního rozhlasu. Zakrátko jsme však pocítili válku, a to válku leteckou, na vlastní kůži, když Angličané zahájili „vysoké návštěvy“ nad střední Německo.

Bylo to v jedné červnové noci, kdy jsem vyšel po půlnoci na záchod. V chodbě před umývárnou jsem spatřil stín muže, stojícího nehnutě u otevřeného okna a zírajícího vzhůru k hvězdnatému nebi. Mdlý přísvit měsíce ozařoval matně tvář. Byl to generál Husák. Přistoupil jsem k němu a spatřil jsem, že je vzrušen pohledem do hvězd. Pojednou jsem uslyšel vysoce znějící vibraci motorů. Přicházela s ohromné výšky.

„Angličané,“ šeptal generál Husák. Anglické bombardéry letěly vysoko přes nás směrem k Lipsku. Tehdy v okolí Výmaru nebylo ještě protiletadlové obrany, ježto v oné noci nepadl ještě ani jeden výstřel. Nebo snad německá obrana ani vůbec nevěděla, že jde o anglické stroje? Za několik dní to však již začalo naplno. Jakmile se letadla blížila k Výmaru, zhasly vždy všechny malé červené lampičky, které visely na ostatných drátech. V okolních vesnicích bylo slyšet poplašné signály. Když se bombardéry přiblížily, spustila protiletadlová obrana svou kanonádu. Do toho se mísila střelba malých protiletadlových kulometů, tak zvaných orlikonů, jejichž střely zanechávaly na obloze různobarevné dráhy. Protiletdecké granáty se vysoko na nebi rozprskovaly mezi tímto ohňostrojem.

Poplach v táboře se na nás vztahoval do té míry, že jsme museli ležet bez hnutí na kavalcích. Totiž měli jsme tak ležet. Ale většina z nás vstala, postavila se zboku k oknům a dívala se ven na dělostřelecký ohňostroj.

Delší dobu anglické bombardéry nad námi jen přelétávaly. Konečně v jedné noci podnikla anglická letadla soustředěný útok na Výmar. Na tu noc žádný z nás nikdy nezapomene. Tehdy spal vedle mne ještě kolega Dlabáč z Lidových novin. Posadil se na postel a pravil resignovaně:

„Tak to máme dobré. Jsme v tom. Bude-li se některý pilot domnívat, že jsou to tady kasárny a pustí na nás nějakou tu pecku, tak z nás bude pěkná fašírka.“

Země se otřásala výbuchy pum. Kamarád Vidlák vyrukoval se svými zkušenostmi ze španělské války. Podle síly výbuchu odhadoval váhu pum. Výbuchy pum se mísily s ohlušujícími detonacemi protiletadlových děl. Celý blok se třásl a okna drnčela. Tehdy jsem dostal bláznivý nápad. Počítal jsem s tím, že by nějaká puma mohla skutečně spadnout na náš blok. Běžel jsem k zadnímu oknu, postavil jsem se k němu a kojil se naivní myšlenkou, že kdyby opravdu nějaká puma spadla na blok, mohl by vzniknout tlak vzduchu, pomocí kterého bych snad vyletěl z okna před blok sice se zlomenými žebry, ale přece ještě trochu při životě. Dnes se tomu bláznivému nápadu ovšem musím srdečně smát. Ale člověk, cítí-li, že mu „hoří“ nad hlavou, dostává opravdu podivné nápady.

Vtom se tábor octl v záplavě pronikavého světla. Z noci se stal rázem den. Příkladně se o to anglické světelné rakety, shazované s letadel na padácích. Světlo hořelo ve vzduchu nejméně deset minut, sestupujíc pomalu k zemi. Na delší

vzdálenost se vůbec zdálo, že světlo stojí ve vzduchu. Říkali jsme po serii dalších náletů těmto osvětlovacím raketám prostě „svíčky“.

Po osvětlení tábora v kritické noci se pojednou jedno anglické letadlo spustilo úžasně nízko nad tábor. Pilot byl zřejmě v rozpacích, co jsou to za budovy pod ním. Proto se snesl, aby je prozkoumal. Někdo vedle vykřikl, že se mu zdá, že letí dolů pumy. Vzápětí se otrásl blok v základech pod pumou, svrženou na blízký blok budov SS.

Musel to býti dobrý zásah. Potvrzovali jej heftlinci, kteří se druhého dne vrátili z práce. Na postižené místo se vozilo z tábora potrubí na kanalisaci. Puma sfoukla tedy nejen budovy, ale také si ještě zařádila v zemi. Soustředěný útok na Výmar trval několik hodin. Začal po setmění a končil až při ranním úsvitu. Nastoupili jsme k rannímu sčítání jako obvykle, ale čekali jsme na šáry přes dvě hodiny, protože šárové měli nárok, aby se po takovém důkladném náletu vyspali. Heftlinci nikoliv. Nicméně při příštích náletech byl ranní nástup posunut automaticky o jednu hodinu. To znamená, že jsme stáli o hodinu méně, neboť šárové nechali stejně na sebe čekat nejméně jednu další hodinu. Což, to stání se dalo vydržet, na to jsme se již vytrenovali. Horší však bylo, když jsme stáli v zimě v třesnutém mrazu, na podzim ve studených deštích a v létě v bouřích s náhlými průtržemi mračen. A když jsme museli ještě v takovém lijáku před odstoupením zazpívat panu vedoucímu tábora píseň „O, Buchenwald, ich kann dich nicht vergessen“. Té písni opravdu nebylo třeba, protože kdo prožil v Buchenwaldu aspoň jeden rok, nezapomene na něj až do smrti.

Po prvním velikém náletu na Výmar jsem dychtivě očekával příchod „Thuringer Zeitung“. Těšili jsme se, jak si počteme o té spoušti, kterou anglické pumy nadělaly ve Výmaru. Na první stránce nic, také na druhé nic. Třetí strana také nic. Pak přicházejí již jen obyčejné články, inserce a sport. Snad že by to vrazili do sportu? Nemožné. Prohlížím znovu noviny. A při zvýšené pozornosti jsem našel na druhé straně dole v rohu zastrčenou lokálku:

Pumy na Výmar. Včera v noci shazovala anglická letadla na Výmar pumy. Vznikly nějaké škody.

To bylo veškeré zpravodajství o těžkém několikahodinovém náletu na Výmar. Tiskový šéf Dietrich byl tehdy ještě zřejmě na rozpacích, jak se má tisk tvářit po takových anglických náletech. Zapřít se to nedalo, referovat se o tom nesmělo a tak byl vynalezen jakýsi kompromis ve zmrslé lokálce, kterou čtenář musel hledat v novinách opravdu s velkou bedlivostí, aby ji vůbec našel.

Ve znamení náletů.

Po celé léto 1940 byl skoro každou noc v táboře letecký poplach. Dělostřelecké ohňostroje nás již přestávali bavit. Když jsme lezli denně na kavalce, sázeli jsme se, bude-li dnes v noci „vysoká návštěva“. A bylo opravdu málo dní, kdy nebyla. Za mého pobytu však již nebyl podniknut od prvního náletu žádný další soustředěný útok. Úsilí Angličanů se soustředilo na okolní větší města a na okolní továrny. Tak byla nedaleko Výmaru vybudována v lesích továrna na umělý benzin. Na tuto továrnu létala v noci anglická letadla s matematickou přesností. Žasli jsme, jak je možné, aby piloti tuto továrnu našli v mnohých tmavých nocích. Když nad námi zahučela vrtule, říkali jsme: „Už letí zase na benzin!“

Za chvíli otřáslu zemí několik detonací, načež zavládl opět klid. Později už anglické bombardéry na tuto továrnu nelétaly. Bylo to zbytečné. Podle zpráv, jež donesli venku pracující vězni do tábora, byla tato továrna srovnána úplně se zemí. V tom směru angličtí piloti vykonali opravdu čistou práci.

Nepříjemný pocit, že by mohla nějaká puma spadnout také nám na hlavu, zmizel po serii náletů. Piloti letadel byli zřejmě informováni, že mají pod sebou koncentrační tábor. Nad hlavou nám však létali hlavně na Lipsko, kde v roce 1940 přinesli v noci bouřlivý „pozdrav“ Anglie k zahájení lipského veletrhu. Když bývalo bombardováno Lipsko, viděli jsme záblesky pum a protiletecké střelby, pozorovali jsme na horizontu se vznášející „svíčky“ a při příznivém větru jsme slyšeli i výbuchy pum. A vzdálenost mezi námi a Lipskem činila skoro 100 kilometrů. V těch letních nocích v roce 1940 jsme probděli opravdu hezkou řádku hodin. Marně se někteří vězni pokoušeli ujít všemu tím, že si před spaním cpali do uší vat. Sirény v okolí bylo lze při lepším spánku zaspat, ale spát při detonacích pum, vybuchujících několik kilometrů od tábora, nebylo lze ani těm nejproslulejším přeborníkům ve spaní.

Češi odstraňují smrt !

Při jednom náletu se veliká anglická puma o váze 500 kg zaryla ve výmarském parku hluboko do země. Puma nevybuchla. Ve směrodatných výmarských kruzích došlo k velikému rokování, co počít s touto pumou, která byla velmi podezřelá, že je časovaná a že může vybuchnout každým okamžikem, případně při nějakém neopatrném dotyku nebo otřesu země.

Opatrní pánové ve Výmaru si vzpomněli, že na dosah je Buchenwald a v něm tolik vězňů, kterých by bylo lze použít při odstranění pumy. A tak se jednou začali šárové honit v táboře po dobrovolnících, kteří by byli ochotni dobrovolně jít se svou kůží na trh, to jest pustit se do vyhrabávání pumy, o kterou nemohl mítí zájem památkový úřad. Po veliké honičce na dobrovolníky se přihlásili dva Češi, jeden kuchař někde od Kroměříže a ostravský dělník, který se dostal do

Buchenwaldu až od holandských hranic, kde byl na práci, ze které se pokoušel utéci.

Dvěma českým dobrovolníkům byl přidělen z tábora německý kápo, který se snažil marně vyzout z této „čestné funkce“. Všem třem bylo slíbeno, že budou propuštěni na svobodu, když se jim podaří pumu zneškodnit. „Thuringer Zeitung“ o tom přinesl tuto zprávu:

„Odvážným zákrokem v ý m a r s k ý c h b e z p e č n o s t n í c h o r g á n ů se podařilo zneškodnit anglickou pumu, která nevybuchla a zůstala hluboko vězet ve výmarském parku. Lze děkovat jen nebojácnosti našich výmarských občanů, že bylo odstraněno veliké nebezpečí, které hrozilo ustavičně širokému okolí poblíž nevybuchnuvší pumy.“

Ve světle pravdy ovšem vypadala „nebojácnost“ výmarských občanů zcela jinak. Mohl jsem si ji autenticky ověřit v den svého propuštění, kdy byl náhodou propuštěn také ostravský dělník, onen Čech, který pomáhal s druhým Čechem a německým kápem pumu zneškodňovat. O věci mi Ostravák, který se vracel z koncentračního tábora zpět do práce k holandským hranicím, řekl toto:

„Výmarští policajti nám dali vercajk, poučili německého kápa, jak si máme počínat, ukázali nám ze vzdálenosti asi 200 metrů, kde puma leží, načež se skryli za stromy tak, že jim vyčuhovaly jen hlavy, a sledovali s napětím, co se bude dít. Stafrá, byla v nás malá dušička, když jsme uviděli širokou díru v zemi. Pumu nebylo vůbec vidět, byla skoro dva metry pod povrchem. Měli jsme takové malé, řekl bych skoro dětské lopatky, kterými jsme začali hlínu shora odhazovat. Na obnažení pumy jsme pracovali tři dny. Se všech stran jsme byli ustavičně hlídáni policisty, skrytými za stromy. Jakživ jsem se tak nezapotil. Nebylo to však z námahy, nýbrž z nervového napětí. Německý kápo byl zbožný člověk. Při každodenním zahájení práce okolo pumy udělal kříž a povídal: „Kluci, dávejte dobrý pozor ! Zdálo se mi dnes, že jsme s tou pumou letěli všichni tři k čertu.“ Podařilo se nám pumu obnažit tak, že hrozila každou chvíli převalením. Dali nám velikou krabici s ekrasitem a doutnákem a řekli nám, jak to máme posadit k pumě. V den, kdy jsme měli pumu přivodit k výbuchu, bylo okolí široko daleko vyklizeno. Ve vzdálenosti asi 80 metrů stál nějaký malý domek. Kápo zažehl zápalnou šňůru, načež jsme se dali do zběsilého útěku. Výmarští hrdinové v uniformách byli v té době nejméně 500 metrů daleko. Myslím, že tehdy jsem běžel nejrychleji ve svém životě, ježto jsem se domníval, že tohle může být na nás udělaná nějaká bouda a že nám puma vybuchne za zády. Čekali jsme však mezi ostatními uniformami ještě dvě minuty, než zazněla ohlušující rána. Obrovská fontána hlíny vyletěla do povětří. Domek nedaleko pumy se zhroutil jako domek z karet. Náš úkol byl splněn. Někáký uniformovaný chlap k nám přistoupil, poklepal nás po zádech a řekl: „Bravo, bravo !“ Dali nám všem po 100 markách a dodrželi slovo. Co je s německým kápem, nevím, ale nás oba Čechy propustili.“

Tak tedy vypadalo ve skutečnosti hrdinství výmarských uniformovaných orgánů, za které dobrovolně nasadili své životy dva čeští vězni z koncentračního

tábora a nuceně jeden německý kápo. O tom ovšem „Thuringer Zeitung“ diskretně pomlčel. Jinak nemohl, neboť i kdyby byl přítomen při výbuchu pumy některý z jeho redaktorů, nemohl přece opěvovat odvahu českých heftlinků z koncentračního tábora v Buchenwaldu...

Přípravy na novou zimu.

Léto 1940 se pomalu chýlilo k svému konci. Kromě leteckých útoků jsme v letních měsících nezažili nějakých zvláštních překvapení, mezi která jsme ovšem nepočítali pravidelné střílení židů v lomu. Tři zastřelení v jednom týdnu, to bylo jakési minimum, které v táboře nezpůsobilo vůbec žádné vzrušení a bylo prostě jen konstatováno. Úmrtnost v táboře v letních měsících také silně poklesla. Kácení starých buků v táboře bylo dokončeno. V lese uvnitř tábora vyrostly jako houby po dešti kupky roští, které jsme po celé léto stavěli v naději, že snad již roští pro topení v zimě nebudeme potřebovat. Začátkem září již opět přicházely pověstné buchenwaldské mlhy, ze kterých se slunce prodíralo s námahou jen v poledních hodinách. Také severní větry začínaly na nás dotírat nepříjemně tak jako před rokem, když jsme přišli do tábora.

Hezká řádka kamarádů za ten rok odešla z tábora domů. Vyřizovali nám pozdravy po známých, poněvadž sami nám psát nemohli. Neboť jsme mohli stále přijímat jen čtyři dopisy do měsíce. Pomalu jsme se již zase chystali na novou, trapnou buchenwaldskou zimu. Nadešel říjen, s ním přišly již mrazíky, ale v táboře se stále ještě pobíhalo v lehkých plátěných uniformách. Tak zvané zimní mundury jsme obdrželi až někdy začátkem listopadu.

V té době mi již úplně padaly s nohou dřeváky, na nichž byly prohnílé svršky. Hrozil jsem se této skutečnosti, neboť dostat se k dobrým, relativně dobrým botám v táboře znamenalo asi tolik jako veliká výhra v loterii. Měl jsem již na nohou asi třetí dřeváky, ale žádné mi nepadly. Na „häftlingskammer“ mně Němci již nadávali, ježto jsem přišel měnit dřeváky již po třetí. „Člověče,“ řekl mi při poslední výměně německý heftlink, „tak se mi zdá, že bys nejraději měl lakýrky, abys mohl jít na bál.“

Když jsem namítal, že v těch dřevákách, co mi až dosud dávali, sotva dojdou na apelák, máchl heftlink pravicí a řekl:

„To ti úplně stačí. Vás do práce dosud nehoní. A vůbec se ti divím, že se honíš tak za těmi botami. Kdož ví, nepůjdeš-li pozítří domů!“

Trpce jsem se tomu proroctví zasmál. Netušil jsem ovšem, kolik radostné pravdy tkví v těchto slovech. V dopisech z domu jsem dostával po celé léto kryptogramové náznaky, že „směnka byla podepsána“. Ta směnka znamenala žádost za propuštění, kterou za mne manželka podala. Těch směnek bylo několik, nevěřil jsem jim a dokonce jsem psal domů, aby s těmi „směnkami“ přestali, ježto jsem měl obavu, že se na gestapu žádosti hromadí, že z nich

budou mít celý svazek a že tato skutečnost je ještě více popudí proti heftlinkovi číslo 7809. Rok a dva měsíce jsem byl pouze tímto číslem mezi tolika jinými čísly v táboře, číslem, které zapadlo do této hromady, nelišíc se zhora ničím od čísel cikánů, zlodějů a jiných asociálních živlů v táboře.

Uvažovalo se již o tom, jaké budeme mít v táboře druhé vánoce. V té době jsem stále zuřivě sháněl nové dřeváky, které by měly aspoň poněkud shodný výřez s mými chodidly. Jak jsem tehdy toužil po mých rybářských botách, které jsem měl doma ve skříni ! A pak přišel nečekaně den mého propuštění z tábora, den, o kterém se v táboře říkalo, že je dnem znovuzrození. Toto označení nebylo nijak přehnáno, neboť pocit, kterým je člověk zachvácen, když se doví, že půjde na svobodu, že bude vysvobozen z těchto tělesných, hlavně však duševních útrap, nelze opravdu vylíčit. Tento pocit lze jen prožít, neboť pro jeho popsání lidská slova opravdu nestačí.

Obvyklé šedivé ráno s mlhou, kterou se prodíráme při nástupu ještě za téměř úplné tmy na apelák. Obvyklé čekání na šáry, sčítávající heftlinky podle nastoupených bloků. Obvyklý povel „mützen ab“, hlášení stavu veliteli tábora, načež se jako obvykle čekalo na vyvolávání čísel vězňů, kteří se mají dostavit k bráně. Ráno vyvolaná čísla, s nimiž bylo současně vyvoláno jméno nositele dotyčného čísla, měla zpravidla velkou naději, že jde o propuštění. Říkám naději, neboť v nesčetných případech šlo o tak zvané transporty, správně řečeno převozy do různých věznic nebo k soudním výslechům. Když byl někdy v létě vyvolán k bráně ředitel brněnské továrny inž. Beneš, gratulovali jsme mu k propuštění. Později jsme se však dověděli, že to byl jen transport do kteréhosi německého žaláře, kde bídne zahynul. Bližší podrobnosti o jeho smrti nedošly. Také ředitel Beneš byl jednou z desetitisícových obětí nacistického krvežíznivého režimu.

Na svobodu !

V mikrofonu to luplo a řezavý šárův hlas začal vyvolávat čísla a jména. Napřed samá jména německá. Při vyvolávání čísel 13.000 heftlinků ani nedýchalo. Všichni dychtivě naslouchali. Což kdyby přece ! Mezi jinými jmény pojednou padlo jméno Franz Loubal, zemský přísedící z Brna, který stál jen několik metrů ode mne, vystoupil z řady, rozpačitě rozhodil rukama. V tomto gestu byla zřejmá nedůvěra k tomu, co má přijít. Pro každý případ stiskl však ruce všem okolostojícím kamarádům. Franta Loubal, v té době náš dobrý velitel světnice, svorně drhnoucí denně podlahu světnice, můj soused u stolu, jde domů ! Nebylo mezi námi nikoho, kdo by mu to nebyl přál. Ale ztrácíme dobrého přítele a velitele světnice. Dívám se za odcházejícím Loubalem, který na pobyt v koncentračním táboře doplatil ztrátou 28 kilogramů tělesné váhy. Dobrý soused od stolu odchází. Z tklivých úvah mne vyrušilo pojednou další známé

jméno: Hochman ! Ach, dr. Hochman, vedle kterého jsem spal, jde tedy také domů... Následovala serie dalších jmen německých heftlinků. Ruzyka ! To nemůže být nikdo jiný než Růžička. Bylo mezi námi několik Růžičků. V tomto případě šlo o ředitele strakonické továrny Růžičku. Na naší světlici však byl také Růžička, tuším z Hodonína, který nezaslechl dobře číslo a šel k bráně také. Někdo vedle mne počítal jména vyvolaných. Napočítal jich již přes šedesát, když tu pojednou jsem uslyšel jméno: JOSEF RUDOLF ! Číslo 7809 jsem již neslyšel. Cítil jsem pouze, že mi kamarádi z obou stran poklepávají na ramena. Předemnou stojící Leopold Reitter se otočil, podával mi ruku a říká tiše: „Tak vidíš, říkal jsi, že půjdu domů dávno před tebou ! Šťastnou cestu. Jdi k mé matce a vyřid' jí můj vřelý pozdrav !“ Krev se mi vehnala do hlavy. Obličeje všech kamarádů se v mém zraku rozplihly v jakousi podivnou kresbu. Mozek jakoby v podvědomí dal povel dolním končetinám. Zatím co z rozhlasu přšela další čísla a jména, krácel jsem jako ve snu k bráně. Zleva na mne něco pokřikovali cikáni. Vyvolaní vězňové již stáli seřazeni nedaleko šáry, hovořícího z průjezdu do mikrofonu. Do naší skupiny přišlo ještě několik dalších vyvolaných. Bylo nás celkem šestadevadesát. Našel jsem ihned Frantu Loubala a postavil jsem se vedle něho.

„Co myslíš, pustí nás ?“ šeptal jsem mu do ucha.

„To kdybych věděl,“ pravil Loubal vážně. „Tolik lidí najednou ! Vypadá to na propuštění.“

Teprve nyní jsem zjistil, že je mezi námi velitel buchenwaldské kapely, znamenitý zpěvák, který byl mezi „černými“ přes dva roky za o, že kdysi nechtěl zpívat na večírku SA a tudíž se „štítel“ práce. Buchenwaldská kapela stála smutně u brány, připravena vyhrávat jako obvykle těm, kteří odcházeli ven z tábora do práce. Šára zpěváka zavolal, že prý musí ještě ráno kapelu naposledy zadirigovat. Podivná směs zvuků exoticky sestavené kapely zazněla. Apelák se začal vyprazdňovat. Skupina šestadevadesáti dosud velmi nejistých vězňů stála dále u brány. Teprve po delší době přistoupil šára s listinou v ruce, vyvolával znovu naše čísla a jména, při čemž každý vyvolaný musel vystoupit, postavit se na druhou stranu a říci den a rok svého narození. Stále jsem ještě nevěřil, neboť v táboře se stal ze mne krajní pesimista. Myslím, že mi selhal hlas, když jsem přidušeným hlasem pronesl svoje rodné datum. Šára vyvolal dalšího. Tedy nejde o žádný omyl. Jsem to já, číslo 7809, k němuž po tak dlouhé době bylo připojeno také jméno. Omyl je vyloučen. Ale půjdeme domů ? To „ale“ se v našich myslích rozrůstalo do obludných rozměrů. Strašlivá nejistota, která provází vězně po celou dobu jeho „německé ochrany“, neutuchá ani v tak slavnostní den, jakým je útěk z tohoto pekla, z tohoto místa věčné zloby, surovosti, zvířecích vášní, z místa, ve kterém cena lidského života klesla na hodnotu obyčejného červa, jenž vylézá po záplavách z příkopu, a chtěje se zachránit útekem přes silnici, bývá přejeto nebo zašlápnuto těžkou botou chodce.

Hlas šáry, znějící jako vrzání nenamaštěného kola selského vozu, řízne do ticha:

„Vpravo vbok ! Pochodem...“

Útrapy posledního dne ve vězení !

Jdeme dolů po apeláku uličkou mezi baráky. U spodních bloků zahýbáme doleva. Kráčíme na revír k prohlídce. Každý, kdo byl vyvolán a jde k prohlídce na revír, byl až dosud propuštěn. Na revíru nás šára vehnal do veliké místnosti s betonovou podlahou. Bylo to nově postaveno, všechno to tu čpí ještě syrovinou.

„Svléknout se do naha !“ velí šára.

Devadesát šest vězňů shazuje se sebe vězeňské svršky. Teplota v místnosti se pohybuje podle mého zdání okolo nuly. Nikdo však zimu necítí. Pocit svobody vhání do těla teplo nevídané. Vedle mne se svlékal známý německý heftlink. Ach, vždyť to je náš dobrý známý „bademeister“, který nám tolik měsíců pouštěl na těla střídavě ledovou a vřelou vodu. Obličej mu září. Sděluje mi, že všichni jdeme domů. Věděl prý to již od včerejška z pisárny, kde má dobrého kamaráda.

„Jak dlouho jsi byl zavřen ?“ táži se ho.

„Skoro čtyři roky,“ říká a dodává: „Čtyři roky jsou čtyři roky, ale dnes jdou s námi domů lidé, kteří zde byli skoro sedm let.“

„A co jsi vyvedl ?“

„Byl jsem funkcionářem u sociálních demokratů.“

„Za ty čtyři roky ses jistě přeškolil,“ nadhazuji ironicky.

Sevřel pěsti a procedil mezi zuby:

„Ano. Doufám, že se doma brzy dočkám chvíle, kdy to budu moci dokázat. Ukradli mi čtyři roky života, ale víru mi z těla vyrvat nemohli. Mám doma ženu a dítě. Když mne zavřeli, mělo dítě právě jeden rok. Bude se mne z počátku jistě bát. Manželku mám hodnou. Čeká na mne, ačkoliv na ni naléhali, aby se dala se mnou rozvést...“

Náš další hovor přerušil šára, který vešel do místnosti. Stáli jsme již přes půl hodiny na ledovém betonu. Úplně nazí a bez bot. Někteří si dali pod nohy kalhoty nebo bluzu. Když šára dva nebo tři svlečené při tom přistihl a surově je za to kopl, nepokoušel se již nikdo chránit své tělesné teplo nějakou podložkou. Neboť co znamenalo trochu toho stání na ledovém betonu proti všem těm útrapám, které byli již za námi a které by nám dále hrozily, nebýti toho, že dnes spadla z rozhlasu šťastná čísla propuštěných. Měli jsme již nohy silně zledovatělé a drkotali jsme zuby, když se konečně asi za hodinu objevil mladý člověk v bílém plášti. Měl to býti lékař SS. Byl-li to skutečně lékař, pak to byl první, kterého jsem spatřil na revíru za celý svůj pobyt v Buchenwaldu. Na blocích se také nikdy nemluvilo o nějakém lékaři, neboť v té době zastávali

lékařskou funkci výhradně nám již známí a tragicky skončivší heftlinkové Karl a Walter.

Propouštění vězni předstupovali jeden po druhém před muže v bílém plášti. Vedle domnělého lékaře stál heftlink z revíru a prováděl záznamy o prohlídce propouštěných. Každý se musel otočit, při čemž lékař zejména studoval zadní části těla, nejsou-li na nich nějaké stopy táborového „školení“. Prohlídka trvala asi do jedenácti hodin. Po prohlídce jsme byli zase seřazeni před revírem. Jednoruký železničář, jehož tragedii jsem vylíčil již dříve, využil vhodného okamžiku, přistoupil ke mně, chvatně mi sděloval adresu svého bytu a žádal, abych manželce opatrně sdělil, že v táboře přišel o pravou ruku. Snad mi odpustí, žije-li dosud, že jsem toto poslání nesplnil, ježto bych tím byl přidal jeho manželce trápení, kterého bude jistě dost, až se o věci dozví bezprostředně.

Po prohlídce nás šára pustil na pět minut na blok. Všichni spoluvězni byli již vyrukovaní. Na bloku fungovala jen čistková služba. Teplé prádlo, zbytek jídla z posledního balíku, přikrývku a jiné věci, které se mohly v táboře potřebovat, jsem věnoval zůstavším přátelům. Nepsaný zákon mezi heftlinky v táboře nařizoval, že se z tábora nesmí vynést ani kousek chleba. Kdo jde na svobodu, bude mít chleba jistě dost a v táboře přijde každý kousek vhod. Vyfasované táborové věci, jako misku, příbor, hrníček apod. mně spoluvězni již připravili do uzlu, který jsem hodil na záda, stíkl jsem všem přítomným ruku, naposledy jsem přeletěl v této době ztichlou místnost, ve které jsem prožil tolik měsíců, seběhl jsem dolů zároveň s prof. Loubalem a dr. Hochmanem, neboť šára dole již nadával, až se hory zelenaly.

Americká holírna.

Toho dne propuštěných 96 heftlinků se poté seřadilo před jedním židovským blokem, do kterého byli zmobilisováni všichni židovští holiči. Před propuštěním musel být totiž každý vězeň podle předpisu oholen a ostříhán. Vypadalo to opravdu jako v americké holírně. Několik lavic za sebou, na každém po desíti namydlených věznicích. Tupé břitvy škrabaly až hrůza. Mne holil nějaký židovský holičský mistr z Berlína. Jelikož šára stál na opačné straně, mohl holič šeptat do ucha. Tázal se mne, odkud jsem a jak dlouho jsem byl v táboře a co jsem vlastně provedl, že jsem byl zavřen. Když jsem mu řekl, že mou jedinou vinou asi je, že jsem byl Čechem na exponovanějším místě v tisku, kývl hlavou a pravil: „Stejně jako v našich případech. Hitler pojal do svého programu, že musí zničit všechny židy v Evropě. Možná, že se mu to podaří, protáhne-li se válka delší dobu. Aspoň zde v táboře zhyne všichni. Za ty dva roky, co jsem v Buchenwaldu, bylo nás zde zahubeno několik set. Však jistě víš, jak střílí naše kamarády v lomu. Osud nás všech židů v táboře je závislý na válečných

událostech venku. Zatím Německo vítězí a při tom se nám daří hůř než psům. Jak to asi s námi bude vypadat, až Německo začne prohrávat ?“

Poté vykřikl nahlas: „Fertig !“ Vyskočil jsem jako ostatní a běžel se umýt do umývárny. Oholení nastupovali zase do řad před blokem. Zároveň s námi šel tehdy domů jeden učitel z Lipníka. Jeho jméno mi, bohužel, již vypadlo z paměti. Pan učitel si na tvářích pěstoval v táboře tak zvané „kotlety“ s uměleckým zakřivením směrem ke koutkům úst. Když viděl šára učitele vycházet, loupal očima a zařval:
„Stát !“

Učitel se náramně lekl, protože nevěděl, co se stalo. Šára přistoupil k učitelovi, chytil ho za jednu „kotletu“, notně zacloumal učitelovi hlavou a řekl:
„Zpátky a oholit !“

A tak musely kotlety dolů. Po holení jsme odešli na „häftlingskammer“, kde jsme odváděli lágrové propriety. Nějaký heftlink měl vytříbený čich. Přistoupil pojednou ke mně, vytáhl mi z kapsy kousek chleba s několika kolečky salámu, jež mi přátelé z mé poslední zásilky přichystali k obědu, a pravil:
„Za chvíli budeš venku. Mám hlad jako vlk. Děkuji.“

Poslední „oběd“.

Přál jsem mu dobrou chuť. Ku podivu, ráno po „kávě“ jsem ještě prohlašoval, že mám v žaludku pocit naprosté prázdnoty, to jest, že mám hlad jako trám. Zvítězil jsem sám nad sebou, když jsem odolal pokušení ukrojit si jedno kolečko salámu, kterého jsem obdržel vždy z domu asi půl kilogramu a musel jsem s ním vystačit celý měsíc. Pak nás šára odvedl do kuchyně, kde nám „kuchaři“ vstrčili každému do ruky asi osm bramborů. Kdo měl zájem, dostal k tomu porci vařené řepy. Je zajímavé, že v té chvíli se mne zmocnil proti vařené řepě takový odpor, že bych ji byl po požití jistě vyvrhl. V onen den jsem sám na sobě zkusil, jaký reflex mohou mít duševní pocity a vjemy na činnost žaludku. Sedl jsem si na schody před kuchyní, mechanicky jsem oloupal jeden nebo dva brambory a snědl je. Naproti mně nějaký německý kamarád zhltl svůj příděl brambor a podíval se chtivě na brambory, které mi zbyly. Porozuměl jsem tomu pohledu a zbytek bramborů jsem mu dal. Poděkoval prostě a snědl brambory i se slupkami.

Po „obědě“ byl nástup před blokem, kde byly uloženy naše cenné věci, jako zlaté prsteny, hodinky a podobně. Když mi heftlink vydával hodinky, upozornil jsem ho, že u nich chybí zlatý přívěsek. Obdržel jsem jej kdysi v době míru k svátku. Stál 550 Kč. Heftlink se na mne podíval nevraživě a pravil:
„Člověče, já se ti divím. Život si zachraňuješ a tady škemráš o řetízek. Co je takový zlatý řetízek proti lidskému životu ?“

Ten heftlink měl pravdu. Již jsem ani nešpetl. Dodnes mi je ovšem záhadou, ukradl-li ten řetízek sám, nebo zda se řetízku nějak zmocnila správa tábora, to

jest některý ze šarů, který se točil okolo tohoto „kšeftu“. Vzhledem k čilému provozu v táboře to nebyl špatný obchod, zejména proto ne, že se asi nikdy nenašel heftlink, který by byl při odchodu z tábora svoje věci nějak důrazněji urgoval.

Přebytečná látka na civilních šatech.

Po našich posledních táborových „hodech“ ve vězeňské kuchyni jsme byli odvedeni všichni před barák, ve kterém ležely již připraveny naše civilní šaty, které ležely ve skladišti ve velikých papírových pytlech, označených čísly, jež nosili vězni. Když jsem spatřil číslo 7809, teprve tehdy jsem měl naprostou jistotu, že půjdu domů. Vždyť kolikrát se v táboře stalo, že byl volán k bráně heftlink, kterému se řeklo, že půjde domů. Nakonec ho však zahnali s poukazem, že jde o omyl.

Správa koncentračního tábora počítala s tím, že při takovém hromadnějším propouštění by se mohlo z tábora leccos propašovat. Každá věc, kterou si propuštěný z tábora odnášel, byla důkladně a zevrubně prohlížena se všech stran. Každý propuštěný se svlékl na jedné straně baráku do naha, vzal si do hrsti své vlastní propriety z kapes, jako nůž, kapesník apod., načež přešel na stranu druhou, kde vklouzl do svých šatů. Při vši tragice při tomto oblékání došlo k veselým scénám, když jednotlivci zjistili, jak na nich vlají kalhoty a kabát, dík „znamenité“ německé táborové stravě a „přeškolování“. Sám přítomný šára se upřímně rozchechtal, když jeden propuštěný starší muž zoufale uvažoval, jak naložit s přebytečnou látkou kabátu, nebo když jiný propuštěný, který byl v táboře přes šest let, narovnával střevíce, které za tu dobu vyschly a zkroutili se jako paragraf. Šára si ovšem při tom neodpustil šibeniční poznámky. Mimo jiné pravil:

„Chlapi, když jste sem přišli, byli jste vyžraní jako prasata. Teď vám pupky splaskly a jsou z vás fešáci. Zato jste však zdraví a omládli jste.“

Oblékaje se, uvažoval jsem v duchu, že můj krejčí bude mít doma hodně práce, když mi bude muset přešívát všechny obleky, ježto při odchodu z tábora jsem měl úbytek na tělesné váze skoro 37 kilogramů. Děkoval jsem prozřetelnosti, že mi dala fond, jenž tuto „maličkou“ ztrátu dovoloval. Pokud jde o to „zdraví“, jež šára velebil, připomněl jsem si pohledem do zrcadla, visícího na stěně, žlutou barvu obličeje, kterou jsem strašil doma v Brně všechny své známé dlouhou dobu. Objem krku se mi zmenšil o tři čísla, takže když jsem nasadil límec, konstatovali známí, že to není límec, nýbrž chomout. Všechny tyto úkazy konstatoval na sobě také prof. Loubal.

Přes veškeru táborovou bdělost se mi podařilo z tábora propašovat vězeňské číslo 7809, které jsem nosil na bluze. Riskoval jsem hodně, když jsem toto číslo, černě vytištěné na bílém proužku plátna, zašil do kapesníku, který jsem úmyslně

zašpinil a zmuchlal tak, aby šára měl pokud nejmenší odvahu podniknout zevrubnou exkursi do tohoto kousku špíny. Ulevilo se mi hodně, když jsem se octl s tímto táborovým dokumentem venku před blokem, kde si propuštění vzájemně vyrovnávali, pokud to bylo možné, defekty na svých toaletách, zejména ve formách klobouků, kterým za léta věznění nepříbylo nijak na ladnosti tvarů. Někteří propuštění měli zimníky. Byli to ti, kdož byli zatčeni v zimních měsících. My z protektorátu jsme však měli vesměs jen lehké, letní šaty, ježto 1. září 1939, kdy jsme byli zatýkáni, bylo ještě krásné, letní počasí. Zbytek soukromého prádla a jiných vlastních maličností, pokud jsme je nerozdali spoluvězňům, jsme si vezli domů v malých kartonových krabicích od margarínu, ježto naše kufry byly z tábora poslány s přebytečnými věcmi již někdy před půl rokem bez jakéhokoliv průvodního dopisu.

Poslední stanicí v táboře při propouštění byla „geldverwaltung“. Tam dostávali propuštění cestovní poukázky. Cestu měl zadarmo jen ten, kdo neměl peníze. Mně přišlo na neštěstí dva dny před propuštěním 300 korun, takže jsem volnou jízdu nedostal a za lístek z Výmaru do Brna jsem musel zaplatit 275 korun. Německé dráhy tudíž ještě vydělávaly na vězňích, kteří se po propuštění vraceli do svých domovů.

U hlavní brány jsme stáli potom asi do 14 hodin. Od šesté hodiny ráno, kdy bylo zahájeno propuštění, uplynulo již tedy osm hodin. Naposledy jsme zírali na apelák, který byl nyní opuštěn, a na řady bloků pod ním, tetelících se v mrazu. Ačkoliv jsme byli oděni zcela lehce a neměli jsme zimníky, chladu jsme nepocítili. Nohy jsme měli od ranního stání na ledovém betonu na revíru stále jako led. K patnácté hodině se konečně otevřela hlavní brána, před níž na vnějším dvoře stála skupina příslušníků SS se zástupcem velitele tábora Flurstedem, majitelem zvířecího obličejce. Flurstedt bral od šáry fotografie vězňů. Vyvolaný se musel hlásit a Flurstedt srovnával vzhled propouštěných s fotografiemi. Když si mne změřil svýma vodovými očima, hluboko zapadlýma a opentlenýma modrými váčky, exoticky posazenými mezi vysedlýma a Japonce připomínajícími lícními kostmi, měl jsem dojem, že se na mne dívá zuřivý šakal, který se mi nezakousl v té chvíli do krku jen proto, poněvadž byl právě nasycen. Hlavy jsme museli mít stále nepokryté. Prohlídka dopadla dobře. Fotografie odpovídaly vesměs totožnosti propouštěných. Tyto prohlídky prý byly zavedeny proto, ježto se stalo několikrát, že propuštěný, maje k tomu různé důvody, pustil místo sebe z tábora některého svého kamaráda, se kterým si v poslední chvíli vyměnil bluzu s číslem, při čemž si číslo s kalhot strhl.

„Přednáška“ na politickém oddělení.

Po této prohlídce jsme nastoupili všichni v úzké chodbě baráku, ve kterém bylo tak zvané politické oddělení. V baráku se topilo, vzduch v chodbičce byl

záhy vydýchán a mohl se zanedlouho doslovně krájet. Přesto si nějaký „sturmbimbambumführer“ neodpusť delší nesouvislou řeč, složenou vesměs z vyhrůzek, z níž nás hlavně zajímala výhrůžka, že kdybychom po propuštění cekli doma něco o tom, co se dělo v koncentračním táboře, nebo kdybychom vůbec vyprávěli něco ze svých „přeškolovacích zážitků“, že bychom se vystavili zcela možnosti, že přijdeme zpět do tábora s nadějí, že v nejpříznivějším případě bychom potom šli domů až za pět let, v případě méně příznivém by se pak po nás zakouřilo v krematoriu. Každý propuštěný dostal propouštěcí lístek, na kterém byl uveden propouštěcí rozkaz berlínského gestapa a uvedena doba, strávená v německé „ochranné vazbě“. Pak musel ještě každý podepsat revers, že o všem, co v táboře viděl, slyšel nebo konal, bude mlčet jako kámen ve vodě.

Odchod z vězení.

Pak nový nástup před jedním barákem, kde každý vězeň, který měl domů přes 200 kilometrů, obdržel kus chleba, natřený jakousi pastou z rozemletých zvířecích vnitřností. Tato delikatesa byla v táboře pojmenována odborně „seresám“. Nicméně to byla ve skutečnosti táborová delikatesa a my jsme na ni jako na takovou skutečně bez předsudků pohlíželi. Pak jsme byli seřazeni uprostřed vnějšího dvora, vpředu se postavili dva muži SS s nasazenými bajonety, zazněl povel k pochodu a ihned další rozkaz: „buchenwaldlied!“ S obnaženými hlavami, my z protektorátu s vlajíci vlasy v ostrém ledovém severáku, ostatní s vyholenými lebkami, lesknoucími se v záři zapadajícího slunce, vyrazili jsme se zpěvem buchenwaldské hymny z vnějšího dvora na silnici. Vojáci SS s námi pochodovali až k závoře, která ležela přes silnici asi půl kilometru před táborem. Závory se zvedly, vojáci SS nám udělali stafáž, a z nás, kteří jsme prošli přes tyto závory, stali se opět relativně svobodní, volně myslící lidé, kteří si teprve nyní směli dát na hlavy čepice nebo klobouky.

Silnice se svažovala v lese ustavičně až dolů do Výmaru. Propuštění se slili v jednotlivé skupinky, živě debatující o nastávajícím životě. Většina Němců hovořila o tom, že půjdou asi na vojnu. Byli však mezi nimi také jedinci, kteří kráčeli sami a zarytě mlčeli, jako by dumali o těžké ztrátě let, jež jim vytrhlo z těla německé přeškolování. Buchenwaldský kapelník, známý tenorista, měl na sobě gumový plášť a úžasně zdeformovaný klobouk. Hned za závorami si zapálil cigaretu. Když viděl, jak všichni zrychlili krok, usmál se ironicky a pravil:

„Tolik let z vás zde mnozí byli a najednou máte naspěch. Nebojte se, oni za vámi již nepoběží, abyste se vrátili.“

Pokud jde o ten spěch, tenorista nijak nepřeháněl. Natírali jsme si to, jako kdyby za námi hořelo. Nebylo to z obavy, že by nás volali zpět, jako spíše z toho důvodu, že jsme byli zmrzlí a že se nám od rána zledovatělé nohy teprve na tomto pochodu dolů do Výmaru zahřály. Cestou jsme potkávali vězně, vracející se pěšky nebo na autech z práce do tábora. Mávali nám na pozdrav, žasnouce nad takovým počtem propuštěných. Na silnici pracovaly skupiny francouzských zajatců. Dívali se na nás smutně. Jejich pohledy byly více než výmluvné. Těch dvanáct kilometrů do Výmaru jsme ušli, lépe řečeno uběhli, za něco málo přes hodinu. Cestou se k nám přidal Ostravák, který byl propuštěn za svou odvážnost při zneškodňování anglické pumy. Hned v prvních obchodech na kraji města jsme se snažili něco koupit. Ovšem zbytečně, neboť všechno bylo na lístky. Jen nějaké cigarety a doutníky jsme sehnali, tehdy ještě volné. Náš rychlík přes Lipsko odjížděl večer ve 20 hodin.

Intermezza na cestě zpátky.

Na nádraží byl veliký ruch. Hlavně samé uniformy. Ostravákovi, který jel na belgické hranice zpět do práce, jsem narychlo psal německé věty, které nejnnutněji potřeboval při přisedání, ježto, chudinka, neuměl německy ani breptnout. V restauraci jsme obdrželi malé pivo. Chutnalo po tak dlouhé době zvláště. A nehřálo nás v nitru to pivo, nýbrž ten nepopsatelný pocit svobodného člověka, který někam přijde a může si něco poručit, člověka, který je najednou udiven, že jsou kolem slušní lidé, kteří nekopou jako koně, na příklad tento vrchní číšník, který se nám po zaplacení dokonce uklonil a přál šťastnou cestu s průhledným úsměvem znalce, jenž ví, že má co činit s lidmi, kteří odjíždějí z koncentračního tábora. Sázel bych se, že tento číšník nebyl nadšen nacismem. Ale co mohl dělat, musel s proudem, protože koncentrák byl nedaleko !

Přestupovali jsme dvakrát. A dvakrát jsme na cestě do vlasti zažili nečekané, ba skoro trapné historky. V Lipsku se k nám rozběhly sestry Červeného kříže, spatřivše naše papírové krabice, v doprovodu dvou uniformovaných mužů. Domnívali se, že jsme němečtí vystěhovalci z Bessarabie. A my se obávali, že budeme opět zavřeni. V Drážďanech bylo na nádraží slyšet mluvit více česky než německy. Jeden mladík, pracující v Německu, měl zřejmě dobrou náladu. Její původ prozrazoval lihový opar, který se za ním táhl. Dobře naložený mladík si vzal na mušku nějakého uniformovaného a nadmíru dobře živeného muže, procházejícího se po peroně. Mladík přistoupil k naší skupince a vykřikoval: „Vidíte tady toho vypaseného chlapa ? Ja, panečku, ten se nemohl vypást tak z toho šrotu a z těch zmrzlých eretplí, které tady do nás ládují. Chlapci, nemám pravdu ?“ žadonil o náš souhlas. Čekal ovšem na něj marně. Rychle jsme změnilí místo, abychom byli z dostřelu. Dobře naladěný mladík vystihl naši opatrnost a vykřikl za námi:

„Nebojte se, ti pacholci tady znají jen jednu řeč, kterou pokládají za světovou, a to je němčina. To já mu tady vynadám ještě česky tak, že by od něho pes nevzal ani kus vuřta, a on se za to bude třeba na mne ještě líbezně usmívat. Máme tady my Češi těžký život, musíme si ho nějak zpestřit...“

Rychlík, uhánějící v tmách, byl doslovně přecpán. Za celou noc jsme spatřili jen jednoho starého, mrzutého průvodčího, který byl již delší dobu na odpočinku, přerušeném nepříjemně válkou.

Snědli jsme chléb, který jsme dostali v táboře na cestu, a rokovali tiše o tom, jak překvapíme doma naše drahé. Prof. Loubal se těšil na párek z pražského automatu a já jsem snil s dr. Hochmanem o dobré gulášové polévce.

Na hranicích přišla kontrola. Jediným naším průkazem byl propouštěcí lístek z koncentračního tábora. Lístek opravňoval současně k přestupu hranic. Kontrolní orgán vzal naše lístky do rukou a vrhl na nás podivný pohled. Možná, že v něm byla jakási stopa soucitu. V Německu samém měli z koncentračních táborů příslovečnou hrůzu. Němec, který se jednou octl v koncentračním táboře, byl jednou provždy vyloučen z tak zvané „řádné“ nacistické společnosti.

Zklamání na Václaváku.

Nějaká očekávaná porucha pro letecký nálet se nedostavila. Přijeli jsme ráno před osmou hodinou do Prahy. V nádražní restauraci jsme vypili kávu a nahlédli do českých novin, které jsme přes rok neviděli. Žasli jsme nad jejich obsahem, jenž se nijak nelišil od novin německých. A pak vzhůru na Václavák na párek a gulášovou polévku. Byli jsme ovšem zklamáni. Automaty byly „čisté“ jako sklo. Když jsme se tázali, zda bychom nedostali párek, dívala se na nás slečna jako na lidi spadnuvší s Marsu. Párky již dávno nejsou. Profesor Loubal vpadl ještě do několika uzemšťství, zda by nedostal tlačenu. Nebyla rovněž žádná. Všechno ostatní bylo na lístky. A tak jsme skončili v jednom automatě, kde jsme snědli každý několik polévek neurčité hrachové chuti a neurčitého zabarvení.

V devět hodin nás pak rychlík unášel k Brnu. Vzpomínali jsme na září 1939, kdy jsme putovali nedobrovolně opačným směrem do Německa, sedíce jako Budha s rukama na kolenou a dívající se do černých ústí rychlopalných pušek, jimiž na nás mířili černí SS, rozestavení na všech stranách vagonu, s žízni vyschlým podnebím a tísnivými myšlenkami, co všechno nás ještě očekává po trýznění na Špilberku, naší nástupní stanici do dvou nejpověstnějších německých koncentračních táborů. V našich myslích se rozvíjel děsivý pás událostí, které jsme prožili, vzpomínali jsme na přátele, kteří zůstali v táboře. Litovali jsme jich a kojili se nadějí, že snad také pro ně všechny vzejde den svobody již dvojnásobně, svobody osobní i svobody vlasti.

Opět doma !

Před nádražím jsme se rozloučili. Ježto jsme se měli podle předpisu hlásit ihned na gestapu, domluvili jsme se, že se sejdeme příštího dne před budovou gestapa ráno v devět hodin. Pak jsme kvapili ke svým rodinám. Shledání bylo všude, jak ani jinak nebylo možné, velmi dojemné. A budili jsme doma jistě veliký dojem svou náramnou chutí k jídlu a svou obřadností, s níž jsme opatrně krájeli a do úst vkládali kousky chleba, onoho chleba, který by byl každý v době buchenwaldské hladovky vyvážil zlatem.

Reakce.

Po tolika měsících opět v pokoji. V naprostém klidu. Pod peřinou. V noci žádné houpání lůžka. Nikdo mi nestoupne na hlavu. Ztrnulý spánek překonává tělo s jeho přepjatými nervy. Přicházejí těžké sny. Společné nástupy 13.000 čísel v baretech a pruhovaných uniformách. Zvířecí tvář Flurstedtova. Řezavý smích šárů. Zkrvavené hlavy. Kupy mrtvol na nosítkách. Příšerný zápach z pojízdného krematoria u hlavní brány. Hotový kaleidoskop prožitých dojmů přichází ve spánku proti vlastní vůli. Podvědomí vytváří obranu. Našeptává: „Neboj se, to není skutečnost, to je jen sen...“ Tyto sny se dostavovaly v prvním roce po propuštění několikrát do týdne. Spočívaly na základech duševního otřesu, jemuž se marně bránila síla vůle. Šlo o jakýsi druh psychosy propuštěného vězně. Trhalo to s námi delší dobu po propuštěné vždy, jakmile někdo zazvonil. Vždyť to mohlo být zase gestapo. Na ulicích jsme měli dojem, že jsme sledováni. Dojem byl naprosto odůvodněný. Shledání s přáteli nebylo na všech stranách stejně srdečné. Na jedné straně mne starý ředitel školy Havlíček z Brna na ulici radostí objímal, naproti tomu se mi však mnoho známých raději vyhnulo z obavy, aby se neoctli ve špatném světle pro styky s propuštěným vězněm, politicky podezřelým. Navštívil jsem řadu rodin kamarádů, kteří zůstali dále ve vazbě. Nějak zvlášť jsem všude nemlčel, řekl leccos, pro co bych byl mohl přijít nazpět do tábora, čímž jsem svoje nervy podráždil ještě více. Tak jsem byl krajně šťasten, když mi byla urychleně vyřízena žádost o léčení v nervovém sanatoriu ve Vrážích, kde v údolí Otavy, pokrytém již sněhem, v okolních lesích a v příjemné společnosti jsem se sebe svrhl valnou částí ošklivé duševní tíhy, lepící se na každého po propuštění z německých hrůz.

Většina vězňů propuštěných z vazby se musela chodit hlásit jednou týdně na gestapo nejméně čtvrt až půl roku. Sám jsem takový příkaz neobdržel. Také se mnou propuštěný prof. Loubal a dr. Hochman nemuseli docházet k hlášení. Matrice s našimi jmény na gestapu zapadly v zapomenutí. Když přede mnou na gestapu vytáhli zásuvku stolu, ve které mne hledali, viděl jsem, že je tam těch

matric do desetitisíců. Běda tomu, kdo do tohoto moře jmen zapadl. Velmi nás znepokojilo, když zatím propuštění dr. Toušek a dr. Otoupalík, oba z Brna, byli za nedlouho po svém propuštění opět zatčeni a když museli trávit dalších šest neděl v Brně „Pod kaštaný“. V té době jsme opět očekávali všichni návštěvu gestapa s jejich stereotypním: „Sie sind verhaften. Kommen Sie mit!“ O věci jsem ve čtvrtém roce války mluvil s přítelem Matulou, který byl po dvaadvaceti měsících vazby propuštěn z Buchenwaldu, vrátil se do svého úřadu na magistrátě, ale záhy byl pensionován s odůvodněním, že nelze důvěřovat úředníkovi, který strávil tak dlouhou dobu v koncentračním táboře. Většina propuštěných učitelů nebo profesorů byla z podobných důvodů rovněž přeložena na odpočinek, při nejmenším byli přeloženi na jiná, odlehlá a podřadná místa. Profesor František Loubal na příklad putoval z Brna až do Přerova.

Gestapo mne již neobtěžovalo, zato jsem však v redakci Moravských novin, vedené bývalým dobrodruhem Antonínem J. Kožíškem, octl ve slepé uličce. Putoval jsem do „vyhnanství“ na filiálku do Olomouce, kde jsem pobyl půl druhého roku, načež jsem byl Kožíškem volán zpět do Brna s odůvodněním, že mne zde velmi potřebují. A za týden po mém příjezdu mne dal Kožíšek k dispozici pracovnímu úřadu na práci do Říše. Z této listiny jsem byl v poslední chvíli škrtnut, krize momentálně polevila, ale já jsem sháněl rychle nějaké místo. Byl jsem připraven již pracovat jako dělník v brněnské Zbrojovce, když byla krize vyřešena náhlým přeložením dobrodruha Kožíška do pražského Poledního listu, kde Kožíšek řádil tak, že mu za čtvrt roku uteklo třináct redaktorů, vzbouřivších se proti Kožíškovu despotismu. To jsou věci, které budou ještě jednou řádně ventilovány. Věřím pevně, že přijde doba, kdy bude všem lidem Kožíškova rázu řádně vyprášen kožich, neboť to byli lidé, kteří svým denunciantstvím posílali české, dobré a nevinné lidi na popraviště, aby sami žili a tyli z jejich krve, z obrovských platů a příjmů, které vydírali na vydavatelích, z nichž si vytvořili, mírně řečeno, dojně krávy. Historie českého novinářství za druhé světové války tvoří samostatnou kapitolu, které bude nutno po osvobození Evropy od německého jha věnovat důkladnou pozornost, aby zmizely v propadlišti všechny ty konjunkturální novinářské profily, jež ve své servilnosti lezly německým potentátům přímo – no, však se každý domyslí, kam. Když se pak v serii německých vítězství dostavil zvrát, pochopili tak zvaní aktivisté, že se řádně namočili, ale nemohli již zpět a snažili se strhnout do kalu a bahna všechny ostatní redaktory, kteří se vzpírali namáčet svá pera do inkoustu německých zájmů. A takovým redaktorů bylo vyhrožováno nejtěžšími represáliemi. Kožíšek na příklad vyhrožoval ustavičně gestapem, které si v jeho redakci denně podávalo dveře, takže se nebylo lze divit, že před Kožíškem měl každý člen redakce hrůzu. V nejtrapnější situaci byl ovšem sám vydavatel B. Pištělák, majitel Moravských novin a Moravské orlice, který, jak jsem se již zmínil, musel nečinně přihlížet, jak Kožíšek svými články vydal německým katanům do rukou nejlepšího Pištělákova přítele, ředitele brněnského Zemského divadla Jiříkovského, zahynuvšího v koncentračním táboře v Osvěnci.

Svobodě vstříc !

Píše se začátek roku 1944.

Válečný uragán zuří v celém světě. Hruzy z koncentračních táborů přeskočily do celé Evropy. Ve všech zemích obsazených Německem jsou popravy na denním pořádku. Počet českých vlastenců, padnuvších v nerovném boji na popravističích, v žalářích a v koncentračních táborech, jde do tisíců. Případ českých vyvražděných vesnic Lidic a Ležáků otrásl svědomím celého světa. Válečné fanfáry v německém rozhlase již dávno a dávno utichly. Slavná Rudá armáda nastoupila a její parní válec se rozjel k západu, drtí a niče pod svými koly německé vetřelce, kteří vyklízejí na východě posici za posicí a blíží se ke svým hranicím. V Itálii padá Mussolini. Spojenecké armády po obsazení Afriky přeskakují na Sicilii a Sardinii, aby se posléze vyloďily přímo v Itálii. Hitler s napětím všech sil a hlavně za pomoci Goebbelsovy propagandy řeší zoufalou situaci, již lze výstižně přirovnat k smyčce, utahující se kolem hrdla nacistických vrahů, udržujících v Německu pořádek podvodně strašidlem bolševismu, který prý pošle všechny Němce na Sibiř. Nebudou-li tam poslání všichni, pak tam musí aspoň všichni vedoucí funkcionáři. Kteří podporovali nacistický režim, vytrubující do světa sovětskou hrůzovládu, zatím co se sami brodí v potocích krve. Němci jsou všude na ústupu, ale stále vykřikují svá vítězná hesla, jež vyluzují dojem známého rčení, že si v lese píská ten, kdo se bojí. Eskadry amerických létajících pevností a anglických bombardérů létají ve dne v noci nad Německo, spouštějíce tisíce tun třaskavin. Na obzoru se rýsuje spojenecká invase. Němci vyvěšují na sutiny svých měst Goebbelsovo heslo: „Naše zdi padají, ale naše srdce zůstávají statečná.“ Ano, statečná zůstávají německá srdce, která nic nepozbyla. Do obsazených zemí, také do Čech a na Moravu přijíždějí „ausgebombte“, kteří Goebbelsovo heslo nevykřikují, nýbrž se koušou do rtů, ježto jediné slovo nesouhlasu by mohlo přivolat gestapo. Gestapo, které má nejvíce másla na hlavě a jež bude asi do poslední chvíle držet pohromadě svým strašlivým terorem uměle vybudovanou konstrukci německého nacionálního socialismu, který se musí v dohledné době zřítit s rachotem, jenž otřese celým světem.

President dr. Eduard Beneš za hlubokého tichého souhlasu českého národa uzavírá pakt s mocným Sovětským svazem. Na českém obzoru svítá. Evropa ještě duní rachotem děl, vybuchováním pum a hukotem bombardérů. Ale svítá na obzoru všech národů, porobených Německem. Naproti tomu nad Německem se kupí hrozivé černé mraky, ze kterých musí vyšlehnout blesk, jenž smete všechny ty, kdož zavinili nejstrašlivější krvavou lázeň, jakou kdy zažil svět. Bude smeten Hitler se všemi svými příživníky, počínaje bachratým Goeringem a čertovým kopytem poznamenaným ďábelským Goebbelsem.

Uzavíraje svou reportáž, vyjadřuji jistě pocity všech Čechů, když tlumočím z hloubi srdce hold sovětské armádě, která na východě obětovala miliony svých nejlepších synů, aby zmařila společně s chrabřým spojeneckým vojskem na západě šílené Hitlerovy plány, směřující k ovládnutí celého světa.

Vae victis ! Běda přemoženému Německu ! Třikrát běda !!!

Osvobození.

Strašlivá detonace otřásla 9. května 1945 světem. Zřítilo se definitivně Hitlerovo nacistické Německo, jehož gestapácké pilíře, do poslední chvíle uměle živené Goebbelsem, neudržely tíhu zločinů, spáchaných na evropské kultuře.

Jak často snil český lid o chvíli, kdy bude zbaven nacistických okovů a jak vítězně vtrhne svoboda do vlasti ! Opojná hodina, kterou jsme v duchu prožívali zvláště v koncentračních táborech, zastihla nás již doma u svých drahých a milých. Dovedli jsme se vžít do nadšení a radosti lidí, vězněných v německých kriminálech a koncentračních táborech po celou válku a konečně osvobozených chrabřými vojsky Rudé armády a západních spojenců. Státisíce lidí vězněných nacisty bylo povražděno nebo umučeno ještě v posledním roce války. Gestapáci, hnaní Rudou armádou na východě a Anglo-Američany ze západu, byli nuceni likvidovat svá vražedná hnízda v tempu, jež zabíjelo masy evakuovaných vězňů. Na rozhraní roků 1944 – 1945 nacističtí pacholci převáželi vězně z vyklizených věznic a táborů v naprosto nedostatečném oděvu a v otevřených vozech do vzdálenosti na sta kilometrů, někdy až pět dní o hladu. Nákladní vlaky dovážely pak na místo určení pouze mrtvolky. Nebo byly některé tábory a věznice přeplněny vězni tak, že vypukly epidemie, jež kosily evropské vlastence po desetitisících. Ještě těsně před pádem nacismu gestapáci popravili stovky českých vlastenců.

Osvobození vězni se začali vracet. Mnoho, velmi mnoho jich však již neuzřelo svobodné Československo. Byli to hrdinové, kteří padli za vlast. Mučedníci, kterým v dějinách českého odboje bude postaven pomník na věčné časy. Na svobodu se vrátivší vězni vypravovali o svých dojmech a zážitcích z posledních válečných let. Dojmy byly vesměs strašlivé. Svět užasl nad zvěrstvy, která byla páchána v budovách gestapáků, v koncentračních táborech a věznicích. Ihned po osvobození táborů byly pořizovány dokumentární snímky, jež budou navždy svědčit o tom, jak hluboko mravně klesl Goethův národ. Národ, který o sobě vykřikoval, že je nejkulturnějším národem na světě.

Největší válka dějin byla skončena. Současně s jejím koncem se otevřely brány tisíců německých věznic a koncentračních táborů, aby vydaly Evropě zbytky namnoze zubožených, ale duševně nezlomených vlastenců, kteří přečkali všechny hrůzy. S posvátnými pocity u vědomí drtivosti historické chvíle nastupovali cestu do svých domovů, probírajíce se ze strašlivého snu. Bylo mnoho věcí a událostí, které jsme viděli a prožili osobně. Daleko více však zažili ti, kdo se vraceli po věznění bezmála šestiletém. Šest let ztráty svobody, šest let utrpení a strádání duševního i fyzického. Kolik hrůzných událostí se v té době odehrálo, kolik zvěstev bylo napácháno. Z počátku války byly oběti nacistického teroru počítány na tisíce. Záhy se to zvýšilo na desetitisíce, pak na statisíce a posléze na miliony zavražděných nebo umučených příslušníků všech evropských národů.

Miliony zavražděných, popravených a umučených...

Himmler, nejvyšší gestapák, dokonal zvrhlé, katanské dílo, jež na německý národ vrhlo stín, který nemůže být nikdy zahlazen. Ve stovkách nacistických sebevražd po zhroucení Německa, nemající obdoby od pádu říše římské, byla hlášena také sebevražda nejvyššího německého popravčího Himmlera, který zbaběle uprchl před spravedlností, spolknuv po zatčení ampulku s cyankalim. Válečné zločince, pokud se dostali živi do rukou spojenců, nemine trest podle zásluhy.

Návrat vězňů z nacistických koncentračních táborů a žalářů bylo lze srovnávat se stěhováním národů. Byly zřizovány repatriační komise, které usnadňovaly vězňům návrat do domovů. Byla to shledání namnoze přeradostná, ale také tklivá a bolestná. Z mnohého muže, kypícího při zatčení zdravím, zůstal jen stín. Mnohé dítě již nepoznávalo po šesti letech svého tatíčka. Kolik srdcí žen se doma zlomilo nebo dotlouklo v bolu nad žalostným osudem manželovým. Čeští vězni nikdy neztratili víru v osvobození Československa, spoléhajíce v mohutnou sílu Rudé armády a západních spojenců. Heslo presidenta Osvoboditele „Pravda vítězí“ nosili v srdci ve dnech nejkruší poroby, v dobách nejkrajnějšího fyzického a duševního utrpení. Nepřestali nikdy věřit, že dobro musí zvítězit nad zlem, které strašlivým terorem deptalo řadu let evropské národy, milující svobodu. President dr. E. Beneš se vrátil do osvobozené vlasti jako vítěz a první představitel lidové demokracie, která nebude již nikdy zachváčena jedovatým nádorem fašismu.

Osvobození vězni se vraceli a přinášeli další zprávy o gestapáckých zločinech, volajících o pomstu. Vyhledával jsem je ihned a sbíral materiál k doplnění reportáže, která by nemohla býti považována bez těchto dodatků za úplnou. Jsou to pravdy otrásající. Pravdy hrůzné, nad nimiž příští generace budou žasnout v trapných rozpacích, zda je vůbec možné, že mohlo k něčemu takovému dojít ve 20. století, ve století kultury, pokroku a civilisace. Necht' v závěru promluví očití svědkové, kterým osud dopřál návratu do vlasti, do našeho krásného, žírného Československa, navždy osvobozeného od nacistického moru.

Ať žijí naši osvoboditelé !

At' žije velký maršál a vojevůdce maršál Stalin, at' žije president dr. Edvard Beneš, at' žijí velké západní demokracie, které spolu s Rudou armádou v heroickém souboji zdolaly po šestiletém zápase nacistickou hydry, jejíž chamtivá a nenasytná chapadla mířila na celý svět.

Největší boj dějin byl dobojován.

Nový, lepší život začíná...

Brno, v květnu 1945

Jak utíkali gestapáci z Brna.

Když se Rudá armáda blížila k Brnu, nastal v brněnské nacistické armádě a hlavně mezi gestapáky nebývalý ruch. Krysy cítili, že se loď co nejdříve potopí. Mluvílo se o tom, že Němci poslali k maršálu Malinovskému delegaci, že nebudou Brno hájit. Hodně vojska z Brna sice odešlo, ale hodně ho zde ještě zůstalo. Historie o nehájeném městě splaskla 26. dubna, kdy z Brna střílely ještě celé baterie těžkého německého dělostřelectva a kdy se oddíly esesmanů na řadě míst zoufale bránily, ba dokonce již po obsazení Brna pálily z kulometů z oken staré Zbrojovky. Byli zlikvidováni Rudou armádou, načež nastal hon na gestapáky, z nichž někteří se skrývali v okolních lesích.

Většina gestapáckých vrahů prchla z Brna již několik dní před osvobozením. U budovy právnické fakulty, v sídle brněnského gestapa, se několik dní tísnily všechny možné dopravní prostředky, na které gestapáci nakládali zavazadla a rodinné příslušníky, namnoze divoce oblékané ženy v dirndlech se zelenými klobouky, bílými punčochami a vlajíci bažantími péry. Uvnitř budovy gestapáci pálili spisy a ostatní věci, které by je mohly usvědčovat z vražedné činnosti. Z Brna ujížděli v náramném spěchu, s ručnicemi a pistolemi v rukou. Zbraně, které nemohli odnést, hlavně nové ručnice, polámali a pohodili před budovou gestapa, kolem níž a hlavně uvnitř zůstala spoušť jako ve všem, nač vrazi a lupiči, pověřeni hitlerovskými legitimacemi, měli licenci.

Stavba právnické fakulty, stavba klasicizujícího slohu, byla uvnitř znešvařena vnitřními přestavbami, při nichž vzaly za své některé posluchárny. Z auditoria maxima, které bylo roku 1938 zdobeno velkým obrazem Antonína Procházky „Prometheus přináší oheň“, bylo odstraněno nejen toto dílo významného českého malíře, ale i rozsáhlé barevné nástropní okno, provedené původně podle návrhů zesnulého prof. K. Kysely s alegoriemi a citáty českých myslitelů. Procházkův obraz byl později nalezen ve sklepě silně poškozený. Ukryli jej tam čeští lidé v naději, že obraz bude moci býti položen na staré místo. Obraz byl silně

poškozen, ale bylo lze jej opravit a umístit tam, kde byl před příchodem nacistických pochopů.

Kolega Jaroslav Rejzek navštívil budovu gestapa krátce po osvobození Brna. Zjistil podle všech známek v budově zanechaných, že gestapáci opouštěli budovu ve velkém spěchu. V mnoha místech našel velké demijony a spousty lahví od vína a lihovin. Snad dřímala v některém gestapákovi ještě špetka citu a proto se musel na svou „práci“ posilovat. Každý gestapák měl ve skříni civilní oděv, aby nebyl v městě nápadný. V těchto civilních šatech také gestapáci utíkali, zanechavše všude své černé a zelené uniformy s odpornými, vpředu vydutými čapkami s odznakem lebky. V budově byla po útěku gestapáků nalezena také československá generálská uniforma, zřejmě pozůstatek po některé české oběti. Jinde bylo nalezeno mnoho odznaků Sokola, DTJ a jiných českých organizací. Gestapáci těchto odznaků s oblibou používali pro výzvědnou činnost proti českým lidem při slídění venku.

Vedle celých stohů ještě čistých papírů, znehodnocených tištěným záhlavím gestapa, se našly i čisté dopisní papíry s českými fingovanými hlavičkami, jichž gestapo s oblibou používalo pro výzvědnou činnost proti českým lidem. Spisy gestapa byly před útekem zničeny z velké části na zvláštním destrukčním stroji. Jinak se gestapo zařídilo v budově velmi důkladně. Mělo tu svou dílnu krejčovskou, stolařskou, knihařskou, malou tiskárnu, velkou kuchyň, kasino a dokonce i bar, kam si chodili gestapáci osvěžovat nervy po nočních výsleších, při nichž teklo mnoho české krve. V několika místnostech byly nalezeny mučicí nástroje, z nichž některé byly opravdu záhadné. Jak mi sdělil dr. Gregor (spisovatel Velšovský), který byl gestapem dvakrát vězněn a naposledy vyvázl skutečně životem jen proto, že se nacismus zhroutil, měli gestapáci v Brně vynálezy opravdu více než rafinované. Mezi jejich četné drobné, ale hrozné mučicí nástroje patřily jehly, které byly vyšetřovanému zasunovány pod nehty a byl do nich pouštěn elektrický proud. Bolest byla hrozná. Bylo ji lze přirovnat k bolesti, jakou má pacient, kterému vrtá zubní lékař vrtačkou na obnaženém nervu. Kromě toho brněnští gestapáci vháněli vyšetřovancům do útroby pod tlakem studenou vodu, což byl také prostředek, za jehož použití by byl mnohý člověk, zcela nevinný, doznal, že zavraždil matku, jen aby bylo skončeno jeho utrpení. Na naše české lidi však neplatily ani tyto hrozné mučicí přístroje. Vždyť každý věděl, že kdyby se doznal, šel by stejně na popraviště tak jako všichni ti, které by prozradil. Muselo se trpět, mnoho trpět. A kdo několik takových výslechů vytrpěl, tomu gestapáci, mnozí s hlavou opravdu „gypsovou“, začali věřit, že tenhle člověk mluví pravdu. Zubožená budova právnické fakulty byla vrácena krátce po osvobození Brna opět svému poslání a slouží nadále právu a spravedlnosti. Ovšem zcela jiné spravedlnosti než té, která sama hlásala na svých koncentračních táborech: Právo nebo bezpráví, všechno pro vlast.

Barbarství, vtesané do kamene.

V mauthausenském pekle zahynuly stovky českých vlastenců. Ti, kdo všechny hrůzy Mauthausenu přežili a vrátili se domů, podali toto svědectví:

Třicet kilometrů jihovýchodně od Lince, nad vtokem Emže do Dunaje, leží městečko Mauthausen, které proslulo jako jeden z největších a nejbystaliějších koncentračních táborů nacistického Německa. Vlastní tábor leží na vysokém kopci, který před rokem 1938 pokrývaly jen lesy a pastviny. Po připojení Rakouska zřídili tu Němci ihned tábor, který svou architekturou lze jen těžko zařadit. Je to cosi mezi pevností, stavěnou ve stylu středověkých německých hradů, moderním stavebním slohem, jak jej vytvářel Adolf Hitler, a představou titanismu, jak vznikala v šílených lebkách brutálních nacistů. Je to barbarství, vtesané do kamene.

Mauthausen byl centrálním koncentračním táborem, jemuž podléhalo několik desítek jiných koncentračních táborů v Horním Rakousku a v jihovýchodním Bavorsku, jako Gusen, Ebensee, Mariazell, Hartheim, Grossraming a j. Od jeho založení až do jeho dobytí 5. května 1945 měl Mauthausen jedinou funkci, kterou nejpřesněji vystihuje označení vernichtungslager. Vyhlašovacím cíli sloužily všechny mauthausenské prostředky: popraviště, plynové komory, utloukání, hladovění, krematoria, stejně jako humánně vyhlížeující zařízení, jímž je vězeňská nemocnice, prádelny nebo předpisy o způsobu vnitřního života v táboře. Z protokolu o výslechu velitele tábora, který pořídila americká Intelligence Confidence před velitelovou smrtí, vyplývá, že za jedné osobní návštěvy Himmlerovy v Mauthausenu tento nařídil, aby vězňové byli ničení nejtěžší galejní prací.

Zjišťovat, kolik lidí prošlo Mauthausenem a pobočnými tábory, je nemožno. Veškeré písemné doklady Němci koncem dubna 1945 spálili, pokud vůbec sami evidenci přesně vedli. V blízkém Gusenu na příklad byli vězni číslováni od 1 do 15.000, a když tohoto čísla bylo dosaženo, začali znovu od 1 do 15.000 a tak se to opakovalo sále. Při střízlivém odhadu lze říci, že táborem prošlo při nejmenším mnoho set tisíc vězňů. Když Američané vnikli 5. května 1945 do tábora, bylo tam 18.000 lidí.

Podle sdělení amerického plukovníka Seybela lze odhadovat počet mrtvých za dobu trvání tábora na 150.000 lidí. Naproti tomu vězňové, kteří byli v Mauthausenu čtyři i více let, dokládají, že toto číslo musí být mnohokrát znásobeno, abychom se alespoň poněkud přiblížili pravdě. Je nutno si uvědomit, že tábor, v němž roku 1939 byly pouze tři barákové objekty, vzrostl na 30 obytných bloků, dlouhých 52 metrů a širokých 8,20 m, že ještě týden před 5. květnem byla dána do provozu další kremační pec a že teprve několik měsíců před osvobozením bylo zřízeno šestiblokové oddělení – tak zvaný III. dvůr – jen pro koncentraci lidí určených ke smrti plynem.

V každém bloku byly dvě prostory 8,20 m široké a 16 m dlouhé, v nichž bydlelo 300, avšak i 600 lidí, kteří spali na palandách ve třech patrech nad sebou. V některých blocích palandy, široké jako normální lůžko, byly přiděleny pro přespání třem vězňům, v jiných blocích šesti. Tito lidé spíše seděli než leželi, noc co noc. Mrtví byli shazováni do úzkých uliček mezi palandami, takže ten, kdo chtěl dojít ke klosetům, š l a p a l p o t ě l e c h s v ý c h m r t v ý c h d r u h ů. V letech 1941 až 1942, když zvláště Češi byli vystaveni nejkrutější perzekuci, leželo v jedné „ložnici“, v níž nebyly tenkrát palandy, 500 lidí na holé zemi. Když uléhali a nebylo možno je tam všechny vtěsnat, zůstávalo vždy 100 až 200 lidí bez možnosti ulehnout. Přicházely stráže SS a gumovými obuškami tak dlouho bili do vězňů, až přece jen se vězňové nějakým způsobem vtlačili do bloku.

Vězni pracovali jednak přímo v Mauthausenu, hlavně v lomech, na stavbě cest a při budování táborů, jednak v blízkém Gusenu ve zbrojním průmyslu, při stavbě podzemních továren, chráněných proti letectvu; kromě toho byli přidělováni k tak zvaným „ausenkommandům“ v jiných táborech, kde pracovali na stavbě přehrad, v solných dolech (Solway v Ebensee) apod. Jakou práci konali vězňové, ukáže nejlépe příklad: Z kamenolomů v Gusenu byl dopravován kámen ke stavbě tábora v Mauthausenu. Velký výškový rozdíl mezi oběma místy byl překonán jednak stavbou schodů, jednak postavením silnice (Strassenbau 2), kde zejména za persekuce Čechů zahynuly tisíce českých politických vězňů. Obrovské balvany byly nošeny na zádech z lomu do tábora a vězňové k této práci určení vykonali denně cestu devět až jedenáctkrát. Ti, kteří pod nákladem hynuli nebo padali, byli odstřelováni ranou do týla nebo položiví házení na hromady mrtvol, které pak byly dopravovány do krematoria. V tomto kamenolomu (Wiener Graben) pracovalo 1200 lidí. Při ukončení denní práce musela část z nich složit náklad u nejhořejších stupňů schodiště. Při nástupu k práci druhého dne bylo 1200 lidí hnáno obuškami a střelnými zbraněmi po 82 schodech a do této změti padajících lidských těl byly váleny balvany, které jen stupňovaly hrůzu cesty do lomu.

Při jiných pracích byli vězňové nezřídka připichováni k zemi krumpáčem, stráže jim přerážely údy klacky a s každou pracovní četou jezdily povozy, vracející se do Mauthausenu s hromadami mrtvol. Na speciálním českém komandu „strassenbau 2“ bývalo každý den 10 až 20 mrtvých, neboť nezáleželo na stavbě silnice jako na ničení českých lidí. Z komanda Steyer jezdilo denně po dobu jednoho a půl roku nákladní auto s hromadou mrtvých ke krematoriu. Mrtví byli z aut shazováni do podzemních prostor lednice, umístěné vedle kremačních pecí, a odtud dopravováni ke spálení. Každá pec byla stavěna pro spálení jedné osoby, ale nakládalo se tam šest až sedm mrtvých najednou. Pálilo se dnem i nocí. Karmínově rudý plamen šlehal bez ustání z komínů. Deset vězňů, určených jako personál krematoria, vykonávalo tu svůj truchlivý úkol, aby nakonec osm z nich bylo stejně odpraveno, když vzniklo nebezpečí, že porážkou Německa budou odhaleny bestiální krutosti tábora. Dvěma zbylým

z personálu krematoria se podařilo zachránit životy. Prohlásili, že byli spalováni i položiví ! Když krematoria nestačila, byly kopány hromadné hroby, neboť kupy zahnívajících mrtvol v celé prostoře tábora šířily pach do dalekého okolí Mauthausenu. Ohlodávání mrtvol krysami bylo i v barácích normálním zjevem.

Jiným vražedným prostředkem byl kyanovodík, dalším vstříkování magnesia sulphurica a kalium cyanaticum a benzínu do svalů nebo intravenózně. Injekcemi v letech 1941 až 1942 bylo odpravováno dvacet lidí denně.

Běžnou a v nejrůznějším rozsahu po celém táboře užívanou cestou k smrti byl hlad. Svědectvím vězňů i lékařů jsou doloženy četné případy, kdy zajatci jednoho bloku s n ě d l i s r d c e i j á t r a m r t v ý c h l i d í. V roce 1945, kdy nedostatek potravin byl již zcela zjevný, nařídil šéf kuchyní, aby do nemocničního tábora v Mauthausenu nebyly dodávány žádné potraviny. O tom, jak hrozný život měli tyto lidé, svědčili na kost vyhublí ubožáci, ošetřovaní v amerických nemocnicích, a mrtvá těla, ukládaná do hrobů.

Mauthausen, který ukázal nacismus a lidského tvora po jeho nejhrůznější stránce, přinášel i doklady hrdinství za podmínek člověka nepředstavitelně deprimujících. Vězňové se raději vrhali do ostnatých drátů, nabitých elektrickým proudem o vysokém napětí, jimiž byl obehnán tábor a jeho vysoké zdi, než aby se nechali utlouci strážci a jejich pomahači. Na jednu ze slavných poprav šli odsouzení Češi, zpívající československou hymnu a internacionálu a provolávající slávu Československé republice. Pokus o kolektivní útěk vězňů z bloku č. 20, kde byli převážně ruští zajatci spolu s několika příslušníky jiných národů, zůstane jednou s nejskvělejších kapitol lidstva v boji za svobodu. Blok 20 byl od ostatního tábora oddělen zdí a pohřbíval ve svých prostorách neznámé a stále kolísající množství vězňů. Nikdo přesně nevěděl, co se na „dvacítce“ děje, ale vše nasvědčovalo tomu, že hrůzy Mauthausenu jsou tam vystupňovány do nepředstavitelných rozměrů. 1. února 1945 k večeru jeden z vězňů dvacítky, přestrojený do uniformy SS, kterou získal neznámo jak, vydal rozkaz – zachováváte všechny gestapácké způsoby - , aby veškeré zařízení bloku bylo vyneseno ven k čištění. Ze sněhu, lůžek a židlí byla zbudována barikáda ke zdi, umožňující ji překročit a podporující přístup k elektrinou nabitým drátům, osvětlovaným za noci reflektory. Asi hodinu po půlnoci 2. února byl pak vydán povel k útoku na strážce SS. Jako zbraní proti šesti kulomety opatřeným strážcům v nejbližším okolí použil povstalecký blok dvou hasicích přístrojů minimax a všech svých dřeváků, kterými se vrhl proti kulometné palbě a zasypal jimi strážce. Snad 700, snad 1000 až 1400 hladem vychrtlých zajatců se s holýma rukama rvalo s ozbrojenými nacisty, a když strážce zneškodnili, přehodili přes elektrické vedení příkrývky a prchali z tábora. Na cestě přepadli nedalekou baterii německého protiletadlového dělostřelectva a získali zbraně, s nimiž se vydali na další útěk. Podle hlášení, které došlo za několik týdnů civilnímu soudu v Mauthausenu, zůstalo z celého počtu vězňů pro německé úřady nezvěstných 104 lidí. Ostatní byli postříleni nebo pochyťáni. Bylo to předčasné povstání lidí odsouzených k smrti, ale bylo nesmrtelným dokladem lidské odvahy a touhy po

svobodě, a bylo i povzbuzením pro tisíce ostatních vězňů pro přicházející převratné doby.

5. května 1945 přibýly do tábory americké tanky, jejichž posádky odzbrojily strážce a odvedly zajatce. Protože to byla pouze četa amerických předvojů, tanky se vrátily a v táboře se z bývalých heftlinků okamžitě zformoval vojenský oddíl, vyzbrojený zbraněmi SS a z německých skladišť. Začal fungovat vlastní správní aparát, byly podniknuty všechny kroky k zachování pořádku v táboře až do příchodu hlavního voje Američanů. Autokary poté odvážely po léta vězněné lidi do domovů ve všech zemích Evropy.

Přiznání hromadného vraha.

Velitel koncentračního tábora Mauthausen, Franz Ziereis, utekl po příchodu amerických armád z tábora do Alp na místo, vzdálené od Mauthausenu asi 140 km, kde si již dříve uskladnil potravinové zásoby na dobu asi jednoho roku. Po jeho stopě šli američtí důstojníci a bývalí vězňové tábora. Ziereise vypátrali a zatkli. Při pokusu o útěk byl Franz Ziereis raněn, dopraven zpět do Mauthausenu a vyslýchán orgány Intelligence Confidence. Uvádím doslovný překlad protokolu o výslechu.

P r o t o k o l p ř i z n á n í

velitele koncentračního tábora Mauthausen, standartenführera Franze Ziereise,
sepsaný dne 24. května 1945 od 9. do 13. hodiny v kanceláři
schutzhaftlagerführera Seidlera.

Gusen, 24. května 1945.

Franz Ziereis, leže na slamníku, raněn dvěma střelami do břicha a levého horního ramene, odpovídal při plném vědomí a bez nejmenšího nucení na otázky, kladené dvěma delegáty Intelligence Confidence, v německém jazyce, co jsem já ihned tlumočil do polštiny, jak následuje:

Já, Franz Ziereis, narodil jsem se 13. srpna 1906 v Mnichově. Můj otec padl ve válce roku 1916 a byl povoláním železniční úředník. Matka žije a bydlí v Mnichově. Mám pouze jednoho bratra Rudolfa (38letého), který je strojuvůdcem, a dvě sestry, Margaretu (47letou) a Wilhelminu (32letou). Jsem vyučený kupec a v době nezaměstnanosti jsem pracoval jako pomocný tesař. Od 1. dubna 1934 do 30. září 1936 jsem konal vojenskou službu v 19. bavorském pluku v hodnosti šikovatele. Jako nadporučík jsem opustil wehrmacht a vstoupil jsem 30. září 1936 do vojenských SS jako „ausbildungsreferent“ v hodnosti

obersturmführera, přiděleného ke 4. standartě v Oranienburgu. Dne 17. února 1939 přišel jsem do Mauthausenu v hodnosti hauptsturmführera jako nástupce dřívějšího velitele tábora Sauera. Za rychlý postup ve své nezvyklé kariéře do poslední udělené hodnosti standartenführera děkuji tomu, že jsem se častokrát hlásil dobrovolně na frontě.

Na rozkaz reichsführera SS Himmlera byl jsem nucen zůstat v Mauthausenu. Záloha SS pro koncentrační tábor byla rozvržena v poměru jeden SSman na deset vězňů. Nejvyšší počet vězňů v koncentračním táboře v Mauthausenu dosahoval 17.000 kromě pobočných táborů. Nejvyšší počet ve vnějších táborech (23) dostoupil 76.000, úhrnem tedy 95.000 vězňů. Celkový počet zemřelých přesahuje 60.000. Strážní oddíly SS se skládaly z počátku ze svazů totenkopfvverbände, 4 – 5000 lidí, a dělily se na strážní oddíly a štáb velitelství. Ostatek, přes 6000 lidí, byl vzat z příslušníků letectva branné moci, převlečených do uniforem SS, jakož i z četných skupin volksdeutsche, které byly sehnány pro brannou moc. Do SS bylo na výslovné přání reichsführera Himmlera vtaženo i 450 vězňů z Mauthausenu a Gusenu. Tito vězňové měli bojovat s nepřítelem, zvláště s bolševiky. Byli získáni z větší části dobrovolně, zbytek jich donutili ke vstupu jednotliví lagerschutzführerové bez mého vědomí.

Rozkaz spálit veškeré dokumenty jsem doporučil vykonat v několika dnech, a to v posledních dnech dubna a na počátku května t. r. Rozkaz ke spálení dokumentů vydal „Amt D – Berlin“, a to gruppenführer Glücks. Z rozkazů k zavraždění vězňů jsem vydával jenom ty, které pocházely od Himmlera. Za mé přítomnosti v Mauthausenu Himmler sám zvedl kámen, vážící 45 kg, vložil jej na bedra jednoho vězně a přikázal, aby takto byli lidé rychle odpravováni. Sám jsem zavraždil nejednu stovku lidí – snad 4000 – tím, že jsem je poslal do kárné setniny, v které každou noc zahynula spousta lidí. Trestné setniny byly sestavovány na berlínský rozkaz, aby byly rychle vyvražďovány těžkou prací. Exekuce v roce 1940 na 320 Polácích, pocházejících převážnou většinou z Varšavy, byla vykonána na rozkaz gruppenführera Heydricha. Sám jsem nejednou střílel z karabiny malého kalibru do vězňů při exekuci, neboť volksdeutsche stříleli špatně. Střílení zbraní malého kalibru nařídil gruppenführer Glücks z Berlína. V Sachsenhausenu zřídil vzornou speciální střelnici: ve zvláštním baráku, důkladně konstruovaném, byl postaven rozhlasový tlampač a střelnice tak byla maskována. Přivádění vězňové byli zabíjeni znenadání ranou do týla. Na rozkaz hauptsturmführera dr. Lohnauera a dr. Renaulta byli posíláni do Hartheimu u Lince nepolepšitelní, profesionální zločinci a duševně choří a tam zabíjeni zvláštním vynálezem hauptsturmführera Krebsbacha, rovněž lékaře.

Většinu zavražděných vězňů, v počtu několika tisíc, povraždil Bachmayer v Mauthausenu a totéž udělal v rozsahu snad ještě větším Seidler v Gusenu. Chmielewski a Seidler v Gusenu poručili, aby jim byly vydělávány lidské kůže s originálním tetováním. Do této kůže si dávali vázati knížky, zhotovovat z ní různé kabelky a stínítka na lampy. Pro sebe jsem nikdy nic podobného udělat

nedal – později to bylo z Berlína zakázáno. „Akce K“ se skládala z lidí, kteří vůbec s nikým nemohli mít spojení a na rozkaz Himmlerův byli likvidováni. Chmielewski v Gusenu zavraždil několik tisíc lidí; jeho pitek jsem se nikdy nezúčastnil. Mne není možno pohánět k odpovědnosti za vraždění lidí, protože jednotlivé rozkazy přicházely z Berlína a byly po každé podepsány jednotlivými schutzhaftlagerführery. Akcionářem firmy DEST jsem nebyl. Dostával jsem z titulu hodnosti vedoucího závodu, kterou jsem tam nezastával, měsíčně 300 RM a z titulu svého postavení velitele tábora 600 RM měsíčně. Kromě toho jsem neměl žádných jiných důchodů. Honební revír mne nestál nic, neboť mi byl přidělen jistým státním radou. Také s udržováním malého letadla jsem neměl zvláštních výloh.

Měl jsem rozkaz vyhodit do povětří celý Gusen I. a II. v tunelech Kellerbau a částečně Bergkristall, jakmile by se byli octli na blízku Rusové. Kdyby byli přišli Američané, měli být všichni vězňové propuštěni. Gruppenführer Pohl vydal v únoru t. r. rozkaz, aby všichni vězňové byli odvedeni do lesů a tam do posledního zavraždění různými způsoby, a to tehdy, kdyby válka byla prohrána. Těchto rozkazů se strašlivě polekala moje žena a veškerou mocí na mne naléhala, takže jsem Berlín ignoroval a s vykonáváním rozkazů nespíchal. Považoval jsem tyto rozkazy za projev největšího hlupství a stálo mne to mnoho nervů. Mauthausen byl posledním táborem, do kterého byly evakuovány četné transporty ze všech táborů, zvláště z Osvěčima, Buchenwaldu, Dachau a pod. Byly posílány neočekávané transporty žen, dětí a mužů po tisících. Proto se nedostávalo potravin. Vedoucí zemědělců odmítal dodávat pro tyto transporty potraviny. Na moje upozornění v Berlíně, aby těmto ukrutnostem byla učiněna přítrž, bylo mi zakázáno, abych v této věci se na kohokoliv obracel, a byl jsem za to strašně kritisován. V každém transportu bylo 600 – 800 mrtvých, mnozí byli cestou vyházeni z vagonů. Z Dachau vyšel osm dní před koncem války transport v počtu 4800 vězňů, ze kterých přijelo pouze 180 lidí. Zbytek zemřel hlady, ježto potraviny byly opatřeny pouze na jediný den, nebo byl postřílen při pokusech o útěk. V posledních dnech Bachmayer zavraždil vězně, zaměstnané v krematoriu, aby nemohli nic říci.

Tolik ze zpovědi hromadného vraha, který svou zpověď dlouho nepřežil. Umírající, říká se, mluví vždy pravdu. Ziareis ve své výpovědi na smrtelné posteli jistě mnoho zamlčel, ale sotva něco zveličoval. To, k čemu se doznal, je zdrcující obžalobou nacismu, který se brodil v krvi evropských národů.

Terezín, město slz.

Terezín nebýval vždy městem slz a utrpení. Bývalo zde kdysi veselo. Ulicemi zněly písňe pochodujících vojáků, za večerů se zde pak rozléhal šťastný smích mládí.

Nacistická okupace 15. března 1939 začala v Terezíně psát novou kapitulu tohoto města, kapitulu nad jiné smutnou a bolestnou. Sotva se nacisté trochu rozhlédli po naší vlasti, již začali budovat symboly své zvěle a režimu: vězení pro nepohodlné a s hitlerismem od počátku bojující Čechy.

V kasematách terezínské pevnosti byly zřízeny cely pro politické vězně, kobky pro odsouzence k smrti a mučírny, kde byli vězni vyšetřováni. Jak se toto vyšetřování dělo, o tom si nikdo, kdo je nezažil, nedovede učinit představu. Terezínským peklem prošlo za šest let hitlerismu asi 120.000 nešťastníků. Z toho bylo 90.000 obyvatelů ghetta, zřízeného v roce 1941, a 30.000 politických vězňů. Ghetto tvořilo jakési samostatné město. Jeho obyvatelé měli možnost volného pohybu a mohli se vzájemně posilovat ve víře, že utrpení jednoho dne skončí. Jinak jejich úděl nebyl ani o zlomek lepší údělu vězňů politických.

Den osvobození Terezína nadešel 5. května 1945, kdy stráže uprchly, zničivše nejprve všechny listinný materiál. Tábora se ujala posádka malé četnické stanice. V ghettu bylo v té době asi 40.000 až 45.000 vězňů. Nebylo možno je ihned propustit na svobodu, protože v táboře zuřil skvrnitý tyf, zavlečený sem vězni, dopravenými do Terezína z jiných koncentračních táborů v Německu. Že hrůzy Terezína přežilo hodně vězňů, o to mají zásluhu obyvatelé Roudnice, Kralup a zejména malé obce Bohuňovic. Ač se tito lidé vydávali v nebezpečí nemilosrdného stíhání se strany nacistů, přece jen odvážně pašovali vězňům potravu, léky, zčásti i civilní oděv, aby umožnili útěk těm, kdo se jej odvážili. Také v Terezíně bude tisíce hrobů žalovat věčně na nacistický režim bestiality.

Hrůzy terezínské pevnosti byly potvrzeny velmi bohatým a přesvědčivým fotografickým materiálem. Lékaři ve Zdravotním ústavě v Praze zjistili v druhé polovici dubna 1945, že skoro všichni Češi, propuštění z tak zvané malé pevnosti v Terezíně, onemocněli po krátkém pobytu doma skvrnitým tyfem. Do Terezína byl vyslán dr. Raška ze Zdravotního ústavu, aby provedl na místě epidemiologické šetření a vešel ve styk s představitelem Mezinárodního červeného kříže, který tam již pracoval.

Gestapo a SS v čele s hromadným vrahem Jöklem vládli v malé pevnosti asi nad 5000 českými mučedníky, většinou politickými vězni ze všech vrstev národa. Dr. Raškovi byl povolen vstup do malé pevnosti teprve když prokázal, že více než 80 procent z celkového počtu 550 nemocných v malé pevnosti jsou případy skvrnitého tyfu. Ale i potom byl českým lékařům odepřen přístup na proslulý čtvrtý dvůr s jeho celami smrti, odkud bylo slyšet střelbu z kulometů i ve chvíli, kdy čeští lékaři prohlíželi tak zv. krankenrevier v malé pevnosti. Gestapáci popravovali ještě narychlo asi 60 vězňů. Dr. Raška navázal styk s představitelem Mezinárodního Červeného kříže a podařilo se, že počínajíc 3. květnem 1945 vzal Mezinárodní Červený kříž terezínskou malou pevnost pod ochranu. Do Terezína odjelo pak z Prahy 6 lékařů, asi 5 ošetřovatelek, 5 desinfektorů a jiných dobrovolníků a všichni začali ihned se záchrannými pracemi. Dne 6. května se vyvrcholila německá zběsilost a msta proti českému

národu tím, že z českého pohraničí a ze Saska začali Němci vyprazdňovat všechny dosud zbylé tábory do Terezína. Tisíce vyhladovělých a nemocných přijížděly.

Než byla formálně válka v Evropě skončena, uprchlo gestapo z Terezína a ve chvíli kapitulace Německa odevzdal zástupce Mezinárodního Červeného kříže v Terezíně celou oblast na starost dr. Raškovi. Situace byla hrozivá, protože rozchod internovaných do jejich domovů by byl znamenal strašlivou epidemii skvrnitého tyfu v celém osvobozeném státě. Jenom díky bezpříkladné pomoci Rudé armády se podařilo situaci zvládnout, Rudá armáda zařídila v Terezíně pět velkých armádních nemocnic, které dostačily pro 5000 nemocných. Kromě toho v terezínské malé pevnosti pracovala česká pomocná akce ve svých nemocnicích a že pracovala opravdu obětavě, o tom svědčí, že řada českých lékařů i ošetřovatelek onemocněla, nakazivši se skvrnitým tyfem. Zásahu o zabránění šíření hrozící epidemie a o záchranu tisíců životů v Terezíně mají též obětaví lékaři, které nacisté internovali v terezínském ghettu, zejména lékaři čeští a slovenští. Bez pomoci Rudé armády bylo by však zůstalo všechno úsilí o zvládnutí situace v Terezíně marné.

Hromadné popraviště v buchenwaldské konírně.

Ještě za svého pobytu v Buchenwaldu jsem často chodil kolem konírny, která byla v jednom rohu uvnitř tábora. Esesmani si tam chovali koně, které jim ošetřovali heftlinci. Později byla tato konírna zrušena. Po osvobození Buchenwaldu bylo odhaleno nové její poslání, které je otřásající. Bývalá konírna se stala hromadným popravištěm vězňů. Kol. V. Kochovi se podařilo získat od vracejících se vězňů doklad z buchenwaldského archivu, plánek konírny, která byla změněna v popravčí komoru, kde padl každou minutu lidský život. Přinášíme kol. Kochem přepracovaný jedinečný dokument nacistického vraždění, poslední cesty nesčetných vězňů, odsouzených na smrt bez jakéhokoliv soudu. Nepohodlní museli zmizet co nejrychleji, ale pokud možno nenápadně. Žádný vězeň, přivedený do konírny, neměl ani tušení, že jde na smrt. Byl dopraven autem ke vchodu (1), aby byl, jak mu bylo řečeno, předveden k „lékařské prohlídce“. Ve velké šatně (2) se úplně svlékl a nastoupil poslední cestu, vyznačenou v pláncu stopami (3). Šatna byla oddělena od ostatních místností zvukotěsnými dveřmi a kromě toho hrálo neustále velmi hlasitě rádio. Odsouzenec minul rozhlasovou místnost (4), převlékárnu SS (5), jídelnu SS (6), odpočívárnu SS (7), prošel větší místností, aby vstoupil do tak zv. „lékařského pokoje“ (8). Zde sehrál jeden z katanů, zpravidla důstojník SS, oděný v bílý plášť, úlohu lékaře, provedl formální prohlídku chrupu, očí, sluchu atd. a odvedl odsouzenec do vlastní popravčí cely (9). Podlaha tu byla kryta kovovým roštem. Odsouzenec byl postaven zády ke stěně malé místnosti (10),

kde byli ukryti dva střelci. U stěny bylo měřítko, aby mohl být „pacient“ změřen. Na protější stěně pak byla silná olověná deska, vhodně maskovaná, aby zachycovala kulky. Jakmile bylo zahájeno „měření“, byla odsunuta za zády odsouzence na stěně úzká štěrbin, znamená to pro střelce, kteří vypálili odsouzenci kulku do týla hlavy. Popravený padl zpravidla na tvář, byl odvečen do další místnosti (12), krev rychle spláchnuta a popravčí cela byla připravena v okamžiku pro další popravu. Spláchnutá krev stékala zvláštním žlábkem do odpadní jámy (14). V místnostech 11 a 13 byla sláma a drtiny pro čištění. Mrtvoly byly nakládány na auto (15) a odváženy do krematoria. Nakládání mrtvol bylo chráněno před zvědavými zraky dřevěnými stěnami. Ostatní, na plánu zakreslené místnosti, byly buď prázdné nebo bez zvláštní souvislosti s popravčím aktem. Toť se rozumí, že odsouzenčova poslední cesta byla pepřena nadávkami a ranami i kopanci surových popravčích pacholků. V konírně, změněné v hromadnou popravčí celu, byl provoz velmi živý, krev tekla proudem a krematorium bylo v provozu ve dne v noci.

Dramatický konec v Buchenwaldu.

Již v prvním roce našeho pobytu v Buchenwaldu nám dělalo velké starosti pomyšlení, jak to s námi dopadne, až se jednou Německo zhroutí, o čemž jsme byli od počátku věznění přesvědčeni. Nám, kteří jsme se vrátili dávno před osvobozením tábora, tyto starosti odpadly. S nemenším zájmem jsme pak sledovali na svobodě, jak se situace v Buchenwaldu vyvíjí. Všelicos jsme se dovídali od vězňů, kteří se občas dostali na svobodu, ale detaily nám přinesli buchenwaldští kamarádi až po svém osvobození. Jedním z prvních buchenwaldských vězňů, který přijel do Brna, byl Emanuel Barša. Tvořil jednu ze spojek, jež obstarávaly repatriaci tisíců vězňů z Buchenwaldu. Barša jako většina buchenwaldských českých vězňů byl v táboře vězněn skoro šest let. Překvapilo nás sdělení, že v době osvobození bylo v táboře na 70.000 vězňů ! Situace v táboře se vyvinula tak, že tábor byl vnitřně ovládnán mezinárodní komunistickou organizací, která vyrostla z řad německých vězňů. K této organizaci se přidružili vězňové všech národností. Cílem organizace bylo zachovat při síle a na životě pokud možno všechny vězně, kteří měli význam a cenu pro opětovnou výstavbu Evropy. Vedle této politické organizace, zrodil se v roce 1940, existovala v táboře od roku 1942 mezinárodní vojenská organizace. Osazenstvo správně počítalo s tím, že bude jednou třeba vystoupit se zbraní v ruce, jakmile hitlerovská šelma dostane smrtelnou ránu. Čeští vězni se zúčastnili této vojenské organizace formací zvanou Česká brigáda, kterou vedl Heš z Hradce Králové. Operačním důstojníkem České brigády byl vězeň major Hanzal z Prahy, jediný z aktivních důstojníků, vězněných v Buchenwaldu, který si získal mezi vězni všech národností velkou popularitu.

Vězeňské organizace měli výborný styk s venkovem. Dostávaly veškeré zprávy z Moskvy a z Londýna. Na každém bloku byli dva důvěrníci, kteří měli po jednom důvěrníku na každé světnici. Vedení vojenských SS tušilo, že se v táboře mezi vězni děje něco významného. Vysílalo mezi vězně zvědy a snažilo se získat informace všemi možnými způsoby. Nemělo však úspěchu, ježto vězni věděli, že jde o jejich životy, a proto byli naprosto solidární.

Illegálně se pracovalo na všech stranách. Do tábora začali pašovat zbraně vězňové, kteří pracovali venku v továrnách. Uvnitř tábora byly zbraně sestavovány a dobře ukrývány. Asi 40 pušek najednou se dostalo do tábora na voze pod nákladem mrtvol, jež byly páleny v táborovém krematoriu. Zbraně hlídali a schovávali čeští vězni Flek a Vidlák, oba z Brna, pod podlahou v kantině. Když se situace venku na bojištích pro Němce silně zakalovala, vzrůstalo úměrně napětí v táboře. Velitel tábora Pister tušil, že jsou v táboře zbraně. Anglo – Američané byli v té době vzdáleni od tábora jen 20 kilometrů. Do tábora již doléhalo dunění děl. V té době nařídil velitel evakuaci tábora. Byli odváženi židé a posléze Češi, z nichž se skoro všichni zachránili. Vězeňská tajná vysílačka v táboře dávala neustále znamení SOS. Znamení SOS bylo vytvořeno také na zemi z bílého plátva v místech tábora, kam stráž obyčejně nechodila. Také skupiny vězňů se na skrytých místech řadily tak, aby letci shora viděli písmena SOS.

Dne 11. dubna bylo již v táboře slyšet střelbu z těžkých kulometů. Spojenci zřejmě viděli z letadel znamení v táboře, zachytili také SOS z tajné vězeňské vysílačky. Konečně k Američanům také dorazili tři vězni-kurýrové z tábora. Tyto kurýry propašoval z tábora v bednách hlavní branou lékař SS, když mu dali vězni, kteří s ním vešli ve spojení, záruku, že při generálním výprasku po osvobození tábora bude na jeho záslužnou činnost vzat zřetel. Anglo-Američané ponechali v Erfrutu pouze část svých sil a hnali se s hlavními jednotkami do Buchenwaldu. 11. dubna dopoledne slyšeli již vězni v táboře střelbu z těžkých kulometů. To byl pro vězně signál k výpadu. Rychle byly rozdány ukryté zbraně, granáty a střelivo. Ruští vězni podnikli nápor na dráty, jimiž probíhal proud vysokého napětí. Byla dobyta první věž s kulometem a světlometem. Záhy obsadili vězni všechny věže kolem tábora včetně hlavní brány. Když vjížděly do tábora první anglo-americké tanky, přiváděli jim vězňové první zajatce SS.

Akce výborně organizovaných buchenwaldských vězňů byla provedena s takovou přesností a rychlostí, že pochopové SS se nedostali ani k ráně. Je podobné pravdě, že snad střílet ani nemínili, aby si zbytečně nezhoršovali pozici. Již po osvobození tábora zemřel v táboře starosta Uherského Brodu, vzácný vlastenec Bohuslav Luža, bratr generála Luži, vůdce moravských partyzánů, který se rovněž nedočkal osvobození. Padl v moravském podzemním hnutí. Jméno starosty Luži uzavíralo dlouhý seznam Čechů, kteří vedle desítitisíců vězňů jiných národností se již nedočkali znovuvzkříšení Evropy, v které nepřestali věřit ani tehdy, když přízrak smrti slavil v táboře přičiněním pochopů

SS své nejkrvavější hodokvasy. Mezi četnými brněnskými vězni, kteří se vrátili po šestiletém věznění, byl také poslední brněnský starosta dr. inž. Rudolf Spazier. Vrátil se fyzicky pozměněn, ale duševně nezlomen, a těšil se na novou práci v zájmu veřejného blaha. Spazier nám jen potvrdil všechny strašlivé zvěsti o vraždění v táboře, v němž v posledním roce před osvobozením umíralo až 400 lidí denně. Mrtvoly byly voženy ven za bránu a zahrabávány ve zmolách pod tak zvaným Bismarckovým vrchem v hromadných hrobech, kde byl nyní obětí nacistické persekuce vybudován náhrobek. Tajemník Leopold Reitter z Brna, který se rovněž šťastně vrátil, přinesl jmenný seznam, z něhož vysvítá, že jen v únoru a květnu 1945 zemřelo přes 350 vězňů, kteří se hlásili k československé národnosti. Češi nebyli v táboře zdaleka nejsilněji zastoupeni. Lze si proto přibližně vypočítat, kolik lidí v Buchenwaldu zahynulo, když v něm byli vězňové všech evropských národností.

Den svobody v Dachau.

Statečný kněz P. K a r e l F a n f r d l a, poslední náměstek brněnského starosty před nacistickou okupací, se vrátil do Brna po téměř šestiletém věznění na Špilberku, Buchenwaldu a Dachau. Milý kulatý obličej kněze se v důsledku strašlivých útrap pozměnil. Na hlavě ubylo za těch šest let předčasně bílých vlasů, ale v očích plane starý bojovný žár. Neztenčena zůstala síla hlasu, nám tak známého od onoho historického 1. září 1939, kdy jsme po zatčení proseděli celý první den pod kulomety na dlažbě špilberské pevnosti. P. Fanfrdla má právě několik hostů. Když však přišel na návštěvu starý spoluheftlík z Buchenwaldu, museli hosté míti hodinu strpení. A sejdou-li se po letech dva heftlínci, věřte, že si mají tolik co vykládat. Hodina jim připadá sotva jako deset minut.

Co mne hlavně zajímá ? Jaký byl konec v Dachau ? P. Fanfrdla si pohladil dlaní čelo, na kterém v letech žalařování přibyly viditelné vrásky, načež melodickým hlasem plynul tok jeho vypravování:

„Do Dachau jsem byl převezen z Buchenwaldu v roce 1942. To byl asi nejhorší rok věznění, protože v tomto roce jsme vystáli nejvíce hladu. Desetinka chleba denně a trošku vařené, neslané řepy, to byla v té době veškerá naše potrava. Úmrtnost byla tehdy hrozná. Byl to hlavně tyfus a průjmy, kteréžto nemoci kosily vězně v Dachau po stovkách. Z počátku jsem byl na bloku s polskými knězi, kteří byli nejvíce pronásledováni. Když se po čase zjistil tento omyl, dostal jsem se mezi ostatní kněze, mezi nimiž bylo hodně Němců. Po celá léta jsem pracoval na plantážích, právě na těch, na kterých byli střeleni cikáni, když jsme přišli do Dachau v roce 1939. Zatím co jsem měl v Buchenwaldu určité výhody, na příklad možnost obdržet jeden balíček měsíčně z domu, tuto výhodu jsem v Dachau v roce 1942 ztratil. Důvodně jsem se obával infekce, proti které by bylo oslabené a podvyživené tělo marně bojovalo. Pamatuješ si jistě na dva

silné české kněze z Buchenwaldu, na P. Šumšala z Olomouce a P. Otáhala z Drahotuš. Oba v Dachau zemřeli. Měl jsem štěstí. Smrt kosila na všech stranách, ale mne nezasáhla.“

„Byl tábor evakuován, když se k Dachau blížila fronta ?“

„Ano. 26. dubna odešel první transport v počtu asi 1000 vězňů. Byli to hlavně Němci a Rusové. Nikdo neví, kam transport odjel a jak skončil. Měly odejít další transporty, ale vězňové nenastupovali. Hlásili se jako nemocní, přebíhali z bloku na blok a znemožňovali tak evidenci. V pisárnách se provedení transportu zřejmě sabotovalo. Zdálo se, že ani všemocní šárové nejsou naladěni pro transportování. Pokud se mé osoby týkalo, rozhodl jsem se s ostatními českými knězi, že z tábora dobrovolně nepůjdeme. Viděli jsme hodně transportů, které přišly do tábora. Byly nám většinou přivázeny již mrtvoly nebo lidé položiví. A tak jsme si řekli, že když máme zemřít, ať jsme zastřeleni v táboře bez mučení, jaké by nás bylo očekávalo na transportu. Téhož dne přijelo do tábora několik aut Červeného kříže ze Švýcarska s balíčky pro vězně. Šoféři aut přinesli zprávu, že měli k projetí do tábora už jen úzký prostor patnácti kilometrů a že všechno ostatní je již obsazeno stále se blížícími Anglo-Američany. Přišel další rozkaz velitele tábora: Všechno nastoupit se všemi věcmi. Tedy přece na transport a všechno naráz. Byli jsme zvědaví, jak to velení tábora hodlá zvládnout. Pak však přišel rozkaz: Všechno odstoupit. Došla totiž zpráva, že na evakuaci tábora již pro blízkost fronty není ani pomyslení.“

„Slyšeli jste již dunění děl z fronty ?“

„Slyšeli. Zesilovalo se každým dnem. 28. dubna 1945 se rozšířila v lágru zpráva, že pro nás přijedou vozy Červeného kříže, kterému bude odevzdán do správy celý tábor. Čekali jsme ovšem marně, ježto na zprávě nebylo nic pravdivého. Příštího dne 28. dubna byla fronta již tak blízko, že jsme už ani nešli do práce mimo lágr. Na nebi bylo stále více amerických letadel, která bombardovala cíle v okolí tábora. Letce jsme se zájmem pozorovali, aniž bychom se byli kryli. Dřevěné baráky by nám byly stejně sotva poskytly nějakou ochranu.“

„Jaká byla nálada mezi vězni ?“

„Řekl bych, že mezi vězni převládaly smíšené pocity. Člověk, který je zbaven již řadu let svobody a žije stále v náručí smrti, většinou otupí a nevnímá již tak všechno jako člověk, žijící venku mimo dosah drátů s vysokým napětím. Ráno 29. dubna jsme s obrovským překvapením zjistili, že na hlavní bráně vlaje bílý prapor, že také na velitelství tábora je prapor téže barvy a na všech věžích kolem tábora malé bílé praporky. V duchu jsme jásali, že nebude žádných bojů a že naše osvobození bude hladké. Dodatečně jsme však zjistili děsivé okolnosti. Bílé prapory a praporky na věžích byly vyvěšeny pouze proto, aby byli vězňové ukonejšeni a nebouřili se. Zatím však k táboru táhlo s kulomety asi 2000 esesáků, kteří měli od Himmlera rozkaz, že se ani jeden heftlink z Dachau nesmí dostat živ do rukou Američanů. Himmler byl totiž strašlivě dopálen, když po osvobození Buchenwaldu nahlédli spojenci do hrůz nacistického koncentračního tábora a když se rozpovídali heftlinci, kteří byli v táboře několik let. Esesmani

v táboře věděli, že nadchází jejich chvíle, a proto začali pálit v táboře různé doklady. Kdy 3. americká armáda dobyla město Dachau, zastavila se a koncentrační tábor sám měl býti osvobozen příštího dne 7. americkou armádou. Obyvatelstvo v Dachau však spatřilo kouř nad koncentračním táborem a projevilo obavy o osud vězňů. Načež jeden americký důstojník a asi 40 mužů se vypravili s několika tanky na vlastní pěst do koncentračního tábora, který v té době byl střežen nejostřejšími oddíly SS Truplem Viking. Po 12. hodině se již blízko tábora ozývala střelba z pušek a o půl 17. hodině se mezi vězni neslo jedno volání: 'Už jsou zde Američané !'

Načež se vězni pustili úprkem k hlavní bráně, kterou jako první vcházela americká reportérka a jeden belgický reportér. Poté vjel do tábora tank, z něhož vystoupil důstojník. Vězňové přibíhali, objímali a líbali americké důstojníky a vojáky. V té době padla s věže střelná rána, po které se skácel mrtev k zemi vězeň, který běžel naproti americkým vojákům. Šest esesmanů muselo s věže ihned dolů a všichni byli okamžitě ihned zastřeleni. Postupně byli odzbrojeni hlídky na všech věžích kolem tábora.“

„Jak se k vám chovali Američané ?“

„Byli jsme překvapeni jejich starostlivostí o naše životy a zdraví. Ihned po osvobození tábora vystoupil jeden americký důstojník na věž hlavní brány a vyzval celý tábor k motlitbě za osvobození a za vězně, umučené v táboře. Byla to velmi dojemná slavnost, po níž si každá skupina jednotlivých národů pořídila prapory a vyvěsila je v táboře. Klid však ještě nebyl. Večer zahájili Američané dělostřelbu a střetli se s esesmany, kteří byli vysláni, aby postříleli celý tábor. Esesmani byli v krátké době potřeni a zčásti zajati. Šárové z tábora se většinou rozprchli. Někteří však byli chyceni, a to dokonce v trestaneckých uniformách, do kterých se v poslední chvíli v zoufalém strachu převlékli. Na místě byli pak také likvidováni velitelé bloků z řad heftlinků a různí „vorarbeitři“, kteří byli velitelem lágru pověřeni v táboře nějakou funkcí a vystupovali vůči spoluvězňům brutálně nebo je udávali u brány. Mnohý vězeň takové udání odpýkal životem.“

„Jak jste se dostali domů do Brna ?“

„Ano, to byl velký problém. Do tábora přijel zástupce československé vlády kapitán Faltys, který domluvil s Američany repatriaci českých vězňů. Naše vláda však neměla potřebné dopravní prostředky. Američané nám dali k dispozici 42 velkých nákladních vojenských automobilů, které nás dopravili téměř po šesti letech strádání do Plzně. Když jsme přejížděly hranice Čech, mnozí z nás slzeli. Slzeli pohnutím při návratu do vlasti již osvobozené a nad osudem těch, kterým to nebylo dopřáno. Všem těm, které tam kryje cizí, nehostinná zem, uchováme navždy vělou vzpomínku, protože oni nezemřeli. Odešlo pouze jejich tělo. Jejich duch zůstal a navždy zůstane v celém českém národě.“

Poslední statistika z Dachau.

Podle statistiky vězňů k 26. dubnu 1945, tři dny před osvobozením, byli v Dachau vězňové sedmadvaceti národností ! Podle počtu byl tento stav: Poláci 14.894, Rusové 13.536, Maďaři 12.067, Francouzi 6976, Němci 5013, Italové 3388, Litevci 3250, Jihoslované 3080, Čechoslováci 2205, Belgičané 909, Holanďané 836, Řekové 358, Španělé 263, Lotyšši 230, Luxemburčané 211, Turci 86, Norové 77, Rumuni 69, Bulhaři 54, Angličané 13, Švýcaři 12, Američané 11, Portugalci 8, Estonci 5 a 1 Dán. Z celkového počtu 72.291 vězňů bylo 4626 žen (4016 židovek a 610 arijek). Ochrannou vazbu (politici) mělo 43.724 vězňů. Židů bylo 22.100, 8 emigrantů, 8 rukojmí, pracovní přestupky 1066 a 759 zločinců z povolání. Kněží bylo v Dachau 1255, a to 777 kněží polských, 152 německých a 69 českých. Cikánů bylo v táboře 255. Z uvedeného počtu Čechoslováků bylo 1974 Čechů a 231 Slováků. Od počátku číslování vězňů zemřelo v Dachau asi 62.000 osob.

Student z Oranienburgu má slovo.

Koncentrační tábor v Sachsenhausen u Oranienburgu nebyl o mnoho méně pověstný než Dachau a Buchenwald. V tomto táboře pobyl delší dobu také brněnský student MUC. Jaroslav S t a n ě k, který po osvobození Brna vydal o jmenovaném koncentračním táboře toto svědectví:

„Zatím co si odrodilci a prospěcháři hledali cestičku k vysoké škole do Německa, mrzlo a hladovělo 1200 českých studentů v koncentračním táboře Sachsenhausen u Oranienburgu, 32 km severně od Berlína. A ještě tři roky po zavření českých vysokých škol se našli studenti, kteří zapomněli na své příkoří, zradili sami sebe a hrnuli se po Frankově výzvě na německé vysoké školy. Nevěděli, jak strašlivá byla zima roku 1939 – 40 pro vyhublé druhy, oblečené chatrnými košilkami, plátěnými trestaneckými oděvy a nezašněrovanými botami. Nepoznali, co znamená vydržet mnoho hodin stát v sněhové bouři s oholenou lebkou, bez čepice a při 36 stupních. Nepředstavili si jistě nikdy, že tento mráz dovede i v pravé poledne zabít ve dvaceti minutách 120 lidí z desíti tisíc, postavených na cvičišti jen proto, aby se zjistilo, jsou-li všichni. To byla zima a to byly vánoce 1939 v Oranienburgu, připraveném pro české studenty již týden předtím, než v Praze došlo k nějakým demonstracím nebo jak tomu tehdy říkali. Se zimou přišla první epidemie spály a tak se dostala první vlna studentů na „revír“, čarovné místo v rohu koncentráku, kde se jedni hleděli udržet co nejdéle bez práce, kterému se však jiní úzkostlivě vyhýbali, poněvadž jim bylo dopřáno čistit místnosti „betšajsrů“, trosek lidí, hynoucích do týdne na úplavici. Taková tu byla vesměs starost a péče o nemocné, to jest o lidi s horečkou vyšší

než 39 stupňů. Dokonce byla ve všech barácích se spálou ihned nebo na druhý den zavedena přísná karanténa, za níž nesměl nikdo opustit barák. Některé baráky „spálistů“ (tento pojem byl u nás naprosto vžitý) byly zčásti také podrobeny „důkladné desinfekci“ silně zředěným roztokem lysolu, jímž bylo symbolicky vykropeno lože nemocného. Ostatní dostali k snídani, k obědu a k večeři hypermangan s vodou. Tak mýjely první měsíce za dráty, měsíce, v nichž studenti ještě nemuseli pracovat. Pro osvěžení byli jen dvakrát za den vyhnáni na vzduch a směli pochodovat mezi baráky v sevřených útvarech, za náhodné kontroly esesáků, které tu občas potkávali a kteří nad nimi obvykle ihned přejímali velení. A po návratu na barák býval program vždy stejný: umývání pokopaných a zkrvácených tváří, čištění a zašívání šatů atd.

Všichni čekali jako na vykoupení na jaro, které přišlo skutečně k 21. březnu, ke dni, kdy se nějaký zoufalec opět pokusil o útěk, a tak celý tábor oslavil první jarní den dlouhým čekáním do noci, kdy byl odběhlec dopaden. Čekání, až bude uprchlík dopaden, bylo jedním z ušlechtilých táborových zvyků: všichni stáli bez jídla na nádvoří v pětistupech, některé skupinky při tom cvičily k zemi – vztyk, jiné byly v dřepu a některé se hromadně kutálely, převalovaly a okopávaly v obličejích, protože nestály v zákrytech. Jaký to byl pokrok proti dřívějšímu, kdy byl zákryt vyrovnáván pistolí ! To stání netrvalo konečně tak dlouho – nejvýš tři dny a tři noci. V táboře pomalu nastával obrat k lepšímu. Tehdy byla nevysvětlitelnou náhodou zaplavena čtrnáct dní kantina chlebem, a kdo měl dost peněz, mohl se v nejkratší době zúčastnit opravdových hodů.

Den se prodlužoval a prodlužovaly se také hodiny studentských pochodů tábořem. Ze dvou hodin denně byly pojednou čtyři a ještě rychleji šest. A vtom jsme se dověděli, že studenti budou „dobrovolně“ chodit na práci s ostatními vězni. 20. dubna 1940 jsme zjistili jediný význam Hitlerových narozenin: bylo propuštěno asi 200 studentů. Ostatní zklamání tu zůstali a jen se smutně dívali k bráně, aby po chvíli přemýšlení sklopili hlavu a spolkli sliny. Za pár dalších měsíců zůstávalo na barácích přes den už jen několik studentů. Všichni ostatní nosili někde traversy, házeli cihly, nosili celé dny pytle cementu, jednou v potu a s vyprahlým hrdlem, jindy v mokrých šatech a prádle na studeném větru. Hladoví, slabí i nemocní vykládali písek z lodí na průplavu, stavěli tam přístavní doky a chystali filiálku svého „mateřského“ lágru v obrovské, nově postavené cihelně, jejíž stavba překročila víc než desateronásobně rozpočet a přesto cihly takřka nevyráběla, díky německému „plánovitému hospodářství“ a díky vězňům z Oranienburgu. V poledne se tu každý vrhl lačně na misku polévky, do níž vítr na této poušti vhněl neustále nové a nové dávky písku. A večer vyčerpaní a nezřídká potlučení bitím, vraceli se i naši studenti s dvěma tisíci jiných vězňů tříkilometrovou cestou zpět, nesouce kamarády, kteří toho dne své trápení nepřežili. I ostatní, aby snad nebyli bujni – měli břemena: každý musil přenést do lágru z cihelny balvan pěti-až patnáctikilový. Proč, to snad nikdo nevěděl.

Takový byl život většiny vězňů v zimě i v létě, den ze dne, mimo neděle, kdy bylo na programu holení a stříhání, umývání skříněk, cídění nádobí, cpaní

slamníků, aby byly dokonale hranaté, pochodování, cvičení několika povolených táborových písniček, jednou za čtrnáct dní psaní domů a stejně často nedočkavost, zda přijde dopis z domova. Každý den večer před spaním jsme si hlásili z postelí nejnovější zprávy, jednak t. zv. „odjezdovky“ (většinou rázu naprosto panikářského a nesmyslného, ať už takovou zprávu označili za „hotovku“ nebo dokonce za „morovku“), jednak zprávy politické a o náletech z minulé noci. Celý rok 1941 znamenal pro Berlín a tím také pro nás aspoň 300 náletových nocí, a to celých nocí od večera do rána, nocí benátských se světelnými střelami všech druhů a kalibrů, s pumami trhavými, zápalnými i světelnými, nocí pro mnohého z počátku bez spánku, zato však z průjmem. Nebylo se kam ukrýt, každý musil zůstat ležet na svém místě v dřevěném přízemním baráku. Střepiny protiletadlových nábojů dopadaly často celou noc na baráky a mnohé z nich ovšem prolétly dovnitř, aby předvedly ubohým vězňům, co je to štěstí a smůla.

Skoro po ročním pobytu v koncentráku se někteří ze studentů začali dostávat k odborné práci pod střechou: do krejčovské dílny, do stolařské, elektrikářské a radiové, později do keramické apod. Tehdy jsme začali pravidelně odposlouchávat zprávy z Anglie, Sovětského svazu a Ameriky a měli jsme přichystánu krátkovlnnou telegrafní vysílačku z amerického vojenského materiálu, francouzský vojenský komunikační přijímač, vlnoměry vlastní konstrukce a jiné měřicí přístroje.

Pak přišel 20. duben 1941 a s ním velké zklamání: nikdo nebyl propuštěn. Jugoslávie válčila s Německem a náš národ projevil své sympatie s Jugoslávci. Trest jsme pocítili i my. Pocit zklamání byl tehdy jen krátký, uvědomili jsme si, že zůstaneme za dráty až do konce války. Zůstali jsme ještě pevnější. Potom Německo přepadlo Sovětský svaz. Celý tábor tajně jásal a zářil – všem bylo jasné, že se blíží konec Německa.

Na podzim roku 1941 začali do tábora přivádět první válečné zajatce z východní fronty. Byl to strašné obrazy. Vyhradili pro ně několik baráků, které byly hlídány dokonce i některými vězni, a napsali u jejich vchodu toto lživé slovo: „Kriegsgefangenenarbeitskommando“. Pod záminkou, že je vybírají na polní, zahradnické a jiné práce, den co den přijížděli naši známí esesáci (z nichž každý měl u nás přezdívku: Mravenečník, Tuzarobijce – zbil Tuzara – Bejček, Střelba – střílel každou chvíli z pistole – Panenka, Kriegskassa – byl hrbatý – atd.), tito všichni pochopové odváželi zubožené zajatce za tábor a tam je vraždili ranami z pistolí. Během šesti týdnů povraždili asi 16.000 mužů. Hromady mrtvol ležely za táborovou zdí a čekaly na spálení. Táborové smetiště pak čekalo na jejich popel a kosti. Polní krematoria i táborové pece hořely bez přestání a pod příkrovem podzimní mlhy se válel po táboře kouř, za jehož zápachu jsme se probouzeli, v němž jsme pracovali, jedli i usínali. Mezi zajatci řádil skvrnitý tyf, který se náhle rozšířil i po ostatním táboře a mezi esesanskými vrahy. Vraždění bylo zastaveno, vyhlášena karanténa nad celým

táborem a dvakrát provedena desinfekce tábora kyanovodíkem. Vánoce byly smutné, zachytili jsme odněkud z radia Sněhurku a bylo nám do pláče.

Za takové nálady nás překvapilo propuštění. Asi 200 nebo 300 studentů bylo propuštěno tehdy po menších "várkách". Stalo se tak koncem ledna 1942. Propuštění si nedovede představit nikdo, kdo je nezažil. Je to tolik pocitů, že člověk zůstane naprosto zmaten a snad si chvílemi počíná jako děcko. Jak malichernými se vám po propuštění z takového pekla zdají mnohé starosti ostatních lidí, jak hloupé mnohé knihy, filmy, přednášky. Ze všeho se však člověk časem vzpomene, na mnohé zapomene, avšak jsou věci, na které se nesmí zapomenout. To říkám dnes těm bývalým kolegům, kteří chtěli dostudovat v Německu."

Generál Hanák o posledních dnech trestnice na Mírově.

Mírov, v hlubokém míru žalář, určený pro nejtěžší zločince, byl za nacistického režimu vězením pro plicně choré vězně všech evropských národností. Žalář, připomínající svou výstavbou středověký hrad a postavený z neomítnutých cihel uprostřed hlubokých lesů na severní Moravě, měl všechny předpoklady pro své poslání.

Bezpečnostně byl Mírov vybaven tak, že šlo opravdu o ojedinělé případy, v nichž se některému mírovskému vězni podařilo z Mírova uprchnout. Jako všechny ostatní německé žaláře a koncentrační tábory, byla také trestnice na Mírově v pohnutých dnech květnových roku 1945 likvidována za okolností, jež sice neměly tak dramatický spád, jako na příklad v Buchenwaldu, přesto však byl konec gestapáckého žalářování velmi zajímavý.

Když jsem se dověděl, že se do Brna vrátil generál Rudolf Hanák, který si na mírově odpykával pro velezradu šestiletý žalář, vyhledal jsem ho a požádal o informace. Generál Hanák byl duševně i tělesně celkem v pořádku. Z prisouzeného trestu si odpykal tři a půl roku. V žaláři onemocněl a byl převezen na Mírov, jehož stav byl v posledních dnech před likvidací asi 700 vězňů. Z toho bylo asi 250 Čechů. Podstatnou část vězňů tvořili Poláci. Byli zde však také Italové, Belgičané, Francouzi, Holanďané, Bulhaři, Jihoslované a v poslední době též Rusové.

Když se Rudá armáda blížila k Mírovu směrem od Šternberka, nastal mezi německými dozorci ve věznici, zvanými „bachaři“, poplach. Vedení trestnice s nacistickým ředitelem Partlem trnulo hrůzou, že trestnice bude bombardována. Generál Hanák doporučil 5. května řediteli trestnice, aby na nejvyšším bodě trestnice vyvěsil prapor Červeného kříže, ježto byl jako voják přesvědčen, že Rudá armáda bude toto výsostné znamení respektovat, což se také skutečně stalo. Partl radu přijal. Prapor byl ušit z vězeňských prostěradel a červených praporů, z nichž byly odstraněny hákové kříže.

Současně bylo řediteli z řad vězňů doporučeno, aby zahájil jejich propouštění. Partl napřed rozhodl, že budou propuštěni pouze ti, kdo si mají odpykat ještě nejméně tři roky žaláře. Posléze však souhlasil i s propuštěním vězňů, odsouzených na doživotí. Je pochopitelné, že mezi vězni byla přijata tato zpráva s jásotem.

Fronta se stále blížila. Dělostřelba se každým dnem zesilovala. Čeští vězni se sešli a utvořili Národní výbor podle pokynů československé vlády z Londýna, ježto o všem, co se dělo ve světě, byli vězni dobře informováni z rozhlasového přijímače, v trestnici dobře ukrytého. Předsedou Národního výboru byl zvolen Mach, místopředsedou Papež, druhým místopředsedou Troníček z Kutné Hory, členy výboru dr. Žižlavský z Brna, Fiala, bankovní úředník, Linhart z Brna, generál Hanák a Šindelář z Mělníka. Zdraví vězni, mezi nimiž byl profesor Boček z Brna, mohli z trestnice po vrácení občanského oděvu ihned odejít. Ovšem každý na své riziko, ježto fronta byla již nedaleko.

Dne 8. května propouštění vězňů pokračovalo. Stav vězňů klesal v poslední době každým dnem. Vězni si v té době vynutili zlepšení stravy pro nejtěžší pacienty. Byli velmi rozrušeni, když v posledních dnech před likvidací byly provedeny na Mírově tři popravy, které byly v dějinách Mírova ojedinělé. Pod hradbami věznice byly postaveny německé baterie, které však uposlechly kapitulaci výzvy a v noci z 8. na 9. května zastavily palbu.

Vězni, pokud byli s to se udržet na nohou, tančili, jásali a objímali se. Ve všech celách byl nadšeně oslavován mír, s nímž byl spojen konec žalářování. Národní výbor vztyčil 9. května na nádvoří trestnice československou vlajku a předseda učinil ke shromážděným vězňům slavnostní projev, zdůrazniv význam historické hodiny, v níž spadly nejen s vězňů, ale se všech evropských národů okovy germánské nadvlády. Rusové vztyčili sovětskou vlajku a narychlo byly pořízeny vlajky všech ostatních národností, zastoupených v trestnici. Do okolních hlubokých lesů se pak nesly velebné zvuky sovětské, československé a polské hymny.

Výsostný znak říše, stržený s trestnice, byl na nádvoří za účasti všech vězňů spálen jako symbol zhroutivšího se krvavého nacismu. V den osvobození zemřeli dva polští vězni, kterým byl vystrojen slavnostní pohřeb za hlubokého pohnutí osazenstva trestnice.

Většina mírovských bachařů do té doby již utekla. Partl s několika pochopy v trestnici zůstal. Byl se zbytky svých pomahačů po příchodu Rudé armády zajištěn. Vězni, pokud mohli chodit, rychle opouštěli trestnici, v níž zůstal pouze československý Národní výbor, který pečoval o dopravu posledních těžce nemocných vězňů.

Mírov, v němž v posledním roce zemřelo podle sdělení generála Hanáka 350 vězňů, osiřel. Na chodbě a nádvoří již nehalasí těžké podpatky trestaneckých bot a dřeváků. Řezavé hlasy nacistických bachařů, kteří se neostýchali kopat a bít vězně již umírající, patří neblahé minulosti. Z nacistické vlády na Mírově

zůstalo na vězeňském nádvoří pouze trochu popela z německého orla, jehož spáry se již nikdy nezatnou do těla osvobozené Evropy.

Konec tábora ve Svatobořicích.

Pověstný svatobořický tábor rozpustili Němci sami, když se blížila sovětská vojska k moravským hranicím. V táboře bylo do poslední chvíle přes 800 internovaných. Mezi nimi byly četné významné osobnosti, jako sochaři Španiel a Pelikán. V jedné skupině byli rodiče a příbuzní členů našich zahraničních bojovníků, v druhé chycení partyzáni a ve třetí děti popravených rodičů ve věku od 6 do 18 let.

Dne 13. dubna byly rozdány asi 600 vězňů propustky domů. Tábor přestal existovat příští den, kdy zbývající část vězňů byla naložena do otevřených nákladních aut a děti do autobusů a všichni byli odvezeni do tábora v Plané nad Lužnicí. Byl to pracovní tábor, v němž dřívější vězňové trpěli bitím a strašnou nečistotou, neboť neměli vodu ani na umytí. Odtud pak byli svatobořičtí strážníci propuštěni 5. května. Protože neměli možnost se dostat domů, zůstali v táboře. Do Brna se vrátili v pondělí 14. května. Svatobořičtí i planenští obyvatelé podporovali vězně potravinami, pokud to bylo možné, takže internovaní netrpěli velkým hladem. Četníci z Plané zatkli 5. května 1945 bývalého velitele tábora v Plané, který měl na svědomí týrání internovaných.

Kromě četných jiných známých měl jsem v táboře dobrého přítele Ludvíka Smazala z Olomouce. Přítel Smazal bydlel původně v Uničově, odkud musel uprchnout do Olomouce. Smazalův syn brzy po zřízení nacistického režimu v Československu uprchl za hranice, kde se zúčastnil aktivně odboje. Když se to gestapáci dověděli v roce 1942, zavřeli Smazala i s jeho manželkou do Svatobořic. Smazal se stal ve Svatobořicích pro své boдрé jednání a zvláště své všestranné schopnosti velmi populárním vězněm v táboře a navázal se mnou písemné spojení, které jsem s ním udržoval. Začátkem roku 1945 mne jednou dokonce zavolał do Brna telefonicky se žádostí, abych vyřídil paní Kuchařové, jeho provdané dceři v Brně, nějaký vzkaz. Tento telefonický hovor mu byl umožněn benevolencí jednoho českého četníka, který tím jistě hodně riskoval. Smazal byl znám v táboře pod přezdívkou „strejda“. Napsal mi pod tímto krycím jménem z tábora také dva články, které jsem otiskl. Samozřejmě, že to byly články nevinné, které nezachycovaly přímo život v táboře, ježto bychom byli měli oba gestapo na krku. Noviny však chodily do tábora. Vzbudilo tam jistě nadšení, když se rozšířila zpráva, že si to „strejda“ dovedl v kriminále zařídít tak, že dokonce píše do novin. „Strejda“ se vrátil s manželkou ze Svatobořic živ a zdrav. Za tři roky svého věznění nasbíral jistě mnoho dojmů, které bude moci zachytit novinářsky nebo knižně, ježto tábor ve Svatobořicích nebyl malou epizodou v rámci gestapáckého řádění.

Noc hrůzy v celách drážďanského žaláře.

Tisíce vězňů gestapa má strašlivé zážitky z tak zvaných „transportů“, to jest cest ze žaláře nebo táborů k výslechům, konfrontacím, vyšetřováním, přemístěním věznic a podobně. Soudíme, že nejhorší chvíle na takovém transportu zažili vězni, kteří byli v lednu 1945 transportováni z Pomořan. Mezi vězni byl brněnský občan Jindřich Svoboda, který děkuje jen šťastné náhodě, že se dostal z onoho soudného dne domů. Jindřich Svoboda nám po svém návratu do Brna vyprávěl kromě jiného toto: „Letos 5. ledna jsem se vracel, odpykav si německým soudem vyřčený trest, z věznice Gollnow v Pomořanech u Baltického moře. Trest jsem si odseděl, ale propuštěn jsem nebyl, ježto si mě vyžádalo brněnské gestapo, aby mě pravděpodobně uvrhlo do koncentračního tábora. V tak zvaném německém soudnictví to bylo obvyklým zjevem. Na příklad pět let káznice a potom na neurčito „převýchova“ v německém koncentračním táboře.“

Byl jsem vezen s několika vězni v poutech ve vězeňském vagonu, zvaném ponorka. Často celý den bez vzduchu, bez vody a jídla. Jelo se s velkými přestávkami. V každé větší stanici se dlouho stálo, protože vězni byli artiklem, jenž se mohl „zkazit“, aniž směl někdo vznést žádost o „náhradu škody“.

Jeli jsme přes Štětín, Berlín, Chotěbuz, Zhořelec do Vratislavě. Odtud měla cesta pokračovat přes Frývaldov a Olomouc do Brna. Zatím však přišla zpráva, že Rudá armáda obsadila již Opolí, stáčí se k Ratiboři a obchází Vratislav z jihu. Ve dnech 24. a 25. ledna 1945 byli odvázeni vratislavští vězni na západ. Bylo jich celkem asi 4000. Soudím, že polovina jich cestou zmrzla nebo zemřela hladem, ježto v největším mrazu byli v lehkých bluzách několik dní na cestě v otevřených nákladních vagoněch, v jakých se vozí dřevěné klády.

Ve Vratislavi jsem byl vězněn na policejním ředitelství. Náš transport do Drážďan trval celých 14 dní. V Drážďanech jsme byli ubytováni v místní káznici ve sklepních celách. V naší cele bylo 22 Moravanů a 4 Rusové. Dne 13. února nás vachmajstři zavedli do horních cel, kde jsme prožili noc hrůzy a zkázy, noc, na kterou nikdy v životě nezapomenu. Letecký útok na Drážďany začal po 20. hodině. První letecké vlny shazovaly nejprve světelné rakety a pak tak zvané hořící fosforové stromečky. Na nádvoří věznice se vzňalo několik dřevěných vozů. Jasně osvětlily naše cely. Potom začaly dopadat pumy nejtěžších ráží. Masivní budova věznice se kymácela v základech. Věznice zatím zasažena nebyla, ale v celách vyletěla tlakem vzduchu veškerá okna. Do cel se dral kouř z fosforu. Dusil nás a nemilosrdně páčil v očích.

Přikládali jsme si namočené kapesníky na oči a ústa, aby se nám lépe dýchalo. Za necelou hodinu bylo v plamenech mnoho okolních budov. Věznice však stále

měla štěstí. Sirény oznámily konec leteckého útoku. Uléhali jsme na slamníky a usínali.

Hodinu po půlnoci 14. února zaječely znovu poplachové sirény. Mnoho set létajících pevností vzápětí začalo shazovat na Drážďany tříštivé a zápalné pumy. Strašlivá detonace, která s námi otřásla. Budova věznice a kanceláře byly zasaženy. Za chvíli byla věznice v plamenech. Naše křídlo s kobkami začalo rovněž hořet. Do cel se dral stále mocněji kouř a žár. Na celách vznikla panika. Pokoušeli jsme se všemožným způsobem dostat se na svobodu z hořící věznice. Vedlejší křídlo věznice již propadalo plamenům. Šílené výkřiky hořících vězňů zanikaly v praskotu požáru.

Vynaložili jsme poslední síly a rozbijeli jsme lavicemi vězeňské dveře. Někteří vězni křičeli, jiní se modlili. Část vězňů se apaticky odevzdala svému osudu a zírala nepřítomnými očima do plamenů, stále se zvětšujících.

Konečně zaskřípal v zámku naší kobky klíč. Zámek však nešel otevřít, ježto byl páčením dveří poškozen. Na štěstí však vedly do naší cely ještě jedny, nepoškozené dveře, kterými nás vypustil mladý holandský spoluvězeň. Od něho jsme se dověděli, že vachmajstři se rozutíkali a dali holandskému vězni klíče od cel, aby nás pustil. Zlatý Holanďan ! Zachránil vězně ze tří poschodí. Vězni by byli zcela určitě uhořeli tak, jako uhořeli všichni vězni ve čtvrtém a pátém poschodí věznice.

Proráželi jsme si cestu plameny a kouřem a vyběhli z hořící věznice. Venku všechny ulice byly v plamenech. Požáry vpředu, vzadu, zleva i zprava. Všude moře plamenů. Pádili jsme delší dobu hořícími ulicemi. Skoro bez dechu jsme dorazili do nějakého malého parčíku, kde jsme dlouho odpočívali. V hořících ulicích nebyl skoro žádný kyslík, ježto byl spotřebován plameny. Po oddechu jsme běželi dále a konečně jsme se dostali k Labi. Ach, toť řeka, kterou plní voda z naší vlasti.

Byly tři hodiny ráno. Vítr skučel a bušil do nás ledovým únorovým deštěm. Našli jsme schodiště, které nás přivedlo do širokého řečiště, a tak jsme se dostali až k samé vodě. Tisíce lidí spěchaly podél vody v zoufalém zmatku. Hitlerovi nikdo neděkoval. Slyšel jsem jen tiché kletby na původce této hrůzy. Nebylo vyloučeno, že s nimi prchá také nějaký gestapák, kteří, pokud jde o hrdinství, dovedli je uplatňovat pouze na bezbranných, ubohých věznicích.

Uvolnění z okovů, žáru a dýmu, strašlivě hladoví, ale plni radosti nad svým osvobozením a šťastnou záchranou spěchali jsme podél Labe do své vlasti...

Jak zahynul moravský zemský president dr. Mezník.

V Kounicových kolejích v Brně byl zastřelen kromě mnoha set jiných popravených Čechů též moravský zemský president dr. Mezník za okolností,

kterým věnujeme zvláštní místo. Přesné informace o Mezníkově smrti podal vrchní zemský rada v. v. dr. Vl. Fandrlík, který uvedl:

„Když jsem byl roku 1942 zatčen a dodán do Kounicových kolejí, sdílel se mnou celou kromě jiných kovodělník František Novák, zaměstnaný předtím v továrně bratří Paříků v Napajedlích. Byl nejstarším vězněm naší cely a bylo tedy jeho povinností nás informovat, co je v Kounicových kolejích nařizeno, co zapovězeno atd. Došlo tedy i na to, že je přísně zapovězeno otvírat okna nebo se z otevřeného okna dívat a že hlídka, budovu obcházející, střelí po každém, kdo by tohoto zákazu nedbal.

To mne přivedlo na smrt zemského presidenta dr. Jarosl. Mezníka a zmínil jsem se o tom p. Novákovi. Nato vyprávěl Novák toto: Mezník byl dodán do cely v prvním patře, v níž jsem byl tehdy sám. Dal jsem mu poučení jako vám. Vzal je na vědomost, ale nijak se nepouštěl do rozhovoru. Byl zřejmě zatčením velmi rozrušen, skoro nemluvil, přecházel rozčileně po pokoji a v noci nespál. Asi za tři nebo za pět dní byl volán k výslechu na gestapo. Když se odtud odpoledne vrátil, bylo jeho vzrušení ještě značnější. V jedné takové chvíli zřejmě nejvyššího rozrušení přistoupil k oknu a rychle je otvíral. Volal jsem na něho, že bude zastřelen, ale on se rychle vyklonil z okna celou horní částí těla. Vrhł jsem se na zem, připlazil jsem se rychle k oknu a snažil se Mezníka strhnout za nohy k zemi, ale pozdě. Vtom třeskla rána a Mezník se skácel do pokoje na zem. Byl skoro ihned mrtev, dříve než hlídka z chodby otevřela dveře. Je zřejmo, že Mezník otevřel okno a vyklonil se ven úmyslně. Tolik z vyprávění pana Nováka, který byl později odvezen do Osvěčima, kde 21. ledna zemřel. Svědky tohoto líčení byli další dva členové naší posádky pokojíčku č. 81/A: Rudolf Gleich, Tišnov, Příční, a koncipista okresního úřadu v Roudnici nad Labem dr. agr. Štěpán Benda. Gleich už je doma, vrátil-li se Benda, dosud nevím. Byl odsouzen na šest let v Říši.“

Smrt dr. Jaroslava Mezníka měl na svědomí tehdejší tak zv. presidiální šéf zemského úřadu dr. Markus, přímý exponent gestapa. Pod Markusovým vedením bylo provedeno též naše hromadné zatýkání v Brně při vypuknutí války s Polskem 1. září 1939.

zde začít

Jak byli osvobozeni vězňové ve Flossenbürgu.

Vězňové koncentračního tábora ve Flossenbürgu v Bavorsku nedaleko československých hranic prožili v posledních týdnech před svým osvobozením události, na které nezapomenou po celý svůj život. Brněnští osvobození vězni přivezli s sebou z Rokycan, odkud jim dal Národní výbor na cestu do Brna osobní automobil, kromě jiného také číslo časopisu Cesta, na cyklostilu rozmnožovaného orgánu československé skupiny vězňů, která se probíjela do republiky směrem na Domažlice. List byl vydáván podle rozhlasových zpráv ve

Stammriedu, kde skupina českých vězňů na několik dní uvázla. Vydavatelem byl vlastní synovec ministra dr. Jaroslava Stránského dr. Miloš Jiránek, který byl na zvláštní rozkaz K. H. Franka uvězněn a žalářován jen pro tento příbuzenský poměr. Z tohoto listu citujeme doslovně líčení, jaké byly osudy vězňů ve Flossenbürgu do jejich osvobození Američany:

„Po řadě napjatých dní, plných očekávání, vyplněných jedinou otázkou: Budeme evakuováni či ne ?, přišel rozkaz k odchodu v pátek 20. dubna, kdy již den předtím byli v pravém slova smyslu vyhnáni z revíru (táborová „nemocnice“) ti, kdo se udrželi na nohou, a vydali se na cestu jako první. Masa tábora, to jest 14.061 vězňů, opustila lág postupně, rozdělena do pěti skupin. V lágru zůstali pouze nemocní skvrnitým tyfem, lékaři a ošetřovatelé. Skupiny neměly stejný směr pochodu, ale hlavní směr byl zachován. Konečný cíl cesty, Dachau, byl společný.

Již několik kilometrů za Flossenbürgem byli zastřeleni první kamarádi, kteří nemohli dále. Druhý den večer nás stihl déšť, který nás pak provázel neustále a velmi přispíval k našemu zubožení. O odpočinku pod střechem a nějakém spoustu jídla nebylo ani řeči. Spalo se venku na louce nebo v lese. Po třetím nočním pochodu došla naše 4. skupina v pondělí 23. dubna v časných ranních hodinách k lesnaté stráni jihovýchodně od Stammriede, kde se uložila k odpočinku, když si každý zhotovil improvizovaný úkryt z větví, jež ho měly chránit před přímým větrem a deštěm. Z odpočinku jsme však byli v 9.30 hod. vyrušeni voláním k nástupu na další pochod. V tomto lesíku padly ještě poslední tři výstřely, jimiž byli usmrceni další tři kamarádi, kteří nemohli pokračovat v cestě.

Po seřazení vycházíme směrem na Pösing. Došli jsme však jen k lesíku jižně od Stammriede, kde nás dostihly americké pancéře a osvobodily nás od jisté záhuby, takřka na pokraji hrobu. Tento slavnostní a pro nás radostný okamžik se udál v 10.25 hod. středoevropského času. Bohužel, všichni nedošli. Počet únavou a vysílením padlých kamarádů, zastřelených esesmany, není přesně znám, ale odhaduje se asi na 3000 osob.“

Vězňové, kteří přibyli do Brna, prohlásili, že na této strašné cestě projevovali Čechové, jichž bylo ve Flossenbürgu na 2000, vzácnou solidaritu a odolnost, takže z nich padlo jen sedm. Do Flossenbürgu bylo ještě krátce před osvobozením Brna dopraveno mnoho Čechů, vězněných v brněnských Kounicových kolejích. Bylo mezi nimi zvláště hodně těch, kteří byli podezírání ze spojení s partyzány.

Návrat s československou vlajkou do koncentračního tábora.

Lidově se říká, že když kobyla dodělává, zuřivě kolem sebe kope. Tohoto srovnání lze použít s řaděním gestapáků, kterým v poslední době před

nacistickým krachem již nestačily koncentráky, nemožně přeplněné. Proto byl ještě počátkem dubna 1945 proměněn dosavadní pracovní tábor v Mirošově na Příbramsku v regulérní koncentrační tábor. V posledních dnech v něm bylo asi 750 vězňů, většinou Moravanů, kteří byli do Mirošova dopraveni za nejkruťších zkoušek z Kounicových kolejí v Brně.

Vězňové mirošovského koncentráku se osvobodili sami v pátek 4. května 1945. Velká část vězňů byla přidělena na práce mimo tábor. Toho dne odpoledne se vrátili do tábora s československou vlajkou a s národní písní, nijak nedbajíce výhrůžek zděšených stráží. Pro nejistotu gestapáků bylo příznačné, že se neodvážili přímo zakročit a snažili se dosáhnout spojení s Prahou. To se jim však už nepodařilo. Druhého dne večer sami odevzdali tábor Čechům a utekli. Z osvobozených vězňů se dalo ihned asi 150 do služeb partyzánů, kteří vydatně pomáhali blížícím se spojeneckým vojskům. Ze známých Brňanů byli v Mirošově věznění dr. Jar. Gregor ze zemského finančního ředitelství, ředitel Pensijního ústavu dr. Miloš Bukvář, dr. Viktor Pernička z ředitelství pošt, ředitel F. Jedlička, ministerský rada dr. Rieder, advokát dr. Láska, okresní soudce dr. Boháč ze Vsetína a mnoho jiných. Osvobození vězni vděčně vzpomínali, že obyvatelé všech okolních obcí v okolí tábora ještě za hrůzovlády gestapáků vězně odvážně podporovali potravinami tak vydatně, že si vězni v táboře mohli posléze zavést pravidelné mimořádné přiděly. Osvobození mirošovských vězňů bylo jistě nejoriginálnějším případem ze všech nacistických koncentráků.

Obětoval se za kamarády.

Nám, kteří jsme se dostali z koncentračního tábora v Buchenwaldu před osvobozením, docházely stále, byť i skrovné zprávy, co se v táboře děje, jak se tam vězňům daří a zejména kdo zemřel. Začátkem roku 1945 jsme se dověděli, že zemřel v táboře Josef Lieberzeit, s nímž jsem byl na světnici D na bloku 47 patnáct měsíců. Všichni, kdo jsme znali tvrdého a houževnatého Lieberzeita, který nejlépe z nás všech odolával svízelným a utrpením, jež nás provázelo zejména v době velkého hladu, zpráva o jeho skonu překvapila. Tušili jsme, že za jeho smrtí se skrývá tragedie, ježto Lieberzeit nebyl jedním z těch, kteří upadávali do sentimentality, od níž bývá pouze krok k zoufalství. Sebevraždy byly v táboře na denním pořádku, mezi Čechy se však nevyskytovaly. Lieberzeitova smrt byla osvětlena až po osvobození Buchenwaldu. Její pozadí bylo tak dojemné a tklivé, že považuji za závazné zařadit do této knihy vzpomínku, kterou věnoval kol. Koch tragicky zemřelému kamarádovi:

V únoru 1945, tedy na prahu naší svobody, zemřel v koncentračním táboře v Buchenwaldu Josef Lieberzeit, socialista, jakých je poskrovnu. Četl jsem všechny kapitoly jeho pohnutého života, neboť za společného pobytu na Špilberku a v Buchenwaldě otevřeli jsme si vzájemně srdce a spřátelili se.

Miloval jsem Pepíka Lieberzeita jako jemného a citlivého člověka, který pro kamaráda dovedl obětovat i život, a choval jsem úctu k jeho pevnému politickému přesvědčení. I tragédie jeho života nezůstala mi utajena, neboť jsem mu psával z koncentráku německé dopisy. Vím, jak trpěl, když nedovedl zachránit život manželčin, vím, jak miloval synka, který ztratil mámu a nyní též tátu. Lieberzeit účastnil se totiž v Buchenwaldu ilegálního hnutí, a když hrozilo prozrazení a měl být vyslýchán, vzal si raději život, než by se vystavoval nebezpečí, že při mučení prozradí kamarády. Nejbližším kamarádům nezůstal Lieberzeitův úmysl neznám, nikdo však nedovedl zabránit pevnému rozhodnutí. Píchnutí injekční stříkačkou, a ten dobrý a statečný Pepík Lieberzeit nás opustil navždy. Poslední jeho starostí byl opuštěný synek. Myslím, že hoch nebude opuštěn, že my všichni, kteří jsme Lieberzeita znali a milovali, přihlásíme se za táty...

Útěk z Pankráce.

Dne 12. května 1945 přišel do Brna Emanuel Vojnar, ředitel pozemkového ústavu v Olomouci a bývalý člen zemského zastupitelstva. Vojnar byl od června 1944 po vazbě v Brně a Jihlavě vězněn gestapem v Praze na Pankráci. Z Prahy přijel do Brna vlakem do Blanska, odkud došel do Brna pěšky. Podle sdělení řed. Vojnara byla na Pankráci tři vězení: české, německé a gestapa. Čeští vězni byli z vazby gestapa osvobozeni za povstání českých ozbrojených sil v Praze v poledne 5. května, kdy personál české věznice přemohl a odzbrojil německé strážce a všechny české vězně propustil. Vězňové se octli na svobodě ve chvíli, kdy Pankrác byla právě v palbě německých letadel. Z několika set vězňů někteří na útěku zahynuli, mezi nimi president dr. Lány. Druhého dne Němci Pankrác znovu dobyli a masakrovali hromadně české obyvatelstvo. Vojnar prchal z Pankráce s vyslancem dr. Fliederem a našel posléze útočiště v budově Mezinárodního Červeného kříže. Na Pankráci zahynula, stejně jako v jiných německých žalářích, řada českých vlastenců. Byly tisíce těch, kdo prošli kobkami Pankráce. Také Pankrác bude předmětem mnoha vzpomínek, zachycených dokumentárně.

Výkřik z Ebensee.

Koncentrační tábory byly rozsety po celém Německu a ve všech zemích okupovaných nacisty. O každém táboře se něco vědělo, i když vězni, vracející se z těchto táborů, mluvili velmi málo, majíce na zřeteli revers o mlčení, který museli před opuštěním tábora podepsat. Tass reprodukoval 18. května 1945

zprávu anglického listu Daily Telegraph, podle které americký jezdecký oddíl vypátral nový koncentrační tábor, který se nijak nelišil od Buchenwaldu, pokud jde o hromadné vraždění vězňů.

Tábor byl poblíž vesnice Ebensee v pochmurném údolí na jižním konci alpského jezera Gmundenského. Tam, uprostřed nádherné rakouské přírody, bylo Američany osvobozeno 16.000 zubožených a vyhladovělých lidských bytostí. Měsíc předtím bylo v táboře 28.000 lidí, z nichž za čtyři týdny zemřelo 12.000 vězňů hladem, bylo pověšeno, zastřeleno nebo ubito k smrti.

Když do tábora přicházely první zprávy o rychle se blížících amerických jednotek, vězňové napadli strážce a zabili je. Potom šli k místnímu veliteli esesmanů, který byl současně velitelem tábora, popadli ho a odvedli do krematoria. Tam se vězňové se svým zajatcem zastavili před dlouhou řadou pecí, otevřeli dveře jedné z nich a hodili tam bývalého vedoucího tábora. V táboře byl pořízen velký nápis, napsaný vysokými písmeny:

ZDE JE POMNÍK NACISTICKÉ CIVILISACE A NĚMECKÝCH ZVĚRSTEV.

Nápis byl proveden z rozkazu generála Pattona, jehož jednotky osvobodily tábor, o němž hrůzy až do osvobození tábora do světa vůbec nepronikly. Proniknout nemohly, ježto se z tábora na svobodu nikdo nedostal.

Špatné počasí, podvýživa, hlad a těžká práce způsobily, že vězňové v poslední době před pádem nacismu umírali v Ebensee po stovkách denně. Hlad byl takový, že se začalo vzmáhat v táboře i lidojedství. Svědecky bylo zjištěno, že několika mrtvolám bylo řezáno z těl maso, pokud ještě na umučených nějaké zůstalo. Bylo běžnou podívanou vidět vězně, jak se pasou na trávě. Hlad byl v Ebensee takový, že vězňové jedli z hladu všechno: vyvařené kosti z kuchyně, uhlí a hlínu. Po požívání uhlí mnoho vězňů zemřelo na střevní zácpu.

V koncentračním táboře v Ebensee na podnět velitele tábora byli řemeslnými vrahy z řad německých trestanců na blocích ubíjeni nemocní a slabí lidé, kteří byli táborovým lékařem propuštěni na nějakou dobu z práce. Nepohodlní lidé bývali v noci utopeni v kádi vody, ubodáni nebo pověšeni na stromech. Kdo utekl a byl chycen, byl ve většině případů pověšen nebo zastřelen. Kdo psal na černo domů a byl přistižen, byl potrestán tím, že na něho byla poštvána velká žlutá doga. Vězňové, kteří byli umučeni v táboře nacisty nebo jejich pomahači, byli mnohdy ještě za živa vrháni do výhně plamenů v táborovém krematoriu.

Chirurgovo svědectví.

Profesor dr. Podlaha, primář chirurgické kliniky u sv. Anny v Brně, po svém návratu z koncentračního tábora v Mauthausenu měl ve Spolku českých lékařů v Brně přednášku o

svých zážitcích v Mauthausenu. V přednášce osvětlil, co znamenal tento zničující tábor pro vězně všech složek lidské společnosti z 25 evropských národů.

Prof. Podlaha se stal za čas zvláštní hrou osudu šéfem lékařské služby vězňů a jemuž podléhalo na 150 lékařů, měl příležitost nahlédnouti do způsobu léčení t. zv. SS-lékařů, kteří ve službách Hitlera, Himmlera a gestapa posílali na onen svět desetitisíce lidí. V době od r. 1941 do r. 1942 pocítili tíhu „léčebné“ metody na vlastní kůži zvláště Čechové, s nimiž se zacházelo jako se židy a nesměli být tehdy přijímáni v barákové nemocnici čili revíru. Tak zvaný revír byl zřízen na místě někdejších koňských stájí. Za osvobození Američany tam leželo 5090 nemocných mužů a 1050 žen. Nejvyšší stav nemocných byl 8863. Směstnávali se na 1960 postelích, většinou spíše rohožích nebo žíněnkách. Stojí za poznámku, že na revír se muselo šlapat čtvrt hodiny pěšky v létě v zimě ve spodním prádle, případně i bez něho.

Na skutečné lékaře, chirurgy a věhlasné kapacity bylo vloženo járho nejhrubší práce v lomu. Museli vyšlapat denně 186 příkrých schodů a vláčet balvany až půl metráku těžké, pod kterými klesali a zmírali, místo aby jim byla dána příležitost ulevit nesčetným trpícím. Nemocnici prominentních i obyčejných pacientů ovládali zatím zločinci, homosexuálové a zloději a v nejlepším případě bývalí žebráci. To byla, zdá se, ještě výsostná kvalifikace. Tento stav trval do té doby, než se dostali do vnitřní správy sami vězňové. Tenkrát se užívalo při operacích t. zv. holznarkosy, rány dřevěným pantoflem do hlavy, a i to byl jakýsi pokrok proti prvotnímu postupu při operativních zákrocích bez znecitlivění a asepsy. Způsob zabíjení nemocných – neboť nemocní se léčili podle nauky nejgeniálnějších německých vědců všech dob masovým mordováním – určoval charakter povolání. Němečtí lékaři usmrcovali vězně stylově injekcemi do srdce. Jeden liberecký lékař zastavil takto sám 4000 srdcí, z nich nejméně 1000 českých, jen co mohl odhadnout prof. Podlaha. Nemocniční zaměstnanec, v civilu lupič a vrah, mohl rozvinout své přirozené vlohy do netušené šíře a byl v methodách méně obřadný. Prostě v umývárně slabé vězně topil. Ponořil jim hlavu do nádoby s vodou a těšil se křečovitými záchvěvy posledního tažení. Jedinci, omrzeli jednotvárností této metody, vráželi hadici s tekoucí vodou svým obětem přímo do jícnu. Za každou mrtvolu získali denní porci chleba a salámu, jež by jinak připadla právě zavražděnému vězni. Jistý „lékař“ Petr Koch projevil organizační nadání a rozhodl se vyrábět mrtvoly na běžícím pásu. Pohnula ho k tomu jeho vysoká životní úroveň morfinisty, homosexuála a notorického alkoholika. Potřeboval vyšetřit najednou tolik potravy, aby si mohl za ni nakoupit oběti své zvrácenosti, opiáty a alkohol. Dělal to jednoduše. Označil denně deset až dvacet lidí za nemocné úplavici a nechal je dva až tři dny o hladu. Buď zemřeli sami, nebo byli smrtí potrestáni, že se vzpěchovali umřít. Byli i takoví. Josef Schmit z Vídně chtěl ve své ctižádosti Kocha předstihnout. Aby posílil svou pozici, chystal se obvinít 1400 beznohých ruských zajatců, přivezených z Lublína a neschopných samostatného pohybu, že

osnují povstání a kují komunistické pikle. Měl toho však na svědomí mnoho a tak ho nechali „prasknout“. Byl sám „na útěku zastřelen“. Konec tak mnohých, kteří vykonali svou popravčí povinnost.

Dne 4. května 1942 byl zavolán prof. Podlaha z lomu do nemocnice prominentů. Představený ho oslovil asi takto: „Vy prý dovedete taky trochu operovat. Uděláme zkoušku. Je tu pacient. Zemře-li, budete zastřelen.“ Podmínky, pravda, neobvyklé. Prof. Podlaha se však již dávno ničemu nedivil. V zemi nejgeniálnějších vůdců a vědců všech dob bylo možné všecko. Šlo o nějakého esesáckého potentáta s prasklým žaludečním vředem. Nepošel. Prof. Podlaha sám sotva stál na nohou, ale operaci za asistence dvou esesáckých felčarů šťastně provedl. Byl za to na 14 dní osvobozen od práce. Postupně byl povýšen na ošetřovatele, na šéflékaře nemocnice prominentů a posléze se stal představeným ostatních vězňů-lékařů, když rovněž zaměnili práci v lomech za lékařskou praxi.

Profesora Podlahu čekal těžký a nevděčný úkol přesvědčovat personál, zvyklý v civilu zabíjet na silnici pocestné bez vaty a jodové tinktury, o nutnosti vyvažovat nástroje a nutnosti ochrany proti sepsi. Ke konci r. 1942 dosáhl toho, že nemocnice se začala slušněji vybavovat. Co je to však platné, když Němci jsou tak přizpůsobiví. Vezmeš jim zabiják a pantok a oni se naučí odpravovat lidi v rukavičkách. Esesmani si smyslili, že z nich budou chirurgové. Opíjeli se vědychtivostí a bylo přímo mučivé učit tyto nadřizené na jedné straně a zhovadilé na druhé straně. Teprve nyní se obráželo v jejich počínání veškeré zruďné smýšlení. Chtěli se hned bez okolků, bez průpravy pouštět do nejzávažnějších zákroků. Dalo to mnoho přemlouvání, než si dali říci a zkoušeli své „umění“ na mrtvolách. Ale krev netekla a to je nevzrušovalo. A přece mrtvol bylo dost, 150 až 200 denně, takže bylo možno každou jednotlivou operaci provádět na jiné mrtvole. Mrtvol bylo tedy dost, ale oni chtěli mrtvoly dělat. I přiřkli jednoduše nemocným vězňům chorobu sami a určili diagnosu podle toho, jestli si zamanuli operaci ledvin, žaludku nebo mozkového tumoru. Avšak co nejzvláštnějšího, mnohé tyto oběti operaci přečkaly. Ovšem později stejně byli tito operovaní jako neschopní práce odstranění operací „injekční“ nebo „kyanovodíkovou“. Není třeba podotýkat, jak asi prof. Podlahovi bylo, a přece nebylo moci, jež by mohla zasáhnout proti těmto duševním mandragorám. Chirurgie sama byla v táboře zajímavá pro svou mnohotvárnost. Jednou se stalo, že v táboře onemocnělo najednou 360 mužů různě obličeje. To samo o sobě je úkaz tak ojedinělý, že se v praxi nemocniční nikdy nevyskytne. Při tom slabí nemocní různě vydrželi, silnější, vykrmenější, třeba esesáci, nikoliv. Těžko vědět, jaký podíl na tom měli lékaři-vězňové. Léčení ruských zajatců muselo být prazvláštní. V zimě r. 1942 jich z 2800 zůstalo na živu jen 60.

Ještě jedna okolnost svědčí velmi výstižně o nemocničních poměrech v Mauthausenu. Měl-li někdo zlaté zuby a blýskl jimi při úsměvu, byl rázem ohrožen na životě. Někaký ten poštovní lupič, převlečený za ošetřovatele, spatřoval v ústech takového nebožáka safes a při nejbližší příležitosti ho

vylopil. Samozřejmě, že největší národohospodáři všech dob záhy poznali, že jim takto pokoutně unikají hodnoty – v nacistickém tisku tak opovrhované – a vylupování úst zorganizovali. Sepsali všechny vězně se zlatými zuby a když byl takový vězeň ať pro chléb se salámem nebo pro zuby zavražděn, byla jeho mrtvola hlášena na zubní stanici. Zuby byly vyndány, mrtvola orazítkována a zlaté zuby takto vytěžené byly posílány jako tajné balíky do Berlína. Od roku 1941 do března 1945 odeslala zubní stanice v Mauthausenu 25 kg zlatých zubů. Za mrtvolu se podal rodině účet a ještě se na ní vydělalo. Tedy: i největší obchodníci všech dob.

Aby si mohli čtenáři s dobrými nervy učinit obraz o úmrtnosti v Mauthausenu, posloužíme několika číslicemi. Jen v době od 1. ledna do konce dubna 1945 zemřelo z 96.000 vězňů v Mauthausenu a vedlejších pracovištích 34.000 lidí, z nich na revíru, na zvláštním revíru a v nemocničním táboře 11.000. 71.856 vězňů v Mauthausenu bylo buď zavražděno na rozkaz z Berlína nebo byla jejich smrt zaviněna esesmany a jejich zřízením. Za celou dobu od r. 1938 až do roku 1945 zahynulo podle knih o úmrtích v Mauthausenu 138.000 mužů. Jen při evakuaci Osvěčima bylo dovezeno do Mauthausenu 3000 mrtvol. Prof. Podlaha na konci strašné obžaloby konstatoval, že Němce lze jen nenávidět. Němci sami naučili celý, i křesťanský svět nenávidět Němce.

Ukrutnosti za manželskou věrnost.

Nacistický režim začal pronásledovat česko-židovská manželství od roku 1942. Veřejní zaměstnanci, kteří se nerozhodli pro rozvod, byli pronásledováni a posléze pensionováni. Někteří podlehli nátlaku a rozvedli se, což mělo pro rozloučené manželky zlé následky. Byly odvečeny a zmizely v bezedném německém propadlišti koncentračních táborů. Češi ve veřejných službách, propuštění za to, že zachovali věrnost svým manželkám židovského původu, měli nějaký čas pokoj. Posléze však gestapo prostřednictvím pracovních úřadů nahnalo muže a jejich ženy do táborů s ostnatým drátem. Mnoho uvězněných odpýkalo manželskou věrnost životem. Z Brna byl z těchto důvodů uvězněn státní zástupce dr. Hevelka, který byl uvržen do tábora v Bystřici u Benešova; jeho manželka byla vězněna v Terezíně. Po osvobození naší vlasti oslavili, byť i se zdravím otřeseným, šťastné shledání. Dr. Hevelka mi sdělil některé podrobnosti o životě v táboře v Bystřici u Benešova, kde bylo celkem 1200 vězňů. Další dva tábory byly v Tvoršovicích s 200 a v Janovicích se 100 vězni.

Velitelem tábora v Bystřici byl krvavý nacistička Karasch, SS-brigadeführer a generalmajor. Karasch byl pověstný vyřešením židovské otázky v Polsku, kde židy hromadně vyvraždil. Po katanské práci si v Bystřici odpočíval. Snad tam byl také proto, že si v Polsku pro své hromadné vraždy nebyl jist životem. Vězni v Bystřici stavěli trať a později základy pro benzinové cisterny. Pochopové SS

vykonávali dozor a nemilosrdně bili vězně při každé příležitosti. Oficiálním trestem bylo 30 ran holí. Útěk z tábora nebyl nemožný, ale velmi riskantní, ježto gestapo zatkló ihned uprchlíkova nejbližšího sourozence, otce nebo matku, a dopravilo ho na uprchlíkovo místo do tábora. Z těchto důvodů se nikdo o útěk nepokoušel, ježto se současně vydával nebezpečí, že bude zastřelen nebo roztrhán divokými psy, kteří pomáhali vězně hlídat. Když se v posledních dnech před osvobozením jeden vězeň pokusil o útěk, byl pokousán psem tak, že zůstal ležet v bezvědomí. Přispěchavší hlídka SS pak vězně dorazila pěti ranami do břicha. Jak nám sdělil státní zástupce dr. Hevelka, byla hlídka za „hrdinský“ čin velitelem tábora zvlášť odměněna. Jaký mohli vězni vést život, vyplývá ze skutečnosti, že jich bylo v jedné místnosti 200. Baráky sloužily dříve jako konírny.

V táboře v Bystřici řádl lágrführer Mauer, který na vězně střílel při každé příležitosti, často jen pro ukojení svých sadistických choutek. Dvakrát denně byly tak zvané „apely“. Pracovalo se i v neděli. Napřed byli uvězněni manželé a potom manželky, které většinou loupaly slídu pro nacistickou brannou moc. Za zmínku stojí, že v táborech bylo prostřednictvím lágrführerů často zdůrazňováno, že ten, kdo se dá rozvést, bude ihned propuštěn. Podle dr. Hevelky byli v Bystřici za devět měsíců z 1200 případů pouze dva muži, kteří se zlomili pod tíhou fyzických i duševních útrap a dali se rozvést.

Osvěčim, hrob milionů zavražděných.

Osvěčim, německý koncentrační tábor v Polsku, ležící na trati Bohumín – Krakov, ve vzdálenosti asi 60 km od Krakova, byl nesporně nejstrašlivějším nacistickým táborem vůbec. Tábor, označovaný samotnými gestapáky jako „Vernichtungslager Nr. 1“, stál, pokud šlo o hromadné vraždění, vysoko nad Mauthausenem. V Osvěčimi mizeli hromadně hlavně židé ze všech evropských zemí. Hitler prohlásil, že židovská otázka v Evropě musí býti zlikvidována. Jeho pochopové se ujali horlivě likvidace. Není nadsazeno tvrzení, že plných devadesát procent židů, kteří byli zavlčeni do Osvěčimi, se nevrátilo. V Osvěčimi byli vyvražděni skoro všichni židé z Polska, Německa, Holandska, Řecka, Jugoslavie, Bulharska, mnoho maďarských židů a většina židů z Československa, pokud nebyli ubiti v jiných koncentračních táborech. V Osvěčimi kromě příslušníků všech ostatních evropských národů bylo zavražděno také několik tisíc českých vlastenců. Jejich úmrtnost byla v roce 1941 a 1942 taková, že slovo Osvěčim již při pouhém vyslovení vyvolávalo hrůzu.

O Osvěčimi kolovaly legendy na příklad o sirných dolech, v nichž jsou vězňové hromadně otravováni. Lidé si nedovedli představit, jak bylo možné, že statní, odolní a houževnatí muži, dopravení do Osvěčimi, umírali tam zpravidla

do tří nebo čtyř neděl. Pokud šlo o příčinu smrti, nebylo lze ji vyčíst ze stručných telegramů, které byly stříženy stereotypní formou: Y ist am (datum) gestorben. – Der lagerkommandant in Auschwitz (Osvěčim). Vždy jen těchto několik slov doprovázelo tisíce českých tragedií, volajících o pomstu. Češi z počátku marně pátrali po příčinách strašlivého umírání v Osvěčimi, ježto z uvězněných se skoro nikdo nevracel. Jedinci, kteří se za války vrátili, mlčeli jako hrob. Nikdo jim to nemohl zazlívát po hrůzách, jichž byli očitými svědky, a do kterých se mohli snadno dostat znovu, kdyby na svobodě neprozřetelně něco vyprávěli. Znímám případy, že byli jedinci, kteří se s hrůzami v Osvěčimi nepsvěřili ani svým manželkám, z obavy, že by přivedli do neštěstí je i sebe. Češi doma se správně domnívali, že vězňové v Osvěčimi hynuli otravou. Netušili však, že to bylo hromadné otravování vězňů ne v sirných dolech, nýbrž záměrné vraždění v plynových komorách, k tomu účelu zvlášť pořízených.

Nacisté zabíjeli dvě mouchy jednou ranou. Vraždili každého, kdo se jim zdál nepohodlným, a současně zkoušeli účinek otravných plynů, kterých hodlali použít na frontě. Neučili tak jen proto, že jejich letectvo bylo zdecimováno a že použití otravných plynů jako válečného prostředku bylo dvojsečnou zbraní a bylo závislé na letecké převaze, která byla nakonec drtivá na straně Rudé armády a spojenců. Vyčkával jsem po osvobození marně na někoho, kdo byl v Osvěčimi přímým svědkem hromadného vraždění plynem. Katové v Osvěčimi vraždění plynem zařídili tak, že k vraždění a odklizení zavražděných používali vězňů, vždy však jen na určitou dobu, načež obsluha plynových komor, jakož i všichni pomocníci byli do jednoho otráveni, aby nebylo přímých svědků strašlivých zvěrstev.

Jedním z nemnoha Čechů, kteří byli uvězněni v Osvěčimi a vrátili se domů, byl přednosta bakteriologického oddělení Zemské nemocnice v Brně, prof. dr. Václav T o m á š e k. Navštívil jsem ho asi dva měsíce po jeho návratu a položil jsem mu řadu otázek, na které mi ochotně odpověděl. Dr. Tomášek prošel třemi nejhoršími tábory, Mauthausenem, Gusenem a Osvěčimi, kde strávil rok. V lednu 1945, když se k Osvěčimi přiblížila Rudá armáda, byl převezen zpět do Mauthausenu, kde byl osvobozen.

„Pane profesore, jak je to možné, že jste přežil všechny hrůzy v Osvěčimi, kde lidé umírali zpravidla za několik týdnů?“

„Myslím, že jsem měl hlavně velké štěstí již v Mauthausenu, kde jsem byl z počátku hodně bit, ale postupně se moje situace zlepšila. Od krumpáče jsem se dostal posléze k látání ponožek. Když se v Berlíně dověděli, že v Mauthausenu je český profesor-bakteriolog, byl jsem zařazen na revír k svému oboru. Z Mauthausenu jsem pak byl poslán za rok do bakteriologického oddělení v Osvěčimi.“

„Pane profesore, byly výsledky vašeho bádání využity nějak ve prospěch vězňů?“

„Soudím, že nikoliv. Vězňové v koncentračních táborech byli materiálem, který byl záměrně ničen, ježto s hlediska nacistů každý strážník koncentračního tábora

byl živlem Německu nepřátelským. Mých výsledků, vcelku mizivých, bylo používáno asi v německé armádě, která na východě byla často zachvacována epidemickými nemocemi. V Osvěčimi bylo 16 esesmanů, kteří se ulejšvali před frontou a které jsem udržoval ve skutečnosti v táboře svou předstíranou prací. Teď vám je snad již jasné, jak je to možné, že jsem vydržel tak dlouho v osvěčimském pekle.“

„Mohl byste, pane profesore, popsat, jak vlastně vypadal tábor v Osvěčimi ?“

„Hlavní tábor v Osvěčimi byl vzdálen od stanice asi dva kilometry. Byly to zděné baráky, které vybudovala již polská správa, pravděpodobně pro polské vojsko. Kromě hlavního tábora bylo v Osvěčimi několik táborů pobočných, tak zvaných pracovních lágrů. Byly to Birkenau, Buma, Golešov, Jawořno a Jawišovice. Nejhorším táborem, v němž se děla strašlivá zvěrstva, byl Birkenau. Zde byly pověstné plynové komory a krematoria. Kdo se dostal do tohoto tábora, sotva vyšel živ. Vězňové v Birkenau, ubytovaní v mizerných barácích s betonovými lůžky, nedostávali celé měsíce čisté prádlo a neměli vodu na umývání. Tábořem hýbaly vši. Skvrnitý tyf hubil vězně po stovkách. V tomto táboře bylo nejvíce Poláků a židů. Židé z ostatních osvěčimských táborů chodili na nejtěžší práce do blízkých uhelných dolů a na práce zemědělské. Ve všech táborech bylo společné číslování. Napřed byla čísla nošena na uniformě jako v jiných táborech v Německu. Když však Poláci často z tábora uprchli, bylo zavedeno tetování čísel na levou paži.“

Prof. dr. Tomášek vyhrnuje levý rukáv kabátu a ukazuje mi vytetované číslo 93.754.

„Kdo prováděl tetování, pane profesore ?“

„Z počátku to dělali šárové. Pak však do toho zacvičili heftlinky, kteří tetování prováděli perem a nabyli v tom úžasné praxe. Vidíte, že tetování na mé paži je celkem bezvadné, souměrné a bylo provedeno bez jakéhokoliv předkreslování. A přece vytetování čísla netrvalo ani minutu.“

„Snížili se po tetování útky Poláků z tábora ?“

„To nemohu s jistotou potvrdit. Jisté však je, že Poláci byli krátce nato z Osvěčimi odváženi do jiných táborů v Německu, kde možnost útku byla minimální, zatím co v Polsku se mnoho uprchlíků zachránilo. Když však byl někdo dopaden, byl zpravidla umořen hladem, ubit nebo otráven v plynových komorách.“

„Mohl byste mi říci, pane profesore, z kterých zemí se rekrutovali vězňové v Osvěčimi ?“

„Byl tam zastoupeny národy všech zemí, do kterých vstoupili Němci jako dobyvatelé nebo okupanti. Nejvíce bylo ovšem v táboře Poláků. Také hodně Němců bylo v Osvěčimi. Ti však požívali určitých výhod. Nebyli brutálně ubíjeni jako ostatní vězňové, a pokud jsem slyšel, v plynových komorách jich zmizelo jen poměrně málo. Zvlčlost nacistů se nijak nezastavovala před vlastní krví, v tom směru však byly v Osvěčimi jisté výjimky.“

„Co byste mohl říci, pane profesore, o provádění vražedné techniky v Osvěčimi ?“

„Pokud jde o zařízení plynových komor na otravování vězňů, myslím, že se dnes sotva najde nějaký přímý svědek. Mohu vám říci zase jen to, co se k nám přineslo ústně z hromadného popraviště v Birkenau. Když jsem přišel do Osvěčimi, vraždilo se v táboře také nitrosrdečními injekcemi. Byli vražděni většinou židé a vězňové neschopní práce. Oběti vybíral německý lékař. Vězňové, určení k popravě nitrosrdečními injekcemi, byli shromažďováni na jednom bloku, kde byly vězňům píchány injekce do srdce ve zvláštní místnosti. Injekce dával zpravidla esesman. Na vlastní oči jsem viděl 60 mrtvol vězňů, zavražděných injekcemi. Tímto způsobem byl zavražděn také můj dobrý přítel, asistent oční kliniky dr. Jebavý. Tvrdilo se, že injekci do srdce dostal také režisér Skřivan a školní inspektor Jandásek, oba z Brna. Mrtvolky museli odnášet a zahrabávat židé. Píchaní injekcí se skončilo asi v dubnu 1943, od kteréžto doby se pak vraždilo výhradně jen v plynových komorách. Dalo to méně práce, bylo to rychlejší a snad také méně nákladné. Pokud jde o otravování plynem, vím, že do Birkenau vede zvláštní železniční vlečka, kterou přijížděly celé vlaky se židy. Nebyli tedy židé, často celé transporty, vůbec v táboře registrováni a byli tráveni hromadně hned po příjezdu do Birkenau. Pokud jsem slyšel v osvěčimském táboře, bylo v plynových komorách v Birkenau otravováno po určitou dobu 20.000 až 40.000 lidí denně.“

„Je tedy možné, pane profesore, že v Osvěčimi bylo plynem a injekcemi zavražděno na čtyři miliony lidí, jak se nyní tvrdí ?“

„Přesnou cifru zavražděných bude lze sotva kdy zjistit. Osobně se domnívám, že cifra čtyř milionů zavražděných nebude nijak přehnaná a že bude asi odpovídat pravdě. Nelze si jinak vysvětlit, jak zmizela převážná část evropských židů a jiných vězňů ze zemí, okupovaných Hitlerovou soldateskou. Kolem plynových komor a krematorií osvěčimského tábora se pohybovalo asi 400 až 600 lidí obsluhy, vesměs židů. Tato obsluha po určité době sama mizela v plynových komorách, aby nebylo přímých svědků. Podobná praxe byla také v jiných německých koncentračních táborech, ovšem v daleko menším měřítku. Vězňové, kteří byli přiděleni k obsluze plynových komor, věděli, že jsou zasvěcenci smrti. Několik set se jich jednou vzbouřilo. Vědouce, že smrti stejně neujdou, prorazili kordon a šli proti puškám a kulometům s holýma rukama. Stovky vězňů byly při této vzpouře postříleny. Pouze devíti vězňům se útek podařil.“

„Byla v táboře nějaká jiná zajímavá zařízení ?“

„O nějaké zajímavosti nelze v pravém smyslu slova hovořit. V Osvěčimi byl kromě jiného zřízen zvláštní ústav, který vedl civilní lékař z Německa, profesor Klauberg. Ve zvláštním baráku byly shromažďovány ženy, hlavně židovky, na kterých Klauberg prováděl sterilisační pokusy. Později byly tyto pokusy rozšířeny také na muže. Sám jsem mluvil s několika židy, kterým bylo při těchto pokusech vyoperováno jedno varle. Při pokusech velmi mnoho lidí zahynulo.“

Lidský život v Osvěčimi neměl větší cenu než krysa nebo myš. Klaubergovi při jeho pokusech horlivě přisluhoval 62letý židovský lékař Salomon z Kolína. Doufal, že si přisluhováním nacistickému lékaři nějak poslouží. Jednou byl zavolán k bráně a druhý den putovala jeho mrtvola do krematoria. Říkalo se, že dostal také injekci do srdce. Barák, v němž jsem pracoval, měl na jedné straně silně zabetonovaná okna. Toto opatření bylo učiněno proto, aby z baráku nebylo vidět, co se děje na nádvoří sousedního baráku, němž byly tak zvané bunkry, to jest vězeňské kobky. Do bunkrů přicházeli většinou civilisté, kteří na nádvoří byli stříleni. Dovedete si představit, jak mi bylo, když ve vzdálenosti asi deset metrů od mne byly stříleny denně stovky lidí. Střelba na dvoře hřměla někdy od rána do večera. Popravování jsem nikdy neviděl, jen slyšel. Avšak židé, kteří mrtvolu odnášeli z popraviště, tvrdili, že se na tomto dvoře brodili často až po kotníky v krvi.“

Smrt řádila v Osvěčimi nejvíce v letech 1941 a 1942. Tehdy zahynul v táboře také ředitel brněnského divadla Jiříkovský a starosta Československé obce sokolské dr. Bukovský. Při nemožné stravě se pracovalo třináct hodin denně. Nesčetné oběti si vyžádal v táboře skvrnitý tyf v roce 1943, kdy bylo provedeno po prvé hromadné odvěšování lágru. V táboře zahynulo také velké množství žen, které měly zvláštní lágry, stejně jako židé a cikáni.“

„Co můžete říci, pane profesore, o likvidaci tábora v Osvěčimi?“

„Likvidace byla prováděna již dávno předtím, než se k Osvěčimi přiblížila fronta. Všichni Češi byli převezeni do Buchenwaldu. Transporty do jiných táborů byly hrozné, zejména v lednu roku 1945. Do vagonů, většinou otevřených, bylo vecpáno po 120 vězňích, kteří byli na cestě několik dní bez jídla a vody. Mnoho z nich cestou zmrzlo a jejich mrtvolky byly shazovány na trať. Kdo se pokusil za jízdy o útěk, byl zpravidla zastřelen. Přesto se však mnoha vězňům podařilo za transportu uprchnout. Říkalo se, že v době likvidace bylo v osvěčimských táborech celkem asi 50.000 vězňů. Jako bakteriolog jsem v táboře zůstal až do poslední chvíle jako jediný Čech. Odcházel jsem v noci ze 17. na 18. ledna s posledním transportem do Mauthausenu. Tři dny jsme šli pěšky ve vysokém sněhu, kterým jsme se museli místy prodírat. Další tři dny jsme pak jeli vlakem v otevřených vagoncích. Celkem jsme byli na cestě sedm dní a sedm nocí a po celou tu dobu jsme nedostali žádné jídlo ani pití. Vodu nám nahrazoval sníh. Na dráze se na několika místech nad námi smilovali strojvůdci, kteří nám poskytli vodu z lokomotiv. Za prvního a druhého dne pochodu stříleli esesmani ranou do týla každého vězně, který se zhroutil a nemohl pokračovat v pochodu. Z počátku byl zastřelen každý vězeň na tom místě, na kterém padl, takže další vězňové šlapali po mrtvolách nebo je museli přeskakovat. Ukázalo se, že mrtvolky překážejí v pochodu, a proto třetího dne byly odhazovány do příkopu. Nikdo nemůže říci, kolik vězňů za tohoto strašlivého pochodu zahynulo. Bylo jich však velmi mnoho. Transport po sedmidenní cestě dorazil do Mauthausenu ve stavu strašlivě zbědovaném a s mnoha mrtvolami. Pokud jde o mou osobu, zachránila mne silná vůle, nějaká menší zásoba chleba a troje

prádlo, které jsem navlékl pod vězeňskou uniformu. Historie osvobození Mauthausenu je vám jistě již známa. Do Brna jsem se vrátil společně s prof. dr. Podlahou osobním autem Červeného kříže, které nám dali k dispozici Anglo-Američané. To je, myslím, všechno, co bych vám mohl říci. Prosím vás, abyste napsal pouze to, co jsem vám řekl, a abyste nic nezveličoval, neboť pouhá fakta o hrůzách a zvěrstev v koncentračním táboře v Osvěčimi sama o sobě stačí úplně. Nějaká dramatisace událostí by byla věci jen ke škodě.“

Rozhovor s prof. dr. Tomáškem byl u konce. Děkuji vřele za poskytnuté informace, které v hrubých rysech dokonale osvětlují hrůzy osvěčimského tábora, největšího a nejbrutálnějšího popraviště v dějinách světa.

V Brně „Pod kaštany“.

Můj dobrý přítel dr. Jaroslav G r e g o r, správce zemského finančního ředitelství v Brně, o němž jsem psal již v předchozí části knihy, byl vězněn postupně v Kounicových kolejích a v koncentračním brněnském táboře, zvaném „Pod kaštany“ podle prastarých kaštanů, které tábor obklopovaly. Před koncem války nacisté tábor „Pod kaštany“ přestěhovali do Kounicových kolejí. „Pod kaštany“ uložili velké zásoby střeliva, zejména min. Dva dny před osvobozením Brna vyletěl tábor do povětří za obrovských detonací. Podle verze, podobné pravdě, Němci zapálili koncentrák sami, aby se střelivo nedostalo do rukou Rudé armády. Dr. Gregorovi jsem po jeho návratu z koncentračního tábora v Mirošově předložil několik otázek, na které mi odpověděl jemu vlastním způsobem.

„Milý příteli, mohl bys mi říci něco z vlastních zážitků o svém pobytu v Kounicových kolejích ?“

„Mohl, ale opravdu jen několik slov. Byl jsem sice podle osvědčeného pravidla ‚všechny věci do třetice‘ zatčen v době okupace třikrát, ale v Kouničkách jsem si pobyl pouze měsíc. Hned v roce 1939 jsem si ‚prohlédl‘ Cejl, za Heydricha si mě pozvali ‚Pod kaštany‘, a teprve roku 1945, začátkem března, mrhali dva gestapáci drahoceným benzinem, když si mě odvezli do Kouniček, a protože 8. dubna už mne transportovali do koncentračního tábora, neměl jsem za pouhý měsíc moc zkušeností.

“Mělo zatčení na sklonku války odlišný charakter ?“

„Ani bych neřekl. Jako za stanného práva facky nalevo, facky napravo. Kopance při každé příležitosti. Řev a výhrůžky. Stejně bití, stejná řepa, pardon, deutsche makaronen, jako kdysi. A přece ne ! Tenkrát se ještě polévka solila, ke konci se jedly tyto pomyje neslané. A potom rozkoš téměř každodenních poplachů. Těšili jsme se na ně jako děti. Všemohoucí gestapáci zalézali jako krtci a vzdálené nebo bližší detonace nám zněly jako hudba andělských kůrů. Inu, škodolibost je také lidská vlastnost. A když ti kamarád osolí neslanou polévku sdělením, že padla Bratislava, že Rudá armáda stojí u Lanžhota, že Němci vyklidili Hodonín, chutnala polívčička lépe než martinská husa. Sice se později zjistilo, že naše

hodiny odbíjely rychleji těch Hitlerových pět minut po dvanácté než ve skutečnosti, ale co na tom ! Když jsme však u těch hodin, musím se ti přiznat, že jsem se stal v Kouničkách hodinářem. To koukáš, že ?!“

„Koukám, a hořím zvědavostí.“

„Porozvádím recept. V cele pro pětadvacet lidí byly čtyři ventilátory o velikosti 20 x 20 cm. Vzduchu pramálo, ale ventilátor – velký informátor. Horním uvidíš na bránu a škvírou pod ní zachytíš dámský či pánský podpatek kolemjdoucího. Panečku, ty podpatky patřily člověku na svobodě. Uvidíš potom vůz z krematoria, jak vjíždí do dvora. Aha, popravý ! Spodním ventilátorem můžeš spatřit esesákovy holinky. Jdou v 7, 9, 11 hodin na stráž, cvakají a střídají se. Každé dvě hodiny můžeš si bezpečně odměřit. A tu jsem u hodin. Po snídani si lehneš a zjistíš sedm hodin. Potom si na kousku tkaničky uděláš patnáct suků a polohlasně počítáš od jedné do šedesáti. Pustíš suk, potom druhý, třetí a jako na růženci přebíráš. Ohlásíš 7.30 hod. a odevzdáš hodiny druhému. V devět a jedenáct hodin překontroluješ a zjistíš, o kolik minut jsi se opozdil nebo předběhl. Hrdě hlásíš, že poplach vypukl v 11.36 hod. a skončil ve 13.55 hod., jak dlouho byl kdo u výslechu, jak dlouho ho bili, zkrátka všechno. A „telefonem“ (třukáním na zeď) povíš sousedům, kolik je hodin. Báječné ubíjení času ! Protože byla na cele Evropa v malém, pouze sedm národností, hodiny tikali nejenom česky, ale také slovensky, charvátsky, polsky, rusky, srbsky a – německy. Nepřesněji tikal sovětský parašutista Alfred.“

„Byla na esesácích patrna nervosity konce ?“

„Nervosní byli, ale v konec asi nevěřili. Netrpělivě asi čekali na nové zbraně, které přivodí zvrát. Nervosní jsme byli ale také my, protože jsme se obávali, aby nás nakonec ve vzteku nepostříleli jako zajíce. Protože strop baráku byl uvolněn, prohlédli jsme si potají podkroví. Našli jsme tam číslo Peroutkovi ‘Přítomnosti‘ z roku 1938. To bylo čteníčko ! Na půdě jsme se chtěli ukrýt, kdyby začalo vraždění. Přesně jsme si propočítali útek a přišli jsme k výsledku, že by si i při palbě od brány alespoň polovina z nás mohla přece zachránit život. A vůbec, o vlastním konci, o životě v Kouničkách může ti více vypravovat kolega Šulík. Měl na starosti prádelnu – Skarolek jsme mu říkali -, mohl se volně pohybovat, nosit do cel optimismus (odhadoval konec na velikonoce) a zůstal v Kouničkách až do konce.“

„Co bys mi mohl povědět o táboře ‚Pod kaštany‘ ?“

„Tam jsem ‚působil‘ na ‚trojce‘ za stanného práva v roce 1941. Jenom krvežíznivý Heydrich přišel do Prahy, už si vzpomněl na mne. A ještě 99 nás v noci dal v Brně posbírat. Šlo tenkrát do tuhého a všichni jsme se rozloučili s životem. Ofotografovali nás, vzali otisky prstů, a nikdo z nás, když ho vezli na fakultu, nevěděl, vrátí-li se živý či mrtvý. Živé přivázela zpět proslulá ‘ponorka’ (auto bez oken), mrtví projížděli táborem zároveň s konvemi večerní polévky. Páni totiž naložili konve a mrtvoly popravených do jednoho vozu, s nímž potom jeli do krematoria. Kamarádi sundávali konve a smutným pohledem se loučili s padlými kamarády. Nikdy nezapomenu, jak noc před výslechem ležel poblíž

mne sedlák čtyřicátník, který na sestřinu svatbu zabil prase na černo. Celou noc se modlil: ‘Zdravas Maria – pro prase mě přece snad nepopraví – milosti plná, pán s Tebou – jenom jedno bylo a na Mariinu svatbu – požehnaná ty mezi ženami – pro kus masa lidský život – a požehnaný plod života Tvého...‘ Modlil se nadarmo. Večer druhého dne ho přivezli s konvemi, a esesák si nacpal do kapsy kus buchy, kterou si nešťastník přivezl s sebou z domova.“

„Řekls, že vás byla tehdy zatčena rovná stovka ? Kdo byl mezi vámi ?“

„Co jméno – to známá brněnská osobnost. Nynější rektor prof. dr. Neumann, děkan právnické fakulty prof. dr. Čáda, primář prof. dr. Novák, Antonín Bohanes, hoteliér Moravec, prof. Jandásek, odb. učitel Sirotek, básník prof. dr. Zatloukal, vládní rada Bumba, MUDr. Zbirovský, poslanec inž. dr. Toušek atd. Za námi přišla městská rada brněnská a sokolské župy. Barák měl 80 lůžek, obyvatelů však dosáhl až 300. Spalo se na zemi, boty pod hlavou, na polévku nebylo lžic. Četli jsme výhradně zakázanou literaturu, kterou kamarádi donášeli z haldy zabavených knih na fakultě. Všechny díly Švejka se ukrývaly ve slammících. Do paměti se mi vryla epizoda, jak Karásek předčítal Sirotkovi a dr. Krejčímu nahlas – Rodokaps, o tom, jak Billy – rváč vytáhl colt a namířil... Spojení s domovem mi obstarával přítel Knap četnými motáky, které ukrýval pod kamenem v zahradě šéfa gestapa. Strážníci – stůjž zde alespoň jméno jednoho z nich: Dlouhý – motáky donášeli a přinášeli nejen odpověď, ale také cukerin, jehly, a bůhvíco ještě. Když se za můj stůl v kanceláři nerozpakoval ještě za tepla posadit kolega dr. P., řekněme v pondělí, ve středu jsem už mohl tuto úřední novinku povědět kolegovi Bělehrádkovi. S prádlem dělali hotové drahoty, balíčky připustili jen jako obzvláštní milost. Atmosféra byla Heydrichovou zhovadilostí nabitá jako leidenská láhev. Týden v tomto ovzduší se rovnal měsíci v jiné době, protože se vraždilo podle nálady, prostě podle toho, jak se páni vyspali, přšelo-li nebo se ukázal jasný den. Chování zatčených bylo vždy nesmlouvavé a statečné. Útrapy, ponižování a hlad zlomily jen ojedinělé osoby. Věřilo se ve vítězství skálopevně. Univ. prof. Florián, který dojmavě a přesvědčivě dovedl o tomto slavném vítězství pravdy vypravovat, bohužel se ho nedočkal.“

Kounicovými kolejemi v Brně prošlo 170.000 vězňů.

Vraždy pod obrazem sv. Václava.

Kounicovy koleje v Brně, v nichž od jejich počátku halasil radostný život a smích studentů, byly za tak zvaného protektorátu proměněny v žalář a popraviště. Ze všech koutů země Moravskoslezské se stékaly proudy zatčených do Kounicových kolejí. Pro mnoho set českých vlastenců to byla poslední pozemská pouť. Finanční rada Andělín Š u l í k z Brna byl vězněn v Kounicových kolejích celkem třikrát. V roce 1944 byl před lidovým soudem ve Vratislavi. Nepřiznal se ani po největším mučení a byl vrácen zpět do Kounicových kolejí s určením až do konce války. Z líčení rady Šulíka, který měl při svém přidělení ve vězení velkou možnost

pohybu a přicházel d styku se všemi vězni, v závěru vysvítá, že nacisté byli národem sprostých, otrlých vrahů, pro které střílení ubohých vězňů bylo jakýmsi druhem zábavy, jíž ukájeli své sadistické choutky a zvrhlé pudy.

Když brněnští gestapáci po svém příchodu do Brna začali pátrat po vhodném objektu, v němž by mohli soustřeďovat svoje oběti, padla jejich pozornost na Kounicovy koleje. Studentský internát se jim zalíbil jak pro jeho zařízení, tak i pro polohu, zvláště však proto, že koleje se daly proměnit ve vězení okamžitě, aniž musely býti provedeny nějaké stavení nebo technické úpravy.

Koleje po přeměně ve vězení byly rozděleny na dva bloky A a B. Každý blok měl 90 cel. Celkem bylo tedy v Kounicových kolejích 180 cel. Přízemí bylo vyhrazeno správním místnostem věznice. Dále zde byly hromadné cely, v nichž byli shromažďováni vězňové, určené pro transporty a popravy, které byly prováděny na dvoře, pod sgrafitem svatého Václava, zastřelením nebo oběšením. Pro věšení byly na dvoře podél zdi tři šibenice. První, druhé a třetí poschodí bylo určeno výhradně pro vězně. Na bloku B v 3. poschodí byly samovazby, ve vězeňském žargonu „samotky“, do kterých bylo na podzim 1944 převezeno z brněnského Cejlu 76 žen. U vchodu do kolejí byl inspekční pokoj a naproti němu strážnice esesmanů. Dále zde byla tak zvaná světnice efektů a kancelář nacistického správce hauptšarführera Duby, zuřivého jihlavského Němce. Vrchním správcem kolejí byl untersturmführer Paul odněkud z Bavorska.

V hromadných celách bylo umístěno dvacet až třicet vězňů. V jednotlivých celách (pokojích), určených pro dva studenty, byli věznění nejméně čtyři heftlinci, v celách poněkud větších bývalo šest vězňů. V každé očíslované cele byl z řad vězňů určen jeden jako velitel, který musel pečovat o pořádek a čistotu. Přes tuto velkou rozsáhlost budovy esesmanům, kteří se tužili, aby Himmlerovi dokázali svou čilost a nemuseli na frontu, budova nestačila. Proto bylo postaveno těsně u budovy na dvoře pět baráků, když před tím byly vykáceny krásné třešňové stromy. Pod těmito baráky pak byly vybudovány bunkry (podzemní vězení) pro nejtěžší delikventy.

Všechna okna v budově byla zabílena, aby vězňové neviděli, co se děje venku. Pod okny chodila stráž, která zahájila ihned střelbu, jakmile spatřila někoho u okna. Řada vězňů byla touto střelbou zabita nebo těžce zraněna. Někteří vězni, když jim selhaly nervy, si zvolili vyhlédnutí z okna za způsob sebevraždy.“

„Milý příteli, mohl bys mi říci, kdo byl umístěn v barácích na dvoře?“

„V každém baráku bylo 14 místností a v každé místnosti bylo ubytováno deset až pětadvacet vězňů. Ubikace sloužily tak zvanému pracovnímu mužstvu. Dále v něm byly tak zvané lehčí případy. V bunkrech pod baráky byli ubožáci.

Všichni byli ve dne v noci svázáni a většinou skončili na popravišti.“

„Jaký průběh měl každý den v Kounicových kolejích?“

„Budíček byl v šest hodin ráno. V té době začalo nesmyslné hulákání a řvaní šárů na chodbě: Aufstehen ! Stráže otvíraly cely a pouštěly vězně na záchod.

Pak nastalo čištění ubikací. V sedm hodin přišla káva, což byl pro břечku, která

nám byla servírována bez cukru, název opravdu královský. Myslím, že to byl odvar ze žaludů. K této břečce nám přidávali krajíček chleba, tenký jako prst. Tím bylo ranní hodování skončeno. Chléb a kávu nám z počátku roznášeli židé. Později bylo tímto úkonem pověřeno pracovní mužstvo.“

„Co jste dělali dopoledne ?“

„Program byl věčně stejný, ale pořád krajně napínavý. Každou chvíli mohl pro nás přijít esesman a zavést nás dolů pod obraz sv. Václava, odkud skoro denně zaznívaly výstřely, které nám rvali srdce a sluch. Stráže denně obcházely cely a vybíraly vězně pro výslech na gestapu, kam byli vězni převáženi ponorkou (auto bez oken), touže ponorkou, kterou bylo za Heydrichova stanného práva převezeno z koncentráku „Pod kaštany“ mnoho set Čechů na popraviště v Kouničkách. Ve dvanáct hodin v poledne byl podáván oběd, mají-li být tak označeny pomyje, které jsme často polykali se sebezapřením, chtějíce se udržet na živu. Jídelní lístek byl totožný s kuchyněmi všech německých koncentračních táborů a žalářů. Rozdíl byl jen v provedení a úpravě. V různých táborech docházeli velitelé k přesvědčení, že sůl v polévce je docela zbytečná, ne-li dokonce škodlivá, má-li heftlink podle nepsaného, ale vyžadovaného zákona odejít co nejdříve s povrchu zemského, aby nebránil a nepřekážel ve výstavbě Hitlerovy Evropy. Vařené kyselé zelí bez omastku, řepa, sušená zelenina a někdy tak zvaná gulášová polévka, v níž někdy plavalo několik atomů masa, o kterém se znalci vyjadřovali, že je to páchnoucí konina. K večeři byla opět polévka, zbytek od oběda a tenoučkový kousek chleba. Po večeři si vězňové na zdi, ovšem na skrytém místě, vyrývali znamení, že jsou opět o den blíže k svobodě nebo popravišti. Chleba za dozoru šarů krájel v poslední době správce velkostatku Alexandr z Brtnice a František Kaplan, nynější místopředseda Národního výboru v Moravské Otravě. Správu kuchyně měl úředník Zdráhala, kuchyň vedli Gustav Závora z Drahotuš a úředník Miroslav Mojžíšek z Mor. Ostravy.“

„Jak jste si krátili na celách dlouhou chvíli ?“

„Čekáním na cuvaksy (nové vězně). Jinak kromě tichého vypravování mezi sebou neexistovalo žádné rozptýlení. Esesmani pásli jako diví po tužkách, papírech a podobně, abychom nemohli psát motáky. Nějaká hra nebo četba se v Kounicových kolejích neznala, vyjma ojedinělých případů. Od cuvaksů jsme se dovídali, co se děje ve světě a jaká je politická a válečná situace. Vycházek jsme neznali, jen několik odměřených kroků po cele. Vyčkávali jsme s napětím, kdo pojedí k výslechu na gestapo. Od vyslýchaných jsme získávali na záchodě informace. Zprávy byly kolportovány roznašeči potravy. Skupina pracovního mužstva byla rozdělena do různých komand. Kápem pracovního mužstva byl student Bergman a známý fašista Karel Mario, který dělal před tím několik let vrátného ‚Pod kaštany‘.“

„Jaké jsi měl ‚povolání‘ v Kouničkách ?“

„Když jsem se vrátil z vězení ve Vratislavi, byl jsem tři týdny na cele jako každý jiný vězeň. Po této době jsem byl pověřen organisováním sběru prádla. Od října

1944 až do konce jsem sbíral po celách a v barácích špinavé prádlo. Každý týden jsem musel projít všemi celami, při čemž jsem se dostal do styku se všemi vězňými, také s ubožáky v bunkrech pod baráky na dvoře. Každý vězeň obdržel na efektech číslo, které jsem napsal na lístek a vložil jej do každého jednotlivého svinutého balíčku věžňova prádla. Prádlo z celého bloku jsem odnesl do zvláštní místnosti (wäschekammer), kde bylo prádlo číslováno inkoustem. Prádlo prali k tomu účelu vybraní heftlinci.“

„Měl jsi při této funkci nějaké pomocníky ?“

„Ano. Byl to na příklad učitel Klofáč z Jihlavy, který zemřel později v koncentračním táboře ve Flossenbürgu, dále četnický strážmistr Ježek, rovněž z Jihlavy, který v Kouničkách zemřel důsledku útrap duševních i tělesných, hlavně podvýživou. Posledním byl odb. učitel František Lichka z Brtnice, který si odpykal čtyřletý žalář a pak byl gestapem uvržen do Kouniček. Prádelnu vedl obchodník Alois Petřů z Brna.“

„Při výměně prádla jste měli jistě příležitost dorozumívat se s ostatními vězni ?“

„Ano, ale jen náznakově nebo prostřednictvím slovních kryptogramů.“

Neinformovaní vězňové, hořice touhou po novinkách a hlavně po tom, jak vypadá venku situace, se zpravidla tázali: Je to dobře vyprané ? Načež jsem jim odpovídal: Teď se prádlo pere každým dnem lépe, myslím, že to bude od toho ostrého mýdla. Nebo: prádlo je vypráno daleko lépe než minulý týden. Neměli jsme totiž nikdy jistotu, kdo z šárů ovládá češtinu. Šeptat se nedalo, ježto v takovém případě nám hrozil kopanec nebo rána kolbou do žeber. Do prádla, pokud se nám podařilo někde něco sehnat, jsme kamarádům vkládali motáky a kousky chleba, protože hlad v Kouničkách byl hrozný. Zpravodajská činnost v Kouničkách byla velmi dobře organisována. Tajnou vysilačkou jsme se pochlubit nemohli, ale jakmile došla zvenčí nějaká důležitá zpráva, roznesla se přes bdělost a ostražitost esesmanských bachařů v krátké době mezi všechny vězně. Na světlici 46b přišel jednou vězeň Koutňák. V kanceláři se mi podařilo nahlédnout do spisu, z něhož jsem zjistil, že jde o generála Koutňáka, jehož pobyt v Kouničkách měl být uchován v největší tajnosti. S rodinou generála Koutňáka jsme navázali ihned spojení. Ze známých osobností byli v té době v Kouničkách vězněni vicepresident Žáček, generál Braun, major Hera, generál Žák, guvernér slovenské Národní banky dr. Karvaš, podpl. Kašík, dr. Moravec z Černé Hory a mnoho jiných. V té době byl v Kouničkách také dr. Dolanský z Brna, který byl odvezen do Flossenbürgu, kde byl umučen.“

Aby byl častější vzájemný styk mezi vězni, našel rada Šulík formu sice méně estetickou, ale zato velmi úspěšnou. Vpravdě řečeno, byl to druh vynálezu, který mohl být ovšem v Kouničkách patentován nejvýš ranou do týlu, při nejmenším vězněním v bunkrech pod baráky na dvoře. Šulík vynalezl ‚odvšivovací akci‘. Když chtěl dostat dohromady nějaké vězně, kteří si měli mnohé sdělit a vyměnit informace, šel za esesmanem, kterému hlásil, že při sbírání prádla ten neb onen vězeň měl v prádle vši. Šára zaláteřil a nařídil okamžitě ‚odvšivení‘, které bylo prováděno v koupelně, kde byl ‚bademajstrem‘

P. Peška z Brna a dr. Hoblík, nynější policejní ředitel v Mor. Ostravě. Při této příležitosti se vždy sehnal nějaký chléb, který byl podstrkován kamarádům, kteří se přišli do koupelny ‚odvšivovat‘. ‚Odvšivení‘ v koupelně nasbírali zprávy a roznášeli je potom druhým kamarádům na jednotlivých celách.

„Byli věžňové vyslýcháni přímo v Kounicových kolejích ?“

„Většina výslechů byla prováděna na gestapu v budově právnické fakulty. Pouze těžší výslechy a konfrontace byly prováděny přímo v kolejích. O utrpení, jímž zde věžňové procházeli, by se dal napsat celý román. Věžňové byli mučeni nejrafinovanějšími způsoby. Byli bití vždy jen do hlavy klacky nebo zvláštními gumovými hadicemi, často tak dlouho, až klesli do mdlob. V takovém případě byli poléváni studenou vodou. Když přišli k sobě, bití se opakovalo někdy tak dlouho, až vyslýchaný vypustil duši. Věžňové se vraceli od výslechů často k nepoznání. Měli rozbité hlavy, nosy, natržené uši, vyvrácené prsty na ruku i na nohu, byli pobodáni nebo pořezáni. V žádném takovém případě nesměl být vězeň ošetřen. Za mého pobytu v kolejích byl na příklad kromě jiných při výslechu ubit stavitel Pospíšil z Králova Pole. Dr. Láska z Brna byl tloučen do hlavy tak, až utrpěl otřes mozku. Hrozně byl také jednou ztýrán pplk. Kašík.“

„Byly také ještě jiné druhy výslechů ?“

„Gestapácký repertoár byl ve věci výslechů nepřeborný. Nejhorší byly tak zvané vodní výslechy. Vyslýchaný, který se nechtěl přiznat, byl odveden do sklepa, svlečen a hozen do ledové vody, kde byl tlačěn pod vodu tak dlouho, až ztrácel vědomí a až měl břicho vzduché od vody, kterou musel spolykat. Když ani potom nechtěl mluvit, používali nacističtí pochopové zvláštního zařízení, kterým vháněli vyslýchanému pod tlakem vodu do uší, do nosu a do žaludku, když ještě předtím zkoušeli, jaký účinek bude mít na vyslýchaného střídavý proud vřelé a ledové vody. V této místnosti páchali esesmani strašlivé orgie. Věžňové po každém takovém výslechu museli čistit vany, které byly pokáleny a zakrváceny. Jednou dokonce našli na tomto místě svazek ženských vlasů, který byl stržen neohrožené 17leté partyzánce s hlavy i s kůží.“

Někteří věžňové byli spoutáni na ruku i na nohu po celé týdny a leželi v celách mezi ostatními kamarády, na které tento stav působil strašlivě, ale ubožákům pomoci nemohli. Takto spoutaní a přivázaní k posteli byli odvázaní pouze tehdy, když přišla polévka. Na záchod byli tito ubožáci pouštěni jen podle nálady šárů.

„Viděl jsem v jedné cele takovým způsobem spoutanou a k posteli přivázanou ženu. Jmenovala se Bohatcová a byla tuším z Maloměřic. V téže cele byla vězněna její matka, která musela přihlížet mučení své dcery. Gestapáci obě ženy obviňovali ze spojení s partyzány. Bohatcová s matkou snášeli statečně utrpení. Prošly všemi stupni výslechů, ale nepřiznaly se. Byly někam odvezeny. Zajímalo by mne, zdali tyto statečné české ženy vyvázly životem.“

Vedení tak zvané marodky v Kounicových kolejích měl hauptšarführer Vinner, který byl v občanském povolání obuvníkem. Je příznačné, že vedení SS pro funkci lékařů vybíralo záměrně ve vězeních esesmany, jejichž civilní

povolání bylo v nejkřiklavějším poměru s povoláním lékaře, máme-li na příklad na mysli Buchenwald, kde veškeré operace prováděl z počátku zámečnick. Vinner dával vězňům sám injekce, určoval diagnózy a hrozně proháněl lékaře z řad vězňů dr. Markuse z Olomouce a dr. Fridricha z Ořechova, před nimiž se vytahoval, že jejich university nedají tolik vědy dohromady, co jí má v hlavě hauptšarfürher Vinner. Lékaři měli velkou chuť skromně poznamenat, že Vinner má asi tolik lékařských znalostí, jako mají lékaři o správce rozbitých škorní. Raději však mlčeli, ježto jim bylo známo, že bláznům a hauptšarfürherům v zájmu bezpečnosti není radno odporovat. Dr. Markus byl vězněn čtyři roky. Ve vězení utrpěl v posledních dnech těžký nervový otřes. Po propuštění se v důsledku prožitých hrůz a utrpení zhroutil a zemřel.“

O transportech z Kounicových kolejí Šulík vypravuje:

„Transporty se formovaly v kolejích skoro denně. Většinou to byly převozy do koncentračních táborů, k soudu do Vratislavi nebo na Cejl a k náhlému soudu do Prahy. Koncentrační tábory podle povahy provinění byly v kolejích rozděleny na tři třídy: I. Dachau, Buchenwald a v poslední době Mirošov u Plzně, II. Gross Rosen a Flossenbürg, III. Mauthausen. Vězni byli na transporty burcováni zpravidla ze spánku. Jakmile šára zařval „alles mit“, vědělo se, že vězeň půjde pryč. Žádný vězeň však nevěděl, co se s ním stane. Vězňům byly odebrány příkrývky, načež byli odvedeni do přízemí do hromadné cely, kde si museli lehnout na holou zem a čekat, až se transport zformuje. Z hromadných cel pak byli dopravováni nákladními auty nebo autobusy na dráhu, později přímo na místo určení. Při každém takovém transportu padlo nepočítaných ran do hlavy a kopanců. Šárové byli v noci rozespálí a nevrlost si vylévali na věznicích.“

„Kamaráde, obdrželi jsme zprávy, že jeden celý takový transport zmizel a není po něm památky. Dostali jste o tom nějakou informaci?“

„Ano, to byl transport z 6.dubna 1945. Byl proveden v rámci evakuace, která byla zahájena již 20. ledna 1945. Transport z 6.dubna obdržel označení KL III a podle bachařů měl být zavléčen do Mauthausenu. Jak transport skončil, není známo. Bylo v něm celkem 183 osob. Jsem zásadním optimistou, ale ve věci těchto ubožáků si dávám naprosto minimální naději. V tomto zmizevším transportu byli kromě jiných pplk. Kašík, dr. Moravec, řídicí učitel Karel Hudec z Mokré Hory a mnoho partyzánů. Všichni byli před odjezdem ztýráni nejsurovějšími způsoby. Do transportu byli zařazeni všichni vězni, kteří měli na svém listu poznámku „banditenbeihilfe“ nebo „banditenbegünstigung“, t. j. pomoc nebo nadržování „banditům“, jak esesmani označovali naše čacké partyzány. V prvním transportu z Kounicových kolejí bylo 20. ledna 1945 odvezeno do koncentračního tábora ve Flossenbürgu 830 vězňů. Tam jeli za třeskutého mrazu v dobytčích vagonech. Cestou jich mnoho zahynulo. V posledním transportu, který byl před osvobozením Československa vypraven z kolejí, bylo celkem 500 vězňů. Obdrželi jsme zprávu, že asi 60 vězňům z tohoto transportu se podařilo v České Třebové uprchnout. Z technických

důvodů, myslím pro dopravní potíže, přijela část transportu zpět do Kounicových kolejí a postupně byla propuštěna.“

„Mohl bys mi říci něco z vlastních zkušeností o popravách, které byly v Kounicových kolejích prováděny ?“

„O popravách v tak zvané heydrichiádě za stanného práva v roce 1942 vím pouze z vypravování spoluvězňů. Popravovalo se střelbou a věšením. Ostatně celé Brno tehdy slyšelo salvy z Kounicových kolejí, kterými byly vražděny stovky vlastenců. Lidé z okolních domů, kteří měli výhled na dvůr kolejí, prchali vždy, jakmile zahřměla první salva. Nemohli se dívat na výjevy při popravách. Pro nacisty to však byla pastva pro oči. Byly to zejména Němky v dirndlech, které chodily k plotu, snažily se zachytit na popravišti každý pohyb, pásly se na duševních mukách odsouzených a provolávaly v hysterických křečích slávu katanům. Poprava za stanného práva netrvala déle než šest minut. Když se po salvě odsouzení zhroutili, přistupoval k nim lékař esesman a každému popravenému dával tak zvaný „gnadenschuss“ – ránu z milosti. Střílení byli političtí vězňové, za jiné delikty, na příklad hospodářské, byli odsouzení věšeni na šibenicích. Nevím, zakládá-li se to na pravdě, ale mezi vězni se to kolportovalo. Když jednou věšeli nějakého velmi těžkého mlynáře, provaz se přetrhl a mlynáře museli popravovat na dvakrát. Pokud jsem slyšel hovořit staré vězně, chovala se většina odsouzených mužů i žen statečně. Někteří z nich těsně před výstřely provolali hanbu Hitlerovi nebo se loučili se světem výkřiky: ‘Ať žije svobodné Československo ! Ať žije president Beneš ! Ať žije Stalin !’ Jiní vstupovali na popraviště se zpěvem hymny ‘Kde domov můj’. Čeští lidé v Kounicových kolejích, ženy i muži, umírali statečně. Jejich poslední myšlenky patřily osvobozené vlasti.“

„Konaly se v kolejích popravu ještě v poslední době před osvobozením ?“

„Bylo jich ještě hodně za mého pobytu v kolejích v posledním půl roce. Někdy koncem roku 1944 bylo náhle svoláno v noci pracovní mužstvo k autu, které stálo u brány. Auto bylo plně naloženo nenatřenými rakvemi, které heftlinci skládali a odnášeli na popravní dvůr. Mezi námi zavládla pochopitelná nervosita. Pro koho jsou určeny tyto rakve ? Kdo z nás bude zítra postaven před smrtící ústí pistolí nebo pušek zbabělých a zákeřných esesmanů ? Ráno po celách chodili dva gestapáci v civilu, kteří si prohlíželi vězně. Občas některého vytáhli z cely na chodbu. Vybrali jich podle seznamu asi sedmnáct. Všichni museli jít na efekty, kde jim byly vydány šaty. Ubožákům svitlo hlavou, že snad půjdou domů. Netušili, jak je jim blížká smrt. Když se oblékli, zahnali je esesmani do jedné cely ranami klacků. Všichni se museli svléci. V 11 hodin dopoledne je vyvedli na popravní dvůr, kde se všichni museli postavit čelem ke zdi. Pak jeden po druhém museli poklekávat na zvláštní dlouhou a upravenou hromádku písku, aby se vrahové nemuseli příliš shýbat při míření, a byli postupně postřílení ranami do týlu. Sedmnáct mrtvých, sedmnáct vražd ! Stanné právo nebylo a žádný ze zavražděných nebyl souzen. Někteří nebyli vůbec vyslechnuti. Vraždy prováděli armádními pistolemi policejní lékař esesman dr.

Markvart, vrchní správce Paul, správce Duba, hauptšarfürher Lange a nějaký gestapák Mayer z právnické fakulty. Kéž by sdělení těchto jmen prospělo bezpečnostním orgánům k vypátrání všech těchto vrahů, kteří nesmějí uniknout spravedlivému trestu. Mezi zavražděnými, pokud jsem zjistil, byli členové již před osvobozením utvořených Národních výborů a partyzáni. Na dvoře bylo jmenovaným způsobem popraveno celkem 80 osob bez soudního řízení. Každý jistě pochopí náš duševní stav, v jakém jsme v té době byli. Počítali jsme s tím, že nás postřílejí všechny jako králíky. Mezi vězni popravenými vkleče na písku ranou do týlu byl jeden Rus, parašutista, o kterém se na marodce vyjádřili, že nebude žít déle než dvě hodiny. Katané ho z marodky přesto vynesli na nosítkách na dvůr a zastřelili jako ostatní, mezi kterými bylo více nemocných nebo těžce raněných.“

Nacističtí vrahové se nijak nerozpakovali vraždit děti. Zavraždit ranou do týlu desetiletého chlapce, který se dostal do Kounicových kolejí se svým starým otcem pro podezření ze styku s partyzány, bylo pro sadisty věcí zcela obyčejnou, jako je připlácnutí mouchy.

„Byla to strašlivá poprava,“ vypravuje rada Šulík, stíraje si pot, jenž mu na čele vyvstal při vzpomínce na tuto událost. „Otec byl vyveden s chlapcem na dvůr, kde si musel na písek kleknout napřed hoch. Když byl před otcovým zrakem ranou do týlu zastřelen, byl sražen do písku otec. Jeho mrtvola padla vedle zavražděného hochu, jehož oči, vytřeštěné v agonii, vzhlížely k nebi, jako by volaly o pomstu. Ten den panovala mezi vězni nejtruchlivější nálada, jakou jsem kdy v kolejích zažil. Zavražděný hoch byl mezi vězni velmi oblíben, snad pro své mládí. Dělal prý partyzánům poslička z návodu svého otce. Byl to v té době nejmladší mučedník, který položil svůj život na oltář vlasti v Kounicových kolejích.“

„Hovořili jsme o popravě sedmnáctileté partyzáanky. Jak se chovala k svým katům ?“

„Na tuto dívku jsme vzpomínali velmi dlouho a všichni vězni ji obdivovali. Nechtěla na písek vůbec kleknout, že prý před svými katy klekat nebude. Jeden z vrahů k ní přiskočil, srazil ji na zem, kde dívka zůstala ležet. Vrahové ji kopáním obrátili do takové polohy, že ležela obličejem k zemi. V této pozici ji zastřelili také ranou do týlu. Po popravách nastal pro nás neméně děsivý poslech: zatloukání rakví. Odnášení mrtvol s popraviště, uložení do rakví a odnesení do vozu, který mrtvoly odvážel do krematoria, obstarávali vězni, kteří byli určeni k zastřelení. Všichni vraždění se chovali před popravou statečně. Nezapomeneme nikdy na tklivý okamžik, když jedna partie vězňů, určených k popravě, kráčela na popravní dvůr a zpívala sborově píseň ‚Zahučaly lesy‘. Tyto okamžiky byly pro nás děsivé, ale zároveň nás povzbuzovaly. Dojívalo nás hrdinství těch, kteří kráčeli na popraviště s písní na rtech. Pro tyto lidi byl život epizodou, zakončenou vědomím, že život lze obětovat vznešeným cílům se statečným srdcem, naplněným pocitem, že oběť nebude marná. O popravách by mohl vyprávět více vězeň Karel Mario, který jako ‚kápo‘ měl možnost z úkrytu

popravy pozorovat. To je všechno, co bych mohl zhruba říci o popravách v Kounicových kolejích.“

Když se blížila Rudá armáda k Brnu, nastala mezi esesmany viditelná nervosita. Běhali po chodbách jako vztekli. Běda heftlinkům, kteří se jim v té době dostali do rukou. Nejvíce řádili v den, kdy se dověděli, že musí z Brna odtáhnout. Bylo to několik dní před osvobozením města a před svobodou, kterou vězni tušili a cítili každým nervem. Do poslední chvíle však byli v nejistotě, nebudou-li vyhnáni na dvůr, aby si klekli na písek pod vražedná ústí armádních pistolí esesmanů.

„Jaký byl konec v Kounicových kolejích ?“

„V noci z 18. na 19. dubna šárové v kancelářích vydatně popíjeli. Myslím, že zapíjeli žal nad svým führerem, o kterém již museli vědět, že mu srdce spadlo hluboko do kalhot v podzemním krytu rozbitého Berlína a že je vůbec konec jejich snů o „herrenvolku“, který bude práskat nad hlavou karabáčem všem evropským národům a komandovat ve vyhlašované Hitlerově nové Evropě, v níž hodlali sát krev porobených národů. Měli málo místa na slunci a chtěli se k němu dopracovat vraždami. Spálili za sebou všechny mosty, aby je nakonec stihl spravedlivý osud. Ještě v noci na 19. dubna začali esesmani demolovat a ničit jednotlivá zařízení v budově. Oberšarführer Otto pobíhal v ranních hodinách s pistolí v ruce po chodbách a vraždil v celách jednotlivé spoutané vězně. Z našich ubikací jsme zaslechli kritického rána osm střelných ran v celách v bloku B. Nám, kteří jsme v Kounicových kolejích ještě zbyli, nebylo již možné zjistit, kdo byl z vězňů toho dne zavražděn a kam přišly jejich mrtvoly. Asi v 13 hodin jsme dostali rozkaz nakládat na auto různé požitaviny a materiál. Během této doby ještě hauptšarführer Vinner demoloval zařízení marodky a zubního ambulatoria, při čemž vykřikoval, že nás všechny postřelí. Krátce po 13. hodině veškerí dozorcí v největším chvatu z Kounicových kolejí uprchli, ponechavše zbytek vězňů svému osudu. Za prudkého bombardování jsme rychle sebrali svoje věci a připravovali se k odchodu. Ještě v poslední chvíli byli někteří vězni odvezeni k právnické fakultě, aby tam pomohli nakládat zásoby. Vycházeli jsme s učitelem Lichkou z Kounicových kolejí jako poslední. Zavřeli jsme bránu a spěchali domů. Nad Brnem se vznášel dým a místy šlehal plameny z požárů. Kouř stoupal vysoko k obloze. V mračnech hučela letadla Rudé armády. Hukot motorů byl pro nás nejkrásnější písní svobody po strašlivých zážitcích v pekle Kounicových kolejí.“

Když se prezident dr. Edvard Beneš vracel triumfálně do Prahy a na této cestě ze Slovenska se zastavil v Brně, prohlédl si též místo českých mučedníků, pověstné Kounicovy koleje. Při této památné návštěvě byl prováděn po celé budově posledním vězněm, který opouštěl koleje, radou A. Šulíkem.

„Pan prezident“, vypravuje Šulík v závěru svých vzpomínek, „projevil mimořádný zájem o všechny události, k nimž došlo v Kounicových kolejích, jejichž ušlechtilého poslání Němci zneužili nejbarbarštějším způsobem, jaký si lze vůbec představit. Řekl jsem panu prezidentovi, že v době, kdy jsem byl

žalářován ve Vratislavi, dostala se mi do rukou kniha o pronásledování křesťanů, kniha, která byla vyplněna otřásajícím líčením příkoří a utrpení, jež museli prožít první vyznavači křesťanské myšlenky, kteří trpěli a umírali, aby jejich víra nakonec zvítězila a rozklenula nad celým světem duhu míru ‚in hoc signo vinces‘ – v tomto znamení zvítězíš !‘ Doložil jsem k tomu, že všechno toto utrpení však nebylo ničím proti zločinům, kterých se nacisté dopustili na českých vlastencích. Byla však jedna společná myšlenka: neotřesitelná víra v přesvědčení, že jde o boj spravedlivý, v němž temná moc, přisvojivší si právo, snažila se za použití nejhanebnějších prostředků podepřít svou autoritu. Pan prezident položil květinové věnce na místa, prosáklá krví českých vlastenců. Snad mi promine, dovoluji si uvést, že jsem v jeho očích spatřil slzy pohnutí, když jsem s ním stál na popravnicích místech a líčil mu odvahu a statečnost českých mužů i žen, kteří kráčeli na popravistiště s písní na rtech a hrdinně umírali pod obrazem svatého Václava, nad nímž je napsáno: Nedej zahynouti nám ni budoucím !

Pan prezident byl překvapen sdělením, že Kounicovými kolejemi prošlo celkem asi 170.000 vězňů, z nichž mnoho, velmi mnoho zhynulo na popravnicích v kolejích samých nebo ve Vratislavi, kde byli vězni popravováni na dvoře věznice gilotinou. Tisíce vězňů, kteří obdrželi křest v Kounicových kolejích v Brně, byly však také ubity a umučeny v různých koncentračních táborech. Podle mých záznamů, jež jsem měl možnost pořídit při sběru prádla, byl koncem roku 1944 v Kounicových kolejích denní stav až 1380 vězňů, kteří se tísnili v prostorách, určených nejvýše pro 400 studentů. Pan prezident, shlédnuv všechna místa hrůzy, pravil, že německá otázka v Československu bude likvidována tak, aby se již nikdy nemohly opakovat hrůzné události, k nimž došlo v našich zemích za nacistické okupace. Současně dodal, že je nejvyšší nutné, aby všechny německé zločiny a zvěrstva, spáchaná na českém národě, byly pokud možno nejpodrobněji sepsány a aby, opřeny o hodnověrná data a osoby, byly tlumočeny celému světu jako nejstrašlivější obžaloba germánského imperialismu. Panu prezidentovi se velmi líbil pozdrav ‚Zdar a síla !‘, který zavedli čeští vězni v Kounicových kolejích. Když se s námi po prohlídce kolejí rozloučil a vstoupil do svého automobilu, vyklonil se z okna, kynul nám na pozdrav a zvolal ‚Zdar a sílu !‘. V této chvíli jsme to byli zase my muži, prošlí peklem Kounicových kolejí, kterým vstoupili slzy do očí. Byly to však již pouze slzy, vytrysklé radostí nad vítězným návratem našeho milovaného presidenta, slzy, vyvolané vzrušením nad velikostí historického okamžiku, o kterém jsme snili v dobách našeho největšího utrpení. Zakončuji svoje vzpomínky a dodávám, že v podstatě jde jen o filmové promítnutí událostí v Kounicových kolejích. Podrobné vyličení všech událostí a tragedií, jež se zde odehrály za barbarské vlády esesmanů, by si vyžádaly samostatné a velmi objemné knihy. Se všemi spoluheftlinky a s celým českým národem se skláním před nehynoucí památkou všech kamarádů, kteří v kounicových kolejích zahynuli a kteří budou věčně žít v naší paměti. A nemohu zakončit jinak než pozdravem českých vězňů

v Kounicových kolejích: Zdar a sílu naší osvobozené vlasti ! Necht' vzkvétá svobodné a ničím nespoutané, od panovačných a vražedných Germánů nvyždy očištěné Československo !”

Nacistické zločiny v zrcadle brněnského krematoria.

Krematorium v Brně bylo místem, kde se končila pozemská pouť mužů i žen popravených v Kounicových kolejích a umučených v brněnských gestapáckých věznicích. V prvních dvou letech nacistické vlády byly v Brně ještě řídké případy poprav. O těch se širší česká veřejnost ani nedověděla. Až za prvního stanného práva na podzim v roce 1941 začali Němci s hromadnými popravami. První z dlouhé řady popravených, kteří byli zpopelněni v brněnském krematoriu, byli Alois Trnečka a Rudolf Pospíšil, oba šestatřicetiletí. Byli popraveni v Kounicových kolejích 28. září 1941. A pak byli kremace popravených na denním pořádku. Do konce roku 1941 bylo zde spáleno 150 popravených a umučených. Z význačných brněnských osobností za stanného práva na podzim roku 1941 byli v Kounicových kolejích popraveni: universitní prof. dr. Vladimír Groh, plukovník Karel Čápek, městský lékař dr. Vojtěch Jílek a profesor obchodní akademie inž. Václav Bureš.

Rok 1942 znamenal vrchol nacistického teroru. Čeští vlastenci zúčtovali s Heydrichem. Odpor proti nenáviděné vládě vzrůstal a Gestapo si upevňovalo moc hromadnými vraždami. V tomto roce bylo v krematoriu spáleno 403 popravených. Ze známých brněnských osobností to byl prof. Max Ryšánek, dr. Máčel a mnoho jiných. Se zřejmým pohnutím vyprávěl úředník krematoria kol. Janu Kostrhunovi o tragedii rodiny Charbulovy. Rudolf Charbula a jeho syn Jan byli vězněni v Kounicových kolejích. Jan Charbula zde těžce onemocněl a jako nevléčitelný byl propuštěn domů. Jeho sestra Vlasta mu opatřovala léky a v jedné lékárně něco řekla o smrti Heydrichově. Na neštěstí byl v lékárně přítomen konfident gestapa, jenž vše udal. Vlasta Charbulová byla zatčena a popravena i se svým otcem. Mezitím dotrpěl doma její bratr a tak téhož dne měli všichni tři společnou kremaci.

Probíráme-li se kartotékou popravených osob, spálených v brněnském krematoriu v r. 1942, zjistíme, že gestapo již neuvádělo povolání. Často chybí i křesní jméno. V letech 1943 a 1944, kdy v Brně již nezasedal stanný soud, byli v krematoriu zpopelňováni lidé, kteří byli v brněnských věznicích umučeni. V těchto dvou letech jich bylo 53. Na počátku roku 1945, kdy statečná Rudá armáda hnala v Polsku poražené německé hordy a kdy konec “věčné” třetí říše se blížil mílovými kroky, brněnští gestapáci chtěli svému führerovi pomoci opět vraždami. V lednu, únoru a březnu bylo v krematoriu spáleno 108 zavražděných a umučených českých lidí. Ve většině případů nemohla být jejich totožnost zjištěna; gestapo totiž již vůbec neuvádělo jména. V kartotéce na příklad na

jednom listě v rubrice pro jméno zemřelého je napsáno jen číslo: Nr. 1, Nr. 2 atd., na jiných listech je německy napsáno na příklad 11 mrtvol, 3 mrtvoly atd. Soudí se, že to byli čeští partyzáni, kteří byli zajati v bojích s Němci. Posledním zpopelněným známým podle jména je Karel Prášil, partyzán, jenž byl dovezen do krematoria 30. března 1945.

Téměř do konce roku 1944 byli popravení a umučení zpopelňováni v nejobyčejnějších rakvích a oblečení. Pak však gestapáctí zloději okrádali mrtvoly o šaty i obuv a vozili mrtvoly do krematoria jen ve spodním prádle. Většinou přiváželo gestapo mrtvé české mučedníky do krematoria přímo s popraviště. Jak nevysslovně hrozně bylo českým zaměstnancům při pohledu na českou krev !

Popel spálených gestapo nedovolilo vydat pozůstalým. Německá policie měla při každé kremaci službu a odvezla ihned urny s popelem. Jen na počátku německé okupace, kdy ještě dozor při kremacích nebyl tak přísný, správa krematoria vydala dvacet urn s popelem pozůstalých. Gestapo to však zjistilo a pak již urny samo odváželo.

V brněnském krematoriu bylo za šest let okupace zpopelněno sedm set padesát popravených a umučených osob. Sedm set padesát českých vlastenců zemřelo v Brně pro vlast. Nezapomeneme nikdy !

DOSLOV.

Uzavíraje reportáž, pokládám za povinnost poděkovat kolegům J. Rejzkovi, V. Kochovi, J. Drašnarovi a O. Mikuláškově za spolupráci při sestavení druhé části reportáže, pro niž jsem použil také něco z úředního pramene. Naprosto si nečiním literárních nároků, ježto mi šlo pouze o dokumentární zachycení nacistické hrůzovlády v její plné nahotě. Přál bych si, aby má práce sloužila jako jedna z mnohých pomůcek tomu, kdo se odhodlá k celkovému, zevrubnému a jmennému soupisu všech nacistických zločinů, jež byly spáchány na českém národě a všude, kde zanechal ničivé stopy Hitlerův brutální imperialismus. Bude to práce titanská a bude možno zvládnout ji pouze tehdy, bude-li k ní dosti pomocných pramenů, jakým by chtěla být tato kniha.

Snad bude ještě čtenáře zajímat, jak kniha vznikala. Když jsem se po návratu z koncentračního tábora trochu zotavil, pustil jsem se v r. 1941 do psaní. Sepsal jsem asi třicet stran, které jsem zničil z důvodné obavy před gestapem. Bylo mi divné, že po návratu z vězení jsem se nemusel chodit hlásit jednou týdně na gestapo, jako se museli hlásit ostatní přátelé, kteří byli propuštěni. Mám za to, že my, u nichž tato povinnost odpadla, měli jsme být jakýmsi druhem volavek. Po propuštění jsem několikrát upozoroval, že jsem na ulici sledován mužem, v němž jsem instinktem starého soudního referenta vytušil osobu podezřelou,

pravděpodobně gestapáka. Proto jsem v roce 1941 zmíněný rukopis zničil. Pustil jsem se do díla opět v roce 1942 v Olomouci, kde jsem měl pocit, že jsem za větrem. Rukopis byl potom uschován v mém brněnském bytě dva roky ve sklepě v uhlí. V roce 1944 jsem jej podrobil revisi. Zjistil jsem, že značně navlhl. Po osušení jsem jej uschoval v koupelně za zatemnění. Když v listopadu 1944 bylo zahájeno bombardování Brna, přestěhoval jsem rukopis opět do sklepa v pevné důvěře, že je to jeho poslední pouť před osvobozením Československa.

Prosím čtenáře, aby nezapochoybovali o pravdivosti této práce, i když jsou v ní na mnoha místech události přímo absurdní, protismyslné, nelogické a nesmyslné, jako byl vůbec nesmyslný celý prohnilý Hitlerův režim. Ostatně pochybuji, že by mohl vzniknout takový dojem. Kniha zachycuje výlučně autentická jména, která kontrolují zaměření a vylučují nepravdu, případně tendenci. Snad jsou v mé práci také určité mezery. Budou jistě vyplněny jinými díly, jež na toto thema vyjdou. Jednotlivé zážitky, vylíčené vězni, kteří přežili peklo koncentračních táborů, se budou nakonec doplňovat.

Žijeme v osvobozené vlasti, zbavené navždy cizáckého jha zásluhou hrdinné Rudé armády a západních spojenců. Dvacet šest milionů padlých si vyžádala Hitlerova touha po ovládnutí světa. K tomu přistupují další miliony lidí popravených, zavražděných nebo umučených nacistickými pochopy. V San Francisku podepsalo koncem června 1945 padesát národů chartu světové bezpečnosti, jejímž účelem je jednou provždy zabránit válce a všem jejím průvodním zjevům. Do charty byla vložena naděje celého světa ve spravedlivý a trvalý mír. Byla realizována slova generalissima Stalina, že bylo nutno dát velmocem postačující síly, aby mohly předejít útok. Charta spojených národů, podepsaná v San Francisku, je pevnou základnou, na které bude vybudován nový, lepší svět. Nová budova míru se tyčí na mocných základech. Byla nastolena světová vláda rozumu a doufejme, že byl uskutečněn i trvalý mír. Hitlerovo Německo zmizelo podle zásluhy v propadlišti se všemi svými služebníky, přísluhovači a koncentračními tábory. Zanechalo za sebou jen pláč, bolest, proklínání, moře krve a nebetyčné hory trosek ve všech evropských zemích.

Josef Rudolf

Brno, v červenci 1945.